POLINA ŽEREBCOVA

POLINOS DIENORAŠTIS

TYTO ALBA

POLINA ŽEREBCOVA

POLINOS DIENORAŠTIS

ČEČĖNIJA, 1999–2002 m.

Iš rusų kalbos vertė *Indrė Butkutė*

VILNIUS 2015

UDK 821.161.1-94
Že91

ДНЕВНИК ЖЕРЕБЦОВОЙ ПОЛИНЫ:
Чечня, 1999–2002

ISBN 978-609-466-107-5

TURINYS

7 / PRATARMĖ POLINOS DIENORAŠČIUI

STANISLAVAS BOŽKO

13 / POLINOS DIENORAŠTIS

ČEČĖNIJA, 1999–2002 m.

408 / NEATRANKINIS FEDERALINĖS KARIUOMENĖS JĖGOS PANAUDOJIMAS KARINIO KONFLIKTO ČEČĖNIJOJE METU 1999 M. RUGSĖJO–SPALIO MĖN.

PRELIMINARUS PRANEŠIMAS

SUDARYTOJAI *A. ČERKASOVAS, O. ORLOVAS*

PRATARMĖ POLINOS DIENORAŠČIUI

Ji tartum įmesta pas mus iš kitos visatos.

Slūgstančios sprogimo bangos iš visiško chaoso židinio įstumta į naująjį tūkstantmetį.

Čečėnija. 2000-ieji.

Ten – mergaitė, atsidūrusi pasaulyje, gyvus žmonių kūnus verčiančiame lengvais pelenų kokonais, mokėsi įkvėpti metalinį mirties kvapą, o iškvėpdama paversdavo jį žodžiais. Ką? Gyvenimą? Ne – akyse dūlėjančią jo odą.

Primo Levi yra pasakęs, kad liudyti naikinamojo lagerio patirtį tegali tas, kuris iki galo ją ištvėrė, būtent todėl taip maža tekstų, aiškiai perteikiančių tai, kas ten vyksta.

Tas pats pasakytina ir apie gyvenimą karštajame taške. Šitai sunku, kone neįmanoma, nusakyti tam, kuris neturi įgūdžių judėti deformuotoje erdvėje deformuotu laiku. Ir šitai – ne vien apie maisto ir vandens paieškas per apšaudymą, apie keistus sapnus, regimus įledėjusiame, be langų likusiame nebešildomame bute, ir ne apie kūno, o apie sąmonės, paskubom užrašančios tai, kas vyksta, pastangų išlikti patirtį.

Vyksta nebylus mokyklinio sąsiuvinuko lapelio ir žvilgsnio dialogas: „Tu esi, kol aš esu. Vadinasi, tai, kas įrašyta tavyje, karo kirviu neiškapojama. Aš gyva, jei šitos įrašytos raidės – gyvos.“

Polinos Žerebcovos dienoraštis ir yra toks šimtus puslapių besitęsiantis „apsaugos raštas“, nelyginant magiškasis ratas ar užkeikimas, kuriuo saugomasi nuo nakties nelabųjų įsiveržimo. Ir kai skaitai, atrodytų, naivų autorės šaukinį „karalaitė Budur“, imi suvokti, kokia veiksminga šita strategija: jos rezultatas – ne vien išgyvenimas, bet ir piktosios karo pasakos pergalėjimas.

Tekstas aiškiai mums pasakoja, kaip veikė įprasto žmonių gyvenimo naikinimo mašina. Polina aprašo medžioklės, surengtos prieš taikius didelio pietinio miesto gyventojus, kurie stengiasi išsaugoti savo „kasdienybės struktūras", būdus. Beprasidedant Pirmajam Čečėnijos karui nuo ankstesnio karo buvo praėjęs lygiai pusšimtis metų, ir žmonės, apgyvendinę Miestą, buvo jau kone jį pamiršę. Tuo nuostabesnė prisitaikymo prie naujo patyrimo sparta. Kai 1995 m. sausį pakliuvau į Grozną, labiausiai mane stebino nedideli daiktų ir maisto produktų turgūs, veikiantys karo veiksmų zonoje. Vienas jų buvo išsidėstęs ties didžiule duobe, atsivėrusia sprogus iš lėktuvo išmestai pusantros tonos bombai. Ir tik judesių vangumas ir ramybė veiduose, ūmai virstanti kone nevaldoma konvulsyvia mimika, liudijo, kokį įtampos laipsnį yra patyrę šie žmonės.

Polinos gyvenamoji aplinka – jos šeima, kurioje visi domisi menu, poezija, istorija, žurnalistika ir tapyba. Studijuoja Rytus.

Viena jos močiutė – aktorė. Kita mokėsi pas Viačeslavą Pliatą. Paskui ji tapo dailininke, rankomis išpiešdavo audeklus ir skaras.

Šeimos šūkis:

„GARBĖ IR TIESA – UŽ GYVYBĘ BRANGESNĖS!"

Polinos senelis, žinomas Grozno dokumentininkas, Didžiojo Tėvynės karo veteranas, mirė per vienos iš Grozno ligoninių ataką, kurią vykdė federalinės armijos aviacija. Mergaitė liko su motina. Netrukus namas, kuriame ji praleido vaikystės metus, buvo iš dalies sugriautas. O per Antrąjį Čečėnijos karą namas sugriautas visiškai, ir Polina su motina gyveno savo bute be komunikacijų, o buto grindys buvo vietomis nusmegusios į rūsį.

Namas buvo neremontuotinas.

O paskui prasidėjo klajonės...

Mergaitė brendo, taip pat brendo jos dienoraštis, tad kai jaunasis valstybės saugumo karininkas tapo jos šalies prezidentu ir nu-

sprendė pradėti savąjį karą, ji jau buvo paauglė, tačiau iki tol įgytas patyrimas nei jai, nei supantiems ją žmonėms, o ir apskritai beveik niekam nepasufleravo, kad štai viskas įsisuks antruoju ratu ir kad reikia bėgti iš pasmerktojo miesto. Ir net jeigu ji būtų žinojusi, kas laukia, bėgti nebuvo kur.

Visi Grozno gyventojai, nesvarbu, kokios tautybės, buvo paaukoti. Agresija, prasidėjusi ataka iš oro, diena po dienos stiprėjanti, greitu metu peraugo į kiliminius bombardavimus ir apšaudymus artilerija. Ištisi kvartalai paversti griuvėsiais.

Dienoraštis fiksuoja, kaip iš lėto, tarsi didžiuliai spąstai, griuvo namai ir savo tuštumose tarsi kapų rūsiuose įkalino dar gyvus žmones, kaip prasidėjo pirmieji valymai ir vieno jų auka ji vos netapo.

Jos dienoraštis daug kuo skiriasi nuo bendraamžės iš Amsterdamo dienoraščio. O bendra joms, atrodytų, tik viena – didžiausias nuoširdumas. Ir dar – ir Anai Frank, ir Polinai Žerebcovai būdinga ypač didelė atida detalėms. Ne vien, mano akimis žiūrint, ankštas slėptuvės pasaulėlis, jaukesnis ir saugesnis nei pusiau sugriautas Grozno butas, kurio sienos bematant gali griūti ant jame gyvenančių žmonių.

Tik mirties artumas jungia šiuos du visiškai nepanašius pasaulius.

Tačiau logika, atvedusi į žūtį žydę mergaitę ir šimtus tūkstančių jos bendraamžių ir suprasta mūsų šiandien, buksavo Čečėnijos atveju: du karai, vykdomi dviejų demokratinės Rusijos vyriausybių baigiantis antrajam tūkstantmečiui ir prasidėjus trečiajam, nusinešė 20 tūkstančių jos pačios vaikų gyvybių.

Berniukai ir mergaitės guli ten – po Kadyrovo naujosiomis statybomis, dykrose, apžėlusiose dagynais, iki šiol minkštoje priemiesčių sodų dirvoje. O skruzdėlės ir kirstukai giminystės nepažįsta.

Prieš kelerius metus stovėjau greta didžiulės pelynais beužželiančios duobės, atsivėrusios numetus aviacinę bombą tiesiai į Grozno centrą ir sprogusios ties aštuoniolikametės mergaitės groznietės Inos Grebcovos, kurią man pavyko išgelbėti per Pirmąjį karą, priedanga.

Ji žuvo per Antrąjį.

Kai karštoji karo fazė baigėsi, Rusijos Federacijos Vyriausybė nepadarė nieko, kad nors kiek apsaugotų savo tautiečius, atsidūrusius nelaimės zonoje. Ypač tai pasakytina apie rusų tautybės žmones, kurie, karui baigiantis, tapo ypač pažeidžiama Grozno gyventojų dalimi. Apie tai ir veikiausiai patys tragiškiausi, dažnai laužantys susiklosčiusius stereotipus, Polinos dienoraščio puslapiai. Tačiau ir čia jos neapleidžia teisingumo jausmas.

Nepasiduodama aplinkybėms, ji raudonu diplomu baigė Čečėnijos žurnalistų mokyklą ir tapo profesionalia žiniasklaidos priemonių bendradarbe, įstojo į aukštąją mokyklą. Poliną publikuoja įvairūs Čečėnijos Respublikos, Dagestano, Stavropolio leidiniai. Jos eiles skaito Grozno radijuje. Vien Čečėnijoje paskelbta apie 300 poetinių Polinos kūrinių. Jai persikėlus į Stavropolį, eiles publikuoti nustota.

Laikraštyje „Grozno darbininkas“ 2004 m. spalio 15 dienos numeryje yra publikacija apie raketinį apšaudymą, įvykdytą prieš taikią Grozno turgavietę 1999 m. spalio 21 dieną.

Šis įvykis – vienas pačių kruviniausių Rusijos kariškių nusikaltimų, nulėmusių šimtų nekaltų žmonių žūtį, – įvyko keturiolikametės mergaitės ir jos mamos, kurios tuo metu buvo atsidūrusios jo epicentre, akyse. Polina buvo sunkai sužeista, to sužeidimo pasekmes ji jaučia ir šiandien.

Per laikotarpį, kai „Kontrteroristinė operacija Šiaurės Kaukaze“ (šitaip oficialiai vadinamas Antrasis Čečėnijos karas) baigėsi, Po-

linos mama gavo menkutę kompensaciją už prarastą būstą. „Visi tie pinigai suėjo gydymui, mano ir mamos, – rašo Polina, – o aš, kad netapčiau bename, buvau priversta iš banko „Ruskij standart" imti paskolą su plėšikiškais procentais. Iš tų pinigų pirkome kambarį komunaliniame bute su daliniais patogumais kaime Rusijos pietuose. O juk anksčiau mūsų šeima gyveno tvarkingame mieste, turėjusiame beveik milijoną gyventojų! Dėl suluošinimo ir patirtų sužalojimų nei aš, nei mama kompensacijų niekada nesame gavusios."

Atsitiktinai pamačiusi vieną knygų, išleistų Solženicyno fondo, 2005 metais Polina rašo rašytojui laišką, jame pasakoja savo biografiją ir prašo padėti dėl darbo. Po kelių mėnesių gaunamas atsakymas – Solženicyno fondo darbuotojai padeda Polinai persikelti į Maskvą.

Polina, kaip karinio konflikto auka, dažnai serga, tačiau plunksnos neapleidžia. Ir, suprantama, ji rašo apie tai, ką patyrė.

„Šią knygą skiriu Rusijos Vyriausybei, – sako Polina. – Reikia laiku užkirsti kelią konfliktams, panašiems į Čečėnijos karus, ir neprivesti šalies iki pilietinio karo būklės."

Stanislavas Božko
Maskva

POLINOS DIENORAŠTIS

ČEČĖNIJA, 1999–2002 m.

Skiriama šiuolaikinės Rusijos vadovams

Iš karo lauko dienoraščio:

„Visi mes, karo kliudytieji,
tapome juodosios dėmės dalimi.
Panašiai kaip skylė, kulkos pramušta
kaukolėj, virsta kaukolės dalimi.
Negana to – virtome jos trečiąja akimi,
plačiai atmerkta į nebūtį...“

STANISLAVAS BOŽKO
„Metų laikas – Karas“

1999 m. rugsėjo 24 d.

10.05

Šiandien mus truputį bombardavo. Ir kaimynai jau nebėjo į darbą, nes bijo. O aš su mama eisiu į turgavietę – prekiauti. Aš jai padedu. Mano mokykloj – kalbos apie jos uždarymą. Visi šneka: „Karas.“

14.05

Girdisi lėktuvų ūžesys. Jie mėto bombas, bet kol kas – toli. Grozno centre, kur yra turgavietė, aš jaučiu tik žemės virpesį. Ir viskas. Niekur neišeinu.

O kur man eiti?

Aš čia.

Polina

1999 m. rugsėjo 25 d.

Šiandien grūmiausi eilėje prie duonos. Azerbaidžaniečiai, kurie į mūsų miestą atveždavo savo prekių, išvažiavo. Nėra kuo prekiaut!

Dar sumaniau užsirašyti papločių su sūriu receptą.

Jie tokie skanūs!

Aš iškepsiu jų, kai ateis taika.

1999 m. rugsėjo 26 d.

Į turgavietę nėjom: užsikimšo namo kanalizacija. Kažkas iš kaimynų užkimšo ir neprisipažįsta. Mes išsikvietėm šaltkalvį-santechniką. Santechnikas rusas buvo girtas ir jam pasidarė bloga. Teko lėkti kviesti medicinos sesutę ir suleisti jam vaistų. Jis vos nenumirė nuo širdies priepuolio.

Ir prigrūsta kanalizacija pratęsė savo egzistavimą.

1999 m. rugsėjo 27 d.

Mūsų Senajam pramoniniam rajone bombardavo „Berželio" stotelę, visai šalia mūsų. Bombardavo iš ryto.

Skaitysiu Šekspyrą. Mūsų bibliotekoj dvylika jo knygų.

Knygos senos, išleistos XX amžiaus pradžioj. Jas pirko mano senelis žurnalistas, kino operatorius. Jis žuvo 1994 metais, Pirmojo karo pradžioje, per ligoninės apšaudymą Gegužės Pirmosios gatvėj.

Naktį sapnavosi kraupūs sapnai.

1999 m. rugsėjo 29 d.

Bombarduoja.

Mano mylimiausia teta Mariam išvažiavo į Ingušiją.

1999 m. rugsėjo 30 d.

Bombardavo tiltus.

Dar per radiją pranešė, kad apytikriai spalio 10-ąją įvažiuos federalinės kariuomenės tankai.

Pagalvojau ir nusprendžiau, kad, jei jau karas, reikia susirasti ir nusipirkti tamsių baltinių, kad nereikėtų taip dažnai skalbti.

Peštynėse paėmiau duonos. Žmonės tarsi išsikraustę iš proto.

1999 m. spalio 1 d.

Vakar ir užvakar bombardavo. Šnekama, kad pataikė į 7-ąją ligoninę. Vietinis radijas pranešė: 420 žmonių užmušta, apie 1 000 sužeistų.

Mieste sklando gandai. Dažnai tie „duomenys" prieštaringi. Kad bus naujas karo sūkis, mus rugpjūtį įspėjo profesorius V. Nunajevas – pažįstamas gydytojas kardiologas. Tačiau mes juo nepatikėjom. Prisipirkom naujų prekių.

Rugpjūčio 6-ąją sužinojom: iš Grozno išvažiavo žuvusio prezidento Dž. Dudajevo našlė. Kiek informacijos! Tikėti galima tik tuo, ką matei savo akimis. Ir jokiu būdu negalima kliautis ausimis!

Rugsėjo 30-ąją mums vėl patvino kanalizacija. Kvietėm santechnikus, bet nė vienas neatėjo. Vargom pačios. O „brangieji" kaimynai toliau viską nuleidžia žemyn. Per juos mes nešiojam kibirais.

Turgavietėj žmonės keitėsi adresais, kas su kuo susibičiuliavo. Tam atvejui, jei smarkiai bombarduotų arba jei subombarduotų visai, kad būtų kur eiti, kur gyventi. Mums adresą davė Nazaras. Jis su žmona prekiauja maisto produktais: Mikrorajonas, Kosioro gatvė 8, 66 butas, 29 autobusas.

Adresą davė ir rusė moteris, jos vardas – Liolia. Ji pasakė: „O jeigu būsit miesto centre ir prasidės antskrydis? Bėkit Pergalės prospektu į penktą „A“ namą (tai šalia turgaus), mūsų kieme yra didelis rūsys.“

Iškart žūti turbūt ne taip baisu, baisu gulėti sužeistiems užvartose ir mirti kankinantis.

Aš atsimenu, taip 1994 metais Grozno centre mirė senukai rusai. Nebuvo technikos betono luitams iškilnoti.

Jų namą subombardavo lėktuvas, o jie buvo viršutiniuose aukštuose ir atsidūrė griuvėsių viduje.

Įvairių tautybių žmonės tada ėjo prie to luitų kalno ir verkė girdėdami jų dejones.

Taip praėjo keletas dienų. O paskui viskas nurimo.

Tai labai baisi mirtis.

Dar aš galvojau apie įvairias religijas. Visos jos savaip geros, tik žmonės blogai vykdo Dievo įstatymus.

Mirė Fatimos – mūsų namo kaimynės iš gretimos laiptinės – sūnus, dar visai mažas berniukas.

1999 m. spalio 5 d.

Kol kas gyvos!

Dujų seniai nėra. Bombarduoja.

Mūsų keturaukštis namas pasėdo nuo kratymo. Kambario sienos atitrūko nuo lubų. Šiandien lėktuvai suko ratus virš turgaus. Dauguma

žmonių išbėgo. Tarp jų – tvirtas šviesus vaikinas Vandamas, kuris mokosi Teisės fakultete. Jis periodiškai man ir mamai leidžia prekiauti savo medinėj būdelėj. Patogu, kai lyja. Bet man jis nepatinka.

Namie mes virėm bulves elektriniam virduly. Elektra būna, bet jau ne visada. Dujas atjungė. Jei apšaudys, kad aukų būtų mažiau. Namai dega, žmonės žūva.

1999 m. spalio 11 d.

Kariauja. Toli girdisi dundesiai, panašūs į griaustinį.

Mes nusprendėm dar ir laikraščius pardavinėti. Nėra kas daryt. Teta Tania ir jos duktė Julka pyksta.

Jos prekiauja spaudos produkcija. Dabar mes – konkurentės. Mes pasirinkimo neturim. Prekės neina. Pinigų maistui neužtenka. Užvakar nuėjau ir ekspromtu susipažinau su Sulimo žmona. To žmogaus, kuris atveža laikraščius ir parduoda didmenom. Primelavau, kad draugauju su Julka. Kažkada Julkos mama dirbo su mano mama. Tik nedraugaujam. Pažįstamos.

Moteris prisistatė – Sonia. Iškart davė realizuoti žurnalų. Vakar turgavietės kaimynė Kusum priėjo prie mūsų stalo su savo sūnaus draugu. Nepažįstamas vaikinas man padovanojo gražią mažą knygutę. Kusum bando mane supažindinti su savo sūnumi. Jos sūnus labai aukštas, todėl kūprinasi. Jis kuklus, drovus. Vardu Daudas. Jis lanko parengiamuosius kursus. Ruošiasi į Naftos institutą. Nepaleidžia chemijos vadovėlių iš rankų. Daudui – 21 metai, o man 14. Mama sako, kad tekėti man dar anksti. Ji tvirtina: „Reikia mokytis!“ O Kusum gundo:

– Tu vienintelė mergina, į kurią mano sūnus atkreipė dėmesį. Jeigu tapsi jo sužadėtine oficialiai, mes palauksim, kol baigsi devynias klases, – čečėnų vertinimu, tai geras siūlymas.

Aš matau – vaikinas geras! Bet man labiau patinka jo draugas – tas, kuris padovanojo knygutę.

Daudo mama man nupirko gražius vasarinius marškinėlius ir iškilmingai įteikė.

– Kaip pirmai merginai, kuri patiko sūnui! – taip dovaną paaiškino Kusum.

Mūsų kaimyno linksmuolio patrakėlio Buratino jau kelios dienos nematyt.

Tegu jam viskas būna gerai!

Patoška

1999 m. spalio 12 d.

Į mokyklą aš nevaikštau. Nėra pamokų. Padedu mamai.

Kažkas užvakar per liūtį apipylė žibalu ir padegė medį. Tai bent idiotas! Išėjo laužavietė! Tada atskrido lėktuvas ir ilgai suko ratus. Žmonės bijojo. O jeigu jis numes bombą? Bet gerai baigėsi.

Kusum supažindino mane su savo seserimis. Ji sako, kad aš visiems patinku. Bet turiu vaikščioti su skarele, kad niekas nesužinotų, jog mano mama – rusė, kad geriau su manim elgtųsi. Tie suaugusieji šnekūs. Visada ką nors dovanoja. Galbūt nebebūsiu vieniša? Turėsiu draugų?

Aš mėgstu skepetaites ir skaras. Man nepatinka emancipuotos Vakarų moterys. Priderinto tono kaklaskarė prie bet kokio drabužio – romantika, švelnumas ir paslaptis.

Ryšėti skarelę man patarė mano mamos draugas.

Jis paaiškino: „Tada aš galėsiu tave užstoti. Tu augi... Tau reikalinga apsauga!“

Jie nežino, kad mano tėvo tėvas – čečėnas. Taigi pagal tėvo

liniją aš – čečėnė. Aš turiu mamos pavardę todėl, kad prieš septynis mėnesius iki mano gimimo mama išsiskyrė su mano tėvu. Taikytis ji nenorėjo. Vėliau mama gavo iš gydytojo pažymą, kad aš – septynių mėnesių vaikas! Ji užrašė mane savo pavarde. Smagiausia tai, kad mano tėvo motina, mano močiutė Elizabet, – žydė. Vadinasi, jis žydas? Cha cha. Pas juos viskas pagal motinos liniją.

Todėl esu įsitikinusi, kad aš – pasaulio vaikas.

Savo tėvo aš nė karto nesu mačiusi. Man nuo vaikystės tvirtindavo: „Tėtis mirė!“, o man norisi tikėti, kad tai netiesa.

Šiandien prie mūsų priėjo mano brangioji teta Leila. Tai ji mane, naujagimę, ir mano mamą parvežė iš gimdymo namų pas senelį. Leila visada mums padėdavo. Ji kažkada dirbo su mano mama didelėj gamykloj „Raudonasis kūjis“. Mama – Aprūpinimo skyriuj, o Leila – Realizavimo skyriuj.

Leila pažadėjo atnešti savo virtos uogienės. Jinai pasiūlė mamą čečėniškai vadinti Leila. Dabar ir turgavietėj, ir namie visi mamą šaukia Leila. Vos prie mūsų priėjo senoji mamos bičiulė, iškart ėmė įkalbinėti išvažiuoti. Mama praleido pro ausis. Ji sako:

– Aš nežinau, kur kokie žmonės. Nei papročių, nei taisyklių. Artimų giminaičių niekur neturiu! Pažįstamų irgi neturiu. Čia visas mano gyvenimas praėjo! Čia du man brangūs kapai – senelės ir tėvo. Nuosavas būstas, o tai svarbu. Yra Ruslanas. Nors ir neoficiali santuoka, bet vis atrama. Apsauga. Išvažiuosiu su vaiku. Ir ką? Valkatausiu?

Leila lingavo galva:

– Ramybės nėr. Gyvent neduoda. Tai vieni! Tai kiti! Norėtųsi, kad mūsų mergaitė netekėtų anksti. Namų vergijon nepakliūtų. Galop nežinosi, kur geriau. Mūsų jaunimas kuklesnis.

Leilos tikra duktė tėvo šeimoj gyvena. Matosi jos retai. Leila ištekėjo antrą kartą, bet savo vaikų daugiau neturi.

Todėl ji mane myli. Laiko mane savo dukterim. Dovanų dovanoja.

Aš įsižeidžiau, nes čečėnas Vandamas, pamatęs mane su didele skara, užsikvatojo: „Pas ką tu taip išsipuošei? Kur išsiruošei?"

Ir tyčia nusispjovė, kiaulė.

Jis siuntė pas mus tetą. Pažindintis. Jo teta bandė įsiteikti mano mamai, vaišino ją. Taip priimta užmegzti vaikino ir merginos pažintį, kad jie susidraugautų. Ji net atvirai prašė tapti jos sūnėno žmona.

Jie slėpė, kad vieną žmoną jis jau turi! O kiti žmonės papasakojo...

Vandamas man nepatinka. Iš povyzos – kaimietis rusas Vania.

Stambus bernas. Bet... bailokas.

1999 m. spalio 13 d.

Naktimis klausomės artilerijos kanonados. Dieną prekiaujam.

Susibariau su Tania ir Julka. Sonia ėmė blogiau su mumis elgtis. Nežinau, gal aš jai atsibodau su savo prašymais? Ar mūsų konkurentai ko nors prišnekėjo?

Dabar aš ryšiu skarelę kaip teta Kusum. Kusum mane giria. Prisės prie mūsų turguje ir plaukus man šukuoja. Kviečia:

– Einam, sugarbiniuosim tave!

Daudo draugas vėl buvo priėjęs. Nupirko man ledų. Aš jam patikau? Jeigu tai žinotų Kusum, Daudo motina! Tas vaikinas paklausė manęs:

– Kiek tau metų?

Išgirdęs, kad keturiolika, nustebo:

– Tu tokia maža! Aš maniau, tu vyresnė... Žinai, tu labai panaši į karalaitę Budur iš mano mėgstamiausios pasakos!

Tada aš įsidrąsinau ir pareiškiau, kad jis – Aladinas! Mes ilgai viens į kitą žiūrėjom ir tylėjom. Aš stebėjausi savo drąsa. Anksčiau prie vaikinų aš tylėdavau, tik klausydavausi, o dabar prašnekau... Aladino gražios akys. O plaukai – juodi iki pečių, krinta žiedais. Jis tikrai kaip princas!

Aš prisiminiau, kad mačiau jį sapne! Seniai. Kai buvau vaikas ir dar nėjau į mokyklą. Aladinas pranešė: jam 23 metai. Jo tėvas sukūręs kitą šeimą. Jis pats turi motiną ir sesę. Gyvena jos kaime. Sutrikęs Aladinas ilgai nužiūrinėjo savo batus ir neatsisveikinęs išėjo.

Polina

1999 m. spalio 14 d.

Rytą buvau susižinot mokykloj. Galimas dalykas, mes nesimokysim iki pavasario. Iš mokyklos važiavau į turgavietę.

Mama laukia mano patėvio. Jis išėjo padėti draugui daiktų nusiųsti – seniai, rugsėjo 19-ąją, – ir nuo to laiko nieko apie jį nežinom.

Svarbiausia – išparduot prekes. Pasiimti naujus drabužius, mėgstamiausias knygas ir išvažiuoti. Mūsų prekyba paskutinį kvapą leidžia. Perkamės maisto. Atidėti visai nieko negalim.

Baugina laikraščių straipsniai apie tai, kad pabėgėliai pusę kelio eina pėsčiomis sulinkę po savo manta. Kaip jie šąla. Apie tai, kad pakeliui juos iššaudo mašinose. Keliai, vedantys iš miesto, labai pavojingi!

Nėra pinigų ilgai kaip pabėgėliams nuomotis butą. Supirkimo kainom atiduodam savo prekes, parvežtas iš Baku. Kad tik surankiotume pinigų!

Visas jaunimas apsivilko karines uniformas. Daug kam uniforma tinka! Bet ginklo rankose jie neturi. Tik radijo stoteles. Automatus turi tik suaugę vyrai. Tie, kuriems 30 metų ir daugiau.

Kusum verkia, pasakoja, kad jos sūnus išėjo iš namų. Jinai prašo mano mamos padėti jį susigrąžinti. Prašo leisti pasakyti, kad sutinku už jo ištekėti. Kad tik jis paliktų savo naujuosius pažįstamus! Pareitų namo! Mes pritarėm Kusum idėjai. Aš perspėjau, kad paskui išvažiuosiu, bet būtinai padėsiu. Tačiau Kusum nesiryžo pasiimti manęs. Važiavo viena. Bet grįžo be sūnaus. Daudas jai pareiškė turįs patikimus draugus. Ir kad jų nepaliks iki galo. Mes visos verkėm.

Karalaitė Budur

1999 m. spalio 20 d.

Sapnavau griūtį kalnuose. Didelę griūtį! Žuvo daug žmonių! Mačiau, kaip lėkė didžiuliai akmens luitai.

Jie slėgė, griovė. Aš slėpiausi, bėgau, klupau...

Mažučiai akmenukai skaudžiai užgavo mane.

Atsibudau persigandusi. Ilgai gulėjau nejudėdama. Užtirpo rankos ir kojos.

Na, ir prisibijojau sapne!

O paskui buvo smarkus apšaudymas tikrovėj. Bet viskas gerai.

P.

1999 m. spalio 22 d.

Mus su mama sužeidė spalio 21-ąją. Taip netikėtai ir baisiai išsipildė mano sapnas. Mačiau: prie stalo sėdėjo užmušta moteris.

Sužeistieji slėpėsi kavinėje ir namų laiptinėse. Vyrai – savanoriai gelbėtojai – rinko apšaudymo aukas, skirstė jas po mašinas. Pirmiausia – sunkiai sužeistus.

O prasidėjo viskas netikėtai apie penktą valandą vakaro. Susirinkome likusias prekes į du krepšius. Vienas – man, kitas – mamai. Ten susitikom Kusum su mažu vaiku. Stovėjom, šnekėjomės. Ūmai ryškus pliūpsnis nušvietė dar šviesų dangų. Pasigirdo garsus trenksmas. Mes iš išgąsčio persiritom per savo stalą. Pritūpėm tarp geležinių kioskų. Kitos priedangos šalimais nebuvo. Sprogimas! Paskui dar vienas. Turbūt vienas ir tas pats sproginėja daug kartų. Mes, metusios savo prekes, tekinos pasileidom į Mados namų kiemą. Tai pats Grozno centras. Rozos gatvė.

Kai bėgau, didžiulė skeveldra – tarsi ką tik nugriaudėjusio sprogimo aidas – prašvilpė visai arti. Ne mane ji perskėlė, o laiką, kuris nutekėjo kažkur žemyn it šiltas vanduo, ir aš stovėjau išdžiūvusioje vagoje, iškart supratusi, kad nei mama, nei kiti žmonės negali manęs išgelbėti nuo Mirties, jeigu šaukčiausi pagalbos.

Mirtis ir aš – tik mes susietos šiam pasauly. Nėra nieko, kas galėtų stoti tarp mūsų ir pridengti savimi. Man pasidarė juokinga ir nereikalinga viskas: daiktai, krepšiai ir visokios vertybės. Aš supratau, kad nieko, ničnieko nepasiimsiu su savimi į Ten.

Stiprus smūgis ir... laikas grįžo kartu su ugninėmis žiežirbomis, kurias nuolauža įskėlė į plytinę namo sieną man prie pat galvos. O kojas man plėšė kažkieno mažos metalinės žiaunos, bet aš iš inercijos nesilioviau bėgusi.

Nulėkusi vos kelis žingsnius parkritau.

Mane pakėlė.

Mes metėmės į gyvenamojo namo laiptinę, bet ten vietoj antrų durų buvo grotos. Išbėgusios į kiemą šoko būsenos puolėm į kitą laiptinę, šalia, į gyvenamąjį namą. Ten, kur anksčiau buvo parduotuvė „Žvejys".

Kai įsispraudusi į kampą prisėdau, smelkiantis kojų skausmas ūmai priminė apie save. Į tą pačią laiptinę mama ir Kusum įstūmė, įbloškė čečėnę merginą.

Merginai buvo suknežintas kelis. Aš pirmąkart mačiau, kad kaulas viduj baltas. Jai buvo šokas, jinai tik kartojo:

– Skauda! Skauda! Skauda!

Laiptinėj buvo moterų ir vaikų. Mama pasakė, kad jos palto kišenėj yra skylutė ir dega šlaunis. Kita skeveldra pataikė mamai į kišenę.

Kai į mūsų laiptinę užsuko vyrų, visi ėmė šaukti, kad pirmą reikia vežti merginą be kojos. Ji neteko daug kraujo. Merginai iš pažiūros buvo 17–20 metų. Ją išvežė.

Į laiptinę vėl užsuko gelbėtojai savanoriai. Jauni vaikinai. Tarp jų buvo Aladinas. Mane nusprendė nugabenti į vaistinę perrišti, į Pergalės prospektą (buvusią duonos parduotuvę). Aladinas nešė mane ant rankų ir šnabždėjo:

– Neverk, mano karalaite! Nebijok! Pagalba bus!

Mamą vedė mums iš paskos. Nepamiršo ir mūsų krepšių su prekėm – jos nepasimetė sąmyšy. Mūsų kelias ėjo per Mados namų kiemą. Čia gyvenau su mama pas savo senelį žurnalistą.

Kai mane tempė per apšaudymą, aš pamačiau tris užmuštuosius. Jie gulėjo tolėliau vienas nuo kito. Juos kažkas pridengė kartonu. Viena buvo moteris, kitas – vyras, o kas buvo trečias, aš tiksliai nesupratau. Atrodo, vaikas.

Mus nunešė į vaistinę, ir nepažįstama moteris ištraukė skeveldrą mamai iš šlaunies. O man tik perrišo kojas, nes viena skeveldra buvo giliai, o kitas traukiant irgi būtų skaudėję. Aladinas mane užjautė, glostė man galvą ir graužė meduolį.

Nusprendėm, kad reikia namo, kad ligoninės perpildytos sužeistų žmonių, nes turguj prekiauja daugiausia senukai, moterys

ir vaikai. Vyrų ten labai mažai. Beveik nėra... Mes buvom toli nuo epicentro, beveik per tris kvartalus. Kiek gi ten žuvusiųjų?

Namo mus su savo mašina pargabeno kažkokie visai nepažįstami žmonės. Aš iš dalies apkurtau abiem ausim, jaučiau stiprų spengimą ir alpulį... Viskas aplinkui plaukė...

Išgirdau, kaip kažkas keliskart pasakė:

Kas padarė Polytei gėrio, patirs jį,
Kas padarė Polytei blogio, patirs jį.

Manau, tai maldos dalis. Iš tikrųjų skamba taip:

Kas padarė kruopelytei prilygstantį gėrį, patirs jį,
Kas padarė kruopelytei prilygstantį blogį, patirs jį.

Bet man ausyse spengė, ir aš, pusiau kliedėdama, tuose žodžiuose girdėjau savo vardą.

Paryčiui kojos skausmas sustiprėjo.

Gėriau tablečių nuo skausmo ir migdomųjų. Bet skausmas vis stiprėjo ir stiprėjo. Vos prisnūdau, mūsų katė, per bintus pajutusi kraują, palindo po antklode ir dantimis įsikabino man į dešinę koją. Buvo siaubinga. Aš nuginiau ją niuksais.

Vos papusryčiavom, mama ėmė prašyti kaimynų nuvežti mane pas gydytojus. Viršutiniai nuomininkai sutiko. Jų šeštuku susiruošėm į 9-ąją ligoninę.

Gydytojai iškart paaiškino:

– Reikia rentgeno. Jo nėra. Elektra atjungta, o dyzelinis generatorius kažkur dingo per sąmyšį.

Bet vis tiek mane pasiuntė į operacinę.

Operacinėj, purvinoj ir tamsioj, pirmam aukšte, vaikščiojo rainas katinas. Jis trynėsi į kėdės koją ir murkė. Prie atdarų durų

slenksčio stovėjo užsiverkę žmonės. Viskas buvo kruvina. Drabužių draiskanos, kažkokios paklodės. Lakstė žmonės. Jie ieškojo savo giminaičių ir pažįstamų. Nesunkiai sužeistieji nuo vakar laukė eilėje pas gydytoją. Sėdėdami ant grindų ir kėdžių. Tyliai vaitojo artimieji tų žmonių, kurie jau mirė ligoninėje. Baisiai rėkė kažkokia čečėnė. Užmušti jos vaikai. Vidutinio amžiaus moteriškė prašė pinigų savo sūnaus operacijai, vaistams. Ją šelpė.

Gydytojas, kuris apžiūrėjo mane, buvo išvargęs. Jis vos pastovėjo ant kojų. Jis papasakojo, kad naktį per operaciją kelis kartus buvo atjungę elektrą, kad išoperuota dešimtys žmonių. Daug numirė...

Jaunas korespondentas, vokietis su akiniais ir languotais marškiniais, klausė daktarų, kiek naktį buvo nukentėjusiųjų ir žuvusiųjų. Kokių sužeidimų daugiausia?

O manęs – ar buvo baisu.

Gydytojas paminėjo skaičius, sakė, kad dėl sumaišties nesužymėjo visų. Dėl to toks sąmyšis ir dauguma žmonių negali rasti dingusiųjų. Aš tų duomenų tiksliai neįsiminiau, todėl negaliu jų nurodyti.

Kai tvarstė žaizdą, pamiršo numalšinti skausmą. Suklykiau. Buvo gėda šaukti. Gydytojas susigriebė ir suleido man vaistų. Visus vaistus ir švirkštus čia pat, krautuvėlėj, nupirko mano mama. Ir dar skiepų nuo stabligės. Skeveldrų ieškojo, bet nerado.

– Be rentgeno padėt negalim. Be reikalo krapštytume koją, – kartojo gydytojai, – ieškokit, kur veikia rentgenas.

Tik mažmožį išėmė. Mama tuo metu buvo su pleistru. Ji vaikščiojo. Nusipirkom daug skausmą malšinančių priemonių, daug binto, chirurginių servetėlių ir briliantinės žalumos.

Budur

1999 m. spalio 23 d.

Vakar atsitiko puikus įvykis!

Antroj dienos pusėj pas mus visai netikėtai atėjo svečių. Kusum ir Aladinas! Tai Aladinas nešė mane sužeistą per mano vaikystės kiemą! Adreso jie neturėjo. Surado mus klausinėdami apie nukentėjusiuosius per sprogimą. Jie žinojo tik miesto rajoną. Teko ilgai ieškot. Abu labai išvargo.

Mama užplikė arbatos. Kusum atnešė vaisių. Aladinas davė 70 rublių bintui. Daugiau pinigų jis neturėjo. Jis visąlaik tylėjo. Aš – irgi. Mes nežiūrėjom viens į kitą, nukreipdavom žvilgsnius. Kalbėjo suaugusieji – mano mama ir Kusum.

1999 m. spalio 25 d.

Aš verkiu. Sužeistą koją vakarais man skauda labiau. Ir su kita koja blogai! Įbrėžimuose prasidėjo uždegimas! Patino.

Mama mane ramina:

– Paskiepijo. Čia tik dulkių pakliuvo. Praeis!

Visas dienas kaimynai į miestą vaikščiojo naktimis. Ir Suleimanas su žmona Zolina. Daug kas pasakoja apie didelę raketą be uodegos.

Sako, kad ten, kur jinai guli, – didelė radiacija!

Mieste daug korespondentų iš užsienio. Sugebėjo prasibrauti! Kažkas matuokliu išmatavo spinduliuotę. Žmonės specialiai važiuoja į turgų pasižiūrėti „raketos-mirties“.

Aš prašau mamos:

– Įkalbėk kaimynus mane tenai nuvežt! Noriu pamatyt, kaip atrodo ta bjaurybė, kuri man sukėlė skausmą.

Rusijos pusė atsisako komentuoti turgaus apšaudymą.

Bet čečėnai tokių didžiulių raketų neturi.

Pasakojama, kad tuos, kurie buvo arti raketos, sudraskė gabaliukais, ir dabar artimieji atpažįsta juos iš daiktų dalių – iš sagų, segtukų ir drabužių skiaučių.

Šiandien Rezvanas, jauniausias kaimynės Nuros sūnus, po pietų nuvežė mus į 4-ąją ligoninę.

Šviesa buvo, bet gydytojas rentgenologas neatėjo į darbą.

Mama nupirko kelis kepalus duonos ir išdalino juos kaimynams, stovintiems prie mūsų laiptinės, – „kad aš pasveikčiau".

Mama surado prosenelės Julios-Malikos lazdą. Tai rudas medinis kriukis, toks kaip pasakų raganos. Aš mokausi su juo vaikščiot po kambarį.

Mama dejuoja, kad visus pinigus jau pravažinėjom, nebėra iš ko mokėti už operaciją ir už vaistus. Šiandien ji prekiavo iki dvyliktos valandos ir matė raketą!

Budur

1999 m. spalio 26 d.

Anksti ryte, kol mažai žmonių (aš gėdijuosi vaikščioti su kriukiu), mes su mama ėjom į turgų. Aš pamačiau raketos liekanas. Labai didelė!

Po raketą karstėsi berniūkščiai. Jie pasakė, kad jinai užkrečiama, todėl ją reikia išmesti. Raketa viską aplinkui nušlavė. Verkė žmonės, nieko neradę tose vietose, kur stovėjo jų motinos, dukros ar seserys. Visiškai nieko! Jie ieškojo artimųjų drabužių skiaučių, rankiojo jas.

Keli mūsų pažįstami atėjo prekiauti. Jie dėliojo prekes ir klausė, kaip aš jaučiuosi:

– Ar skeveldras išėmė?

Mama paprašė parduoti mūsų likusias prekes, tas, kurių neišmėtėm, kad neprapultų. Bet žmonės bijojo ir nesutiko.

– Labai vagia, – paaiškino jie. Ir labai išsamiai papasakojo, kas buvo po sprogimo: – Dvylika žmonių sušaudė tiesiog vietoj už vagystes! Marodieriai landžiojo ir dienom, ir naktim! Pasiimdavo užmuštųjų daiktus, auksą ir lietpalčius, avalynę, drabužius, kosmetiką. Jie tai darė apsimesdami, kad ieško dingusių šeimos narių. Kai kurie vogti ateidavo su vaikais! Tėtis su vaiku „ieškojo" mamos, o mama su kita savo atžala čia pat „ieškojo" tėvo. Ne iš karto budėtojai čečėnai perprato tas gudrybes. Jie pradėjo tikrint dokumentus. Dauguma sužeistųjų buvo apvogti!

Vieną pažįstamą sužeidė į krūtinę, ir jis sušuko iš skausmo krisdamas: „Gelbėkit!" O pro šalį bėgusi moteriškė pasičiupo jo krepšį su pinigine.

Kita mūsų turgaus kaimynė išsiskyrė neregėtu narsumu. Pati ji rusė, šviesi tokia, prekiavo netoli mūsų, lygiagrečioj eilėj. Raketai sprogus ji ant rankų tempė sužeistą čečėnę, o tuo metu vagiliai pagrobė visas jos prekes! Bet ji nė trupučio nesigaili. Aš kalbėjausi su ja. Jinai šaunuolė!

Dabar turgavietė sumažėjo. Ryte – tik dvi eilės. Stalus Taikos prospekte sustatė išilgai. Žmonės nusprendė: čia – kavinė, kirpyklos, gyvenamųjų namų laiptinės – galima spėti pasislėpti. Pamatę mane su kriukiu, praeiviai ir prekiautojai juokavo: „Jaunutė močiutė!" Visi linkėjo kuo greičiau pasveikti.

Garsiakalbis Taikos prospekto rajone, per kurį vasarą skambėjo muzika, kartojo vis tą patį: „500 žmonių dingo be žinios. Apie 1 000 sužeistų. Žmonių, išvežtų į kaimus ir kaimų medicinos punktus, sąrašų nėra."

Mes įsiverkėm sužinojusios, kad saldainių kioske žuvo mergaitė – mano vienmetė. Jos vyresnioji sesuo ir mama – sužeistos!

Užmušta turgaus kaimynė Roza, prekiavusi kopūstais, aštuntą mėnesį nėščia. Našlaičiais liko septyni jos vaikai, ir daug kitų.

Užsiverkusios mes nusipirkom duonos, išvažiavom namo. Ne mes vienos autobuse bliovėm. Parėjom. Užsikaitėm arbatos. Beveik tuoj pat apsilankė Aladinas. Kalbėtis nesinorėjo. Jis pasakė buvęs pas savo seserį. Jie šnekėjosi apie mane. Sesuo pažadėjo man dovanų. Peržiūrėti tas sukneles ir chalatus, kuriuos neseniai, vasarą, nusipirkusi.

Aladinas atsisveikino. Netikėtai sutrikusiai mamai į rankas suspėjo įbrukti voką:

– Operacijai ir vaistams, – pasakė. – Arba kraštutiniu atveju – valgiui.

– Mes grąžinsim! – šūktelėjau aš, kai jis jau ėjo lauk.

Mums buvo nepatogu. Supratom, kad imti pinigus iš mažai pažįstamo žmogaus – negerai. Bet kitos išeities neturėjom. Be pinigų niekas negydo. Voke buvo 200 rublių! Aladinas paprašė manęs, kad vadinčiau jį vyresniuoju broliu. Man tai patiko, aš sutikau.

Vakare, visai vėlai, atėjo teta Kusum – Daudo motina. Padovanojo man juodą sijoną su raudonom kišenėm. Mes kvietėm ją pasilikt, nes buvo jau tamsu lauke. Tačiau teta Kusum pareiškė:

– Išskyrus Dievą, aš nieko nebijau!

Ji papasakojo:

– Dieną bombardavo centre. Vėl yra žuvusiųjų.

Laiku išėjom!

Dar Kusum pasakė nusprendusi laikytis šalia Daudo, o savo jauniausiąjį sūnų palikti pas gimines. Vyresnysis sūnus jai ypač brangus. Antras mėginimas jį išsivežti nepavyko! Net Maskva ir mokslai sostinės aukštojoje jo nesuviliojo. Daudas pareiškė vis

tiek pabėgsiąs pas savo draugus! O jei per prievartą bus einama prieš jo valią ir asmeninį apsisprendimą, visiems laikams pamiršiąs šeimą.

Išėjus Kusum, į mūsų duris pasibeldė Fatima, ta moteris, kurios mirė mažas sūnus. Atnešė skanios sriubos – jo sielai paminėti.

Dabar – kanonada. Mama išėjo vandens.
Aš sėdžiu ir glostau katiną Čipsą.
Tikiuosi vėl pamatyt Aladiną.

Karalaitė Patoška-Budur

1999 m. spalio 27 d.

Ryte teta Mariam mums praskaidrino nuotaiką. Ji vėl su mumis. Mama su ja bičiuliaujasi nuo įsikūrimo šiame name pirmosios dienos, nuo 1986 metų gruodžio. Mariam išbučiavo mane ir pažadėjo:

– Tu labai greit pasveiksi! Tik trupučiuką pakentėk!

Ji man padovanojo kreminę skepetaitę su švelniu kraštu. Pudros! Mes kartu papusryčiavom. Mariam pranešė, kad dalį turto išsiveš pas gimines į Ingušiją. O šalia mūsų, pirmam aukšte, apgyvendins šeimą iš namo priešais. Mes būsim ne vienos! O jeigu bus galimybė, tai manęs ir mano mamos atvyks ji pati ar atsiųs kurią iš savo seserų. Ji padės mums išvykti!

Dieną važiavom į 4-ąją ligoninę. Vėl veltui. Elektros nėra, o generatorių pavogė. Rentgeno man nepadarė. Vežė kaimynas Rezvanas. Tiek pinigų ir laiko išeikvojom, o naudos – jokios! Maža skeveldra prapjovė odą ir išlindo pati. Žmonės man pataria dėti tešlos su medumi kompresus. Pasirodo, tai mažos skeveldros, o ne

įpjovimai! Mes jų penkiolika suskaičiavom, visur, kur pastebėjom kietumus po oda. O šešiolikta skeveldra yra giliai. Ji didelė, kojoj prie kaulo. Šita baisiausia iš visų! Ji juda. Slankiodama viduj, pjauna man koją! Ji pati skaudžiausia.

Pas mus užsuko kaimynė teta Varia iš namo priešais.

Jinai su trimis sūnumis ir sena mama gyveno pas mus per Pirmąjį karą. Tada man buvo devyneri. Aš slapčiom simpatizavau jos sūnui Mansurui.

Tarp kitko, mes medgaliais užkalėm dalį lango – saugomės skeveldrų.

Pas mane buvo atėjusi Zolinos mažoji dukra – žaisti.

Polia

1999 m. spalio 28 d.

Rytas

Mama buvo prie tolimųjų šulinių vandens.

Pas mus labai šalta.

Šiandien ji išsiruošė į turgų. Nusprendė prekiauti iki pietų ir nupirkti maisto. Mūsų atsargos baigėsi. O laikraščiai pasens ir nusimėtys. Ir vėl, užuot užsidirbusios, prarasim! Greit papusryčiavom. Į du nedidelius ryšulius susidėjom laikraščius ir žurnalus. Nors kam jų dabar reikia? Mama – naivus žmogus!

Ir tuoj prasidėjo siaubingas apšaudymas! Kad ėmė dundėt! Kaip tik centro ir turgaus pusėj! Dangus ten akimirksniu paraudonavo nuo gaisrų. Mano mamai – dzin. Ji sako:

– Niekai!

O čia bėga Aza, kaimynė, ir šaukia:

– Turgų bombarduoja! Į turgų pataikė!

O priešais bėga kažkokia moteris su kibiru raugintų kopūstų. Verkia ir murma pati sau:

– Vėl kraujais paplūdę! Viską subombardavo! Turgus dega!

Mama ją sustabdė, davė vandens. Moteris atsipūtė mūsų laiptinėj ir ėmė pasakoti:

– Ne pabūklai čia. Lėktuvas! Bombardavo turgų! Daugybė užmuštų! Jis pataikė, kur Mados namų kampas, kur moterys duoną pardavinėja!

Ji išėjo verkdama.

Mama susizgribo:

– Aktyvėja! O mes – be maisto! Mūsų rajone kol kas ramu! Einam į „Berželio“ turgų. Paimsim maisto produktų. Tų, kurie pigesni: makaronų, bulvių, duonos, tau – binto. O jeigu įsismarkaus? Visai kojos nebeiškelsim.

Mama labai užsispyrusi. Aš staigiai susiruošiau. Baisiosios lazdos nepasiėmiau. Kelias netolimas. Viena stotelė. Įsikibau į mamą.

Sėkmingai perėjom savo kiemą. Kirtom gatvę. Apėjom Žaliąjį vaikų darželį. Patraukėm kitu dideliu kiemu. Užkaukė lėktuvai! Pasigirdo pirmi bombų sprogimai. Mes puolėm į privačių namų kvartalo pusę, per kelią. Aptikom rūsį, bet mažą. Ten jau stovėjo penki susispaudę žmonės. Įeiti vietos nėra. Atgal! Į gyvenamojo namo laiptinę!

Gerai, kad ji neuždaryta iš vidaus. Atsisėdom į kampą palei duris.

Sprogimas! Dar vienas sprogimas! Priešais name pradėjo šaukti vyras. Užsidegė viršutiniai aukštai. Kitas vyriškas balsas ramino sužeistąjį:

– Pakentėk! Pakentėk! Tuoj perrišiu. Nuskris – į ligoninę nuvešiu.

Bet sužeistasis rėkė nesavu balsu. Tikriausiai labai skaudėjo!

Lėktuvai susitelkė į privačių namų kvartalo pusę ir ėmė bombas mėtyti ten. Mes išėjom į gatvę.

Namas mums iš dešinės buvo be kampo. Iš po jo stogo virto juodi dūmai.

Degė viršutiniai namo, priešais kurį slėpėmės, aukštai. Tai ten šaukė.

Mes per mamos užsispyrimą pajudėjom toliau. Atėjom į turgelį. Nieko nematyt. Prekės ant stalų, bet pardavėjų ir pirkėjų nėra!

– Jie parduotuvėj! – susiprato mama.

Lėktuvai įsuko naują ratą.

Ir mes užsukom į parduotuvę.

Viduje buvo daug žmonių. Suaugusiųjų ir vaikų.

Žmonės sėdėjo prie masyvių marmurinių kolonų ir meldėsi. Ant grindų – pilna stiklų! Vitrinos sudaužytos į šipulius! Kai kurie prekeiviai, pirkėjai ir praeiviai, įlėkę iš gatvės, buvo nulipę į parduotuvės rūsį. Mes irgi ten nuėjom. Rūsy degė žvakės. Civiliai sėdėjo ant tuščių medinių dėžių. Moterys vaišino viena kitą saulėgrąžom ir vandeniu. Meldėsi rusiškai ir arabiškai. Tarėsi: „Jei teks čia nakvot, atiduosim savo drabužius vaikams – išklosim jais cementą, kad vaikai galėtų miegot.“

Žmonės kalbėjosi tyliai, tartum jų kas klausytųsi.

Pasėdėjom ir mes kartu su liaudimi kokias valandas dvi – kol bombardavo. Visi buvo išsigandę. Niekas, kol nesiliovė sprogimai, nenorėjo lipti į viršų, į pirmąją salę, juolab eiti į gatvę. Pagaliau išėjom!

Nusipirkom visko, ko galėjom. Namo išsiruošėm žemutine puse, kur parduotuvė: jei bombarduotų, ten lengviau pasislėpti. Ir pas mus laiptinėj buvo žmonių prisėdę. Prie mūsų durų sėdėjo Nura, jos duktė Malika, teta Varia ir jos sūnūs, kiti kaimynai, nepažįstami žmonės iš gatvės. Mama pasakė, kad laiptinė, kurioj tik vienos plonos durys, – anokia apsauga! Pavojinga, nes per visus aukštus – langai. Verčiau bėgti į butą ir tūnoti koridoriaus kampe

tarp dviejų sienų – tarpusienyje. Jinai parodė, kur mes laikom laukujų buto durų raktą. Įėjom į vidų. Mums iš paskos – kaimynė Chazan. Paskui ją – dešimtmetė mergaitė Zara. Jos sakė kaip reikiant išsigandusios! O mano mamulė išėjo vandens, vėl iki šulinio. Ji ruošiasi rytoj į turgavietę. Bijo, kad prekės neprapultų. Kad neturėsim pinigų išvažiuot. Atėję žmonės papasakojo:

– Raketa, kurią numetė ant turgavietės (kai mane sužeidė), atskrido nuo Kaspijos. Žurnalistai tai iškapstė. Tik po penkių dienų Rusijos kariškiai prisipažino prašovę. Taikėsi į kitą vietą – į biržos pastatą, bet pramovė. Pataikė į taikią turgavietę.

Niekaip negaliu patikėt, kad tai jau trečias karas mano trumpam gyvenime!

Pirmasis – 1994 metais (man 9 metai);

Antrasis – 1996 metų vasarą (rugpjūčio 6–22 d., man 11 metų), oi, kiek tada kaimynų žuvo!

Ir štai – trečiasis. 1999 metų ruduo (man 14 metų).

Ką gi mums daryti? „Vyresnysis brolis“ neatėjo. Dar šiandien kaimynas dėdė Valera mane nustebino. Jis perdavė man Muslimo (vaikino iš pirmosios laiptinės) dovanas. Baltą skarelę žydru kraštu ir pilkus rudeninius batelius.

Muslimas – Zulaj, gerosios moters, anūkas. Aš kalbėjausi su juo tik kartą. Seniai, pernai pavasarį. Muslimas sutiko mane grįžtančią iš mokyklos. Pasakė, kad aš jam patinku labiau negu Hava, jo kaimynė. Jis suprantąs – man reikia mokytis! Bet jei man sukaktų šešiolika metų, jis atvyktų man pirštis! Čia taip priimta. Aš buvau nustebinta.

Ir štai šiandien aš gavau trumpą jo raštelį: „Jei prisimeni mane, prašau, – melskis už mane!“

Aš užsimerkiau ir iškart jį pamačiau. Švelnus veidas. Šviesios akys, o plaukai – tamsūs. Muslimas nuolat stovėdavo savo laiptinės tarpdury, švarus ir kuklus. Užsinorėjau verkti. Tai bent nervai! Niekam tikę!

„Be reikalo tu, Muslimai, klausei kiemo vyresniųjų nuomonės! Bijojai, kad pasmerks! Viskas dėl to, kad mano mama – rusė", – murmėjau aš. Ir sutrikusi žiūrėjau į dovanas. Man pasirodė, kad mes galėtume susidraugauti!

Dėl jo raštelio man pasidarė taip gera sieloj! Akimirksniu lengva ir laisva.

„Muslimai! Aš nepamiršiu tavo vardo maldoj! – pažadėjau tylomis. – Bet atleisk, bateliai man pasirodė per maži. Aš iškart juos padovanojau Mansuro mamai. Tik skarelę pasilikau."

Budur

1999 m. spalio 31 d.

15.40

Bombardavimas. Kalė privačių namų kvartalą – Karpinką. Pas mus slėpėsi vaikai. Garsiai knirksėjo ir verkė dešimtmetė mergaitė – Zara. Mansuras, tetos Varios sūnus, sėdėdamas prie mūsų durų, visus ramino. Aš meldžiausi. Kiti mus kambary nužiūrinėjo iš laiptų aikštelės.

Per baisiausią apšaudymo gaudesį aš parašiau eiles:

Ar meni tu mūšius mūs Grozne?
Kaip sraigtasparnis mūsų šaudyti skrido?
Kaip vaikai raudojo kieme,
Katės lavonėlį išvydę.

Mano mama – Spygliuotukė Pikčiurniukė* – buvo turguj! Šitokiu metu!

Tiesa, netoli (viena stotelė nuo mūsų) – „Beržely“. Nupirko duonos, bulvių, svogūnų. Kaupia atsargas! Bombarduojant lėkte parlėkė namo.

Hamzatas, kaimynės Mariam brolis, atnešė man vaistų nuo skausmo. Analgino. Mano didžioji skeveldra pasiuto. Ji tarsi vaikščioja viduj ir pjauna minkštuosius audinius. Smarkiai skauda koją. Aš guliu lovoj.

Mergaitės Zaros brolis, kol suaugusieji bijodami slėpėsi, bėgo į apleistus sodus. Priskynė vynuogių. Daug! Mes visi valgėm.

Jis mažesnis už savo sesę, bet pasielgė kaip suaugęs vyras. Beldėsi į butus, kuriuose pasiliko žmonių, vaišino vynuogėm.

Išdalino visas.

Vakaras

Aš, kol buvo tyku, sekiau vaikams pasakas. Zara ir jos brolis – Zolinos, moters iš namo priešais, vaikai. Dabar tamsu. Žvakė užgeso. Kažkur pučia vėjelis. Todėl keverzoju. Rašau tamsoje.

Polina

1999 m. lapkričio 2 d.

Šiandien anksti rytą mes kartu su mama ir teta Varia ėjom vandens. Ten yra properša, iš kurios galima semtis geriamojo vandens. Toli – per kelią, ir dar beveik kvartalas už Žaliojo vaikų darželio ir už to namo, kuriame šaukė sužeistasis. Ten aš radau kačiuką. Pa-

* Spygliuotukė Pikčiurniukė – rusų animacinio filmo veikėjo ežiuko pravardė (čia ir toliau – *vert. past.*).

vadinau jį Lūšim. Dabar, įskaitant ir jį, mes turim šešias kates! Kačiukas ručkis. Išgąsdintas, laukinis!

Vakar iš tolo mačiau Aladiną. Jis linktelėjo. Buvo ne vienas. Su vyru, vyresniu už save, ir su jaunu vaikinu. Vakarais aš seku vaikams stebuklines Haufo pasakas. Visi manęs įdėmiai klausosi. Tie vaikai: Zara, mažasis Vacha (jam septyneri) ir devynmetė Alisa. Alisa – Tamaros iš ketvirto aukšto dukterėčia.

Pavasarį man sukaks penkiolika metų. Aišku, jeigu aš būsiu gyva.

Mansuras kiemui pasakojo, kad aš – jo sužadėtinė. Aiškino:

–Aš čia tyčia. Kad neįžeidinėtų ir nekibtų.

O pats tuoj klausia:

– Lauksi?

Aš tylėdama linktelėjau.

Tai bent beprotnamis!

Kol nėra jo tėvo, jis šeimoje vyriausias. Jis ne kartą glaistė mūsų konfliktus tą sunkią 1995 metų žiemą. Mūsų namų karingam bendrabuty.

Su mama bendraut neįmanoma. Nuolat ginčijamės ir pykstamės. Jai nervai neišlaiko dėl šaudynių. Ji nervinga ir pikta.

Bombarduoja naktimis.

Sapnavau tokį sapną. Aš pabuvojau planetoj, kur gyvena gyvos permatomos būtybės. Jų kūnai – iš saulės zuikučių! Iš blyškios auksinės ugnies. Neįtikėtina, bet aš ten buvau! Tos būtybės dėl mano žinių perkėlė mane į ketvirtąjį lygį!

Dar sapne mačiau Pranašą Mahometą! Jis barė mane, kad praktikuoju jogą. Sakė, kad joga ir visos žinios priklauso Alachui.

Skeveldra duria, pjauna man koją. Trukdo vaikščioti.

Iki!

Budur

1999 m. lapkričio 4 d.

Tai mano eilės, skirtos puikiam žmogui, dailininkui, mano senelio bičiuliui Leonidui Caricynskiui. Buchenvaldo lagerio kaliniui.

Šiomis eilutėmis aš stengiuosi aprašyti jo darbus:

Mėnulio paveikslas, išniręs ūmai, –
Tik atvaizdas, – ne mėnulis,
Bet dingusių žmonių namai
Kalnynų ežeruos štai liula,

Žemės sluoksniuose, griūty
Išmintingi žodžiai glūdi.
Ir kūnų įspaudai žmonių,
Kurie laimingi troško būti!

Zolina, dėdės Suleimano žmona, ruošiasi išvažiuoti. Pinigų jie neturi. Kaimynai nusprendė surinkti, kiek kas gali, nes jie turi mažų vaikų.

Mama taip pat davė. Mažai – tik 20 rublių. Gaila vaikų!

Naktį buvo patrankų kanonada. Sviediniai lėkė pro mūsų namą kažkur į Gamyklų rajono pusę. Buvo šviesu kaip dieną.

Tikriausiai ten neliko nė vieno sveiko namo!

Mariam brolis, šaunus griežtas dėdė Hamzatas, sako, kad, kai oras geras, rusų kareivių matosi kalnuose. Jis mano, kad mieste karas baigsis daugmaž po mėnesio. Bet šiaip tęsis ilgai.

Polia

1999 m. lapkričio 7 d.

Vakar, lapkričio 6-ąją, buvo atėjęs „vyresnysis brolis" Aladinas. Jis pasisiūlė mokyti mane arabų kalbos. Aš sutikau. Dabar mokyklos nėra. Istoriją – visą vadovėlį – aš jau perskaičiau du kartus!

„Vyresnysis brolis" padovanojo dvi sukneles. Vieną, žydrą, jis įteikė man. Tokią pat, tik žalią, – mano mamai. Man dar atnešė didelę baltą skarelę, atvežtinę, iš Mekos! Apie tokią aš seniai svajojau! Pas mus pačios turtingiausios moterys tokiomis prisidengia galvas. Skarelė balta ir baltai siuvinėta.

Ji labai didelė – kaip šalis.

Aladinas atitempė knygų.Visokių. Sako:

– Jūs mėgstat skaityt, o prie knygos greičiau bėga laikas. Čia detektyvai.

Jis toks nenuspėjamas!

Tai vakarykštės dienos įvykiai.

Šiandien pasiimu sąsiuvinį, kuriam rašau arabiškas raides, atsiverčiu, o ten – pinigai! Jie netikėtai pabyra ant manęs. Aš vos neapalpau! Iš viso 160 rublių! Kam?! Mes ir taip džiaugėmės jį matydamos. Ir visą gyvenimą būsim dėkingos jam už išgelbėjimą. Tai jau per daug!

Nejaugi aš jam visai nepatinku? Aladinas elgiasi su manim kaip su maža mergaite. Draugiškas, ir tiek.

Vakar bombardavo. Mes su mama „pasivaikščiojom" – duonos. Pataikėm į apšaudymą. Slėpėmės pas moteris apačioj, „Beržely", dideliam name pirmam aukšte. Moterų buvo trys. Visos – jaunos čečėnės. Vienišos. Gražios. Jos, kaip ir mes, įleido pašalinius žmones iš gatvės gelbėtis nuo šaudynių. Viena moteris tikino: „Čia mus visus išguldys." Ji verkė.

Antra mano mamai guodėsi: „Nežinom, ką mums daryt. Kokia čia prekyba tarp karų? Vienai dviem dienom valgiui! Kelionei lėšų nėra. Už drabužių krepšius mokėt nėra pinigų! Turbūt mes susirinksim, kas ką turim, ir eisim į rūsį. Į tą, kur beñdrabutis, prie ketvirtosios kepyklos. Čia šalia. Du kvartalai nuo mūsų namų. Ten vanduo arti. Rūsy jau žmonių gyvena!"

Mes išlaukėm apšaudymą. Arbatos atsisakėm. Grįžom namo.

12.00

Koks dabar buvo apšaudymas!

Toliašaudžiai sviediniai lėkė pro mūsų namus ir regėjimo lauke griovė privačius pastatus. Gaudesys pragariškas! Kai kurie sviediniai neprilėkė. Pataikė į sodus. Vienas susprogo prie pat kelio, kraštiniam sode. Tuo metu trise – Sultanas, Havos tėvas, aukštaūgis dėdė Valera ir žilagalvis Nikolajus – ėjo iš turgavietės. Apšaudymas vyrus užklupo dykroj. Kažkoks sviedinys nukrito keli metrai iki jų. Vyrai suspėjo pulti ant žemės sekundėle ankstėliau. Išsigelbėjo! Nė vieno nesužeidė. Paskui vyrai draugiškai liuoktelėjo į šviežutėlę sprogimo duobę. Jie vylėsi, kad antrąkart į tą patį tašką nepataikys. Kiti sviediniai krito greta. Kaimynai gyvi. Ir pirkiniai sveiki. Jie grįžo namo!

Tuo metu mes su mama sėdėjom koridoriuj, savo „nišoj" už papildomos sienos nuo lango. Mūsų vargšai katinai sulindo po vonia! Jie labai išsigando šaudymo. Miaukė. Mano skausmingoji skeveldra aprimo, leido man atsikvėpti. Šiandien lapkričio 7-oji – buvusios SSRS revoliucinė šventė. Turbūt todėl visiems „linksma"!

Patoška-Budur

(Iš baisiosios pasakos apie Grozno miestą)

1999 m. lapkričio 8 d.

6.00

Vakar buvo siaubinga maišalienė!

Raketos ir sviediniai lėkė į kiemą. Šaudė minosvaidžiai ir kulkosvaidžiai. Mūsų namo sienos tiesiog tratėjo. Visiems kaimynams išbyrėjo langų stiklų likučiai. Pas mus jie keliskart suklijuoti popierium kryžiais, todėl išsilaikė!

Kai klijavom, kai kurie gyventojai kandžiai smaginosi: „Kryžiai kaip rusų kapinėse!" Mama nereagavo. Ji geranoriškai patarė: „Filmą apie karą su vokiečiais žiūrėjot? Kokie langai tenai? Saugumo sumetimais visi užklijuoti – kryžius ant kryžiaus. Darykit taip pat!" Viena, ką pasigavo iš jos minties aplinkiniai, – iškart rusų kariškius pavadino vokiečiais.

Radau gerų eilių:

Ir vaikišką naivumą galima išvysti
Tarp karo ir žudynių riterių – taip raiškiai,
Kai pasikukčiodama verkia teroristė,
*Netyčia vabalą sutraiškius.**

Neatsimenu, kieno eilutės.

Vakarop atėjo Aladinas. Ištempė mane iš nišos ir prirėmė prie sienos. Pradėjo mokyti. Nustebo, kaip greitai aš įsiminiau visas raides, lengvai jas diktuojamas parašau. Aladinas apsilankė visas molinas. Jis paaiškino, kad, kai ėjo, vyko mūsų dykvietės apšaudymas. Jam teko su kažkokia pilka kate pagulėti tuščiam apkase. Katė išsikasinėjo. Bandė pabėgti. Jinai jį subraižė. Paaiškėjo, kad tai mano katinas – Čipsas! Aladinas gelbėjosi kartu su juo.

---

* Kiek pakeistas Jevgenijaus Jevtušenkos posmas.

Mes pašildėm vandens, kad mūsų svečias galėtų virtuvėje nusipransti ir išsitrinkti galvą. Išplovėm jam drabužius. Mama pareiškė, kad viskas šlapia, todėl nakčiai jo neišleis. Jis iš mandagumo paprieštaravo, bet visas nušvito ir pasiliko!

Mums su mama teko susispausti močiutės lovoj, o svečiui paskolinom sofą. „Vyresniajam broliui“ mes papasakojom: laikinai greta mūsų gyvena šeima iš ketvirto aukšto. Čečėnai. Anksčiau su jaunąja linksmąja moterimi iš tos šeimos bičiuliavomės. Ypač per vasaros karą. Tačiau dabar laikai visiškai pasikeitė. Kaimynė ir jos artimieji elgiasi su mumis pasipūtėliškai. Priešiški mums ir kitiems rusams. Kenčiam. Atsimenam jų sielvartą. Per vasaros karą prie laiptinės žuvo kaimynės sūnus, devyniolikos metų. Pūkelis ir Tamara buvo sužeistos. Mes dėl to nekaltos, bet kaltė tenka mums, nes šaudė iš rusų dalinių pusės. Aladinas paaiškino:

– Priešiškumo ir neapykantos neišvengsit. Turit būt pasirengusios tam. Apsišarvuokite kantrybe, kad ištvertumėt nepelnytus kaltinimus ir įžeidimus.

Ir prisipažino:

– Mano pažįstami nesupranta manęs, kai sakau, kad einu aplankyt rusų šeimos. Pasakoju, kad susidraugavau su jumis. Kad jūs normalios. Jie manimi netiki!

Vakare aš, užsinorėjusi į lauką, išlindau į kiemą. Mačiau skeveldrų didumo sulig ranka! Tokios gabalais supjaustytų. Jos tarsi didelės malkos krosniai kūrent.

Karalaitė Budur

1999 m. lapkričio 9 d.

Mano „vyresnysis brolis" Aladinas nakvojo pas mus! Mes ilgai šnekėjomės. Jis maitino mane saldainiais. Aladinas apsitvarkė bute, apskritai jis tikrai elgėsi kaip giminaitis. Aš daug apie jį sužinojau. Apie jo vaikystę, išdaigas mokykloj. Paskui jam kažkas užėjo. Jis aiškiai persimainė. Ėmė mane barti, kad netinkamai valgau, netinkamai ryšiu skarelę. Per lėtai, kai skaitau, tariu raides. Supratau. Ir jį kartais erzina mano slaviškas kraujas.

Prašneko mama. Pusiau juokais pareiškė, kad jis – nuobodžius. Ir dar pridūrė:

– Kai svečias reiškia pastabas šeimininkams, metas jį varyt!

Aladinas supyko. Nepusryčiavo. Išėjo. Bet aš žinau – grįš!

Jis nenori prie mūsų priprasti, bet vis tiek pripranta. Mamai jo gaila. Ji gera jam. Aladinas ją vadina „motinėle", o ši jį – „savo sūnyčiu".

Ryte kartojausi rusų kalbos taisykles. Rašėm su mama diktantą. Dabar mama snaudžia. Sėdžiu patyliukais.

Išvažiuoja moteris iš gretimo namo. Jos atvažiavo pasiimti su mašina, skubina. Jinai pasiūlė cigarečių „Astra", pačių pigiausių, nususėlių. Iš viso – 96 pakelius, vienas kainuoja 30 kapeikų. Mama nupirko. Sako:

– Parduosim. Duonai bus. Daug neužsidėsim – gėda! Vieną du rublius. Turguj cigaretės brangesnės. Ir turbūt dar brangs.

Budur

1999 m. lapkričio 10 d.

Prisnigo.

Ne, aš netiksliai parašiau. Buvo pūga kaip vasarį! Visi medžiai balti. Mamai blogai su širdim. Jinai išgėrė vaistų. Patariau jai numigti, pasinaudoti tyluma.

Duonos nėra, bet yra vakarykščių virtinių su žole iš daržo. Raisa išmokė juos gaminti. Raisa – jauna moteris, armėnė. Anksčiau mes nedraugavom. Nepažinojom vienos kitų. Dabar protarpiais, kai būna ramu, kol nešaudo, Raisa ateina pas mus. Skaito knygas.

Ji buria mums, o mes kortom buriam jai. Raisa padeda man pasikeisti tvarsčius, dėti kompresus. Ta moteris gyvena gretimam keturaukšty, šalia.

Vyras iš mūsų namo buvo atėjęs atsisveikinti. Jis ne nuolatinis gyventojas. Be vienos rankos plaštakos. Dailių, subtilių, liguistų veido bruožų. Visas kiemas jį vadina Juodąja Pirštine. Jis pirmąkart į mus atkreipęs dėmesį prieš kelias dienas. Atsitiktinai pamatęs, kaip mane sužeistą iškėlė iš mašinos ir nunešė namo. Mes nepažinojom to žmogaus, todėl jis prisistatė, pasakė atvažiavęs iš Graikijos. Juodoji Pirštinė iš kaimynų kalbų žinojęs – mes darom jogą. Aiškinam sapnus. Jis paprašė išaiškinti, ką susapnavęs. „Vejasi šunys! Ir dideli, ir maži. Nori sudraskyti. Aš tai bėgu, tai ne. Aš sutrikęs. Nežinau, ką daryt. Man baisu! Šunų labai daug, visas pulkas!" – pasakojo svečias.

Mes jo sapną supratom taip: „Priešai. Labai daug priešų. Likti, vadinasi, – žūti. Reikia skubiai išvažiuoti. Jus medžioja!"

Tas žmogus pranešė išvykstąs į Graikiją. Ir tuoj pat pasakė, kad į Egiptą (?).

Atsisveikindamas tarpdury, vyras tyliai prasitarė:

– Aš čia sugrįšiu. Po penkerių šešerių metų. Ten mano šeima.

Ant stalo pamatėm šokolado plyteles.

Turiu svaigią viltį – viskas bus gerai! Taip vaikai laukia Santa Klauso dovanų per Naujuosius metus. Arba jūroje, žūstant laivui, staiga pro lietaus ir štormo maršką žmonės įžiūri krantą.

14.35

Mamai blogai su širdim.

Ji prisigėrė tablečių. Bet nepadeda. Jai tirpsta dantys, plaštakos, kojos. Aš vis sakau jai: „Reikia numigti!" Įdaviau mamai karšto vandens butelį – tai šildyklės pakaitalas. Kitą tokį pat padėjau jai prie kojų.

Man prieš akis – Aladinas!

Aš vaizduotėj su juo šnekuosi.

Sėdžiu ant sofos. Šaudo. Kol kas – toli. Iš įrenginio „Grad". Užtaiso jau trečią kartą! Tai Tėvynės karo „Katiušos" tipo ginklas. Duonos nėjom. Girdžiu – kaukia lėktuvas. Garsas artėja.

Už lango varvekliai – tarsi mažučiai stalaktitai. Dangus giedras, mėlynas. Aladinas pažadėjo atnešti kačiuką žydrom akim, baltą baltą kaip vakar iškritęs baltas sniegas.

Naktį sapnavau sapną: tamsiam rūsy aš kovoju su Mirtimi. Ji juoda, juodu apsiaustu su gobtuvu. Jos plaštakoj – kardas, o mums po kojom – klampynė. Ir tiek žmonių jau iki krūtinės klampynėj – neištrūks, neišsigelbės... Niekas. Užsimojau ir trenkiau lazda Mirčiai per galvą. Aš tikrai pajaučiau smūgį, tartum būčiau trenkusi kam nors, kas gyvas ir tikras... Ji ūmai atšoko, ir aš sugebėjau išlėkti iš rūsio į šviesą. Papasakojau sapną mamai. Ji nusijuokė ir pasakė:

– Vadinasi, per šį karą tu nemirsi!

Karalaitė Budur

14.10

Stipriai apšaudė „Grado" raketomis.

Sėdėjom koridoriuj. Maniau, mūsų langai išbarškės. Bet ne – kol kas laikosi.

Sekundę kitą ramu. „Raudonieji" ar „baltieji" vis užtaiso „Gradą". Tą garsą sunku su kuo nors supainiot. Mes su mama skubinamės. Klijuote iš kambario pusės šiltinam langus.

Iš vidurinės laiptinės atbėgo pensininkė Mania. Sako:

– Negaliu viena būt! Bijau!

Tai sena moteriškė su sunkia praeitim, iš nedarnios šeimos.

Mes jos nevarėm. Tuoj bus apšaudymas. Nežinia, kur dabar klius. Manią pasodinom į nišą. Pavaišinom uogiene.

Aza beldėsi pas mus. Jai skubiai prireikė svarstyklių. Pasakė, kad jos su Lina rado biraus maisto.

Reikia dalint! Aza pasiėmė iš mūsų savo storą katiną. Katinas apvalainas kaip ir jo šeimininkė.

Ryte įsigudrinom be nuotykių suvaikščioti duonos. Aš – su lazda. Ėjau vikriai, greit.

Kačiukas miršta iš bado. Aš nujaučiau tai. Mirtis jau anksčiau buvo jo atėjusi mano sapne. Jis nenori duonos – netgi sumirkytos sriuboj! Mūsų valgis – pomidorai ir uogienė, kukulių sriuba su šutintais svogūnais. Daugiau nieko neturim.

Kačiukas mažas. Ir šito ėsti negali!

Susirgau. Pakilo temperatūra ir skauda kepenis.

Vėl apšaudymas. Stiprus! Mamą pasiėmiau. Ji miegojo prie pat lango. Mes sėdim koridoriuj.

Visi katinai subėgo pas mus, išgąsdinti glaudžiasi prie kojų.

Šąla rankos. Aš miegojau su pirštinėm.

Budur

1999 m. lapkričio 12 d.

13.10

Prisiekiu! Nemaniau, kad liksiu gyva.

Tai, kad dabar rašau, – aštuntasis pasaulio stebuklas!

Reikalas štai koks.

Iš ryto mes ėjom į „Berželį". Tikėjomės rasti bulvių. Nors kokius du kilogramus. Nusprendėm, jeigu aptiksim, nusipirksim duonos. Miltų beturim mažai. Mažiau nei pusę maišelio. Miltai – ekstremaliam atvejui.

Mes praėjom pirmą prie mūsų, Žaliąjį, vaikų darželį, įžengėm į nelemtą kiemą, kuriam mums visados kliūva! Ir kad pradėjo bombarduot!

Mes įbėgom į didelio penkiaaukščio laiptinę. Vienoj laiptinėj nebuvo žmonių, pasislėpti nebuvo kur. Ir mes įbėgom į kitą laiptinę, o ten – senutė rusė. Ji pasakė, kad gyvena čia vienui viena. Daugiau nieko nėra. Bet ji turinti visų butų raktus. Šeimininkai patikėjo juos tam atvejui, jei kiltų gaisras. Taip pat ir buto pirmam aukšte. Mes įėjom. Bombardavo toliau – lėktuvas sukosi tiesiai virš kiemo.

Mūsų akyse langų stiklai, o paskui ir patys langai, ir daiktų likučiai nuo lango sienos išbyrėjo į gatvę. Atsivėrė kiaurymė. Dvi plačios lovos – be ratukų, su kojomis – ėmė čiuožti į mus! Balti dūmai, panašūs į garus ar rūką, veržėsi pro langą. Beveik nieko nesimatė. Trošku. Pasklido nemalonus aitrus kvapas!

Aš išgirdau balsus. Kieme kažkas garsiai kalbėjosi. Aš priėjau prie kito, išlikusio, lango. Pažvelgiau žemyn ir pamačiau du vaikinus su džinsiniais kostiumais. Jie sėdėjo ant šlapio sniegino suolo.

Vienas griebėsi už galvos abiem rankom ir kaukė kaip žvėris. Kitas kartojo:

– Kas tau? Tu iš proto išsikraustei? – ir pliauškėjo pirmajam per veidą, bėrė jam ant galvos sniegą.

Kažkur šaukė sužeistieji. Klaiku!

Senutė rusė, apvalaina, nenusimenanti, sako:

– Gyvos! Vadinasi, gyvaisiais rūpintis reikia! Mano butas – trečiam aukšte. Neseniai numirė duktė. Jai buvo 29 metai. Noriu paminėti! Paimkit jos paltą! Jis naujas.

Mes patraukėm pas gerąją moteriškę į jos trečią aukštą. Įėjom. Pasimatavau vyšninės spalvos drapinį paltą. Jis man buvo kaip tik.

Susukom dovaną, ėmėm kišti ją į ryšulį ir dėkoti senutei. Mama pasakė:

– Mes šalia gyvenam. Jei subombarduos, o jūs gyva liksit? Ateikit! Peržiemosit su mumis. Mes netoli.

Mama jai ant tapetų užrašė mūsų adresą.

Staiga sudunksėjo kurtinantis sprogimas. Bombardavo lėktuvas! Penkiaaukštį supurtė ir šis pasviro. Iš baimės nebepajėgiau mąstyti. Žiūrėjau į nukryžiuotuosius ant sienos ir į kryžius. Stiklai su balkono dalimis krito žemyn. Nuo sprogimo bangos durys išlėkė į laiptinę. Padvelkė dūmais.

„Kad tik čia nenumirtume – trečiam aukšte“, – toptelėjo mintis.

Sėsdamasi ant grindų, sušnabždėjau:

– Mama!

Ir supratau, kad man dingo balsas. Močiutė puolė melstis, lankstytis.

Mama, tarsi būtų paskutinioji, sako:

– Atrodo, mums galas. Apsikabinkim!

Bet tada išgirdom laiptinėj šaukiant. Vyras, kurio nepažinojau nei aš, nei mama, peršokdamas pakopas, bėgo pas mus. Jis mosikavo rankomis ir garsiai šaukė:

– Namas dega! Tuoj grius siena! Greičiau! Bėkit! Na, paskubėkit gi! Į rūsį! Per gatvę!

Su juo buvo vienas vaikinų iš kiemo. Antrasis prapuolė. Metėmės apačion. Skeveldros man baisiai pjovė dešinę koją – skausmas buvo pragariškas.

Lėktuvų ūžesy pasileidom į jau pažįstamą kiemą su mažu rūsiu. Kažkur šaudė automatu – turbūt būtent nuo žemės į lėktuvus.

Rūsys buvo užrakintas! Ant durų kabojo didelė spyna!

Tada mes keturiese pasileidom į Raudonąjį vaikų darželį. Dėl baisaus kojų skausmo aš parkritau, ir mane vilkte nuvilko už gobtuvo. Kelias bombas išlaukėm daržely. Be langų ir durų. „Ir be plytelių", – spėjau pastebėti aš. Kas jas išlupo?! Kas gi suspėjo?!

Lėktuvai nuskrido. Mes išėjom. Mamos nuostabai, rankose aš tebelaikiau savo rudą kriukį – lazda nesulūžo! Aš taip į jį įsikabinau, kad net pirštai patamsėjo! Suspėjom pereiti kelią ir įžengti į kitą kiemą.

Išgirdom pažįstamą džeržgimą. Taip perspėja „Gradas". Mama ir aš akimirksniu įžengėm į namo, to, kuris iš kairės, laiptinę. Pasibeldėm kur pakliuvo. Mums atidarė, įsileido į butą pirmame aukšte. Čečėnė moteris ir jos sūnus – apie 30 metų vyras. Kad driokstelėjo!

– Mes pas jus slėpėmės per apšaudymą, – iškart prisiminė jaunasis šeimininkas.

Man pasidarė blogai su širdim, ir jie davė man validolio. Dalį tablečių palikau mamai. Šeimininkė mums su mama davė vandens su valerijonais.

Mano mama įsitaisė ant taburetės, o aš sėdėjau koridoriuj tiesiog ant bako su vandeniu. Visi nuščiuvę laukėme naujo smūgio.

– Kažkur prapuolė vyrai, – prisiminė mama, – jie bandė mums padėti.

– Ir rusė močiutė! – antrinau aš mamai. – Ir, atrodo, aš pamečiau paltą!

Mama numojo ranka.

Pakrypo sienos. Galingas sprogimas pralaužė dalį lubų. Slėpdamiesi viens už kito, mes susispaudėm krūvon. Ant mūsų pasipylė tinkas ir skiedros. Tartum ugnis kiaurai mus perėjo – taip karšta pasidarė. Dar vienas galingas sprogimas – keista – iš apačios sudrebino grindis. Jis nuvertė mamą nuo taburetės, o tupintį vyrą „pastatė" keturpėsčią. Apšaudymas iš „Grado" greitai liovėsi.

Daugiau to griozdo nebeužtaisė. Mes laukėm. Bet džeržgimo, būdingo ruošiamai naujai sviedinių porcijai, nebuvo girdėti. Visi išėjom į gatvę. Vyrų ir senutės nematėm. Antram aukšte, šalia, pamatėm sudegusį butą. Kiaurymė it papildomas langas atvėrė mums vaizdą su baldų garnitūru – miegamąjį. Ten pataikė sviedinys. Ten rūko grindys.

– Mirtina tyla! – ištarė mus paslėpusios moters sūnus.

Čečėnų ir rusų kalbomis padėkojom savo gelbėtojams. Atsisveikinom. Nulipom žemyn. Į turgų. Jis buvo tuščias. Parduotuvė greta uždaryta. Grandinė ir spyna. Jeigu prasidės apšaudymas, nėr kur pasislėpti.

– Greičiau! Namo! – sukomandavo mama ir iš visų jėgų ėmė mane tempti.

Prie raudonų plytų darželio radom ryšulį su paltu. Kai ėjom per kiemą, lange antrame aukšte pamatėm pažįstamą močiutę. Ji pamojavo mums ranka. Dalies to namo stogo ir sienos nebebuvo. Iš trečio ir ketvirto aukštų virto tiršti juodi dūmai. Vyro ir aukšto

džinsuoto vaikino nesusitikom. Tas, kuris kaukė, gulėjo palei suolą. Jis buvo... ne visas, liko tik viršutinė dalis. Po juo juodavo didžiulė kraujo dėmė. Mes pabijojom ir nepriėjom. Privatų kvartalą nušlavė. Net plytų neliko! Ant žemės – skaldos gabalai ir žymės tose vietose, kur stovėjo tvoros. Duobės didžiulės! Pradingo namai ir sodai. Visa gatvė virto pelenais.

Žiūrim – iš „Berželio" eina žilagalvis Nikolajus ir Havos tėtis, mūsų kaimynai. Pasirodo, jie taip išsigando antpuolio, kad visą tą laiką nejudėdami gulėjo įsikasę į sniegą. Jie irgi ieškojo, kur nusipirkti duonos.

Namie, prie mūsų durų, laukė senoji bobutė Stasia. Ji beldėsi. Jai, žinoma, niekas neatidarė. Pro mūsų duris rūko dūmai! Įėjom. Vienu metu degė langas, užuolaidos, poliruoto stalo kojos ir grindys. Teko išpilti visą vandenį. Nešti ištirpusį sniegą ir purvą į kambarį.

– Gerai – viskas padrėko! Silpna ugnis, – džiaugėmės mes.

Sutvarkiusios savo reikalą aptikom, kad pasikeitė mūsų kaimynai. Tamaros iš ketvirto aukšto giminaičiai išvažiavo. Apsigyveno, kaip ir žadėjo teta Mariam, žmonės iš namo priešais – bobutė Nina, 73 metų, trys jos anūkai ir jauna šviesiaplaukė moteris Varia, jos duktė.

Mes su mama pralinksmėjom.

Tai juk ta pati šeima, su kuria pergyvenom Pirmąjį karą!

Pykomės. Taikėmės. Bičiuliavomės. Padėjom vieni kitiems. Jie gyveno pas mus kaip pabėgėliai.

Blogai darinėjasi mūsų buto laukujės durys. Išsiklaipė laiptinės grindys ir mūsų koridorius! Vadinasi, gerai supurtė namą. Dabar jauni vyrai iš antro aukšto padeda mums, lygina grindis. Mūsų

katės patyrė išgąsčio ne mažiau nei mes pačios. Pastebėjau tai, nes jos labai nudžiugusios mus pasitiko.

Lauke prisnigę.

20.45

Vėl šaudo iš „Grado". Jeigu nežūsiu, Dienorašti, susitiksim ryte!

Polina

1999 m. lapkričio 13 d.

20.40

Neįsivaizduoju, kaip mes toliau gyvensim?! Duona pabrango! Seniau kainavo iki šešių kapeikų. O dabar dauguma pardavėjų už bandą jau prašo ir 10, ir 15 rublių!

Mūsų miltai pasenę, su puvėsio prieskoniu. Jų mažai – vienai savaitei.

Atėjo Aladinas! Mes su juo šnekėjomės, kaip praėjo pastaroji diena.

Aš skaičiau. Šiandien jis nedaug mane pabarė. Tačiau aš, kaip tyčia(!), varžiausi ir mikčiojau. Negalėjau ramiai mokytis. Nuolat blaškiausi, kai jis sėdėjo šalia. Man norėjosi ne skaityti, o kvėpuoti jo kvapu. Ne klausytis, ką jis sako, o tiesiog klausytis jo balso. Kerai! O jis pamanė, kad aš nesusikaupusi. Įsižeidė ir išėjo namo.

P. S.

Vėl šaudo. Kada tai baigsis?

Mane purto.

Tai siaubinga!

Polina

11.45

Atėjo Aladinas. Ne vienas. Su draugu. Draugo vardas – Artūras. Išgėrėm kavos likučius. Jaučiu – aš ne iš savo laiko. Tarp kitko, „vyresnysis brolis“ parodė man panelės Lolitos iš Mikrorajono nuotrauką. Gražus veidas. Ilgi juodi plaukai. Jis pasakė, kad jinai jį myli, bet jos tėvai išsiveža ją iš miesto. Iš veido Lolita gražesnė, dailesnė už mane! Bet nuotraukoj jai ryškiai pieštuku apibrėžtos akys. O aš kosmetikos nenaudoju. Figūra geresnė mano, nors aš ir jaunesnė. Aladinas pasakė, kad ta mergina vyresnė už jį. Nuotraukoje mergina atrodė prisižiūrinti, žinanti savo vertę. Aš nesupykau, kad Aladinas papasakojo apie savo draugę. Nenusiminiau. Pasitikėjimas – šaunu!

Mano savimeilė neužgauta. Aš pagudravau! Žinojau: ir aš turiu ką papasakoti ir parodyti Aladinui. Kaimynas Mansuras man taip pat yra padovanojęs savo nuotrauką. Pasirašė, kad jis tai „Jis“ ir užrašė žodžius: „Atminimui – su geriausiais sėkmės linkėjimais!“

„Vyresnysis brolis“ stipriai pavyduliavo dėl kaimyno nuotraukos. Net nebandė nuslėpti savo susierzinimo. Taip išsiaiškinau – Aladinas nemoka slėpti jausmų. Jei apgautų, iškart suprastum!

Jis atnešė kavos ir skardinę sutirštinto pieno. Mama iškepė paplotį – pyragą su uogiene. Mes gardžiavomės retai per karą valgomu skanėstu! Jie atnešė nuo Lolitos dovanų – sausainių pakelį. Vaikinai liūdni pranešė, jog jų pažįstama išvažiuoja. Jos artimieji stengsis išsivežti turtą į Ingušiją. Reikia padėti sukrauti daiktus. Aladinas ir Artūras atsisveikino. Svarbiausia – jis gyvas! Ir aš gyva! O jeigu mes ir rytdienos sulauksim? Tada pasimatysim. Ryte, po mankštos ir pusryčių, suspėjau nusirašyti eiles iš kino filmo apie burtininkę:

Į dvidešimtą amžių patekai.
Kokiais keliais, kas besumos?
Tavo akys – tartum du rūkai,
*Šuoliai du iš tamsumos.**

Mano supratimas ir požiūris kitoks nei mane supančių žmonių. Todėl sunku. Aš čia atsitiktinai. Per klaidą. Painiojuosi. Nesuprantu žmonių. O šie – manęs.

Aš daug ką įžvelgiu į priekį.

Vakaras

Mes su mama pusdienį sėdėjom gretimam bute, pas močiutę Niną.

Tikėjausi, kad ateis Aladinas. Bet veltui. Jis neapsilankė.

Iš nuobodulio užsirašiau dainos apie Pelenę žodžius:

Nepatikėsit, nusistebėsit,
Bet vakar aš mačiau sapne,
Kaip raitas ant sidabro žirgo
*Atjojo princas pas mane!***

Atsiverčiau savo seną dienoraštį. Paskaitinėjau. Daug ką prisiminiau. Savo mokyklines dienas. O, jei galėčiau su kuo nors atvirai pasikalbėti! Pasidalinti mintimis ir jausmais. Sunku vienai.

Aš samprotauju beveik kaip herojus Karalius Motiejukas iš savo mėgstamiausio Janušo Korčako knygos. Mūsų poelgiai ir troškimai panašūs. Ypač kai princas buvo saloje, savo tremty. Jis rašo dienoraštį!

---

* Leonido Derbeniovo žodžiai.

** Žodžiai Iljos Rezniko.

Būtina palaikyti formą! Kai pašalinių žmonių aplink nėra ir kai nevyksta šaudynių, darau jogos mankštą. Geriausia – du kartus per dieną. Mano skeveldra kojoj sujudo! Vaikšto, viduj viską pjauna.

Stengiuos nešaukti iš skausmo.

Polina-Budur

1999 m. lapkričio 15 d.

Smarkiai nebombardavo iš lėktuvų, bet pyškino „Gradais" ir šaudė tankų pabūklais. O iš pat ryto buvo ramu. Mes ėjom vandens. Varia, močiutė Nina ir aš su mama. Išsiruošiau į žygį nepaisydama sužalojimo! Parnešiau du trilitrinius bidonus.

Pas mus svečiuose buvo Raisa.

Valgėm virtinius su kopūstlapių likučiais ir burokėlių lapais. Skanumėlis! Gėrėm brangiausiąją kavą. Man dėjo kompresą, perrišo žaizdas.

Buvo užsukusi teta Varia su Baširu. Mansuras pagal amžių vidurinėlis. Toje šeimoje dar yra sūnus Juročka. Jį nusprendė palikti su močiute.

– Būtina saugoti butą! Kaimynai iš namo priešais – nepatikimi, – pareiškė Varia.

Visi draugiškai užvalgė kavos*. Ir atsipūtę pasišnekėjo.

Man pasidarė nuobodu. Vos besulaukiau, kada išeis. Nors ir labai juos myliu! Aladino nėra! Ėjom su mama į „Beržėlį" duonos. Išsisukom be nuotykių.

---

* „Užvalgė kavos" – pasenęs rusų k. posakis.

Baširas, kuriam 15 metų, iš kubilo daro mums malkų krosnelę. Kad pasišildytume kambary. Mes, jo padedamos, sujungsim krosnelę su dujinės kolonėlės vamzdžiu ir dūmtakiu. Bus XX amžiaus pabaigos buržuika!

Aš dukart sužaidžiau su juo šaškėm ir abu kartus gėdingai pralošiau. Mintys kaltos. Užsisvajojau: gyvenu laimingą gyvenimą, karo nėra.

Miesto landynėse prasidėjo gyvenimas mano,
*Ir gero žodžio aš nesu girdėjęs.**

Mes, matyt, taip pat ilgai gyvensim landynėse ir sąvartose. Iš mano mylimo miesto mažai kas beliks!

Valio! Atėjo Aladinas!

Polia

1999 m. lapkričio 16 d.

9.10

Vakar pas mus buvo atėję Aladinas ir jo bičiulis Artūras. Aš skaičiau, jie klausėsi. Artūras prasitarė: viską, ko aš išmokusi per dvi savaites, jie sunkiai įsiminę per pusmetį. Aladinas niuktelėjo jam alkūne pašonėn. Artūras aiktelėjo, ir mes juokėmės.

Jų mergina išvažiuodama parašė Aladinui laišką su prierašu: „Tiesiai tigrui į letenas.“ Laiške sakė, kad jis jai brangus, bet ne kaip draugas, o jinai jį mylinti!

---

* Brazilų kompozitoriaus Dorivalo Caymmi dainos eilutės. Rusišką dainos teksto versiją parašė Jurijus Ceitlinas.

Ji suprantanti – jausmas aplankęs ne laiku. Ji suprantanti – esanti vyresnė. Jai – 27-eri. Jam esą reikia kitos. Lolita linkėjo Aladinui laimės, turėti žmoną ir vaikų.

„Manęs tu daugiau nepamatysi!“ – išdidžiai savo laišką baigė ji.

Mama tigrą išbarė:

– Laiškas asmeninis. Negražu jį rodyti. O girtis juo – visai negarbinga! Tokius dalykus žmonės saugo tylomis. Laiškas – neįkainojamas!

Aladinas šįkart atsinešė lempą! Jis paėmė ir žibalo. Dabar pas mus dvi lempos. Šviesu ir virtuvėj, ir kambary. Pastačius jas greta, galima skaityti! Langai visada storai uždangstyti – šaudo juk į šviesą. Aladinas man dar padovanojo labai gerą daikčiuką, bet kol kas nesakysiu kokį ir mamai jo nerodysiu. Todėl kad paslaptis!

Šiandien rytą mes su mama apėjom savo namą ir, kol nešaudo, patraukėm į svetimus daržus. Kiek ten griuvėsių! Nebėra daugelio sodo namelių. Sugriauti. Negyvas sudegęs šuo guli ant keliuko. Taikos jam kituose pasauliuose!

Radom burokų, o kopūstų – ne. Teko keliauti į turgavietę.

Visko nusipirkom, grįžom.

Ir tada mama susigalvojo nulėkti į svečius pas Azą, gyvenančią priešais.

– Mes juk dar nepusryčiavom! – pasakiau aš. – O jau pietūs!

Tačiau mama pareiškė:

– Aza serga. Aplankyti ją – žmogiška priedermė!

Eiti su manimi ji nepanoro. Iškoneveikė šlykščiais žodžiais! Bjauriai keikėsi. Palinkėjo man mirties, sakė, kad jei manęs neužmuš, tai ji pati mane pridaušianti. Rėkė visokius šlykščius dalykus prie tetos Varios jauniausiojo sūnaus Baširo! Kokia gėda!

Mama pririnko Azai lauktuvių: sausainių, makaronų „Rolton“.

Aš iškart prisiminiau vaidus ir griežtą auklėjimą. Štai Aladinas vakar paklausė manęs, kodėl aš tokia nervinga. Ir kaip čia paaiškinsi, kad kai buvau maža, svajojau netekti sąmonės, kai mane galva daužė į sieną kaskart, kai mokykloje gaudavau dvejetą! Todėl, matyt, aš dabar tokia!

Mano mama – labai rūstus žmogus.

Mama išėjo. Aš žinau: jai – ne pyragai. Žinau – ji norėjo parūkyti, kai nematau! Nekenčiu cigarečių dūmų! Nepakenčiu, kai rūko moterys!

Seniai, kai buvau visai maža, sužinojau, kad kaimynė Valia moko mamą rūkyti. Aš protestuodama nusprendžiau pabėgti iš namų. Pabėgti prikalbinau ir Alionką (šešiametę tos kaimynės dukrą). Slapstytis mums pavyko veik parą. Slėpėmės mes laiptinėse (iš namų pasičiupau antklodes ir saldainių). O sugrįžom todėl, kad Alionka namie buvo pamiršusi mylimiausią lėlę. Tada tėvai mus ir pričiupo. Bet diržu mušti nepradėjo.

Vėliau Alionka su motina buvo apšmeižtos! Š. Basajevo įsakymu su Vilko antspaudu jos pripažintos čečėnų tautos priešėmis. Joms paskelbtas mirties nuosprendis – sušaudymas. Tačiau kiti čečėnai apgynė ruses! (Tiesa, iš esmės jie vėliau dykai gavo jų butą.) Tačiau ne nužudė, o išgelbėjo jas.

Aplankė keistas jausmas, kad praeitis panaši į stiklinį balioną. Kažkas yra viduje. Galima net įžiūrėti. Bet jau nepaliesi.

Vėl šaudo „Gradu“.

Grįžo mama. Jai atlėgo.

Vakaras

Sapnavau Aladiną. Jis sėdėjo fotelyje, o aplink buvo akinamai šviesu. Sapne jis šypsojosi ir paėmė mane už rankos.

Sapnuojas man vaikystė mėlyna,
Jos grynis vis vaiskesnis daros,
Nors dar vis menas ta diena,
Kai ėmėm mokytis ir kilo karas.

Jis metė mus gyvenimo tėkmėn!
Jis mokė mus kilnumo ir narsos!
Gyvent palikdavo – sėkmė!
Ir išgyvent kautynių apkasuos!

Ir aš vėl pasitiksiu aušras,
Ir priešaušrių takais žingsniuosiu,
Ir nežinodama, kur tu. O gal tavęs nėra? –
Vis laukti, laukti nenustosiu!

Puikios eilės!
Radau jas suplėšytoj knygutėj, prie laužo.

Polina

1999 m. lapkričio 16 d.

Buvo atėję Aladinas ir Artūras. Atnešė elementus mažajam magnetofonui.

Dabar aš klausysiuosi muzikos!

Buvo atėjęs Mansuras. Supažindinom vaikinus.

Jie šalia. O aš juos nužiūrinėju. Visi labai geri! Ir gražūs!

Artūras aukštas, plačiapetis. Vyriškas! Taurių, ramių veido bruožų. Jis atrodo vyresnis. Taisyklingai taria žodžius. Sumanus! Puikus draugas!

Mansuras – šviesiaakis. Akys jo siauros, ilgėjančios prie smilkinių. Plaukai peleninės spalvos, banguojasi. Jis panašus į jūreivį keliautoją.

Aladinas – juodaplaukis ir juodaakis. Neįprastas auksinis odos tamsumas. Nervingas, nuolat besimainantis veidas. Veržlūs jo poelgiai ir judesiai.

Jis visada skuba! Nenuspėjamas. Drąsus. Ir tokia akinama šypsena!

Visi mano draugai mėgsta klausytis dainų pritariant gitarai, truputį dainuoja.

Artūras stengėsi per pirmas pažinties minutes išsklaidyti šiokią tokią įtampą.

Jis vis laidė juokelius apie save ir Aladiną. Buvo linksmas, nesusikaustęs.

Aladinas virė kavą. Padarė sumuštinių. Siūlė ir dalino vaišes kaip šeimininkas.

Mansuras kalbėjo apie karą. Sakė, kad mes neišgyvensim.

– Gerai būtų susitikt pavasarį, prieš vasarą! – pasiūlė jis.

Dar Mansuras paspaudė Aladinui ranką ir pasakė neleisiąs manęs skriausti nei vieniems, nei kitiems.

– O kiekvieno mūsų likimą nuspręs Visagalis!

Paskutinių jo žodžių aš nelabai supratau, bet pajaučiau – jie svarbūs. Brangias šio susitikimo minutes aš gerai prisiminsiu.

P. S.

Aladinas buvo atnešęs žiūroną. Surado jį palėpėj.

Už lango audra.

Aš taip ir nepamačiau Mėnulio.

Karalaitė Budur

Rytas

Šalia smogė „Gradas“. Aš girdėjau, kaip jį užtaisė.

Vėl sprogimas!

Mūsų namų slėptuvėn neinu. Gyventi nesinori. Norisi žūti su šiuo sąsiuvinuku. Aš specialiai labai smulkiai apie viską rašau. O gal mano dienoraštį kas nors suras, kaip surado mergaitės iš Leningrado dienoraštį? Ir perskaitys! Supras, kad negalima kariauti savo pačių šaly! Čia mūsų Tėvynė! Mes glaudžiai susieti vaikystės, draugysčių, susaistyti savo artimųjų. Bendros šitos žemės kultūros. Tai stiprūs nematomi saitai.

Užsirašysiu dainos priedainį atminimui. Ji visiems mums – Mansurui, Aladinui, Artūrui ir man – patinka:

Štai rūkas jau kyla kalnuos,
Vėl toly gaisrai siaučia,
Kautynės vėl suliepsnos –
Nenuolankiuosius baudžia.

Dainuoja čečėnų tautos bardas Timūras Mucurajevas.

Jo dainas išperka greit. Skirtingų tautybių ir tikėjimo žmonės.

Tęsiu

Vakar du draugai suįžūlėjo.

Suskaldė Mansuro kasetę, pasakė, kad netyčia.

Norėčiau tikėt! Bet neišeina.

Buvo kitas atsitikimas: jauniausias Mansuro brolis mane šauniai išsuko.

Viskas vyko taip.

Į mūsų laiptinę užėjo suaugę ginkluoti vyrai čečėnai. Labai

sportiški, stambūs. Visi buvo su juodom barzdom ir juodom uniformom. Vienas pareiškė ilgai mus stebįs.

Aš jam patikau! Jis norįs imti mane į žmonas(!).

Bet ne per prievartą, o geruoju. Jis sumokės mano mamai auksu (pagal paprotį) už tai, kad mane išmaitino ir užaugino. Laimei, Baširas buvo laiptinėj.

Prieštarauti tiems žmonėms buvo beprasmiška.

Bet mano penkiolikametis kaimynas, tetos Varios sūnus, greitai susiprotėjo. Čečėniškai pasakė, kad jis – mano brolis! Kad aš pasižadėjusi ir laukiu žmogaus, kuris išėjo į karą. Laiptinėn išėjo išsigandusi mano mama. Ji padėkojo jiems už mums parodytą garbę. Gerai, kad mama prisiminė žodį „sužadėtinis" čečėnų kalba.

„Ateiviai" juodais drabužiais atsisveikino ir išėjo. Pravertė sumanumas!

Jau daug kartų esam girdėję apie arabus. Jie pasiima merginas, kad šios skalbtų ir valgyt ruoštų. Pasakota, kad privačiam kvartale, netoli mūsų, atėjo ginkluoti kovotojai ir išsivedė rusę mergaitę. Aš asmeniškai ją pažįstu. Jos vardas – Katia. Liesutė, šviesi. Jai 15 metų!

Po dvidešimties dienų mergaitę parvedė. Šito niekas nesitikėjo! „Manęs niekas neskriaudė ir prie manęs nesikabinėjo", – pasakojo jinai.

Tie, kurie ją parvedė, į senukus kreipėsi žodžiais: „Jūs garbaus amžiaus. Jums negalima likti vieniems!"

Jie pranešė, kad išeina iš miesto.

Mansuro nebuvo namie. Bet kai jis sužinojo, kad buvo atėję „ateiviai", liepė man neiti į gatvę. Noriu pasivaikščioti – tik prie įvažiavimo! Rodytis gatvėj jaunoms merginoms pavojinga. Mansuras – riteris ir džentelmenas! Šiandien buvau pas juos svečiuose ir dar kartą tuo įsitikinau. Jis pats viską nešė ant stalo, vaišino. Palaikė bendrą pokalbį. Švelniai, nieko neįžeisdamas, juokavo.

Mansuras pasakė, kad egzistuoja greitojo karo variantas – susprogdinti arba pralaužti dambą. Užtvindyti miestą. Tada, kaip senovėj, Grozno vietoj bus jūra.

Karalaitė Budur

1999 m. lapkričio 20 d.

12.25 val. – maldos metas.

Jau kelias dienas mūsų kieme puikus jaunas balsas kalba azaną – kvietimą melstis.

To žmogaus mes nematom. Neaišku, kur jis yra. O balsas skamba galingai, tartum iš dangaus. Galbūt jo balsą sustiprina griuvėsiai. Matyt, tolimesniuosiuose didžiuosiuose namuose įsikūrė naujieji gyventojai.

Vakar ryte, kol priešiškos pusės miega, aš su Baširu ėjau į svetimus daržus kopūstų. Maisto juk nėra.

Ir nutiko smagi istorija. Mums pasitaikė sodas-daržas su dideliais ketaus vartais ir užrakinta spyna. Tai buvo keista: visi vartai jau seniai atlapoti ir spynos nuskeltos. O šita užrakinta. Ir pro virbus lysvėse matosi daugybė daržovių! Mes bergždžiai ilgai traukėm vartus. Bandėm atidaryt peiliu. Nesugebėjom.

Tada Baširas vikriai perlipo per tvorą. Jis ėmė padavinėti man įvairias daržoves. Aš kroviau jas į ryšulius ir raginau jį:

– Skubinkis! Neilgai bus ramu. Gal tuoj prasidės šaudynės!

Baširas suskubo.

Jis jau lindo juokaudamas atgal, ir staiga – bumbt. Į sodus įlėkė mina. Nugriaudėjo sprogimas!

Vargšelis šokdamas klešne užsikabino už viršutinio vartų virbo (aukštis – kokie trys metrai). Baširas pakibo žemyn galva ant vartų, o aš nieko negalėjau padaryt!

Vėl atlėkė mina. Vėl nugriaudėjo sprogimas! Šįsyk jau arčiau!

– Nevalia delsti! Mes mirsim! – šaukiu aš ir greitai savo peiliu rėžiu jam klešnę. Jis krinta žemyn galva mano pusėn!

Mes išgelbėti! Mes – su derlium!

Ir tuo džiugiu momentu sodo vartai be kliūčių atsiveria. Kelnės jau nupjautos! Smagumėlis! Vartai, matyt, daromi ne į tą pusę.

Mes, prisišlieję prie gimtosios žemės, nušliaužėm namų link. Mūsų rankose svarbiausias dalykas – maisto ryšuliai! Buvom jau už namo, netoli savo laiptinės, atsigręžiam ir matom – soduose gaisras!

Suspėjom!

Atidaviau mažą moliūgą kaimynei – senutei Maniai.

1999 m. lapkričio 21 d.

9.40

Naujienų per daug, kad galėčiau visas surašyt!

Bet kai ką, manau, pavyks.

Aš sumaniau Artūrą vadinti Džinu.

Jei yra Aladinas ir jei jis turi draugą, tai šis bus Džinas!

Kaip tikroj pasakoj! Artūras sutinka.

Šiandien aš blogai miegojau naktį, todėl užsnūdau tiesiog prie draugų. Nubudau iškart, kai tik Džinas apsiautė mane paltu. Aladinas supyko ir Džinui visą vakarą neištarė nė žodžio. Bet netikėtai susuko rankšluostį į virvę ir tarsi juokais man tvojo! O aš pagriebiau rankšluostį Aladinui iš rankų ir gerai jį aptalžiau. Oi, jis įsiožiavo!

Džinas ir Aladinas atnešė viščiuką.

Mama ir teta Varia jį nupešė. Išvirė. Variai mes davėm kulšelę, nupylėm sultinio. Atsiprašėm, kad mažai, juk mes – keturiese! Pa-

sirodė – yra papločio, bet nėra duonos. Vaikinai aiškiai dėl to supsichavo. Jie suvaikščiojo duonos į artimiausią turgų. Bet tikrai buvo nepatenkinti! Parėjo, atidavė duoną ir tuoj ėmė ruoštis išeiti.

Mes nusiminėm. Tikrai pasijutom kaltos.

Bet neišsidavėm. Mama, priešingai, garsiai pasakė:

– Mes nieko nekviečiam! Ir jėga nieko nelaikom!

Vaikinai išėjo.

Atsisveikindamas Džinas pasakė išvykstąs į Ingušiją, pas motiną.

– Būsim gyvi – pasimatysim! – pasakė jis.

„Savojo“ Aladino veide pamačiau išgąstį ir nuostabą.

Baširas visą vakarą laidė juokelius. Mes iš širdies prisikvatojom!

Dar jis, kol buvo ramu, pasirūpino papildoma apsauga, apkalė laukujes laiptinės duris. Rado vienodo dydžio ir storio lentų. Sutvirtino duris iš abiejų pusių. Daugumai kare pasilikusių žmonių jis už dyką padarė krosneles. Iš senų kibirų ir skalbimo kubilų.

Iki, Dienorašti!

Karalaitė Budur

1999 m. lapkričio 24 d.

15.15

Naktį buvo šaudynių.

Vakar smarkiai bombardavo ir šaudė įvairiausių rūšių ginklais. Mes bijojom būti vienos. Su mama nakvojom pas kaimynes – pas tetą Varią ir močiutę Niną. Miegojom koridoriuj ant grindų.

Vakar juk Aladinas išėjo supykęs ant manęs ir ant mamos. Atsisveikindamas jis drožė:

– Aš ir kojos daugiau čia nekelsiu! Niekada! – ir įdėmiai į mane pasižiūrėjo.

O aš atsisveikinau įprastai:

– Iki!

Ir nė nemirktelėjau. Džinas nesusilaikė – susijuokė.

Nakvodamas pas savo pažįstamą ketvirtam aukšte, per apšaudymą „vyresnysis brolis“ patyrė daug išgąsčio. Anksti rytą Aladinas vėl beldėsi į mūsų duris! Persigalvojo! Mūsų juk pirmas aukštas! Jis lyg niekur nieko užvalgė mamos barščių, vištos ir išėjo.

Mansuras mums ir savo močiutei ruošia malkų atsargas. Skaldo ir pjauna kiaurą dieną! Jo broliukas – šaunus! Ryte jis spėjo surasti medines duris! Pats tą griozdą atitempė iki mūsų. Ir sako:

– Kaimynams priešais naktį sumalė duris į šipulius! Dabar jų laiptinė atvira. Reikia durų dėl viso pikto. Kitaip – vieni ar kiti įeis. Užvirs mūšis! Sugriaus mūsų namą!

Pas močiutę Niną jau kelias dienas gyvena jos bičiulė Stasia. Ji nulipo apačion iš savo aukštutinio aukšto. Bijo būti viena.

Šiandien visi mūsų kaimynai nusiminė. Per radiją pranešė, kad bombarduos mus „Rykliais“. Tai kariniai sraigtasparniai su raketomis. Koks siaubas! Baisu išvykti kaip pabėgėliams. Apšaudo autobusus – žmonės žūva, sudega gyvi.

Iki pasimatymo, Dienorašti!

Karalaitė Budur

1999 m. lapkričio 25 d.

22.00

Diena praėjo puikiai!

Iš ryto mažai šaudė, ir vakarop kaimynai išėjo „pasivaikščioti“, tai yra pastoviniuoti prie laiptinės ir pakvėpuoti oru, sumišusiu su degėsiais.

Bet kur tau! „Gradas“ ėmė pyškinti į mūsų kiemą. Mes visi strimgalviais užlėkėm į tetos Mariam butą pas Varią ir močiutes.

Taip mes iš kaimynų buto lakstėm į savąjį ir atgal (kaip užtaiso – girdisi, ir kur lekia girdisi!) Paskui iš savo buto bėgom pas kaimynus žiūrėdami, iš katros pusės šaudė į namą. Per apšaudymą pas mus užšoko Sultanas.

Tuo metu mus jau apšaudė pabūklais nuo žemės ir bombardavo iš oro. Mūsų kelių keturaukščių namų su taikiais gyventojais kiemą jau dorojo du lėktuvai ir vienas sraigtasparnis. Namas purtėsi. Gaisro degėsiai trukdė kvėpuoti. Nuo sprogimo bangos pro langą išlėkė antklodė, lentos. Ir aš pamačiau žemai praskrendančio sraigtasparnio pilvą, ir pagalvojau, kad jis panašus į piktą laumžirgį. Tai truko nuo 18.00 iki 20.00 val.

Baširas žiūrėjo į mane taip, tarsi norėtų įsiminti amžinai.

Ir čia (!) pasibeldė kaimynas Suleimanas – mažojo Vachos ir mergaitės Zaros tėvas. Suleimanas buvo girtut girtutėlis. Jis, matyt, kažkur surado vyno butelį ir prisilakė! Jo žmona ir vaikai išvykę. Jis liko vienui vienas savo bute trečiam aukšte. Bet ne mūsų name, o name priešais. Suleimanas daug skaito. Geraširdis, linksmas žmogus. Niekada nesu jo mačiusi žiauraus ir pikto. Mačiau pažeidžiamą ir silpną. Nuo išgerto alkoholio jis išdrąsėjo ir ėmė kviesti mus išeiti į kiemą pasižiūrėti gaisrų soduose. Ir šitai – per pragarišką apšaudymą?!

Visi jį draugiškai pasiuntė toli toli.

Mes stengėmės įsitempti Suleimaną į vidų, bet jis desperatiškai ištrūko ir išėjo!

Išėjo žiūrėti gaisrų.

– Aš kaifuoju! – šaukė Suleimanas tuščiam kieme.

Nežmoniškam griaudesy jis turėjo stipriai įtempti balso stygas.

– Aš kaifuoju! – girdėjom mes gulėdami koridoriuj ant grindų.

Jo balsas buvo girdėti tai tolumoj, sodų pusėj, tai prie jo laiptinės, visai šalia.

– Aš tarnavau sovietinėj armijoj! ODK*! Aš nebijau.

Mansuras nusigavo prie indaujos. Įjungė T. Mucurajevo dainas. Atsuko dideliu garsu.

Mūsų išgąstingi šnabždesiai, sprogimai, šūvių garsai ir dainininko balsas ūmai susijungė.

Virto karo muzika!

Pasigirdo skubus beldimas į duris. Atėjo Aladinas!

Aš pamaniau, kad kraustausi iš proto. Kad tik vaidenasi. Jis gyvas atėjo per tokį Pragarą! Kaip?! Koks bombardavimas! O jisai iš degančio centro parsigavo į mūsų rajoną! Manė – mes badaujam! (Pakeliui gulėjo kažkokiam griovy visas purvinas.) Jis gavo juodą „malkutę" kareiviškos duonos! Aladinas buvo visas purvinas, dygliuotas, jis prasikirto ranką. Bet jis atėjo! Tiesą pasakius, man visai nebesinorėjo mirti!

Karalaitė Polina-Budur

1999 m. lapkričio 26 d.

14.20

Vakar per bombardavimą mes pavalgėm. Ne vieną, o du kartus!

Po to valėm ir praskalbėm savo svečio drabužius.

Aladinas, aišku, miegojo ant sofos, o mes su mama spaudėmės jos lovoj prie lango. Gudrybė ta, kad lovos kojas mes seniai nuėmėm. Mūsų apsauga – siena ir radiatorius. Dabar lova gerokai

* ODK – Oro desanto kariuomenė.

žemiau nei palangė, beveik ant grindų. Prie siaurutės palangės mes pritaisėm lentynas su knygom – tai mūsų barikada nuo skeveldrų!

Dabar visada prietema. Užtat saugu!

Atsikėlę ėmėmės stumdyti baldus.

Draugiškai trise nustūmėm knygų spintą, užtvėrėm ja sofą. Aišku, knygų spinta neišgelbės nuo sviedinio, gelbės tik nuo geležinių „smulkmenų".

Po pusryčių mes mokėmės. Atlikom gramatikos užduotis, kartojomės žodžius.

Aš stengiausi skaityti čečėnų kalba. Paskui – arabų.

Aladinas įdėmiai klausėsi. Galų gale jis pagyrė mane!!! Tada jis papasakojo, kad kelerius metus negyvenęs namie. Dažnai būdavęs atskirai nuo šeimos – internate. Pasiskundė, kad šį rudenį persišaldė inkstus, serga.

Mama ištrynė jį tepalu nuo radikulito. Liepė skara apsirišti juosmenį.

Pagudravo jis ar ne, bet mano mamą sugraudino. Pastebėjau: ji virtuvėj verkė. Ir murmėjo sau panosėj: „Vargšai vaikai! Gyvenimo nematę! Ir gyvenimo nėra!"

Rytą Aladinas vaikščiojo paskui mamą kaip uodega. Ir koridoriuj įsikniaubė nosim jai į petį kaip mažiukas. Pasitrynė žandu ir pasakė:

– Jeigu rimtai – gyvent labai noriu. Aš bijau! Aš dar net nevedęs.

Mama nieko nespėjo pasakyt – pasigirdo beldimas į duris. Aš iš karto pajaučiau – pranašauja nelaimę.

Aš išėjau. Laiptinėj stovėjo kaimynai. Jie pasakė, kad vakare į gretimą namą pataikė bomba. Ji pramušė du aukštus. Sujungė juos. Žuvo Raisa – armėnė, kuri prieš dvylika dienų atsivertė į islamą.

Ji tuo metu meldėsi. Nenutraukė maldos.

Pagyvenusi čečėnė, mokiusi Raisą islamo religijos azano, buvo su ja. Bet išsigando. Ji išlėkė ant laiptų, ėmė lipti žemyn. Ta moteris išsigelbėjo!

Moteriškė visą naktį išsėdėjo ant laiptų pakopos! Ją tik ryte nukėlė artimieji. Naktį jie buvo rūsy. Pagyvenusi moteriškė iš dalies prarado kalbos dovaną.

Žalia skeveldra pataikė Raisai į smilkinį.

Raisą palaidojo šviežioj, sprogimo išmuštoj duobėj sode. Per kelią nuo jos namo, po vyšnia. Aladinas ir kiti kaimynai sukalbėjo už ją maldas.

Nepaprastai malonus kvapas prieš palaidojant sklido nuo jos kūno. Tas kvapas tvyrojo ir atidavus ją žemei! Šį stebuklingą reiškinį gali paliudyti visi, kurie tose laidotuvėse dalyvavo.

Eidama namo, tą kvapą užuodžiau aplink save.

Aš verkiau. Man darosi vis baisiau ir baisiau netekti žmonių per šį karą. Aladinas prisilietė prie mano rankos ir pasakė:

– Raisa – rojuj! Kadangi perėjo į kitą tikėjimą, tai jos visa praeitis nuplauta. Aš tuo įsitikinęs! Žemėj blogiau nei Danguj. Neverk, karalaite!

Jis atsisveikino ir išėjo.

Laidotuvėse pagelbėjo rusas kaimynas Nikolajus, Azos brolis Šachrudinas, čečėnės kaimynės, pas kurią Raisa laikinai gyveno, sūnūs. Ir Aladinas, ir Tagiras – iš privataus kvartalo. Laidotuvėse buvo visi vyrai ir moterys, gyvenantys gretimuose namuose. Apie dvidešimt žmonių!

Stasia pasiėmė Raisos vestuvinį žiedą. Numovė nuo velionės piršto – „atminimui“. Pastebėjau, kaip liūdnai šyptelėjo mano mama. Ir dar labiau nusiminė.

Tiek daug įvairios pagalbos žmonėms Raisa spėjo suteikti! Kaip gražiai ji mokėjo dainuot.

Savo tragiška žūtimi ji sukrėtė mane.

Aš bijau netekti Aladino! Aš bijau likti be mamos! Aš bijau!

Vakaras

Dieną buvo užsukęs Džinas. Pasakė, kad nepavyko išvažiuoti iš miesto. Iš kelių pusių pabūklais šaudė į plentą!

Aš pabūriau jam kortom. Parodė: tas kelias, apie kurį jis galvoja, bus.

Jis pasidomėjo:

– Ar Aladinas buvo atėjęs?

Mes su mama būrėm jam iš delno, o jis pasakojo, kad Aladiną myli visos merginos.

O jo, nors ir aukštas, nepastebi. Jis nerūko! Labai mėgsta sportuot!

Mama įsižiūrėjo į jį įdėmiau. Jam net nejauku pasidarė. Mama pasakė, kad Džinas iš veido bruožų, mimikos panašus į mano tėvą, tik jo akys ne mėlynos kaip tėčio, o rudos.

Džinas kitoks. Jis ne toks kaip Aladinas. Jis išauklėtas vaikinas iš geros, kultūringos šeimos. Jis jaunesnis už Aladiną. Todėl visada jo klauso.

Džinas išgėrė arbatos su sausainiais ir išėjo.

Meldžiausi už Raisos sielą. Meldžiausi už Aladiną, už jo gerovę. Kad Džino kely nebūtų kliūčių.

Aš prisiminiau Muslimą ir pasimeldžiau už jį, tą, kuris moka skinti gėles, moteriškės Zulaj iš pirmos laiptinės anūką.

Karalaitė Budur

1999 m. lapkričio 27 d.

8.50

Džinas pas mus. Jis sako, kad nepamatęs savo draugo negali galutinai išvykti. Oras geras. Saulėta. Vadinasi, bet kurią minutę galimas antskrydis.

Štai taip, mano mielasis dienoraštuk! Mudviem gali tekti išsiskirti amžiams. Tiesa, kai skrenda sunkieji bombonešiai ir sunkiai, tartum pavargusios kamanės dūzgia, aš girdžiu tame garse muziką iš Mirties natų sąsiuvinio.

Naktį bombardavo. Ne pas mus, o miesto centre, ir dar bombardavo privačių namų kvartalą, arčiau gamyklų rajono.

Džinas prašė mūsų neiti į gatvę. Perspėjo:

– Didelė netikėtų gatvės mūšių tikimybė. Pavojinga!

Jis atnešė didelį kepalą tikros baltos duonos!

9.10

Bombarduoja. Laimei, toli.

Per senučių kaimynių imtuvą pranešama: „Čečėnijoje vyksta kiliminis bombardavimas."

Ar čia tai, kai viską nušluoja, nelieka nė gyvos dvasios?!

Aladino nėra.

Mes susitiksim, jei to norės Dievas.

Karalaitė Budur

1999 m. lapkričio 29 d.

Lapkričio 28-ąją, vakar, atvažiavo tetos Mariam sesuo Liza. Ji pasakė turinti pinigų vienam žmogui išvežti, atvykusi specialiai manęs, kaip sužeistosios. Mariam ir jos šeima moka tesėti pažadus!

Mama pareiškė, kad liks namie. Turto saugoti. Aš užsispyriau. Išvažiuoti nesutikau. Bijojau palikti mamą. Ji juk be manęs prapuls.

– Dėkoju! – ištariau aš. – Tau ir Mariam! Bet gyvenimas atskirai nuo tų, kuriuos myliu, man nereikalingas.

Vietoj mūsų kaip pabėgėlė į kelionę greitai susiruošė Mansuro mama Varia. Ji nusprendė išvežti nors Baširą, save pačią ir televizorių. Sūnaus kelionei pinigų ji turėjo. Antrąją autobuso vietą – Variai – apmokėjo Liza.

Sugeba žmonės suktis!

Mama bandė mane įkalbėti išvykti. Ji netgi suruošė man lengvą drabužių ryšulį. Bet aš nevažiuoju! Nuspręsta!

Mama išlydėjo kaimynes ir mano linksmąjį draugą.

Autobusas turėjo atvažiuoti šiandien 07.00 val.

Jis vėlavo valandą. Mama padėjo nešti antklodes, pagalves. Rizikuodama gyvybe, ji dykviete per apšaudymą ėjo namo. Aš meldžiausi už mamą. Galiu likti visiška našlaitė. Netikėtai mano vienatvėn pasibeldė Aladinas. Paklausė:

– Ar viskas gerai?

Metė į mane sausainių pakelį.

Pranešė:

– Aš skubu! Turiu porą minučių. Reikia greitai surasti draugelius. Perspėti juos dėl vieno reikalo. – Ir pridūrė: – Jei jau neišvažiavai, aš lankysiuos pas jus! Neliūdėk!

Šiandien mes duonos neturim. Maisto produktų – taip pat.

Vakarop aš ir mama suvaikščiojom į turgų. Nieko nenusipirkom – tik vieną pakuotę ryžių. Prekeiviai turėjo cigarečių ir šokoladukų. Turguj moterys papasakojo: 15.00 val. apšaudė autobusą su pabėgėliais. Autobusas vyko į Ingušiją. Prekiautojos įvardijo tos

tragedijos skaičius: keturiasdešimt žmonių užmušta, keturi sužeisti.

Viešpatie! Kaip ten mūsiškiai?

Polina

1999 m. lapkričio 30 d.

Vakar vakare buvo atėjęs Aladinas. Pranešė:

– Džinas pasimetė!

Jis prisipažino, kad jiedu susipyko.

Įvardijo priežastį:

– Džinas turėjo nesikalbėti su tavim. Tu – su juo.

Aladinas buvo piktas ir sutrikęs. Staiga jis man ir mano mamai pranešė ilgai galvojęs ir nusprendęs: jis man gyvenimo negadinsiąs. Bet jis labai noręs dabar, per karą, vesti! Jo gyvenimo drauge taps suaugusi moteris. Kuri jau buvo ištekėjusi. Jeigu jis mirtų, tokiai žmonai būtų ne taip baisu likti vienai kaip man... Aš ramiai išklausiau šitą makalynę. Bet mano širdis akimirksniu pasidarė sunki kaip akmuo.Vadinasi, suaugusią moterį. Pasirodo, mes ją pažįstam.

– Kusum! – iškart suprato mano mama.

Aladinas linktelėjo. Bet žmonos vardo neištarė. Bandė paaiškinti:

– Ji – mano draugo motina. Dukart buvo ištekėjusi. Ta moteris vyresnė už mane kaip ir knygoje apie Pranašą Mahometą. Buvau jų namuose. Kad Kusum mane įsimylėjusi – mano kaltė! O jos sūnus pasakoja apie tave. Jis sako, kad, jei bus gyvas, ateis tavęs! Negerai išeina! Negarbingai! Kusum religinga! Mūsų bendrų pažįstamų manymu, mūsų santuoka – tikėjimo išbandymas!

Aš ryžtingai atsakiau:

– Tai padaręs, tu daugiau manęs nebepamatysi! Svetimas vyras mūsų namuose nereikalingas!

Mama nutraukė mane:

– Šiuo šiurpiu metu bus kam juo rūpintis! Tu turi suprasti: jo vaikystėj buvo internatas, alkis, šaltis. Pagaliau jis turės šeimą. Negalvok apie save. Apie jį galvok!

Karalaitė

1999 m. gruodžio 3 d.

10.00

Bombarduoja lėktuvai. Jau keturiasdešimt minučių! Gulim su močiutėm Stasia ir Nina savo nišoj, ant grindų. Bombarduoja nuo ankstaus ryto. Neleidžia atsikvėpt.

Šiandien Alionkos gimtadienis.

Aš galvoju apie ją.

Kur ji?

Klajoja Rusijos glūdumoj.

Bet nors ne čia, kur vien mirtis aplinkui.

Aš guliu su pagalve ant galvos: saugausi galimų skeveldrų ir rašau.

Man sunku kvėpuot – taip skauda sielą.

Miestą bombarduoja nuo 08.00 val.

Dabar 13.30 val.

Man ant rankos – laikrodis.

Apšaudo mūsų rajoną. Iškart kelių rūšių ginklais. Mes taip pripratom, kad miegam ar skaitom koridoriaus nišoj. Nuolat norisi valgyt. Ir baisiai šalta.

Patoška-Budur

Bombarduoja mažai. Dažniau į mūsų namus šaudo pabūklais.

Pasirodė kovotojai. Kuklūs vaikinai valstiečiai. Rusiškai kalba su akcentu. Pasibeldė pas senutes, klausia:

– Muilo duosit?! Patys landžiot nenorim.

Prisistatė. Jie iš Nauro būrio. Vaikščios už mūsų namo vandens, prie priešgaisrinių šulinių. Jie apsistojo instituto pastate už dykvietės. Pasakė, kad čia pridengia išvežamus sužeistuosius. Kovotojai atsitempė lengvąją patranką. Pastatė ją prie mūsų laiptinės. Iššovė! Visos moterys, ir aš su mama, susirinkom ir būriu, be vyrų, priėjom prie jų. Paprašėm:

– Išeikit! Per jus mūsų namus išdaužys. Jūs tarp pastatų pykštelsit į orą, o atsakas bus taiklioji ugnis! Iš pabūklų! Arba bombos. Į mūsų namus! Pas mus – senukai, ligoniai ir vaikai!

Kovotojai suprato. Pasakė:

– Prieikit prie vado. Mes patys nesprendžiam.

Visos draugiškai priėjom. Vadas jiems leido pasitraukti nuo mūsų namų.

O kovotojai pažadėjo:

– Išimsim šovinį. Užtaisytos temptis negalima!

Išėjo.

Iš viso jų buvo penketas ar septynetas. Kitomis dienomis mes matėm, kaip tie vaikinai tamposi savo patranką-žaisliuką iš vienos vietos į kitą. Po apleistus sodus, dykvietę. Jie stengėsi sudaryti įspūdį, kad jų daug. Į save kreipė ugnį. Šaudė savo mini pabūklo vamzdį užvertę į tuščią dangų statmenai žemės. Gyventojams aiškino:

– Patranka ima 7–8 kilometrus. Mes nieko nepasiekiam.

Šiandien naktį man prisisapnavo žuvusi kaimynė Raisa. Jai ant kaktos – raištis. Ant raiščio arabiškomis raidėmis parašyta: „Nėra Dievo, išskyrus Alachą.“ Ji nusišypsojo, pasakė:

– Karas baigsis. Tu liksi tarp gyvųjų.

Šiandien man kliudo skeveldra dešinėj kojoj. Jinai juda. Pjauna iš vidaus. Baisus skausmas. Aš meldžiuosi. Kasdien! Prašau, kad niekam, ką aš pažįstu, nieko blogo nenutiktų.

Budur

1999 m. gruodžio 8 d.

Vakar, kol mama buvo virtuvėj, mes pasibučiavom.

Aš laiminga! Aš mirsiu laiminga!

Mama įėjo, o Aladinas klūpojo ant kelių palei sofą.

Jis prašė atleisti, tvirtino, kad myli mane.

Mama jam iš karto trinktelėjo per sprandą ir pasakė:

– Aš pasikliauju tavimi ir tavo tikėjimu. Nekenk pats sau!

Jis puolė prie mamos apsikabinti. Ir kelis kartus pakartojo:

– Aš beprotis!

Netikėtai Aladinas užverktu veidu įsikniaubė jai į petį.

– Visiškas beprotis, – pajuokavo mama ir paglostė jam plaukus. – Susiimk, sūneli! Laikas viską išspręs. Viską sustatys į vietas. Ačiū tau! Tik neišvesk mano mergaitės iš kelio! Neįsižeisk, bet džiaugiuos, kad viskas taip išėjo. Tu teisingai nusprendei, dabar jai tik 14 metų.

Mama nulėkė virtuvėn, kad nepravirktų jam matant.

– Vaikai! Plautis rankų! Nešu jums valgyt, – tvirtai beveik ramiu balsu šūktelėjo ji iš ten.

Mes sėdom vakarieniauti – valgėm tradicinius virtinius su žole.

Paskui mama atsigulė į lovą ir apsimetė mieganti. O mes prašnekėjom visą naktį!

Aladinas paėmė mane už rankos. Jis bučiavo man pirštus. Aladinas keliskart pasakė, kad myli mane. Jis šūktelėjo mamai. Pakartojo prisipažinimą. Teisinosi, sakė vedęs, kad mane išsaugotų. Žadėjo, jei sutiksiu už jo tekėti, sugalvos priežastį ir išsiskirs!

Aladinas buvo švelnus ir malonus!

Mano mylimasis Aladinas.

Karalaitė Budur

1999 m. gruodžio 13 d.

Nėra šilumos. Dujų seniai nėra. Baisus šaltis. Rankos nuo šalčio raudonos ir pirštai neklauso, kai rašai.

Tęsiu

Įbėgo neramus Džinas.

Iškart perspėjo:

– Aš kelioms minutėms.

Prisipažino nesuprantąs Aladino, jo elgesio. Pasakė, kad greitkely jo laukia mašina. Jis pabandysiąs dabar išvažiuoti kaip pabėgėlis.

– Iki antros valandos dienos – moratoriumas! Nebus šaudynių! Nebus bombų smūgių! Tai paskutinis šansas išlėkt iš miesto! Todėl užvažiavau. Noriu pasiimt tave! – pasakė jis man. – Ar sutinki? Aš apgyvendinsiu tave pas savo mamą!

Aš neišdrįsau.

Tada Džinas pažadėjo – būtinai parašysiąs!

Per žmones arba paštu (kada tas paštas bus?) jis pranešiąs apie save ir Aladiną. Pasistengsiąs atvažiuot!

Džinas patvirtino, kad Aladinas vedė. Pranešė, kad Kusum – 40 metų! Aladinui 23 metai. Ir dar pasakė, kad jo draugas gimęs rugsėjo 23 dieną.

– Šiandien naktį, tikėtina, prasidės miesto šturmas! – kartojo Džinas. – Važiuojam!

Aš dar kartą atsisakiau.

Mes atsisveikinom kaip tikri bičiuliai.

Aš sėdau nišon. Kol gyva, rašysiu dienoraštį.

Alache, saugok Aladiną! Mano draugus!

Senukus ir vaikus, kurie pasiliks mieste! Aš mokausi tinkamai laikytis urazos. Tiesa, mes ir taip maisto neturim.

Bet per apšaudymą ar bombardavimą ar bus įmanoma naktį užkąsti?

Karalaitė Budur

1999 m. gruodžio 15 d.

Šiandien rytą mūsų laiptinės vyrai parodė tikrąjį savo veidą.

Jie bailūs! Neapgynė Laidos. Suleimano vaikų kiemo draugės. Į ją šaudė čečėnai, vilkintys kovotojų uniformom. Mūsų kiemo vyrai atšlijo. Nė žodžio nesuvapėjo. Šalimais, jiems palei kojas, žudė gyvą padarą!

Jie tylėjo?! Suleimanas – jis šėrė Laidą. Su ja nuolat žaisdavo jo sūnus ir duktė. Dėdė Sultanas ir senukas Nikolajus, tas, kuris su paralyžiuota motina gyvena.

Kalę užstojo mano mama. Ji pasakė, kad taip daro tik žiaurūs

vaikai, o ne vyrai per karą! Kovotojai nukreipė į ją pistoletą. Mama – nė krust. Sako jiems:

– Už mane jums teks atsakyt! – ir drąsiai stovi, rankas į šonus įsisprendus.

Tada kovotojai atsakė:

– Mes užsuksim pas tave, tetule!

Mama visai įpyko. Šaukia jiems:

– Aš laukiu! Durys atlapotos!

Aš išėjau į lauką. Laidą mes užnešėm į pačią artimiausią laiptinę. Tą, kurioj močiutės Stasios butas. Perrišom, padėjom vandens ir išėjom. Šuo didelis. Neveislinis. Iki namų neprineštume. Jis sunkus.

Kai sutemo, apsilankė tie vaikinai. Mamos paprašė acto. Atsiprašė! Pasakė, kad su tuo šunim tikrino mūsų kiemo vyrus, ar nedreba kinkos:

– Jūsų vyrai ištižėliai! Vagia ir geria! Geria ir vagia! Mes matom, kas čia kas! Jei reikės pagalbos – mes nakvojam vidurinėj laiptinėj pas Azą. Jei kas įžeidinės, pakvieskit! Ateisim!

Jie išėjo. Aš ir mama pasinaudojom ramuma ir nunešėm sužeistai kalei paplotį. Ilgai ją glostėm. Kalė buvo gyva!

Pas mus miršta katė, kurią visos, iš karto dvi, kaimynės norėjo pasiimti. Ir galiausiai niekas nepasiėmė! Nelaiminga jinai. Katytė vardu Seda. Ji nieko neėda! Miršta iš bado. Mano katinas Čipsas vos bepavelka letenas. Kartą jį išgelbėjo Aladinas.

Šiąnakt sapnavau Kusum. Taip ir netapusią mano anyta!

Nina ir Stasia per savo tratančią radiją išgirdo: į Čečėniją atvyksta ESBO. Bet patrankų kanonada nesiliauja.

Budur

1999 m. gruodžio 16 d.

Aladinas! Aladinas! Buvo atėjęs vakar vakare!

Jis patvirtino, kad vedė. Po valandos pareiškė: „Tai netiesa!"

Painiojosi, melavo, sakė, kad norėjo išmėginti mane.

Klausė, ar tekėsiu už jo kaip antroji žmona.

Tauškė kvailystes, kad mes su Kusum galėtume būti draugės.

Aš atsakiau:

– Taip! Tekėsiu! Kaip antroji žmona, kai man bus keturiasdešimt metų. O kol kas man keturiolika! Aš nesiruošiu tekėti. Aš mokysiuos! Pabaigsiu mokyklą. Paskui – aukštąją. Ir imsiu į vyrus tą, kurio norėsiu! Pati išsirinksiu!

Aladinas išpūtė akis. Tokios piktos, nenuolankios jis manęs dar nebuvo matęs.

Jis paprašė manęs, kad neskubėčiau, pagalvočiau.

– Jau dukart spėjusi ištekėti moteris apsuko tave! – pareiškė savo nuomonę mama. – Bet... Mums taip geriau.

Aladinas nulėkė į virtuvę mamai iš paskos. Sakė, kad susipainiojo. Kad pagal knygas iš pradžių reikia vesti išsiskyrusias moteris, kad tarp žmonių sumažėtų nesantuokinių ryšių ir paleistuvysčių.

– Išmintinga! – sutiko mama. – Bet, jeigu tu vedęs, neturėtum pas mus vaikščioti. Ar ne?! Tau tai gėda, o mums – purvas! – padėjo ji paskutinį tašką.

Aladinas apsiblausė.

Mama akivaizdžiai pyko. Jisai ją suerzino.

Aladinas atsisveikino.

Išsikrapštė visus pinigus, kurie buvo kišenėse, net ir likutį monetom.

– Jums maistui, – burbtelėjo jis ir išėjo pro duris.

O aš taip įsisielojau. Pasidarė nepakeliamai skaudu viduj!

Išbėgau jam iš paskos į kiemą. Pašaukiau jį.

Aladinas priėjo vidurinę mūsų namo laiptinę. Neištvėrė. Atsigręžė!

Pasitrynė pirštu kairiąją akį, nosies įlinkį. O po to pagreitino žingsnį ir dingo posūkyje.

Likusi viena raudojau ir negalėjau sustot. Nesuvokiau, kur aš, gyva aš dar ar jau nebe. Kažką prisiekinėjau, prakeikiau save ir visą pasaulį. Palyginti su mano praradimu, karas atrodė visiškai lėkštas, kvailysčių kvailystė. Veikiausiai tai pati baisiausia diena mano gyvenime!

Bet neišsidaviau. Net mamai.

Vakaras

Naktį sužeistą kalę kažkas pribaigė akmeniu.

Akmuo gulėjo šalia, jos kraujo klane. Ryte mes atėjom jos paglostyt, perrišt. Visi tai matė.

– Lojo! Trukdė po svetimus butus landžiot! – greitai susiprato senutės kaimynės. – Mes matom naktim žibintuvėlių šviesas laiptinėj priešais! Tai vienam bute, tai kitam! Mūsų antklodė ant lango – su skylute! Mes pro ją stebim! – prisipažino jos.

Kalę Laidą palaidojo Nikolajus ir jos šeimininkas Suleimanas.

Nikolajus mūsų nekenčia. Burba šlykščius dalykus ir mus purvais drabsto. Išgėręs jis yra įžūliai kreipęsis į mane, Aladinas už tai jam kartą pareiškė pastabą.

Todėl senelis Nikolajus piktas. O mama jį atvirai vadina girtuokliu ir vagimi.

Naktis. Už langų kanonada.

Aš parašiau Aladinui laišką. Laišką, kurio jis neperskaitys. Neišdrįsiu jo atiduot. Man savigarba neleis. Aš prisiuvau laišką prie tavo, Dienorašti, puslapių!

Štai jis:

Aladinai!

Tegu Visagalis būna tavimi patenkintas ir tesaugo Jis tave tavajam kely. Aš meldžiu Jo, kad mūsų išsiskyrimas nebūtų pernelyg ilgas, ir labai ilgiuosi.

Ilgiuosi tų akimirkų, kai mudu buvom drauge. Laukiu tavęs. Tavo šypsenos ir jos šviesos savo namuose. Man tik 14 metų, tai taip mažai, bet per šį laiką aš nesu sutikusi žmogaus, geresnio ir širdingesnio už tave.

Aš niekad nepamiršiu mūsų pamokų, vykusių per bombardavimą, ir tavo rūpinimosi manimi, tartum aš išties būčiau tavo sesutė.

Aš linkiu tau išvengti mirties, pagyventi Žemėje ir pabūti laimingam.

Visada žinok, kad mūsų namai – tai tavo namai.

Karalaitė
99-12-15

1999 m. gruodžio 18 d.

Į mūsų namus atėjo didelė žmonių grupė. Moterys ir vaikai. Jų vadovas – apie keturiasdešimties metų vyras. Visi jo klauso, o jis duoda nurodymus.

Tie žmonės pasakojo atėję pėsčiomis iš Mikrorajono. Anksčiau visi gyvenę vienam daugiaaukšty. Jų kolektyve daugiausia rusų ir čečėnų. Bet yra ir armėnė, ir totorių.

Jiems reikia susirasti, kur šiandien nakvoti. Laikinai įsikurti neišsiskirstant. Apšilti. Pasikeisti drėgnus drabužius. Jiems reikia indų, įrankių. Žinoma, ir maisto produktų. Geriausias variantas – didelis

privatus namas, kuriame visa tai yra. Stichiškoj šeimoj dar yra jauna moteris, vardu Kira. Ji iškart susidraugavo su Aza. Su Kira atėjo jos sūnus. Jis jaunesnis už mane. Guvus! Pats prie manęs priėjo, prisistatė – Miša! Pirmą dieną jų požiūris į mus buvo neblogas – jie užjautė mane dėl sužalojimo. Mano mamą – dėl to, kad ji fiziškai silpna. Aš paprašiau kirvio (jie turėjo daug įrankių), nes mūsų senasis labai sunkus. Miša pasakė: „Vieną sekundę!" Pasikvietė mane. Mama sutiko. Patraukėm ieškoti man kirvio. Radom. Mažą ir lengvą. Kaip tik mano rankai!

Vyras, jų komandos galva, padovanojo mano mamai kanistrą dyzelino.

Visi šie žmonės išore panėši į valkatas. Žinau, jie nekalti. Nelaimėliai. Benamiai. Aš sunkiai tvardausi, stengiuosi neparodyti savo pasibjaurėjimo.

Pasiėmusi jų kirvuką aš lengviau išsiversiu. Ir jie išsivers!

Visus mus padarė purvinus, alkanus, moko vogti. Kaip tai niekšiška!

Tos komandos žmonės kaip skėriai vaikšto po svetimus kiemus.

Vaikai paaugliai įgudusiais judesiais apieško svetimų drabužių kišenes. Laksto po laiptines. Vagia. Visur aplinkui jie.

Po apšaudymo kai kurie mūsų namo aukštai pasėdo, pakrito.

Taip pat ir namo priešais. Iš po stogo virsta juodi dūmai.

Bet įgriuvų stoguos jau seniai yra. Liepsna iš lėto užgęsta pati. Sienos drėgnos, nešildoma.

Mūsų kambary tai sninga, tai lyja.

1999 m. gruodžio 21 d.

Prisimenu Aladiną.

Mes matėmės užvakar.

Jis atėjo pas mane dešimtą ryto.

Mes stovėjom sningant ir laikėmės už rankų. Puikus jausmas!

Jis nenorėjo išeiti. Jis taip žiūrėjo į mane!

Bet atsisveikino ir išėjo.

Štai ir viskas.

Laiško aš taip ir neatidaviau.

Karalaitė

1999 m. gruodžio 24 d.

Storoji Aza apkalbėjo mus atėjūnams.

Dabar Mišai nebeleidžiama su manim bendraut.

Jo neleidžia prie mūsų laiptinės. Grupės vadukas eidamas pro šalį burbtelėjo:

– Mes su jumis išsiaiškinsim!

Neaišku, ką mes jiems padarėm, kuo prasikaltom.

Tikriausiai tuo, kad negeriam. Nedalyvaujam jų savivalėj. Kenčiam alkį, neinam plėšti svetimų namų. O maisto nėra.

Priešgaisriniam šuliny plūduriuoja padvėsusi katė, bet vandenį gėrėm, ir nieko, niekas nesusirgo. Gyvi. Dabar dažniau tirpdom ir geriam sniegą. Tik kad iš kibiro sniego – stiklinė vandens. Senutės kaimynės turi pakelį makaronų. Jos nesidalina.

Prieš išeidamas iš namų, makaronų parnešė Mansuras. Tuomet jo motina dosniai nupylė mums vertingųjų vaišių. Dabar mūsų kaimynės pačios valgo savo makaronus.

Mano močia – kvaiša. Ji rudenį visus maitindavo. Azą irgi. Tada mes turėjom maisto. Dabar neturim nieko, išskyrus kilogramą suplėkusių miltų. Šiandien smarkiai šaudė pabūklais. Degė viršutiniai aukštai ir kai kurie jų griuvo. Sprogimo banga antram aukšte pralaužė užrakintas duris. Mama surišo jas ir pririšo prie laiptų turėklų. Bet į mūsų laiptinę atėjo Aza, Lina, dėdė Valera ir kiti kaimynai. Pasakė:

– Badas! Prasidėjo badas! – ir ėmė po butus ieškoti maisto.

Mes suradom stiklainį uogienės. Ir aš valgiau uogienę su šaukštu, kol supykino.

Mūsų pagrindinis maistas – stiklinė vandens, šaukštas miltų su trupučiu įpjaustyto svogūno. Išgeriam ir gulamės.

Penkios mūsų katės jau numirė. Mama jas palaidojo soduose-daržuose už namo. Kiekvieną apraudojau kaip vaiką. Beliko vienas katinas. Didelis ir rainas. Jis, kaip ir naujieji žmonės, atėjo iš kito rajono. Mes jį vadinam Chatabu. Katinas labai nori gyventi! Ėda raugintus pomidorus! Graužia pusžalį paplotį, keptą be aliejaus.

(Receptas paprastas: soda, sniego vanduo, suplėkę miltai ir ant laužo per apšaudymą įkaitinta tuščia keptuvė.) Katinas parneša užmuštų, apdegusių paukščių. Iš kažko vis pavagia džiovintos žuvies. Laimei, jam sekasi – nepakliūva!

Vakar mes iš Chatabo atėmėm gabaliuką žuvies ir bematant suvalgėm!

Kieme gyventojai paruošė didelį apskritą tinklą. Pribarstė trupinių. Savadarbėm žabangom gaudo balandžius.

Gaudo, gaudo... Tik niekaip nepagauna.

Šiandien į mūsų namą be paliovos šaudė patrankom. Iš vienos ir iš kitos pusės. Įsileidom kaimynes su anūku savo išganingon koridoriaus nišon. Protarpiais atvirkščiai – pačios perbėgam į jų koridorių ant grindų pasėdėt. Apšaudymas vyko keletą valandų. Sviediniai ėmė pataikyti į mūsų kiemą.

Ir kaip mes dar gyvi?!

Neturiu laiko savo erudicijai.

Keliamės anksti, 04.00 val.

Ieškom malkų, skaldom ir pjaunam jas. Maistą ruošiam prie įvažiavimo arba namie. Viską darom, kol neprašvitę. Kad dūmų nesimatytų. Į rūkstančius taškus šaudo! Mano – kovotojai. Na, kaipgi. Čia pilna taikių gyventojų! Aš taip pavargstu, kad „vyresniojo brolio“ beveik nesiilgiu.

Patoška-Budur

1999 m. gruodžio 25 d.

Aza ir Lina – melagės ir niekšių niekšės! Išėjusios į savo laiptinę rėkia, kad mes pavogėm jų miltus! Tarsi mes vaikščiotume į jų namą! Ir apskritai – į jų laiptinę?! Mama net nesipyko, sako:

– Kas nori, tegu ateina ir žiūri, ką mes valgom. Kokie mūsų miltai!

Norinčiųjų pažiūrėti, aišku, neatsirado. Bet „teatras“ jau įvyko.

Ir vėl aplinkinių nuomonė nukreipiama prieš mus! Iš kur tokia neapykanta? Nieko nesuprantu. Mūsų langai – ne į kiemą. Savo kaimynus mes matom retai. Jų žygiais nesidomim. Aš nesusilaikiau ir šūktelėjau storajai Azai:

– Ei, tu, netikša! Be reikalo mano mama tau maistą nešė! Lankė tave, kai sirgai! Ar meluoji, kad nuodėmių nusikratytum?

Aza nenutylėjo, išvadino mane šliundra, pažadėjo primušti.

Mama stengėsi įsitempti mane į laiptinę, bet aš, jau įpykusi, tęsiau:

– Už šmeižtą tau bus atlyginta skausmu! Mano užtarėjas – ten! – ir pirštu parodžiau į dangų.

Stojo tyla.

Liza kažką sušnabždėjo Azai į ausį. Nusivedė ją į laiptinę.

Jos vagilės! Aš mačiau!

Atsimenu, buvo aprimę. Mūsų nebombardavo. Bet lauke girdėjosi keistas ūžesys, girgždesys. Aš išlindau iš laiptinės murmėdama sau panosėj:

– Įdomu, kas per naujas ginklas. Kaip mus žudys?

Ir pamačiau tokį paveikslą: tie kaimynai ėjo iš žemutinių svetimų namų prisikrovę maišus ir rankose laikė virvę, prie kurios buvo pririšta daug vienas su kitu suraišiotų siurblių! Siurbliai važiavo ratukais! Būtent šis „garvežiukas" ir ūžė tokiu garsu.

Kaimynai nekreipė į mane jokio dėmesio, tarėsi, kam kokia spalva labiau patinka ir kas kam atiteks per dalybas.

O aš pagalvojau, kad žmonės iš proto išsikraustė, jei jau nebemąsto apie mirtį, o galvoja apie siurblius mieste, kuriame vieni griuvėsiai.

Šaudo pabūklais.

Mama kviečia mane į butą, mūsų nišon, įspėja, kad pavojinga. Aš neinu. Stoviu ir žiūriu į namą priešais. Ten, kur pasislėpė dvi mus apmelavusios moterys. Matau – griūva jo aukštai. Liepsnoja gaisrai.

Visas namas paskendęs juoduose dūmuose. Jis juodas! Jo nesimato! Namo vietoj – tuštuma.

Tęsiu

Radau puikias A. Achmatovos eiles.

Tartum apie mane.

Užkeikimas

Nenubauski manęs vienatve,
Mano meilės geguži, nebausk!
Kitokios kančios aš maldauju tavęs:
Išsiskirti – tik vieno – bijaus!

Ir kokiais gi gyvenimo vingiais
Į krūtinę man vėjai vis dužo,
Ir kokiais patvinimais audringais
Iki gruodžio aš laukiau gegužio?

Štai gruodis pūgomis vėl drumsis
Tu nebauginki – nesigūšiu!
Dėl pavasario šio po snieguotu dangum
Nenubauski manęs, o geguži!

Kur tu, Aladinai?

Negaliu tęsti.

Karalaitė Polina-Budur

1999 m. gruodžio 26 d.

Dieną man buvo į viską nusispjaut, ir nusprendžiau numigt. Mus ir toliau apšaudė patrankom. O kai atsikėliau, buvo visiškai ramu!

Pas mus atlėkė dėdė Valera iš vidurinės laiptinės ir suskėlė mūsų kiemo karo meto humorą: per apšaudymą trys veikėjai sumanė išgerti. Dėdė Sultanas, senelis Nikolajus ir dėdė Vovka iš privataus kvartalo (jo kampinis namas jau dukart degė).

Susirinko Nikolajaus bute. Bet ne kambary, kur gulėjo paralyžiuota jo senutė motina, o virtuvėj. Išgėrė. Užkando. Vėl išgėrė.

Ir tuo metu į mūsų namą kalė patranka. Jų buto vieno iš kambarių siena su daiktais išvirto į gatvę! Senučiukė Nikolajaus mama su lova išvažiavo iš kambario į koridorių! Kliudė indų lentynas. Iš baldų išliko tik viena spinta! Kiti virto nuolaužom.

(Tuo metu aš miegojau!)

Bet šis smūgis trijulės nepaveikė. Niekas nesužeistas! Net įdrėskimų nėra! Vyrai draugiškai iš striukių išsipurtė smulkias skeveldras ir tinką.

– O svarbiausia, – pasišokinėdamas pasakojo dėdė Valera, – degtinės butelis, tvirtai suspaustas Nikolajaus rankoj, nesudužo! Kambario ir virtuvės siena visus išgelbėjo!

Nikolajus su ligota mama iškart persikėlė laiptinėn pas Azą. Į namą priešais. Naujoj vietoj vyrai toliau tęsė savo gyvenimo šventę! Jie iš džiaugsmo, kad visi gyvi ir nesužeisti, pavaišino kaimyną Valerą – įpylė stikliuką, o Valera atlėkė pas mus šito nuotykio papasakoti. Štai kokie stebuklai!

Knygoj, kurios lapeliai pas bobutę Niną sueina į laužą, radau eilių. Tikiuosi, kad rimą įsiminiau gerai, juk rašau jas dabar iš atminties:

Skambėjo muzika sode,
Tokia gūdi gėla sudūrė,
Šviežiai ir aitriai dvelkė jūra.
Mums austrės dubenio lede.
Jis tarė man: „Aš draugas tau!“
Ir palietė suknelės šilką.
Tas palietimas nenutvilkė,
Jame glamonės nejutau.
Taip glosto katę, paukščiukus,
Taip stebi jojikes liekniausias!
Pro virpantį blakstienų auksą
*Jo akyse šypsnys tykus.**
(...)

(Vertė Judita Vaičiūnaitė)

Tai Achmatova.

Mama darosi vis piktesnė ir piktesnė. Jos charakteris visai subjuro. Tikriausiai nuo alkio. Aš stengiuosi neatsikirsti. Atvirkščiai – savo pasakojimais bandau nukreipti mamos dėmesį. Nuolat skauda skrandį. Nuolat noriu valgyti. Man vaidenasi tikros baltos duonos gabaliukas. Atrodo, kad nieko nėra skanesnio. Kad taip jį suvalgius – ir jau ne taip baisu mirt.

* Skyryba – Polinos Žerebcovos.

Uždėjau šutintą svogūną ir iš kojos iškart išlindo dvi skeveldrų dalelytės! Koja raudona. Sutino.

Kaimynai vaikščiojo pakiemiais. Surado vaikinus, užmuštus garažuose. Apie dešimt žmonių. Tikiuosi, Mansuro tarp jų nėra. Tarp nužudytųjų yra kažkas iš mūsų namų. Bet mums nesako.

Polina

1999 m. gruodžio 28 d.

8.20

Aladinas paskutinį kartą pas mus buvo gruodžio 19-ąją.

Aš gyvenu jau devynias dienas nieko apie jį nežinodama.

Nuo nakties nesiliauja šaudynės. Nenutrūkstamai. Miegot nevalia.

Matyt, kafyrams – taip čia vadina rusų kariškius – davė melagingus duomenis, ir šie skandina saviškius. Gelbėjamės koridoriaus nišoj: gulim ant čiužinuko – ant grindų, kurios jau pasmego į rūsį.

Man prisisapnavo Mansuras. Su kepure. Ilgais banguotais plaukais. Jis paklausė manęs:

– Ar prisimeni, kad myliu tave? Ar lauki manęs?

Aš pažiūrėjau į jo nuostabias akis ir pasakiau:

– Taip!

Mačiau: už jo aukštai danguje degė dvi žvaigždės.

Ryškios! Didelės!

Rytą aš mamos paklausiau, kas ir kaip. Mama atsiliepė:

– Mansurui sunku. Bet jam skirtos dvi sėkmės! Du džiaugsmai! Ilgi plaukai, vadinasi, gyvenimas tęsiasi! Galbūt jis dabar mąsto apie tave. Jo gyvenime bus dvi meilės.

Tarp kitko, visus – su artėjančiais!

Dar aš parašiau eiles:

Lėktuvai bombas vėl mėto,
Užtvindo dūmai namus,
O tenorim jauni būt, mylėti,
Kad pamiltų žmonės mus.

16.10

Šaudo pabūklais tiesiai į mūsų namus! Į mūsų laiptinę sviediniai pataikė ne mažiau kaip trisdešimt kartų. Pas mus – senutės kaimynės su ligotu anūku. Slepiasi. Iš jų pusės pyškina taikydamiesi į langus.

O! Vėl pataikė į laiptinę. Dūmai! Viskas paskendę dūmuose.

P. S.

Audra! Turbūt greit vėl snigs.

Karalaitė Budur

1999 m. gruodžio 29 d.

Negaliu suprasti, kodėl į langus šaudo tankais.

Dabar kažkur mūsų name – gaisras. Mes nemiegojom visą naktį. Nuožmūs vyksta mūšiai. Viršutiniai mūsų namo aukštai, tvirtai sukibę, nugarmėjo žemyn. Kol kas visiškai sveikas tik pirmas aukštas. Namo priešais paveikslas toks pats. Badaujam. Maisto produktų nėra.

Šiandien aš sveikinu tave, Dienorašti! Su Naujaisiais 2000 metais!

Sveikinu tave, mano mylimasis! Mano Aladinai! Mano prince ir mano nelaime.

Tave, mano iškamuota mama! Mano linkėjimai – tau, Mansurai! Aš ilgiuosi, kaimyne! Aš linkiu tau sėkmės. Patikimų draugų!

Aš labai noriu, kad visi, kuriuos pažįstu, netgi ir tie, su kuriais nesutariu, būtų gyvi! Būtinai!

Mūsų paskutinį katiną Chatabą sudraskė išbadėję šunys. Nespėjom jam padėti. Jis tik gailiai katiniškai sukliko paskutinę savo gyvenimo akimirką.

Sniegas nuo gaisrų juodas. Jį reikia košti per audeklą, kad būtų galima gerti. Vėjas ir balta pūga. Bet viskas greitai pasidaro pilka! Tirpdom sniegą ant krosnelės geležiniam kibire. Filtruojam pro ploną arbatinį rankšluostį. Iš pilno kibiro susidaro du trys puodeliai vandens. Tik gerti. Mes juodos kaip velniai.

Renkam sniegą šalia savo laiptinės. Naktį arba anksti rytą. Toli neinam. Baisu! Kiemą apšaudo netikėtai. Miegam ant grindų. Sniegą galima gramdyti tiesiai nuo grindų, nes langai seniai išbyrėjo. Bet ilgai laikėsi. Niekas nemanė, kad jie apskritai išsilaikys iki lapkričio.

Po langais vakar kaip vaiduokliai praėjo vyrai rusai. Jie buvo su senom civilinėm striukėm. Bet iš tolo matosi – kariškiai! Jie po palangėm prilipdė „blakių“. Dabar šaudo, kur girdisi žingsniai ir pokalbiai.

Kaip gyvent? Šaudo į langus. Savo nuosavam bute mes repečkomis šliaužiojam! Galva nesiekia palangės! Kaip šunys. Mums neleidžia visu ūgiu atsistot!

Užgriozdinom langą visokiais medžiais, kuriuos radom namie, ir knygom. Šiandien dar prie tos užtvaros pritaisėm seną čiužinį. Jis tarnaus kaip garso izoliatorius.

Per dienų dienas gulim savo koridoriaus nišoj.

Dažnai kartu su močiutėm Stasia ir Nina.

Drabužių maišus ir patalynę nuvilkom prie laukujų buto durų. O jeigu gaisras? Pavyks išgelbėt.

Greit Naujieji metai! Mama iš šlamšto krūvos iškapstė mūsų dirbtinę sidabrinę eglutę. Pastatė ją šalia spingsulės, papuošė. Eglutė sužibo silpnų šakelių blizgučiais. Tamsiam, šaltam, aprūkusiom lubom kambary ji, mano akimis, nereikalinga brangenybė.

Budur

1999 m. gruodžio 30 d.

Sprendžiant iš variklių gausmo, greitkeliu juda didelės mašinos arba tankai. Per tas prakeiktas „blakes" dabar šaudo vos išgirdę krebždesius ar garsus. Į mūsų namus ir į laiptines. Išeiti į lauką pavojinga!

Bet mūsų malkų atsargų virtuvėj daug.

Maisto nėra. Išmaišom miltus vandeny ir geriam. Kad skrandį mažiau skaudėtų. Miltai puvėsio skonio. Labai šlykštu! Turim tik raugintų pomidorų. Ir rauginti pomidorai jau baigiasi.

Aza ir Lina prisitaikė prie aplinkybių. Draugauja su kovotojais. Kai kurie pas jas nakvoja. Moteriškės kepa jiems duoną. Todėl sočios. Jos turi ir miltų, ir aliejaus! Lina Naujųjų metų proga davė mums truputį miltų. Dubenėly.

Kartais mūsų laiptinėj kvepia cigarečių dūmais (iš viršutinių aukštų). Bet pro laiptinės duris niekas neišeina. Močiutės nesiryžo pažiūrėt, ar yra kas viršuj. Mama pagalvojusi irgi nėjo. Nerizikavo. Ji sako:

– Mūsų nekliudo, neįžeidinėja – kam lįst?

Šiąnakt du nežinomi vyrai nakvojo viename iš butų. Kvepėjo maistu!

Nežinom, kas jie. Rusų žvalgyba? Kovotojai? Geriau nesikišt! Apsimest, kad nepastebėjom.

Ryte vienas vaikinas kūlverščia iššoko iš antro aukšto.

Sprendžiant iš balsų, nakvojo dviese.

Budur

2000 m. sausio 4 d.

Su Naujaisiais metais!

Mes dvi dienas iš eilės kepėmės po vieną mažytį paplotėlį.

Aš valgiau jį! Karštą ir žalią! Šaukiau: „Skanu!"

Paskui vėl grįžom prie vandens su miltais stiklinėj ir įbarstyto svogūno.

Mane pykina.

– Svogūnas būtinas dantenoms, – pasakė mama. – Kitaip prarasim visus dantis!

Mano visi dantys jau kliba ir truputį pajuodo.

Iš esmės kiaurą dieną gulim savo nišoj.

Anksti rytą, kol nešaudo, laikydamosi arčiau namų, einam prie šulinio. Jis už vieno namo nuo mūsų. Arčiau gyvenantys žmonės pyksta, barasi ant mūsų. Vandens nedaug. Jis su šiukšlėm.

Pasirodo, toliau name gyvena rusė močiutė ir jos vyras čečėnas. Vienui vieni! Visam trijų laiptinių keturių aukštų name!

Atsirado naujų žmonių. Irgi – vyras čečėnas, žmona rusė ir jų dukrelė.

Prie šulinio, rizikuodami gyvybe, ateina žmonių ir iš privataus kvartalo!

Šiandien šviesiaplaukis vaikinas paklausė mamos:

– Kur vanduo?

Jam iš pažiūros 17 metų, su karine uniforma, be ginklo. Jis papasakojo apie save. Padeda vyresniesiems. Skaldo malkas, nešioja vandenį, ruošia valgyti. Jų kovotojų grupėj – jo giminaičiai. Automato jam neduoda! Vaikinui ant kaklo – šviesiai žalias rožinis.

Jis linksmas! Juokavo rusų ir čečėnų kalbom. Jis mamai ir senosioms močiutėms padėjo iš tolimojo šulinio (kur yra vandens ant dugno) ištraukt kibirus!

Vaikinas pribarė tuos, kurie norėjo mus nuvaryti, trukdė semtis vandenį. Sugėdino! Jis pasakė, kad vanduo – iš Dievo. Ir kad jis niekieno.

– Yra vandens? Vadinasi – visiem! Kur žmonės gyvena? Arti ar toli? Kas jie? Kokios tautybės? Tai visai nesvarbu! – skambėjo jo pamokslas kietaširdžiams įžūliems piliečiams.

Greit pamatėm jo draugus. Kresni jauni vyrai. Dauguma – baltaodžiai ir šviesūs. Rausvokų plaukų! 25–40 metų. Jie gyventojams pasakė:

– Palikit kibirus prie šulinio ir atsitraukit. Mes pasemsim, vandenį supilstysim. Kiekvienam po du kibirus. Pasiimsit paskui! Nerizikuokit! Šalia nėra priedangos!

Nuo šulinio artimiausia laiptinė iš tikrųjų toli. Daugmaž už šešiasdešimties žingsnių. Visi gyventojai stovėjo laiptinėj. Kovotojai sėmė vandenį. Tada pilstė į kibirus, kartojo žodžius: „Bissmillahi!“ („Vardan Alacho!“)

Jų gretose yra balsingasis vaikinas! Tai jis kalba azaną (kviečia melstis). Įstabus aukštas balsas!

Vyrai papasakojo:

– Kai atėjom į jūsų rajoną, apsistojom dideliam keturaukšty.

Bet apsižiūrėję nusprendėm – reikia laikytis atokiau nuo žmonių. Labai daug gyventojų! Todėl išėjom į privatų kvartalą. Turim katilą, šilta. Yra rūsys.

O jeigu įvyks lemiamas mūšis, taikiems gyventojams bus saugu.

Turbūt dėl to mes jų nematydavom.

Bobutė Stasia ilgai dėkojo padėjėjams, vadino juos brangiaisiais sūnučiais.

Mama man sušnabždėjo:

– Vakar, kai Stasia pamatė vaikiną, patį jauniausią ir linksmiausią, palinkėjo jam mirties. Jam už nugaros kumštį parodė. Bambėjo: „Ar ne visi dar kojas pakratė?“ O šiandien? Žiūrėk, kaip lankstosi!

Pamačiau: Stasiai ant dešinės rankos piršto – vestuvinis žiedas. Tas pats! Numautasis nuo Raisos piršto. Tos moters, kuri žuvo melsdamasi, kai mus bombardavo.

– Panašu į tiesą! – nė trupučio nenustebau aš.

Budur

2000 m. sausio 7 d.

Šiandien sutampa dvi šviesiosios šventės!

Krikščionių stačiatikių Kalėdos ir stebuklinga naktis prieš musulmonų Urazą Bairamą.

Rytoj – Uraza Bairamas.

Rytoj pridera vaišinti svečius ir nerakinti namų.

Durų mes seniai neberakinam – bijom sudegti.

Stiklų nėra, langai su grotom, įlenktom į vidų. Gaila, kad neturim kuo vaišinti žmonių. Svogūnai baigėsi. Liko miltų, visai suplėkusių, sudrėkusių, maišelio dugne.

Šiandien iš pat ryto į lauką neišeisi. Į kiemą pliekia minosvaidis.

Protarpiais „veikia“ tankų patrankos. Tankai matosi ant kalvų. Jie stovi ir iš vienos, ir iš kitos pusės. Mes vidury. Butai dega.

Kieme kaip reikiant driokstelėjo. Kažkas ėmė šaukti. Mama išlėkė į laiptinę. Ketvertas vyrų karinėm uniformom ėjo šulinio link nešini kibirais.

– Jūs kur?! – sušuko mama. – Drąsą rodot? Apie žmonas, apie motinas nepagalvojot?! Laiptinėj išlaukit!

Apšaudymas sustiprėjo.

Dabar dažnai pataiko į kiemą. Pas kaimynes bobutes vis girdėjosi riksmai ir klyksmai. Mama išėjo, pasibeldė ten, pasikvietė jas. Įtaisė kaimynus mūsų koridoriaus nišoj.

Vyrus iš laiptinės mama pasikvietė pas mus išlaukti, kol baigsis šaudynės.

Jie įėjo. Nustebę. Nedrąsūs. „Svečiai“ nežinojo, apie ką kalbėtis. Patylėjo. Paskui paklausė, kaip mūsų reikalai su maistu.

Mama tylėdama parodė tuščią pakelį, kurio dugne buvo sudrėkusių miltų.

Kovotojai pasiūlė:

– Per namą už laiptinės durų stovi miltų maišas! Balti! Kokybiški! Vakare pasiimkit. Geriau su rogėm – taip lengviau.

Mama apsidžiaugė:

– Jūs mus išgelbėjot! Mes badaujam. Vaikinas, kuris padėdavo mums medikamentais ir maistu, išėjo. Kenčiam! Padėtis tokia: mes dviese. Dukrai kojos nusėtos skeveldrom. Atsimenat, spalį – raketa turguj? Pabėgti, pasislėpti kilus pavojui ji negalės. Aš viena vaikščioti, ieškoti nerizikuoju. Keturiolikos metų sužeistai mergaitei likti vienai nieku gyvu negalima.

– O mes manėm, kad jūs visko turit! – stebėjosi čečėnai. – Jūs gi nesitrankot! Jūsų kiemo kaimynai visur vaikščioja. Vieną-kart juos pagavo privačiam kvartale, svetimam name! Ne mūsų. Kita grupė! Viena moteris – čečėnė, kita – darginė. Dar su jais svetimą gerą prichvatizavo vyras su žmona, rusai. Jie išsigando. Aiškinosi: „Maisto ieškom", o maišuos buvo krištolas! Nesiėmėm šaudyt. Nuodėmės prisiimt. Nusprendėm: paskui, po karo, išsiaiškinsim.

Vyrai prisiminė: „Prieš kokius du mėnesius pas mus buvo atėjęs vaikinas. Pasakė: čia pirmam aukšte esanti jo mergina, ji sužeista. Prašė, kad užstotume, jei arabai norėtų ją pasiimti. Bet arabai labai greit išėjo. Jie gyveno netoliese. Vaikščiojo juodai apsirengę, su juodom barzdom. Turbūt matėt juos. Palaukit! Tai čia jūs?"

Padvelkė jaukumu.

– Mano vardas – Budulajus, – prisistatė vyresnysis vyras. – Maitinamės paprastai. Duoną kepamės patys. Pas moteris nevaikščiojam. Mums reikia laikytis švariai.

Aš pažinau jį. Tas žmogus dažniau nei kiti pripildavo taikiems gyventojams kibirus. Visada kartojo: „Bismillahi!" Raudonplaukis, šviesių akių, kresnas.

„Čečėnas, o panašus į rusų karžygį iš pasakos", – stebėjausi aš.

Vakarop, apie penktą valandą, atsitempėm miltus. Valiooo!

Iškart persipylėm juos į savo didžiuosius puodus, kad nesudrėktų. Miltuose paslėpiau mėgstamiausias kasetes ir šukas, izoliacinę juostelę ir kitus mažmožius. Prekių iš Baku likučius.

Tuoj pat atėjo senutės kaimynės. Mama nubėrė joms miltų. Daug, apie penkis kilogramus, į jų puodą. Pasakė:

– Su šventėm jus! Su rusų Kalėdom ir su čečėnų Velykom*!

---

* Čečėnų Velykos – Uraza Bairamas (*aut. past.*).

Stasia ir Nina apsidžiaugė. Pažadėjo padovanoti stiklinę tikrų makaronų ir dvi bulves!

Bet neatnešė. Apgavo.

Šiandien mums visiškai išmušė laiptinės duris. Driokstelėjo! Visos durys ir jas tvirtinusios lentos akimirksniu išlakstė šipuliukais. Gerai, kad laiptinėj nieko nebuvo!

Sužalojo kelis šunis. Vieną užmušė. Jam nutraukė galvą ir letenas.

Ryt ryte, kol tamsu, reikia įstatyti naujas duris ir prikalti prie jų skląstį iš vidaus.

Vaikšto ginkluoti žmonės (dėdamiesi kovotojais). Plėšikauja.

Vovkos ir Olgos namas privačiam kvartale galutinai sudegė ir sugriuvo gruodžio 31-ąją, Naujųjų naktį!

Budur

2000 m. sausio 14 d.

Senieji Naujieji metai!

Mes turim miltų! Ačiū vaikinams!

Šiandien mano prosenelės Julios-Malikos gimtadienis. Ji gimė 1900 m. sausio 14-ąją. Gyveno jinai Stavropolyje.

Ją paauglystėj pakrikštijo. Ir ji ėmė vadintis Julia.

Pagal savo tėvą ji buvo musulmonė.

Mes ją paralyžiuotą karšinom. Palaidojom Grozne.

Po metų tose pačiose Karpinskio kapinėse palaidojom mano mylimą senelį Anatolijų.

Atsimenu: prosenelę slaugyti buvo sunku. Mama išėjo iš gero darbo. Iš vyresniosios prekių žinovės stambioj gamykloj ji tapo bendrabučio valytoja. Kas dvi valandas reikėdavo prieiti prie mūsų

gulinčios ligonės. Bet su laiku ji ėmė kalbėt. Ji jau galėjo atsikelti! Po paralyžiaus, 92 metų! Mano prosenelė daug pasakodavo apie savo jaunystę. Ji buvo savo šimtmečio amžininkė.

Tuo metu aš pradėjau lankyti pirmą klasę. Man buvo šešeri.

Nepaisydamos visų sunkumų, močiutėlę Juliją, mano mamos motinos mamą, mes labai mylėjom!

O, kad būtume žinojusios karą artėjant! Būtume neišsikėlusios iš komunalinio buto Rostovo prie Dono mieste.

O mes – atvirkščiai – į Grozną susivežėm turtą. Sendaikčius, knygas, indus. Būstą Rostove prie Dono perdavėm namų valdybai.

Grozne mūsų šeima turėjo du butus centre – vieno ir dviejų kambarių. Abu buvo Centrinio turgaus rajone. Ir mūsų su mama vieno kambario butas Iljičiaus Priesakų gatvėj.

Dabar mūsų vonia, tiksliau sakant, jos grindys, susmego. Kanalizacijos nėra: užkimšta ir sugadinta. Sienos, lubos – viskas storai aptekę juodais suodžiais. Ar galėsim suremontuoti savo būstą? Ar išsilaikys mūsų namas? Kaip gyvensim toliau?

Labai silpna. Sunku pjauti malkas.

Laiptinėn užsuko vaikinukas su rožiniu ant kaklo. Jis vienas tų, kurie davė mums miltų.

– Teta, – mano mamos čečėniškai paprašė vaikinas, – tu kelnių man nepraplautum? Aš mamyčiukas. Aš nemoku. Vyresnių vyrų man gėda, o ir negalima prašyti.

Vaikinas paklausė iš tolo, stovėdamas laiptinėj tarpdury. Dėl savo elgesio jis mums patiko.

– Gerai, nešk! – sutiko mama. – Tik mano širdis silpna. Visiems skalbti negaliu. Nėr jėgų! Tik tau.

Jis išėjo ir greitai grįžo. Kibiras vandens. Siaura kavos dėžutė skalbimo miltelių. Ryšuly – murzinos kelnės. Jis viską paliko prie

durų. Mama išskalbė. Anksti rytą tas vaikinukas susirinko šlapius daiktus. Jis pasakė baigsiąs džiovinti namo rūsy, kur jie gyvena. Ten švaru ir šilta. Padėkojo. Palinkėjo sveikatos ir sėkmės.

– Galima, aš dar kartą ateisiu? – išeidamas paklausė jis. – Prašau! Tik vieną kartą! O jeigu mane užmuš?! Kad būčiau švarus.

Mama linktelėjo.

Užėjo vieniša senutė Mania.

Ji pasakė, kad neturi miltų papločiui ir kad pinigai baigiasi.

– Pinigų ir mes neturim. Šimtas rublių beliko, – palingavo galva mama. – O paplotį duosim! Reikės – ir rytoj ateik.

Jinai atkišo Maniai pusę to, kuris buvo mūsų pats didžiausias! Mania pravirko. Pasakė:

– Jei ryt bus ramu, suvaikščiosiu duonos „Berželio“ turgun. Ar jums ko parnešt?

– Ne, ačiū! – atsisakė mama.

Mania mamos paprašė atleisti. Ir išėjo.

Mes ilgai negalėjom suprast, ką būtent turėtume atleisti senajai Maniai. Atsiminėm ne iškart. Seniai, dar prieš karą, atsitiko toks dalykas: Mania su anūku Vitia atbėgo pas mus. Jų namuose kilo peštynės! Išsigandę močiutė ir anūkas slėpėsi pas mus. Nekviestiems svečiams išėjus, aptikom – išgaravo daug šokoladinių vaflių. Vafliai buvo dėžutėj po lova, kurioj nakvojo svečiai. Tada mes prekiavom šokoladu, sausainiais, visokiausiais saldumynais.

Kadangi dingo maistas, mama net šnekėt apie tai nešnekėjo.

Šiandien smarkiai nešaudo.

Bet pataikė į kampinį privatų namą. Jis dega jau trečią kartą.

Išnešam iš jo baldus. Namo šeimininkai – Vovka ir jo žmona Olia.

Su jais yra pensininkė Marija. Ji Olios motina. Jiems nėra kur dėtis.

Jie persikelia į svetimą butą. Į kampinį namą priešais.

Pasilikę žmonės jiems padeda persikraustyti.

Mes irgi pernešėm kėdes ir taburetes.

Žuvo tų žmonių šuo! Vargšelį per griūtį prispaudė lentos. Vovka nepajėgė jo ištraukt. Šuo kaukė, cypė ir sudegė kartu su gimtaisiais namais.

Budur

2000 m. sausio 18 d.

Išlėkė mūsų durys.

Taisau.

Vakar į mūsų namus pyškino patrankom.

Toks apšaudymas negalėjo baigtis sėkmingai!

Vienas sviedinys iškrėtė neįtikėtiną niekšybę – įžūliai įlėkė pro pirmo aukšto langą pas Azos brolį. Vieno kambario bute viskas pabiro į šipuliukus!

Brolis buvo sužalotas į galvą. Jis visą naktį neatgavo sąmonės. Rytą Šachrudinas mirė ant savo sesers – Azos – rankų. Kiemas tą žmogų vadino paprastai – Šachidu. Palaidojo prie įvažiavimo. Kapą nuo išbadėjusių šunų kruopščiai uždangstė didelėm šakom. Šunys gali išraust lavoną ir jį sudorot.

Azos brolis buvo geras žmogus. Taikus, mandagus ir ramus. Labai gaila! Jis buvo nepiktybiškas. Vertinga savybė, ypač per karą.

Kad pataikytų į gyvenamąją patalpą pirmam aukšte – retenybė.

Paprastai nuneša viršutinius aukštus – trečią, ketvirtą ir aukščiau.

Kapą Šachrudinui, rizikuodami savo gyvybėm, kasė mūsų kiemo vyrai. Jiems, kaip ir anąkart (dėl Raisos), padėjo Tagiras iš privataus kvartalo.

Sausio 16-ąją senutė Mania žuvo per gatvės apšaudymą „Grado“ įrenginiais.

Mania ėjo į turgų duonos.

Nežinom, kas ją palaidojo. Kur?

Ieškoti jos buto dokumentų, pensijos likučio, raustis daiktuose buvo atėjusios moterys iš namo priešais. Vadinasi, jos matė kūną. Mania sirgo. Turėjo opų. Vis dėlto net šitas faktas nesustabdė mėgėjų pasipelnyti.

P. S.

Skeveldros kojose man kelia stiprų skausmą.

Ir skauda širdį.

Jaučiu, kaip sukasi galva, ir tenka laikytis sienos, antraip juk galima parkristi. Iš bado parkristi ant žemės. Ir tada jau labai sunku atsikelti, patikėkit manim.

Polina-Budur

2000 m. sausio 20 d.

Vakar rytą, sausio 19-ąją, rusų kariškiai mus išvedė iš namų.

Mano laikrodis rodė po devynių.

– Staigiai! Greičiau! – įsakė jie.

Mamai neleido pasiimti paso ir ryšulio, kuriame ji laikė susidėjusi mirusių artimųjų nuotraukas. Jie pasakė:

– Paso tau daugiau nebeprireiks.

Močiutė Nina į sniegą išėjo su šliurėm. Persiauti ji nespėjo. Manė: patikrins butus, peržiūrės dokumentus ir grįšim į namus. Taip jau yra buvę 1995 metais. Tačiau šįkart visus gyventojus, kuriuos išvedė iš butų, suvarė į vidurinę namo, stovinčio priešais, laiptinę. Ten gyvena Aza su Lina.

Eidama per kiemą mačiau ryškią saulę ir baltą, kibirkščiuojantį sniegą. Gražu! Tiktai skeveldros, kurios jau keturis mėnesius gyvavo kojoj, dūrė iš vidaus ir einant skaudėjo.

Ant laiptų, vedančių apačion, buvo daug raudonų muilo pakelių. Jie pabiro iš didžiulės dėžės! Aš pakėliau vieną pakuotę ir paslėpiau ją kišenėj. O gal prireiks rankoms plautis?

Dar, kai ėjom savo kiemu, aš mačiau, kaip kariškiai nešė laukan mėlynas dėžes. Kaip paaiškėjo, ten buvo krištolas. Paskui jie jas atidarinėjo, plūdosi ir daužė krištolą čia pat kieme, visiems matant. Tik nesupratau – kodėl.

Paskui jie mums liepė nulipti į rūsį, o kalbėtis uždraudė.

Plepiams pažadėjo granatą.

Rūsy sėdėjom apie tris valandas. Bendravom nebyliai, vos krutindami lūpas. Visi bijojo, kad įmes granatą. Suaugusieji pasakojo, kad taip yra nutikę. Buvo ankšta, drėgna ir labai trošku.

O Juročka, bobulės Ninos pažeisto mąstymo anūkas, šnabždėjo man apie NSO. Kad kareiviai netikri, kad vietoj jų atskrido ateiviai žmogžudžiai iš kitos galaktikos. O jis laukęs „savo draugų, rusų", tikrai ne ateivių.

Galų gale mums liepė išlipti. Teta Aza ir teta Lina išlindo į šviesą ir iškart ėmė rinkti gražų raudoną muilą. Paaiškino, kad joms jį palikę saugoti kažkokie kaimynai. Man buvo gėda, bet savo vienintelio gabaliuko aš neatidaviau.

– Leiskit į savo butą! Paso pasiimt. Kaipgi aš be paso? – jaudinosi mama.

– Negalima! Pasas jums nereikalingas. Daiktų neimt! Durų nerakint! Pirmyn!

Su palyda.

Aza mano mamai įdavė juodą odinį paltą.

– Tu man nors šitą išgelbėk! – netikėtai paprašė ji.

Žmonės iš dviejų namų ėjo vorele. Aš pamačiau vienuolika žmonių.

Už kampo, prie išėjimo iš kiemo, šaudė stipriau. Krebždėjo ir švilpė minos. Netoli sprogo sviedinys. Tvykstelėjo tiesiai priešais mus. Mes ir kariškiai ėjom greta.

Savi dėjo saviškiams. Kareivis, ėjęs iš kairės, keikdamasis šaukė į radijo stotelę. Bet dalį jo kalbos aš pagavau:

– Ei, jūs, permiečiai! Čia mes! Mes jau čia! Saviškius pliekiat!

Mes ėjom pirmos – bobutė Stasia, mama ir aš. Stasia vos bepaėjo. Mes priėmėm ją į viduriuką ir visos laikėmės viena kitos. Aš pati iš bado ir nuovargio vos bepaslinkau. Kai pasigirdo minos šnypštimas, visi parkrito, paskui vėl ėjo.

Mus privedė prie pakriaušės. Pažvelgiau žemyn. Ten – lipni molynė ir sniegas.

Juročka purtėsi, žegnojo kareivius ir murmėjo kažką panašaus:

– Štiš! Štiš! Skriskit iš čia!

Kažkuris kareivis paleido trumpą automato papliūpą aukštėliau mūsų galvų. Aš išsigandau ir pajutau, kad krentu. Man apsisuko galva. Mama prilaikė mane. O dešinėj kojoj klaidžiojanti skeveldra atsibudo ir su baisia jėga įpjovė giliau. Senoji bobulė Stasia parkrito ant kelių ir ėmė šaukti:

– Ką jūs darot? Mes savi, mes rusai! Nešaudykit!

Mama stovėjo tylėdama.

Kareiviai juokėsi. Tasai, kuris buvo apvalainas kaip pagrandukas, mostelėjo ranka:

– Laisvi! Čiuožkit! O namie nebandot rodytis: čia pas mus valymas!

Mes jo paklausėm. Tikrai nučiuožėm molyne ir sniegu.

Kariškis, tas, kuris keikėsi į radijo stotelę, įkandin šūktelėjo:

– Dėl sušaudymo tai mes pajuokavom.

Mes vilkomės nežinia kur, nuo apšaudymų vis landžiojom į kažkokius garažus. Lydintysis mums parodė namą be langų ir durų, tačiau su tvirtom plytinėm sienom.

– Kol kas šičia pasėdėkit. Mums iš paskos kiti daliniai traukia. Pas juos – griežčiau. Mes tai geri – maskviečiai, mes net iš aukštųjų žmonių turim!

Jis buvo aukštas ir labai liesas.

Netrukus mus prisivijo kaimynai. Namas, kur mus atvedė, buvo tuštut tuštutėlis. Vidury kambario testovėjo lova su geležiniu sietu, be čiužinio ir be antklodžių. Visi pagal eilę ant jos sėdėjo visą likusią dieną ir naktį. Aš atsisėdau ant grindų ir į eilę nestojau.

Pasirodė, mano kišenėj besą du mažučiukai cukraus gabaliukai. Pajuodavę nuo suodžių ir panašūs į angliukus. Ilgai juos saugojau. Norėjau suvalgyti prieš mirtį, maniau, ji vis tiek neišvengiamai ištiks, bet pamiršau juos. Įkišau ranką kišenėn, o jie – ten. Pasiūliau žmonėms, bet visi atsisakė. Tiktai bobulė Stasia paėmė. Ir, paspringusi jais, užsikosėjo.

Rytą visi išsiruošė ieškoti kito, sveiko, namo – tokio, kad jame būtų ant ko miegoti.

Mes nevalgėm. Nei vakar, nei šiandien.

Užtat radom namą! Su durim! Ir su langų rėmais. Ten net yra virtuvinis stalas! Ir sofa! Mūsų veidai turbūt nušvito iš laimės, ir visi nustojom niurzgėję.

Greit išsiskirstėm mažais būreliais ir ėmėm ieškoti klijuotės, kad galėtume ja užkalti langų rėmus. Taip bus šilčiau.

Mūsų paieškos buvo sėkmingos. Atsinešėm priemones – vinių ir plaktuką!

Nusprendėm nesiskirstyti! Laikytis drauge!

Mes užėmėm kraštinį kambarį. Paaiškėjo, kad kambary mūsų šešetas: aš su mama, močiutė Nina su ligotu anūku, senučiukė Stasia ir močiutė Marija iš sudegusio kampinio namo.

Ninai su anūku Juročka aš ir mama iš po sniego atkapstėm surūdijusį geležinį lovos tinklą. Dar mes sugalvojom pakišti po juo kelias plytas – kaip atramą.

Kažkas surado vyriškus batus ir davė močiutei Ninai, nes jos šlapios kojos buvo stipriai sutinusios. Senajai Stasiai atitempėm tokią lovą kaip ligoninėj, aukštomis atkaltėmis.

Mums sutartinai užleido žalią sofą, ir mudvi su mama patogiai joj išsitekom „valetu". Labai skauda dešinę koją. Turiu temperatūros.

Pasisekė, kad sudaužytoj spintoj už stiklų buvo vaistų – aspirino ir validolio. Maisto neradom. Vakarais man visada blogiau. Apskritai aš vaikštau normaliai, bet ūmai pajuntu aštrų baisų skausmą, krintu ant sniego ir šaukiu.

2000 m. sausio 22 d.

Aza su Lina iš gretimų namų atsinešė šiltas antklodes ir miegojo ramiai. Mama drovėjosi vaikščioti po svetimus butus. Ir mudvi suvargom ir sušalom. Aš ryte pravirkau nebegalėdama kentėti alkio ir pasakiau mamai:

– Tai iš jų pavyzdį reikia imti! Orientuojasi žmonės, o mes!

– Gerai jau, gerai, – atsakė ji ir bejėgiškai numojo ranka.

Kažkokiems rusų kareiviams pagailo mūsų, jie davė dvi skardines troškintos mėsos iš savo davinio. Pasakė:

– Visko, ko reikia, pačios ieškokitės. Užrakintų durų Grozne lyg ir nėra!

Visi ėjom ieškoti, bet nieko neradom – tik miltų. Apie trečią valandą išsivirėm kukulių sriubos. Pagaliau pavalgėm! Vakarop kažkas aptiko truputį ryžių, kažkas – makaronų stiklinę. Valio! Bus makaronienės su ryžiais!

Mūsų namas – tikėtina – jau sudegė, mamos pasas taip pat.

Vova ir Aza kažkur nupirko kareiviams degtinės. Čia dabar kas? Taip ir nesupratau.

Vovkos žmona Olia prie kareivių nuolat kikena ir šnibždasi su jais. Sako besistengianti dėl maisto. Visiems komanduoja, šūkauja, o pati velkasi į kambarį ne savo krištolą ir kilimus. Mūsų kambarius skiria virtuvė.

Kitam kambary apsigyveno šis ketvertas: Olia su vyru, Aza ir Lina.

Kažkur pasimetė kaimynas Nikolajus su savo paralyžiuota mama.

Kai mus išvarė per valymą, matėm, kaip kariškiai tempė Nikolajaus motiną, o šis vis tvirtino, kad jos negalima liesti.

Man skauda rankos pirštus – nykštį ir smilių. Vakar, kai močiutei Ninai nešėm spyruoklinį lovos tinklą, pirštai prisiklijavo prie ledinės geležies.

Kumštinukių nėra, pamiršau jas namie ant šaldytuvo.

Šiandien mama surado maišelį, o jame – apytikriai kibiras pusantro juodų miltų! Jis gulėjo duobėj gatvės kampe. Mama buvo beimanti maišelį, o kažkokia čečėnė garsiai užrėkė:

– Mano! Atiduok! Jis gulėjo palei mano namą. Aš sena! Aš tris dienas nevalgius!

Mama susigėdo, jai pagailo senutės. Ji atidavė jai miltus.
Kaip rėkė ant mamos girtas Vovka!!!
– Aš čia jūsų nešersiu! Kas nieko neatneš, maisto negaus!
Mes tylėjom. Žinojom – kaltos.

Tęsiu
Kol ieškojau malkų, sukūriau eilėraštį. Štai jis:

Į sniegą per Krikštą, 19-ąją,*
„Iš namo – lauk! Ir nerakinti!
Ir su savim daiktų neimti!
Ir autis – nemėginti.

Greit – laukan! Pirmyn! Be paso!
Jo neprireiks! Staigiai! Į sniegą!“
Ir žiūrim mes – kaukėtas tąsyk –
Kariškis rusų priešais.

Polina

2000 m. sausio 23 d.

Vovka girtas nuo ryto iki vakaro, vakare irgi girtas.

Nina ir jos išprotėjęs anūkas skaldo ir pjauna malkas. Neša į namą, ruošia atsargų tam atvejui, jeigu prasidėtų apšaudymas. Mes su mama tvarkėm langą. Dar kartą aptraukėm klijuote: juk žiema, sausis, o mes, galima sakyt, lauke. Paskui padėjom močiutėms. Nešiojom malkas.

Jau vidurdienis.

* Rusijos stačiatikių bažnyčia sausio 19-ąją mini Jėzaus Kristaus krikštą.

Šiandien Vovka atitempė ir virtuvėj pastatė geležinę krosnį. Iškišo vamzdį pro langą. Krosnis didelė. Tikiuosi, man nebešals žaizdoti pirštai ir kojos.

Aš vaikštau su senu ilgu juodu paltu. Jis mamos. Aš juo apsirengusi miegojau, kai mus išvedė iš namų. Po juo aš dar apsivilkusi du megztinius ir skylėtą striukę.

Kad niekas prie manęs nesikabinėtų, mama man ant smakro prilipdė tešlos gumuliukų, tokių kaip spuogai. „Papudravo" juos raudonų plytų miltukais.

Atrodo kaip infekcija. Aš taip vaikštau. Man juk 14 metų! Mama jaudinasi dėl manęs. Aplinkui daug girtų vyrų. Žmonės pasakė, kad į karo ligoninę dėl operacijos man geriau nesikreipt. Kodėl?

Dabar Vovka priminė mamai, kad ji „vėpla", nes „atidavė senei, kuriai jau dvėsti laikas", miltus. Mama neišlaikė kritikos ir užsižliumbė. Mūsų pietūs kažkodėl vėluoja. Kažkur dingo trijulė: Vovkos žmona Olga, Aza ir Lina. Jau pusė penkių vakaro.

Paaiškėjo, kad jos visos trys kartu su kareiviais važiavo BTR-ais* pas mus, į mūsų namus. Nieko niekam nesakiusios! Susitarė su kariškiais – ir gaudyk vėją laukuos.

Jos parsivežė kažkokius didelius maišus. Ir paaiškino: ten, į mūsų namus, įsikėlė kitas dalinys. Jos „gelbėjusios" savo daiktus. Maišus jos susinešė į antrą kambarį. Iškart užsidarė. Mes laukėm.

Aš buvau labai alkana, bet dar labiau norėjau sužinot, kaip ten mūsų namai.

Keliauninkės, pagaliau susitvarkiusios savo reikalus, papasakojo:

– Įėjimas į jūsų laiptinę užverstas plytom. Įeiti galima, bet tik iš kitų laiptinių. Per kiaurymes, išmuštas butų sienose. Visi butai

* BTR – šarvuotasis transporteris.

dabar susisiekia vidinėm sienom! Bet tokiam keliui įveikti reikia laiko, o mes skubėjom.

– Kodėl nepaėmėt mūsų dokumentų? Pasas būtinas! – jaudinosi mama. – Mano pasas – tuščiam šaldytuve! Jis paslėptas tam atvejui, jei gaisras kiltų!

– Kurių galų jis kam reikalingas! – atšovė čečėnė Aza.

O juk mama ne per seniausiai gelbėjo jos paltą!

Kokie pikti visi pasidarė!

Nuo tos dienos kaimyniniam kambary įsipaišė spalvoti termosai ir naujas servizas.

– Jei atvirai, tai labai pavydžiu, kad galėjot pamatyt mūsų namus! – prisipažinau aš.

Ir iškart pamačiau, kaip teta Olia susiraukė.

– Ten, prie jūsų įėjimo, – šiukšlės ir kalnas plytų. Neprasibrausi.

– Kažkas iš daiktų turbūt išliks, – nuramino mamą Lina.

Ji geresnė. Ačiū ir už tai!

Man skauda širdį ir labai norisi namo.

Moterys papasakojo, kad tie kariškiai, su kuriais važiavo, labai pykosi su tais, kurie buvo ten, mūsų namuose. Su kitu daliniu.

Jie vos nesusimušė ir neiššišaudė.

Polina

2000 m. sausio 24 d.

Mes tempėm vandenį. Aš – po pusę kibiro.

Patrankų sviediniai dabar krinta visai netoli. Patrankos stovi ant kalno, palei priešgaisrinius šulinius pakeliui į mano 50-ąją mokyklą.

Gerai matosi, kaip užsidega ir griūva namas. Bildesys. Degėsiai.

Dažnai sviediniai praskrenda tiesiai virš mūsų. Taip linksminasi kariškiai. Kol semiam vandenį, jie šaudo aukštėliau mūsų galvų.

Svetimuose sugriautuose namuose būna vandens, pripilto į kibirus, bet jis užšalęs ir kibirą atplėšti nuo grindų ne visada įmanoma. Kai pavyksta, vandenį pasiimam.

Turim krosnelę. Pasidarė truputį šilčiau. Kibire ledas tirpsta. O sniegą tirpdyti labai sunku. Ir jis visada paišinas – juodas.

Miegam mes, kaip ir anksčiau, su paltais, tačiau dabar jau nebe taip šąlam. Šiandien pasisekė – radom raugintų pomidorų stiklainių. Nešėm į namą.

Mamai sunku: vienoj rankoj – kibiras su vandeniu, kitoj – stiklainis. O aš galiu panešti tik nepilną kibirą, kai einu, man skauda.

Valgom mes vieną kartą per parą. Apie trečią valandą dienos.

Bet mūsų kaimynai surado miltų. Todėl visi šiandien dar turi paplotį. Nori – šlamšk viską iš karto, nori – pasislėpk vakarui.

Aš nuolat noriu valgyti. Skauda kojas. Nuo raketos skeveldrų.

Tęsiu

Ką tik buvo baisus kiauliškas skandalas.

Girtas Vovka mušė ir dusino senučiukę Stasią.

Jis rėkė:

– Prakeiktos bjaurybės! Pačios maisto ieškokitės! Aš visokių senų šliundrų neprivalau šert!

Senutę Stasią užstojo čečėnė Aza.

– Jinai juk vos bepaeina!

Vovka ir jai trenkė! Aza labai išraudo, pravirko. Tai šunsnukis! Gaila, neturiu jėgų jam įžūlaus snukio išdaužyt! Atsirado mat didysis geradarys.

Kai kuriems rusų kariškiams pagailo mūsų – iškeldintų. Jie davė savo davinio konservų – 2–3 skardines. Tai visiems!

– Mums ir taip tenka pusė priklausančio davinio, – prisipažino vienas iš kariškių. – Kitus viršininkai nusukę parduoda – kovotojams. Bet jūs paimkit. Į jus sunku žiūrėt. Jūs gi išbadėję!

Visus maisto produktus Vovka ir tetulės Lina, Aza ir Olia iškart išrūšiuoja.

Kas vertingesnio, slepia kitam, savo, kambary. Valgo patyliukais naktimis ir atsideda ateičiai, o senutėms, man ir mamai neduoda.

Aš vakar buvau išėjusi į lauką, stebėjau šitą keistą gyvenimą iš gatvės.

Kasdien vis su kuo nors baruosi, net su mama.

Turbūt todėl, kad man nuolat trukdo rašyti dienoraštį, kurti eiles, skaityti. Vargu ar jie tiki Dievą ar Tiesą. O kuo čia apskritai įmanoma tikėti? Aš supratau – pagaliau! Visi mūsų namo kaimynai tiesiog marodieriauja.

Jie tyčia visa gerkle rėkia ant mūsų. Kad žmonės lauke girdėtų ir klaidingai manytų, jog senoms močiutėms ir mums reikalingas krištolas. O pas mus namuos indų – krūvos! Man jų apskritai nereikia!

Aš prisiminiau, kad vienas filosofas klajojo po pasaulį teturėdamas puodelį atsigerti. O kai atėjęs prie šaltinio pamatė, kaip piemenėlis geria vandenį iš rieškučių, tai sudaužė savo puodelį į akmenį!

Aš nuolat jaučiu mirties kvapą. Ji kvepia metalu.

Mama, kai mes einam į „žygį", neleidžia užeiti į gyvenamuosius kambarius.

Kad nebūtų pagundos ką nors paimti. Kai užsukam į svetimą namą, iškart žingsniuojam į virtuvę arba į rūsį. Svarbiausia – maistas! Imti maistą – ne nuodėmė. Jeigu kas iš mūsų paimdavo maisto, mes niekada nekeikėm tų žmonių.

Būtinai apsilankom vonios kambary. Ten būna vaistinėlė, vandens, muilo. Dabar mes retai skalbiamės – taupom vandenį.

Šiandien mums kaip reikiant pasisekė – radom vaistų. Nuo skausmo! Aš iškart išgėriau dvi tabletes. Kai man nustojo skaudėti koją, nuėjom į gretimą gatvę paprašyti gyventojų man duoti kumštinukes. Bet niekas nedavė. Pasakė:

– Ieškokitės pačios. Arba „saviškių“ prašykit. Va, jūsų „šeimininkai“ šeimininkauja, – parodė jie į rusų kariškius.

– Aišku, paieškosim! – tėškė mama.

Reikėjo prašyti čečėnų kalba – būtų davę. O dabar pasibarėm, ir viskas.

Kumštinukių ieškojom, bet neaptikom. Nesiseka mums!

Šiandien buvo skanūs pietūs. Sriuba su bulvėm!

Pasistengė budėtojos: teta Aza ir Lina. Po pietų norėjau pagulėt, bet įėjo Lina ir pasakė:

– Aš jau vieną kartą parnešiau vandens ir pomidorų. Aš ką – dėl visų plėšytis turiu, kol galą gausiu?

Senučiukė Stasia miegojo. Ninos su ligotu anūku nebuvo. Savo nelaimei, apsiėmėm padėt – parnešti maisto ir vandens.

Privačiam mūriniam name buvo rusų kareivių ir kažkoks senelis čečėnas.

Aš paėmiau kibirą vandens ir išėjau. Mama irgi pačiupo kibirą su vandeniu ir uogienės stiklainį. Paskui ji pamatė aštriųjų pagardų stiklainiuką ir sugebėjo paimti ir jį.

Į didelį raudoną plastikinį baką kareiviai dėjosi konservų stiklainius ir skardines, matyt, visam savo kolektyvui. Senelis čečėnas sukosi ten pat su maišu. Taip pat rinkosi maisto atsargas. Nieks niekam nekliudė! Atvirkščiai – viešpatavo supratingumas ir atjauta.

Mums iš paskos labai greit atėjo Lina. Močiutė Nina priėjusi padėjo man laiptais užnešti kibirą vandens.

– Mes su anūku suradom svogūnų ir degtukų! – spėjo pasigirt jinai.

Vos įėjom, pas mus įsiveržė rusų kariškiai.

Jie šaukė, kad mes pavogėm jų žibintuvėlį?!

Kad dabar už tai jie mus visus iššaudys! Jie drebėjo iš įniršio ir pykčio.

Visi kaimynai, apmirę iš baimės, tylėjo, nes dviejų automatų saugikliai buvo nuimti ir vamzdžiai nukreipti į mus.

Žibintuvėlį aš tikrai mačiau tame name, iš kurio ką tik išėjom.

Žibintuvėlis buvo pastatytas lempele žemyn virtuvėj ant palangės.

Aš žengiau į priekį ir pasakiau tai. Įkalbėjau įniršusius žmones nešaudyti, pagalvoti! Sugrįžti. Pažiūrėti įdėmiai. Pasakiau, kad aš neėmiau. Jie suprato – nemeluoju.

Nusispjovė ir išėjo. Jeigu ne aš, galbūt iš mūsų būtų belikę lavonai! Ir šiaip jau mūsų vagišiai kaimynai šito nusipelnė.

Kas gi mus taip įžūliai pakišo? Senukas ar Lina?

Veikiausiai pavogė būtent ji.

Karalaitė

2000 m. sausio 25 d.

Rytą pasakojo, kad rusų kareiviai išsivedė iš namų, atskyrė nuo motinos dvi mergaites. Moksleiviško amžiaus. Jų motina ieškojo, iš ko nupirkti kareiviams dėžę degtinės, kad susigrąžintų vaikus, kitaip jų jai neatiduos. Aza ir Olia atnešė gražių svetimų rankšluosčių ir paaiškino:

– Čia vietoj servetėlių.

Ir iškart nusinešė juos į savo kambarį.

Dieną pamačiau – mūsų kieme naujas kapas. Suaugusieji paaiškino:

– Kaimynas. Žuvo name šalimais.

Nieko sau! O aš net nepastebėjau.

Naktimis smarkiai šaudo, bet niekas nelipa į rūsį po namu.

Miegam kiekvienas savo vietoj.

Ligotas Ninos anūkas iš kažkur parneša knygų. Geriausias Lina pasiima.

Kai šaudynės, jis baisiai persigąsta ir ima tvirtinti:

– Viešpatie! Nejaugi aš daugiau mamos nebepamatysiu?! Ar ją užmušė? Einam, pasislėpsim kanalizacijos šuliny!

Jo močiutė juokauja:

– Jei klausysi, pamatysi mamą!

Iš tikrųjų teta Varia ir Baširas tapo pabėgėliais. Ir niekas nežino, ar jie gyvi. Juk vietos autobuse kainavo labai brangiai. Dar ir apšaudė. Taip užmušė visą pabėgėlių šeimą iš 88 namo.

46 žmonės sudegė, kai į autobusą pataikė sviedinys.

Išsigelbėjo vienas vaikas.

Mano mamai blogai su širdim.

Aš daviau jai lašų.

Jinai paprašė užkasti ją darže, jeigu mirtų. Ir kad tai padaryčiau būtent aš, o ne kas nors iš artimiausios aplinkos. Ji paaiškino, kad net po mirties jai bus koktu priimti jų pagalbą.

O aš atsakiau, kad negalėsiu jos užkasti, nes žemė įšalusi. Visa snieguota.

– Tada sudegink, – pasiūlė jinai.

Aš pabandžiau įsivaizduoti, tarsi žiūrėčiau iš viršaus, įšalusią žemę, lėtai aplink laužą platėjančią juodą dėmę ir jos tirpstantį ugnyje kūną.

Bet matydama, kaip jai bloga, pažadėjau:

– Padarysiu, kaip prašai.

Ir, kol ji nematė, nusišluosčiau ašaras.

Tęsiu

Vovka partempė raugintų meškinių česnakų stiklainių. Atnešė lėkštutę ir pavaišino mus. Mes akimirksniu suvalgėm tuos česnakus.

– Likę mano! Aš mėgstu! – pareiškė jis ir susinešė stiklainius savo pusėn.

Už dviejų šimtų metrų nuo mūsų apšaudytas sviediniais užsidegė privatus namas. Visi draugiškai gesino gaisrą, tačiau veltui. Namas sudegė. Keista, niekas nieko nepasiėmė. Visus daiktus išnešė lauk ir sudėjo ant kelio. Atidavė namams priešais.

Aš su žmonėm pasiėmiau dalį apdegusios tvoros malkoms.

Radom svogūnų ir sušalusios arbatos pakelių.

P. S.

Mūsų jaunosios kaimynės kažkur vis dingsta naktimis. Moterys, o nebijo!

Vos tik Olia išeis – jos vyras Vovka pradeda daugiau gerti.

Karalaitė Polina-Budur

2000 m. sausio 26 d.

Naktis

Suįžūlėjo kaimynai iš antro kambario!

Miega išsidrėbę, ten pat rūko ir geria. Ir tai – šitokiu metu! Per karą, kai gyvenimas kabo ant plauko! Dūmai eina pas mus. Mes – senukai ir vaikai – dūstam.

Šiandien – išvis viršūnė: mūsų kambario duris užstūmė kėdėmis. Sėdim visi šešiese kaip areštuoti, visi uždaryti. Į tualetą nenueisi! O mūsiškės merginos su rusų kareiviais virtuvėj puotauja! Ramiai šnekasi ir kemša. Privirė kažko skanaus. O kvapas! Pakvaišti galima!

Nors produktų turbūt davė visiems. Mes alkani. O jie geria! Pro rakto skylutę mums gerai matosi raudonojo vyno stiklainiai.

Rusų kariškiai išgirdo krebždesius ir klausia:

– Ką, čia dar žmonių yra?

Tada Vovkos žmona ir teta Aza pradėjo suirzusios kartoti:

– Kokie čia žmonės?! Tai mūsų luošių kambarys. Mes juos maitinam!

Kai tik mama išgirdo, pravirko. Ir pasakė:

– Mes atsidalinam. Maistu ir malkom. O krosnelę su grotelėm kieme aš pati pasidarysiu. Suskaldytų plytų daugybė.

Aš apsidžiaugiau ir sušnabždėjau:

– Išeinam iš šičia visai!

Bet išeit iš namų mama nesiryžo. Moteris ir mergaitė – lengvas taikinys. Be to, jai nuolat skauda širdį.

Močiutės mums pritarė ir visos choru pasakė:

– Aišku! Mes sutinkam! Visos atsidalinam ir išeinam.

Bet po kelių minučių jos išsigando savo pačių valios. Užgiedojo visai kitą giesmelę:

– Reikia kentėt! Išdidumas niekur nenuves. Jūs nemokat gyvent su kolektyvu.

Aiški išdavystė ir bailumas. Galų gale išėjo taip, kad atsidalinom tik aš ir mama. Mūsų kaimynės iš gretimo kambario ir to-

liau dingsta naktimis. Kažkas žibintuvėliais joms pašviečia į langą ir pašvilpauja. Ir mūsų „damos" dabar taip pat įsitaisė žibintuvėlį!

Mamai geriau. Ji pajėgė atsikelti.

Svetimam name radom sausas puskojines ir persiavėm batus.

Kumštinukių ir vėl neradom.

Vienam name, ant sofos, pamatėm užmuštą vyrą.

Truputį kruvina galva ir arbatos stiklinė rankoj, gulinčioj ant porankio. Jis atrodė kaip gyvas. Tiktai ore sklandė metalo kvapas.

Kodėl užmuštieji kvepia metalu ir pelenais? Ir vaikiški daiktai prie jo, ir vaikiška lovelė.

Iš tų namų mama net maisto imti neleido. Ji prietaringa. Sako, kad iš negyvėlių nieko negalima imti.

Paskui mes ieškojom miltų ir cukraus.

Kitam name dirstelėjau į kambarį. O! Kas ten buvo! Atvožtas lagaminas ant stalo! Šalia permatomam ryšuly gulėjo nauja odinė striukė! Aš paprašiau mamos, kad leistų pasiimti striukę. Maniškė jau visai sunešiota. Skylėta. Bet mama neleido. Burnojo. Tai nuoboda!

Tarsi nematytų, kad aplink visi viską ima. Būriais vaikščioja. Suaugusieji ir vaikai, kariškiai ir taikūs gyventojai, kaimynai ir pašalaičiai.

Vakare mes su mama, kol neapšaudo, išėjom laukan. Žiūrim – to namo, kur radau striukę, nebėra. Tik nuodėguliai ir pamatai belikę.

Aš pasakiau:

– Niekada negalėsiu nešioti tokios striukės.

Mama mane apkabino:

– Pakentėk! Kad namie kas nors liktų, mes su tavim nieko, išskyrus maistą ir vaistus, neturim imt! Būna geras metas ir būna blogas metas, ypač per karą!

Vėliau naktį aš vos nežuvau.

Išėjau apie 23.00 valandą į kiemą. Tamsu. Žvaigždės. Speigas.

Buvau pasislėpusi papločio gabaliuką benamiam šuniui. Tiesą pasakius, dėl šuns ir išėjau. Pašaukiau jį ir ėmiau šerti.

Netikėtai pasigirdo šūvis. Paskui dar vienas! Greta manęs siena čirkštelėjo kulka. Kažkas užsikvatojo girtu balsu.

Šaudė į mane. Tikrai su naktiniu taikikliu. Turbūt pro jį mes snaiperiams atrodom kaip šmėklos, kurias įdomu žudyt.

Trūktelėjau atgal, pasislėpiau už kampo. Pritūpiau.

Kaip ančiukas ištupėjau kokias penkias minutes. Taip pritūpusi, nesistodama, užsirioglinau laiptais! Iš kojų skausmo kruvinai susikramčiau lūpas.

Namie prie žibalinės lempos mes su mama apžiūrėjom kulkų skyles mano šalike.

Kai šėriau šunį, aiškiai girdėjau Linos, Azos ir Olgos pokalbį apie rusų kareivius. Jų šneka ir cigarečių dūmai liejosi pro kambario langą. Moteriškės kvatojosi ir aptarinėjo, kuris geresnis kaip vyras. Kieno kokie „turtai“ ir kitus bjaurius dalykus.

Kaip žema.

Metas po vidurnakčio.

Ką tik susibariau su Olia, Vovkos žmona.

Pagaliau nusprendžiau išsitrinkti galvą, nes jau niežti (savaitę netrinkau!), o Olia pradėjo rėkt:

– Nori kareiviams patikt?! Šliundra!

Kai mano toks požiūris! Ir sužalotom kojom?

Atsakiau:

– Dievas jus visus jau prakeikė! Šliundros gyvena gretimam kambary!

Olga sušnabždėjo, kad nekenčia manęs ir kad su malonumu mane užmuštų. Paskui ji užsidarė savo kambary tarp maišų.

Žiurkė!

Ji ką, iš tikrųjų mano, kad aš, būdama 14 metų, tokia pat kaip ir anos?

Patoška

2000 m. sausio 27 d.

Šiandien mielosios kaimynės vėl išrūko į mūsų namus. Karinėm mašinom kartu su kareiviais. BTR-ai joms kaip automobiliai.

Antrąkart, kai iškeldino!

Nei mamos paso, nei darbo knygelės neparvežė. Nors žadėjo.

Užtat įsivilko daug didelių krepšių. Ypač pasižymėjo Olia ir Aza. Gal jos meluoja, gal visai nebuvo mūsų namuose? Aš jau seniai nebetikiu tų besočių žmonių kalbom. Olia savo motinai atnešė krūvą skarų.

Močiutė Marija, pasakiusi „Dieve brangus!", žegnodamasi ir melsdamasi atsirinko tas, kurios jai labiausiai patiko.

Vovka buvo girtas, šlykščiai plūdo mane ir atvirai šnekėjo nešvankybes. O aš pasakiau, kad esu jam už dukterį jaunesnė ir kad jis sąžinės visai neturi.

Po šito jisai užsičiaupė.

Paskui, kai visi pavalgė, atbėgo senukas Halidas, čečėnas, vietinis gyventojas.

– Padėkit! Mano dukters namas dega. Išneškit daiktus!

Niekas nepasijudino.

Išsliaužėm tik aš ir mama. Senelis parodė didelį namą. Gaisras buvo nedidelis, bet vis tiek nebuvo kuo jo gesinti.

Mes ištempėm dvi pagalves ir didelį kokių penkiasdešimties litrų mėlyną puodą. Kažkokius senus paltus. Kelis kibirus. Viską bendrom jėgom parvilkom į jo kiemą. Namas, kuriame plieskė gaisras, buvo beveik tuščias. Matyt, kitą turtą duktė su žentu spėjo išvežt.

Senukas pažadėjo atsidėkoti, duoti vermišelių.

Mes pamiršom pasakyt jam, kad maitinamės atskirai.

Halidas nesumelavo. Atnešė, ką pažadėjęs. Bet akivaizdžiai pašykštėjo.

Atnešė labai mažai, paketėlį. O sakė visą maišelį turįs!

Mūsų vermišelius pasičiupo Aza. Ji akimirksniu paslėpė juos savo kambary. Mes likom it musę kandusios. Aš baisiausiai supykau! Kad neparodyčiau savo skausmo ir bejėgiškumo, išėjau į lauką. Akino saulė. Skaudėjo sužalotą koją. Nepajutau, kaip pravirkau. Tada man kažkas pakišo pliušinį žaislą – zuikį.

Aš neįsidėmėjau to žmogaus veido. Tiksliau, pamačiau tik jo akis! Tai buvo rusų kariškis.

Jis sausa nulaužta šakele rašė baltam sniege: „Mums metas namo!"

Žaisliukas mamai patiko. Jinai leido jį pasilikt.

Zuikis geltonas, spalvotas! Aš su juo eisiu miegot.

Tęsiu

Dar yra naujienų, Dienorašti!

Mūsiškės „damos" atnešė gražių suknelių.

Aš buvau nustebinta dovanos.

Bet kai tik kaimynės išėjo, mama visas sukneles sukabino už spintos ir pasakė:

– Nežinau net, gudrybė čia ar ne, bet namo mes jų nesinešim. Apsimesim, kad pasiėmėm. Kad neįsižeistų.

Aš išsitraukiau visus apdarus ir pradėjau matuotis. Labiausiai man patiko rožinė suknia. Stengiausi įkalbėti mamą leisti bent šitą pasilikti!

Tačiau mama buvo nepalenkiama.

– Kvaila tu! Ne dovanos čia. Jos atnešė, kad mums savo darbelius suverstų! Artimųjų neturim. Išvažiuoti neturim kur. Mes pasiliksim. Ir žmonės ims manyt, kad tai mes prisivogėm. Dar prisidės ir neapykanta rusams.

Supratau – mama teisi.

Šiom dienom mes pradėjom kur kas geriau maitintis. Apieškom svetimas virtuves ir rūsius. Ką surandam, tą valgom. Kartais net dukart per dieną!

Iš kariškių mūsų maisto produktų dalį kaimynai gauna, tačiau mes jos ir akyse nematom.

– Jeigu jau atsiskyrėt, jums nieko nepriklauso! – pareiškė Vovkos žmona. Likusieji Olgai pritarė, kad jų kolektyvas maisto daugiau gautų. Nesiginčijom. Nusprendėm nesinervint. Reikia atsiminti istoriją su makaronais ir seneliu Halidu!

Verčiamės be kariškių pagalbos. Pačios sukamės.

Tiesa, man nuolat norisi valgyt. Kartais mes vaišinam senąsias kambario kaimynes ir mūsų „bendrą" anūką. Kai „opozicija" nemato, jos draugauja su mumis. Net skundžiasi tylomis, o prie „saviškių" su mumis nesišneka.

Kažkoks žaidimas. Keisti suaugę žmonės.

Karalaitė

2000 m. sausio 28 d.

Šiandien ėjom vandens. Toli, prie priešgaisrinių šulinių. Visi likom gyvi! Tik bobutei Ninai kely bloga pasidarė, man irgi – iš skausmo vos neparkritau. Jos vandenį teko atiduoti kariškiams tankistams. Neišpilsi gi? O savąjį aš parnešiau. Su mumis buvo daug čionykščių moteriškių, visos turėjo karučius ir bakus.

Įkalnėj stovėjo rusų patranka, ji šaudė. Ugniniai sviediniai skraidė mums virš galvų. Mama užkopė pas kareivius. Stovėjo ir žiūrėjo į mūsų namą.

Ji komentavo:

– Namas stovi! Iš po jo stogo virsta dūmai. Viršutiniuose aukštuose plieskia gaisrai. Mums sakė 15–20 dienų prie savo namų nesiartinti. Ne bėda! Grįšim anksčiau. Surizikuosim!

Mama kasdien vis kartoja žodžius:

– Metas namo!

Tai tarsi jos burtažodis. Ir kariškio, rašiusio sniege, mintis.

To, kuris man zuikį davė.

– Kelias atgal platus, be priedangų. Pavojinga! Reikia eiti dideliu būriu, kaip ir išėjom iš namų, – sakė visi.

Visi ėmė ruoštis.

Dalintis tuos produktus, kurių kartu ieškojom ir kuriuos sunešėm. Mums su mama davė šituos: kibirą miltų, svogūnų, stiklainį pomidorų ir (valio!) dešimt bulvių. Dar pridėjo du litrinius stiklainiukus – uogų ir adžikos.

Po mūsų kaimynų lovom – daugybė visokio maisto. Naminių konservų. Tačiau senutėms Stasiai ir Ninai su ligotu anūku davė tokią pat mažytę porciją kaip ir mums.

Aš namams pritempiau daug vertingų dalykų: degtukų, vatos, validolio ir knygą „Nuostabioji antrametė“ – apie moksleivius.

Mama išmetė kažkada buvusį gražų, o dabar purviną, paišiną, gatvėj nuo krosnelės išsuodintą megztinį. Persirengė. Apsivilko vyrišku nertiniu, surastu virtuvėj. Jis švarut švarutėlis! Savo geltoną megztinį ji padėjo vietoj vyriško nertinio.

– O čia kam dabar? – paklausiau.

– Jį galima išplaut, kai bus vandens. Tesupras – nebuvo ką daryt.

Mama iškart geriau atrodo. Jai nertinis tinka!

Šiandien mes pirmąkart kreipėmės į kariškius pagalbos.

Paprašėm pripilti butelį dyzelino arba benzino. Davė. Spingsulę namie pasidarysim!

Namo! Namo! Valiooo!

Tęsiu

Vakaras. Spingsulė. Mes namie.

Įveikėm savo žygį.

Ėjom giliu sniegu, keliu aukštyn.

Prieky – močiutė Stasia. Ji savo davinį nešėsi kažkokiam krepšy.

Ji nuolatos klupčiojo, žvilgčiojo atsisukusi į mus, laukė pagalbos. Kartkartėm ji juokingai spygčiojo, kartkartėm dejavo. Stasiai iš paskos ėjom mes. Mama sutaisė sugadintą rankinį vežimėlį. Įstatė į jį medinę dėžę ir sudėjo mūsų maistą.

Aš nešiau rankinę su spalvotais žirniukais. Tai mano radinys! Rankinėj sutilpo: geltonasis zuikis, uogienės stiklainiukas, vata, įvairūs vaistai, knygutė apie moksleivius ir dar raudonas nertinis. Tetos Linos dovana. Mama jo nematė. O jeigu namie nieko nebebus likę, o reikės persirengt?

Grįžtant namo, visų tarpusavio santykiai trumpam pasitaisė.

Mūsų kaimynai nustojo peštis ir bartis.

Padovanotas sukneles palikau sukabintas už spintos. Visos jos

buvo pasiūtos pagal individualų užsakymą, tad pasitvirtino mamos versija dėl kaimynių gudravimo.

Už mūsų snieguotu keliu ėjo bobulė Nina ir ligotas jos anūkas.

Anūkas nešė dvi knygų krūvas, perrištas bintu. Bobulė tempėsi savąją maisto dalį. Nedidukė, apvalaina, ji brido, klimpdama į gilų sniegą, ir sunkiai kvėpavo.

Ninai iš paskos ėjo likusieji.

Vovkos žmona tempė du karučius. Abiejose rankose po vieną. Vovka irgi vežė du prigrūstus karučius. Lina eitynėse traukė paskutinė. Jos karutis buvo pustuštis. Ji ėjo vikriai ir lengvai. Ta moteris graži. Rausvais iki pečių plaukais. Ryškiomis žydromis akimis. Lina visada susitvarkiusi! Net per karą!

Būdama keturiasdešimties atrodo kaip jauna sportiška studentė. Kely paaiškėjo, kad palikom močiutę Mariją. Kažkokio turto saugoti. Su ja pasiliko ir Aza.

– Ten daug daiktų turim. Negalima palikt! – prasitarė Olga.

Ją paprastu klausimu išprovokavo bobulės:

– O kurgi likusieji?

– Dar Olios mamos teks grįžt, – nutaisė liūdną miną gudročius Vovka.

Ir tikrai, kol mes rankiojom suskaldytas plytas, kad į savo laiptinę įeitume, visi gyventojai iš namo priešais išriedėjo „močiutės paimti“, pasičiupę tuščius karučius. Tai nevidonai! Iš namų juk visi išėjom kaip stovim, be daiktų. Močiutė Nina – su vienom šliurėm... į sniegą. Asmeniškai aš – su senais mamos kaliošais. O čečėnė Aza gelbėjo savo vienintelį paltą. Mus pamatę, priėjo kaimynai iš gretimo keturaukščio. Iš to namo, kuriame žuvo armėnaitė Raisa. Jie papasakojo:

– Kai Nikolajų su paralyžiuota motina išvedė iš namo, jo senoji motina ėmė prie karinių mašinų mirti. Kažkuris iš kariškių neištvėrė. Įsakė nuvežti juos į karo ligoninę. Po dviejų dienų Nikolajus

neteko mamos. Jis paliko savo daiktų likučius! Išvažiavo kaip pabėgėlis ar pas tolimus gimines. Jis neturėjo kur apsistot. Viena jo buto antram aukšte siena griuvo dar prieš Krikštą.

Pagaliau sutemus prasivalėm takelį savo durų link.

Tačiau pačių durų nebebuvo!

Prie įėjimo mus pasitiko mūsų sušaudytas šaldytuvas. Nulaužtos jo durelės mėtėsi šalia. Įėjom ir pamatėm: paklodės kruvinos. Nėra manojo magnetofono ir televizoriaus! Dingo supakuoti daiktai: indai, patalynė. Net apatiniai – nėra kuo persirengti! Butas sukrypo nepataisomai. Koridorius ir virtuvė susmego į rūsį. Dokumentų ir nuotraukų nebėra. Daugumos senovinių močiutės daiktų, atsivežtų iš Rostovo prie Dono, – irgi.

Belikę mano naujų batų aulai. Juos kažkas nurėžė.

Viskas subjaurota. Ir daiktai, ir pagalvėlės ant sofos.

Mes buvom tokios pavargusios, kad apsivilkom, ką beradom.

Sniegas pro langą lėkė kambarin.

Ai, nusispjaut! Mes namie!

Mama iš vaikiško maistelio stiklainiuko padarė spingsulę.

Mes užsiklojom senais nudėvėtais kilimais ir užmigom koridoriuj ant čiužinio.

Paryčiui labai sužvarbo rankos. Savo pirštinių neberadom. Nebebuvo net pačių seniausių.

P.

2000 m. sausio 29 d.

Rytą apsidžiaugėm: pamatėm, kad išliko senovinė vaza, paslėpta malkose! Tebėra dalis knygų.

Mamos mėgstamiausio servizo lėkštės mėtėsi po kiemą. Atsirado keli bokalai! Nėra mūsų stalo sidabro! Niekieno nesurastas išliko didysis magnetofonas. Prieškarinės vasaros paskutinis pirkinys.

Už sienos ingušų bute vėl apsistojo dvi bičiulės – Nina ir Stasia. Močiutė Nina nuo ankstaus ryto šūkauja ant anūko. Šis reikalauja maisto ir veržiasi ko nors ieškot. Kaimynai iš namo priešais ir šiandien – su karučiais. Darbuojasi. Operacijai davę kodinį pavadinimą „Močiutė“, svetimo gero parsiveža.

Už lango tai ramu, tai šaudo. Lėktuvai skraido žemai.

Mums reikia greitai susiieškoti savo duris. O visų svarbiausia – susirasti dokumentus.

Mūsų kambario grindys iškilo kaip kalnas. O kampuose jos – atvirkščiai – susmego į rūsį. Trisdešimt keturiasdešimt centimetrų.

Iš rūsio dvelkia šaltis. Girdisi žiurkių cypimas. Jos irgi alkanos.

O aš niekaip negaliu sušilt.

Sėdžiu virtuvėj prie atmatom dvokiančios krosnelės ir šąlu.

Ji nešildo.

Šiandien kieme ant purvino sniego radom mano vaikystės nuotraukas. Jos buvo sutryptos.

Mes džiovinam jas prie krosnelės, padarytos iš kubilo.

Koridoriuj, prie tualeto, pas kaimynes močiutes besąs mamos pasas!

Tai pats vertingiausias dalykas!

Ant lango užkabinom antklodę. Šalčio mažiau bus. Apeiti namą ir taisyti langus pavojinga.

Per kelią nuolat šaudo iš sodų.

Na, nieko, pakentėsim, išlauksim.

Karalaitė Budur

2000 m. sausio 30 d.

Miegam be durų, tiesiai ant grindų. Įėjimo vietoj pastatėm taburetę, ant jos – skalbimo kubilą su malkom. Duris susiradom, bet vyriai išsukti. Būtina juos pakeisti.

Nežinia kas pavogė miltus, tuos, kuriuos davė kovotojai. Išnešė juos kartu su didžiaisiais puodais. Miltuose buvo mūsų prekių likučiai ir muzikos kasetės.

Aš jau aptikau didelių vinių ir plaktuką remontui. Iš sodų, kurie yra už mūsų langų, periodiškai šaudo. Ką tik driokstelėjo po langu! Ūmus žybsnis, vėjo gūsis. Aš kyštelėjau galvą ir greit įlindau. Pamačiau – asfalte atsirado duobė. Tarpusienis mus išgelbėjo.

Rusų kareiviai sušaudė pūkuotą Linos katiną. Paleido jam kulką į kaktą. Ji verkė.

O kalytę Beločką, kurią laiptinėj aš gelbėjau nuo apšaudymo, kulka sužeidė į kaklą. Bet nepribaigė. Ji tris dienas kamavosi, o paskui numirė – uždusо.

Mano mama pasiėmė ją ant rankų ir palaidojo krūmuose prie kelio.

Mūsų katės ir katinai dar vėlyvą rudenį mirė badu.

Šalta. Nėra ūpo rašyt. Valgis baigiasi.

Budur

Namuose, pasirodo, gyvent dar blogiau nei ten, „svečiuose".

Šąlu. Maisto beveik nėra.

Mano skeveldra dešinėj kojoj šiom dienom neskauda. Aš manau, ji apaugo kūnu ir todėl nustojo slankioti ir durti koją.

Šiandien turiu sutaisyt laukujes buto duris. Jau įstačiau. Dabar reikia nudrožti apačią, kad užsidarytų. Juk grindys ties slenksčiu pasistojo. Išeidamos užkalinėsim duris vinim, o reples pasiimsim su savim. Antraip – mirsim bado mirtimi.

Močiutės mus apgavo. Paprašė miltų papločiui. Pasakė, kad anūkas daug valgo. Jos visai neturi miltų. Pažadėjo mainais duoti makaronų, bet vėl nedavė. O mes kasdien valgom virtos tešlos gabaliukus. Pabarstom juos svogūnu. Skauda pilvą ir dešinį šoną.

Vieną kartą per dieną kepamės paplotį. Be aliejaus (jo nėra).

Sudėtis: soda, sniego vanduo, miltai. Paplotis visada būna žalias, bet skanesnis už kukulius.

Kartą, kai kaimynės bobulės ruošė ant plytų valgį laiptinėj, trumpam pabėgo, nes šalia sprogo mina. Pasinaudojau tuo ir pasėmusi šaukštu sriubos suvalgiau karštus makaronus.

Nenoriu mirti badu.

Suvaikščiojom malkų. Mums jas atstoja lentos ir balkonų turėklai, nukritę po viršutinių aukštų apšaudymo.

Nuolat vargstam su vandeniu. Tirpdom sniegą. Filtruojam, kad nebūtų suodinas. Susidaro labai mažai – tik gerti. Mes klajojam murzinos, už naktį juodesnės. Šuliniuos vandens nėra.

Tęsiu

Išėjom malkų ir... išsigelbėjom! Į mūsų butą užskrido geležinis paukštukas.

Kai grįžom, prišlavėm pilną semtuvėlį mažyčių skeveldrų!

Ant pietų stalo gulėjo mūsų Žalioji knyga. Jai, kitaip nei mums, nepasisekė. Visa sužalota. Šalia jos – mažytės skeveldros. Išsaugosiu tą knygą.

Ją reikia atiduoti į antikarinį muziejų! Tikiuosi, kada nors toks bus!

Bendroj su kaimynėm bobutėm sienoj atsirado skylė!

Siena įskilo įstrižai. Netvirta pasidarė.

Įsistatėm savo buto laukujes duris.

Bus šilčiau.

Karalaitė

2000 m. vasario 6 d.

Rytas

Šalta. Mes namie. Miegam su keliais senais paltais.

Aš batų savaitėm nenusiaunu. Ant langų – plona fanera ir seni užtiesalai.

Krosnelė-kubilas neprišildo patalpos be langų. Iš burnos eina garai kaip lauke. Rankos nuo šalčio raudonos kaip žąsų kojos.

Dešinės kojos man iš ryto neskauda. Didžioji skeveldra ilsisi ramybėje. Miegok ramiai, mano geležine drauguže!

Pas mus buvo atėję kariškiai. Žiūrėjo dokumentus. Visus nusirašė. Griežtai pasakė:

– Jei nuo jūsų namų ar iš sodų kas nors šaudys į mūsų postą, mes jus visus sušaudysim!

– Tie, kurie šaudė, seniai išėjo, – atsakė mama. – Mūsų namuose – tik karo iškamuoti taikūs žmonės! Yra senukų, vaikų. Jokių kovotojų šičia nėra!

Kariškiai nesielgė atžariai. Buvo blaivūs.

Aš, kai tik jie pasirodė, išėjau į kaimynių senučių butą.

Man nesinorėjo kalbėtis su kariškiais.

Jie nusirašė mūsų duomenis ir išėjo.

Dabar šaudo tik naktį. Į sodus patrankom – dėl viso pikto!

Sviediniai sprogsta per kelią nuo mūsų. Naktį už lango nuolat – žėruojanti šviesa. Dega tvoros. Dega sodo nameliai. Pas mus tik nuolaužų užlekia.

O dienom žaidžia snaiperiai. Eini, o jie gąsdina. Šaudo po kojom arba virš galvos. Man bidoną peršovė, kai nešiau vandenį iš žemutinės gatvės. Aš išsigandau, mečiau jį geležinkelio sankasoj ir pabėgau. Mama garsiai plūdosi rusiškais keiksmažodžiais. Grįžo ir paėmė bidoną. Pasakė:

– Nors ir pusę, bet parsinešim!

Geras! Bidonas virto vandens malūnu.

Gerai, kad į kojas nepataikė. Tik vandens gaila!

Dar, kai ėjom į žygį vandens, aš mačiau šuns lavoną medy. Jis kabojo labai aukštai, pačioj viršūnėj tįsojo tarp šakų. Jo stuomens dalis buvo išdūlėjus. Buvo belikus balsvai pilkšva oda. Ir graudus šuns snukis, iš viršaus žvelgiantis į žmones.

Iš pradžių negalėjau suprast, kaip jis ten atsidūrė. Šunys juk – ne katės. O paskui susiprotėjau: jį ten sprogimo banga nusviedė!

Lentų ieškom toj kiemo pusėj, kur laiptinės. Gimtojo namo sienos padaro mus nematomas tiems, kurie šaudo. Vieną moterį neseniai sužeidė. Ji ėjo per kelią į Žaliąjį vaikų darželį su vaiku ant rankų. Mes bijom eit per tą kelią. Bet nėra ką valgyt. Ir mes rizikuojam! Greitai zigzagais perbėgam plentą.

Pasaulis, kuriame klaidžiojam, apanglėjęs ir iščaižytas geležim. Mes užeinam į sugriautus svetimus namus be durų ir be langų. Ten

baisu! Ypač kai nulipam į rūsius ieškodamos maisto, konservų. Mes žinom, kad rūsiai dažnai užminuoti ir žmonės juose sprogsta, kai tiesia rankas prie uogienės stiklainių arba užkliūva už atotampų.

Nuolat užtinkam užmuštųjų ir dažniausiai tai vidutinio amžiaus žmonės, moterys, vyrai su kasdieniniais drabužiais. Rasti maisto labai sunku! Bet kitaip neišgyvensim.

Produktus seniausiai susirinko alkani žmonės – taikūs gyventojai ir tie, kurie gynė miestą vieni nuo kitų: kovotojai arba rusų kariškiai. Juk valgyti norėjo visi! Ir pagal galimybes – įvairų maistą!

Kelias dienas mes visai neradom maisto produktų. Ir aš valgiau sniegą, rinkdamasi, kur švaresnis.

Bet galų gale mums pasisekė!

Vakar suradom raugintų pomidorų stiklainių. Parsinešėm visus penkis stiklainius. Aš iškart vieną išvalgiau, man pradėjo skaudėti skrandį ir kepenis.

Dar aš radau degtukų ir kavos dėžutę su kavos likučiais ant paties dugno. O mama neseniai rado celofaninį maišelį sudrėkusių grikių kruopų.

Nežinom, papuvusios jos ar ne? Galbūt paaiškės, kad valgomos?

Visažinė liaudis, vaikščiodama per mūsų kiemą, tvirtina:

– Pradėjo dalinti maistą nemokamai! Arbatą su pienu! Košę!

Kur tas „rojus“, niekas gerai nežino.

Nurodo visiškai skirtingus miesto rajonus. Tačiau ten – šaudynės.

Karalaitė Budur

2000 m. vasario 9 d.

Ėjom vandens. Grįžom, o namie „svečių“ besą.

Rausiasi po mūsų daiktus ir knygų spintoj.

Vos įėjom, jie sukaukšėjo automatų spynom ir įsitempę pasidomėjo:

– Jūs kas tokios?!

– Mes čia gyvenam! O kas jūs? – rusų kariškių paklausė mama.

Ji įėjo ir bematant atsisėdo.

Mes labai pavargom, nes kelias buvo neartimas. Prie tolimojo šulinio su vandeniu visada labai didelės eilės! Suprantama, mama jiems parodė savo dokumentus su įregistravimo žyma.

Pasą ir mano gimimo liudijimą – taip pat.

– Kaip didelio kalėjimo teritorijoj, – liūdnai pajuokavo ji.

– Mes gerą biblioteką pas jus aptikom. Vis ateinam ir knygų pasiimam! – paprastai paaiškino kariškiai.

Aš iškart prisiminiau Pirmąjį karą ir senelio bute, tiesiai vidury kambario, parketo lauže sudegintus ikirevoliucinius Puškino knygų leidimus. Tai kareiviai gaminosi pietus! „Tada jie tiesiog kūrė knygų laužus butuose, dabar skaito – tai gerai“, – pagalvojau aš.

Jie ir toliau kažko ieškojo tiesiog mūsų akyse. Ir tuo pat metu nusprendė susipažinti. Prisistatė: vienas jų – Saša, o antrasis pasakė, kad jo vardas – Kapitonas.

– Teisingai! Geriau skaityt, negu dieną naktį degtinę gert! – ant „svečių“ burbėjo mama. – Bet kai buto durys užrakintos, tai jų laužt nereikėtų! Geriau žmoniškai šeimininkų palaukti.

Mama tarsi bibliotekininkė rodė jiems fantastinės literatūros ir detektyvų lentynas, rodė, kur sudėtos istorinės knygos, laiškai, memuarai, dienoraščiai.

– Šičia pasižiūrėkit! – nejučia įsijautė jinai. – Čia pas mus sudėti nuotaikingi ir linksmi skaitiniai: Ilfo ir Petrovo „Dvylika kėdžių“ ir Averčenka, ir Kozma Prutkovas.

O paskui nelauktai pasiūlė:

– Aš padovanosiu tai, kas ilgainiui taps jūsų atmintim! Kad ži-

notumėt, kur pabuvojot. Pas mus, Kaukaze, – nuostabi, nepakartojama kultūra! Ir legendos puikios! Mano tėvas – rusas. Jis buvo įsimylėjęs šitą kraštą. Mokėsi vietinių kalbų. Gerbė papročius! Daugumą jų įdiegė į kasdienę buitį.

Mama nuo viršutinės lentynos pasiekė didįjį spalvotą albumą „Senoji čečėnų žemė" ir atidavė jį tam, kuris buvo Saša. Kapitonui ji pasiūlė Alos Dudajevos – pirmojo Čečėnijos Respublikos prezidento našlės – atsiminimų knygą.

Rusų kariškiai buvo patenkinti.

– Neklausykite antičečėniškos agitacijos! – pasakė mama. – Nemanykit, kad šičia gyvena beraščiai „čiurkos". Paskaitykit eilėraščių! Paveikslų pažiūrėkit! Temos įdomios ir atlikimas įdomus! Štai, pavyzdžiui, vaikų piešinių parodos brošiūra. Čečėnų vaikai puikiai piešia! Jie gabūs muzikai ir sportui. Labai muzikalūs!

Kariškiai galiausiai sutriko ir pasakė:

– Paieškosim daiktų, kuriuos mes iš jūsų paėmėm! – jie užsikosėjo. – Paklausim saviškių vaikinų.

Paskui abu pasirausė kuprinėse ir sinchroniškai ištraukė po skardinę troškintos karvienos! Į ją bežiūrint man pasidarė bloga – supykino ir ėmė suktis galva.

Iškart supratau, kad mama nenori imti iš jų maisto. Tačiau ji patylėjo.

O Saša ir Kapitonas pasakė:

– Daliny mums visiems įteiginėjo, kad mieste taikių gyventojų nėra! Vien banditai! Visus reikia sunaikinti! Mes buvom taip sukrėsti, kai įėjom į miestą ir pamatėm, kiek čia sugriautuose namuose ir laiptinėse gyvena senukų, vaikų! Ir kaip jūs išlikot?! Mes juk kalėm tiesiai į jus?!

– Pačios nežinom, – nusistebėjo ir mama.

Galop ji tarė paskutinį žodį:

– Gerai jau! Grąžinti mums nieko nereikia. Šitos knygos – jums prisiminimas. Ką anksčiau išnešėt, to nebėra! Mes nepykstam. Tegul tai bus prekių mainai! – į dvi konservų skardines parodė ji.

Aš lengviau atsikvėpiau ir nuėjau į tetos Mariam butą. Tačiau ten ėmiau keistai drebėti. Drugys. Nuo minties apie maistą pasidarė silpna. Išgirdau, kaip mama Kapitonui ir Sašai pasakė:

– Neįsižeiskit! Bet nereikia pas mus daugiau vaikščioti!

Kariškiai kažką suprato, todėl linktelėjo, bet galbūt nevisiškai tai, ką mama turėjo omeny. Jie mandagiai atsisveikino ir išėjo. Laiptinėj jų jau tykojo bobutė Stasia:

– Sūnučiai! Brangieji! Duokit močiutei ką nors! – pasigirdo jos garsus balsas. – Valgyt arba pinigėlį!

Mes su mama užsikvatojom.

„Kurgi ne! Vėl jos vaikai, pasirodo!“ – linksminomės.

Budur

2000 m. vasario 10 d.

Mes laimingos! Ilgai badavusios vakar pavalgėm. O paskui patraukėm ieškoti nemokamos valgyklos. Nuogirdos sklinda atkakliai – yra tokia! Ir ji esanti kažkur mūsų rajone! Sustodamos pailsėti – kas du kvartalus – mes per pusantros valandos nusigavom į „Katajamos“ stotelę. Žadėtosios valgyklos neradom. Pasirodo, ją tik ruošiamasi atidaryti. Ant plento – kruvinos kažkieno striukės. Kas iškratė iš jų savininkus? Arba kariškiai nesusivokę susvaidė jas po valymo į šarvuotį, o kai geriau įsižiūrėjo, pasibjaurėję išmetė.

Supratom: geriau eiti tarp namų. Nors kokia priedanga!

Greitkely – kariniai postai. Ir galimas netikėtas mūšis, į jį pakliūtume it maži akmenukai į vandens malūną. Atsipūtėm. Pagu-

lėjom ant sniego. Taip skaudėjo kojas, kad toliau eiti aš nebepajėgiau ir vos nepraradau sąmonės. O paskui, sušalusi pusny, visgi pakilau ir nusliūkinau mamai iš paskos, palaikydama save mintimi apie virintą vandenį ir paplotį.

Paaiškėjo – kol ėjom, nežinomieji nulaužė mūsų durų spyną. Ji mėtėsi koridoriuj šalia. Močiutės kaimynės pasakė miegojusios ir ničnieko nemačiusios ir negirdėjusios. Mes pastebėjom, kad išneštas mūsų didysis magnetofonas (jis buvo paslėptas malkose).

Saša ir Kapitonas ėmė dažniau lankytis pas drauges Azą ir Liną name priešais, kaip seniau, 1999 metų rudenį, lankydavosi visai kiti žmonės. Mes matėm knygas federalinių kariškių rankose. Matėm kareiviško davinio dėžutes.

Aza ir Lina tokiais konservais kilniai pavaišino močiutes kaimynes – Stasią ir Niną.

O mes visgi sužinojom – nemokama valgykla „Autobazės" stotelėj dirba jau savaitę. Šalia yra NSM* ligoninė, kur padeda taikiems gyventojams! Reikės ten suvaikščiot. Gal jau rytoj.

Yra dar viena naujiena: šiandien nepažįstama mergina ėjo į privatų kvartalą aplankyti savo giminaičių. Apsirengusi gražiai, bet su šliurėm. Jai nuo sniego buvo sudrėkusios kojos. Mama pasiūlė:

– Einam pas mus! Duosiu tau kaliošus ir sausas puskojines.

Mergina padėkojo, bet užeiti atsisakė.

Ji įsišnekėjo ir parodė mums savo brolio nuotrauką.

Greta jos brolio iš nuotraukos į mane žvelgė Aladinas!

Mergina džiaugsmingai pranešė:

– Sausį abudu buvo gyvi! Vaikinus drauge išvedė iš miesto!

---

* NSM – Nepaprastųjų situacijų ministerija.

Valio! Valiooo! Mes apsikabinom kaip sesės ir atsisveikinom.

Mama gatvėj verkė. Jinai prisiminė, kaip per bombardavimą Aladinas mums atnešė juodos duonos!

Karalaitė Polina-Budur

2000 m. vasario 11 d.

Vakar pas mus pasirodė Vovka, Olgos vyras.

Storžievis ir girtuoklis. Jį ištiko širdgėla!

Per naktinį apšaudymą artilerija žuvo jo senutė motina, gyvenusi prie „Autobazės" stotelės. Pabūklu nurėžė namo kampą. Jo motina savo kampiniame bute buvo viena. Ji gulėjo ir prieš miegą žiūrėjo artimųjų nuotraukas. Sūnus palaidojo ją pats. Savo sudegusio namo kieme, duobėj. Dingo visi motinos buto dokumentai ir žuvusiosios pasas. Matyt, kaip ir pas mus kieme, ten apsilankė artimiausi kaimynai!

Vovka iš širdgėlos stipriai prisigėrė ir netikėtai atėjo pas mus – pasikalbėti.

Buvo vėlu. Apie 21.00 val. Jiedu su mama ilgai bičiuliškai šnekėjosi. Mama pamiršo nuoskaudas ir barnius, kilusius iškeldinimo dienom. Be reikalo! Jinai surūkė su juo cigaretę! Įpylė Vovkai į stiklinę odekolono iš flakonėlio, ir jis išgėrė! Graužėsi nepasiėmęs motinos. Per karą ją paliko vieną. Aš pagalvojau, kad plėšti svetimą turtą jam buvo kur kas įdomiau, nei rūpintis savo motina.

Staiga girtas kaimynas rusas suįžūlėjo, ėmė tiesti į mane rankas, kabinėtis prie manęs ir aiškinti, kad išsidirbinėju. O kur nueisi naktį? Į kiemą šaudo snaiperis. Matyti trasuojamosios kulkos. Aš atsitraukiau nuo to žmogaus ir nuo jo girtų ašarų. Išėjau iš kambario. Valandą sėdėjau savo sugriautoj virtuvėj. Tamsoj su žiurkėm.

Aš nebyliai meldžiausi, kad Visagalis padėtų man ir kad Aladinas grįžtų! Nusprendžiau, kad sutiksiu būti jo žmona! Ir antrąja, ir trečiąja!

Kad tik gyvenčiau švariai, o ne taip, kaip žmonės šičia aplink mane gyvena.

„Aladinai! Ateik ir išgelbėk mane! Pasiimk mane iš čia, greičiau!“ – nebyliai kviečiau aš jį prisimindama savo sapną. Sapnavau, kad Aladinas žuvęs guli griuvėsiuose.

Neduok Dieve, kad tai būtų tiesa!

Kambary girdėjosi Vovkos keiksmažodžiai ir paikos šnekos. Savo motinos tuo metu aš kone neapkenčiau. Pagaliau Vovka patraukė į namą priešais – miegot.

Buvo girdėti, kaip ant jo rėkia moteris. Plūsta jį bjauriais žodžiais.

Tai jo žmona.

P. S.

Šiandien rytą kieme prie pašalinių žmonių Vovka ėmė kibti prie mano mamos.

Jis pasiuntė ją *n*...

O aš neužstojau jos, nesiėmiau ginti.

Taip jai ir reikia!

Nėra ko su padugne draugysčių palaikyt!

Nėr ko šitos kiaulės į namus įsileist!

Budur

2000 m. vasario 12 d.

Atvažiavo mano draugės Havos mama.

Labai susirūpinusi atlėkė pas mus. Paklausė, kur jos vyras Sultanas.

Mes papasakojom:

– Sultanas po kaimynės Azos brolio laidotuvių nuėjo jūsų namo pažiūrėt – į privatų kvartalą. Sausio 19-osios rytą mus iškeldino per valymą. Bet su mumis tavo vyro nebuvo!

Gražuolės Havos mama iškart pravirko. Ją atkakliai pasivadino Aza ir Vovka. Jie pasakė žiną, kur Sultanas guli, ir išvedė ją.

Kaip paskui paaiškėjo, Aza, Olga, Vovka ir Lina, klaidžiodami po privatų kvartalą pasipelnymo tikslais, seniai buvo radę mano draugės tėvą. Jį sušaudė. Ir ne jį vieną.

Šalia jo sniege gulėjo dar du žmonės.

– Šita gatve ir aukščiau, – pasakojo vietiniai gyventojai, – ėjo federaliniai daliniai su osetinais. Tai buvo košmaras! Ingušų šie ypač nekentė po 1992 m. konflikto dėl ginčytinų žemių. Taigi sušaudė juos trise. Ten buvo vietinis vaikinas rusas, čečėnas ir atvedė tą ingušą.

„Kad būtų internacionalas“, – juokėsi Rusijos kariškiai. O kūnų palaidot neleido.

Netoli tos vietos sušaudė seną moterį, vilkinčią naktiniais marškiniais, su šilta skara ant pečių, ir jos dukterį. Ji buvo visai išrengta, kokių 30 metų.

Apytikriai už dviejų kvartalų nuo mūsų, kylant privačiu kvartalu į kalną, sušaudė septynerių metų čečėnų mergaitę, jos motiną ir tetą. Žmonės iš tos gatvės pasakojo, kad sušaudyto vaiko vyresniąją seserį, maždaug mano amžiaus merginą, kariškiai išsivedė.

Į bendrabučio prie kepyklos rūsį kariškiai įmetė granatą.

Žuvo ir čečėnai, ir rusai, kurie slėpėsi ten nuo apšaudymų. Daug žmonių! Buvo ir vaikų.

Vienos užmuštos moters motiną, vardu Galina, susitikom „Berželio“ turgely.

Turbūt ten ir žuvo jaunos čečėnės, tos, pas kurias mes kartą slėpėmės nuo apšaudymo „Berželio“ rajone. Bet kuriuo atveju jos trise ruošėsi būtent į tą rūsį.

Sausio 19-ąją mus išvedė iš gimtųjų namų. Mes devynias dienas klajojom po teritoriją, kurioj jau buvo įsitvirtinę federalinės kariuomenės daliniai. Tada manėm, kad su mumis pasielgė žiauriai ir neteisingai. O iš tikrųjų mus išgelbėjo!

Aš prisiminiau vieno iš kariškių frazę: „Kiti daliniai eina. Pas juos – griežčiau!“

Vadinasi, klydom!

Jie tik žaidė su mumis, jau žinodami, kas bus tiems, kurie pasiliko namuose. Juos užmuš tie, kurie dar ateis.

Išbadėję šunys jau seniai ėda lavonieną.

Sultano, pavyzdingo šeimos žmogaus, taikaus gyventojo, dviejų vaikų tėvo, buvo apgraužtas veidas ir ranka. Jį suvyniojo į didelį kilimą ir išvežė su ratukais. Našlę palydėjo Lina ir Aza. Jos grįžusios papasakojo, kad kariniuose postuose klausę:

– Ką, kilimus vežat?

O žmona rodė į vyro kojas su batais.

Atsitiktinai jos susitiko žurnalistus iš užsienio. Jie nufilmavo tam tikrą siužetą. Paėmė interviu, pažadėjo: „Bus dokumentinis filmas!“

Vargšė Hava. Ji taip mylėjo savo tėvą!

Kraupu! Iki ko priėjo žmonės!

Man galvoje skamba Viktoro Cojaus dainos muzika ir žodžiai:

Karas be svarbių priežasčių!
Karas – du tūkstančius metų.
Karas – užsiėmimas jaunų,
Toks nuo raukšlių preparatas.

P. S.

Mes turbūt kur nors išvažiuosim – juk negalima gyventi griuvėsiuose!

Man reikia pabaigti mokyklą.

Bet ant sudegusio Žaliojo vaikų darželio tvoros aš būtinai parašysiu: „Aladinai! Budur išvažiavo..." Ir apytikslį savo adresą.

Jeigu jis gyvas, susiras mane.

Aš myliu jį.

Karalaitė

2000 m. vasario 13 d.

Nuolat pykstuosi su mama. Ji šneka šlykštynes. Puola mane kumščiais. Mūsų santykiai buvo sudėtingi nuo pat vaikystės. O pastaruoju metu, matyt, dėl karo įtakos jos dvasinė būklė pablogėjo, ir ji sugniužo.

Vakar vakare aš blogai pasijutau: skaudėjo kepenis, skrandį, širdį. Aš juk viena dirbu visus darbus: kapoju malkas, gaminu, skalbiu, nors ir sužeista. O vos aš krintu iš silpnumo ar dėl kojų skausmo, ji puola mane ir šaukia, kad pakels mane už plaukų, jeigu nieko namuos nedirbsiu. Muša mane per veidą ir keikia.

Nuo to laiko, kai paaugau, ji su kiekviena diena darėsi vis nuožmesnė ir nuožmesnė. Manau (o aš retai klystu), kad jos moteriška dalia buvo graudi ir sudėtinga, ir dabar, matydama mano

jaunystę, ji slapčia bijo, kad man pasiseks ir kad aš susirasiu savo laimę, meilę.

Aš labai prašau Dievą suteikti man drąsos ir kantrybės visa tai išgyventi. Karas man ne toks baisus kaip konfliktas su motina. Aš bijau, kad ji išprotės.

P.

2000 m. vasario 14 d.

Buvom „Ivanovo" stotelėj. Žmonės pasakojo – ten dalina humanitarinę pagalbą, bet tai buvo netiesa. Užtat susitikom Tanią ir jos dukrą – 16 metų Julką. Mes buvom spaudos leidinių prekybos konkurentės Centrinėj turgavietėj.

Raudodamos jos perpasakojo tėvo žūties detales. Jų kaimynas suspėjo pasislėpti už plytinės sienos, gulėjo ten nekvėpuodamas ir viską matė! Jų tėvą kariškiai nužudė todėl, kad jis, nors buvo pagyvenęs rusas, per karo sąmyšį nenusiskuto barzdos, ir jį palaikė kovotoju. Tania liko viena su trim vaikais!

Jos vyresnėlis sūnus per apšaudymą ant savęs tempė tėvo kūną beveik dvylika valandų per nedidelį, kelių dešimčių metrų, kiemą. Reikalas tas, kad kiemą apšaudė, ir jis šliaužė lėtai, ištisas valandas gulėjo ant skaldos slėpdamasis už griuvėsių!

Mama pamiršo ankstesnius konfliktus. Pakvietė motiną su dukteria į svečius. Ir patarė ateiti vasarą į mūsų sodus vaisių.

Mes ilgai stovėjom prie plento.

Tania ir Julka jau yra pabuvojusios nemokamoj valgykloj. Jos patarė ir mums ten suvaikščiot. Pasiimti mažą puodą arba bidoną. Jos paaiškino:

– Eilių keletas. Prie kiekvieno puodo – vis kita. Todėl painiava! Galima ten sočiai pavalgyt. Ir pasiimt košės į namus!

Vos mes įžengėm į savo kiemą, Aza ir Lina pakvietė mus padėti rinkti Sultano daiktų. Jos paaiškino taip:

– Mums pavedė viską paruošti žuvusiojo našlė.

Visų pirma mes išnešėm virtuvinius baldus ir sustatėm juos kituose namuose, šalia. Mūsų kaimynių žodžiais, būtent to pageidavo šeimininkė. Aza ir Lina atsargiai nukabino puikų krištolinį sietyną. Ir išnešė jį.

– Kitaip – kas nors pavogs! Mes jį išsaugosim! – tikino jos mus.

Ir Olga atėjo padėti. Aš mačiau, kaip po jos striuke dingo vonios kambary ant grindų stovėjęs gražus puodas.

Aš paklausiau jos:

– Tu ką čia?!

Tada apsimetėlė Olga ištarė: „Gaila Sultano“ ir išlėkė į kiemą vaizduodama, kad verkia.

Aš paprašiau šeimininkų duoti man, jei jiems nereikia, įvairių dalykų vadovėlius, kad iš anksto pradėčiau mokytis. Juk mokymo programa nedaug keičiasi. Aza ir Lina leido.

Man patiko medinės knygų lentynos, bet Lina man jų nedavė. Ji iš anksto buvo dėl jų susitarusi su Havos mama.

Mums tos moterys davė pusę stiklainio dirbtinio medaus. Už pagalbą. Jis stovėjo neužsuktas. Išdžiūvo, ir juo niekas nesusigundė. Nors ir ne per geriausias, bet vis saldumynas!

P.

2000 m. vasario 15 d.

Man bloga. Mama iš ryto linkėjo man mirties ir keliskart prakeikė mane. Prakeiksmai iškreipia jai veidą. Jis pasidaro svetimas ir baisus. Tarsi kokia būtybė išsiveržia į išorę iš jos kūno gelmių. Toji būtybė purtosi, varto akis ir be paliovos šaukia. O man skauda širdį ir su kiekviena diena imu suprasti, kad man vis blogiau. Aš bijau parkristi iš silpnumo ir jaučiu, kad jau galas.

Šiandien aš užkūriau krosnelę, priskaldžiau malkų, o sudėti jų jau nebuvo jėgų. Geriu validolį ir lašus. Krintu koridoriuje. Nuėjau ir atsiguliau nišoj ant čiužinio.

O mama priėjo prie manęs ir iškėlė skandalą: „Velnio nešta tinginė!“

Aš paprieštaravau, pasakiau, kad tai melas. Tuomet ji vėl ėmė mušti mane naudodamasi tuo, jog negaliu atsikirsti. Ją tartum velnias apsėdo.

Iš paskutinių jėgų aš nustūmiau ją ir išbėgau.

Dabar sėdžiu sugriautam bute virš mūsų, antram aukšte. Čia labai šalta. Man atrodo, ji manęs nekenčia.

Gal karas paverčia artimuosius, dar neseniai vienas kitą mylėjusius žmones, priešais?

Tarp kitko, sulūžo mano laikrodis. Tiesiog nukrito nuo rankos ir sudužo.

2000 m. vasario 16 d.

Mes buvom NSM karo ligoninėj prie „Autobazės“ stotelės. Ten toks įdomus rentgenas!

Mane paguldė ant stalo ir aš žiūrėjau į didelį baltą ekraną viršuj – ten viskas iš karto matosi. Apžiūrinėjo skeveldras. Viena tiesiog didžiulė. O mažmožiai beveik visi išlindo patys.

– Reikia skubiai ją pašalint, ta, kuri dešinėj kojoj, tikriausiai jau oksiduotis pradėjo! – tikino chirurgas.

Man pasidarė baisu. Bet aš pagalvojau: greta manęs Aladinas ir jis sako: „Reikia!“ Sutikau operuotis. Tepadeda man Dievas.

Man paskyrė operaciją. Labai bijau. Ir anestezijos daryti nereikia, atrodo, apmirsiu iš baimės, neteksiu sąmonės ir nieko nepajausiu. Gydytojai apžiūrėjo mano mamą. Paklausė širdies.

Suleido vaistų ir nemokamai davė kelias tabletes validolio ir valerijonų. Liepė ateiti vėliau, kai bus gydytojas kardiologas. Siūlė pasidaryti kardiogramą. Mama atsisakė:

– Aš savo diagnozes žinau nuo vaikystės. Sergu nuo šešerių metų. Aš visą gyvenimą reumatologo įskaitoj!

Ji skubėjo. Bijojo, kad į valgyklą, kur dalinamas maistas, pavėluosim. O aš nepasakiau, kad jaučiu širdies skausmus, – susigėdau.

Rusės gydytojos ir medicinos seselės trumpai nusikirpusios. Visos apvalainos ir rūko cigaretes.

NSM karo ligoninė – tai kelios didelės palapinės.

Ją saugo kariškiai.

Jei prasideda šaudynės, visi pasilenkia.

Karalaitė Budur

2000 m. vasario 17 d.

Rytą išgėrėm arbatos su papločiu ir patraukėm karo ligoninės pusėn man operacijos daryti. Kai jau buvom įveikusios didžiąją kelio dalį, paaiškėjo, kad rusų kariškiai užtvėrę kelią. Jie pareiškė:

– Šiandien kelias uždarytas! Visai dienai! Be prieštaravimų! Einat šalin!

Teko pasukti atgal.

O aš širdy net apsidžiaugiau netikėtai nukelta operacija.

Tęsiu

Aš pragare!

Viskas prasidėjo tuo, kad išgirdau kurtinančius keiksmus. Mama pribėgusi man trenkė ir toliau kažką rėkė apie stalą.

Aš paklausiau jos:

– Kas atsitiko?

Ji ėmė vanoti mane šluota aiškindama:

– Tu vakar ant stalo minkei papločius ir nenuvalei miltų!

Bet aš vakar minkiau papločius ant popieriaus, patiesto ant stalo.

Vadinasi, miltų ten būti negali!

Nuėjau pažiūrėti: ten tikrai yra arbatos dėmių, bet miltų nėra. Paėmiau mazgotę ir nuvaliau.

– Užuot nušluosčiusi stalą, tu pakėlei tokį triukšmą? – paklausiau aš josios.

– Ak tu, bjaurybe! – pasigirdo atsakymas ir mama, pasičiupusi peilį, puolė prie manęs.

Staiga pajutau tokį abejingumą žmogaus niekšybei, kad ramut ramutėlė stovėjau ir žiūrėjau į ją su peiliu rankoje. Jinai truputį taip pastovėjo ir pasitraukė.

Kol dubeny mazgojau indus, ji įsitaisė greta ir, susinėrusi ant krūtinės rankas it karvedys, rėkė, kad nekenčia manęs dėl mano išvaizdos (!), mano balso (!) ir apskritai dėl visko.

Aš tylėdama jos klausiausi ir nepagavau to momento, kai ji, tuo pasinaudojusi, prisėlino ir iš visų jėgų trenkė man į veidą.

Nustūmiau ją sakydama:

– Aš tavęs kaip duktė klausau, o tu!

Tai ją dar labiau supykdė ir ji toliau mane vanojo, tuo pat metu rėkdama kažkokius keiksmus.

Man vėl teko bėgti.

Aš net kelioms minutėms nulėkiau ten, kur vyko apšaudymas, jau manydama, kad čia mane ir ištiks galas.

Tačiau paskui prisiminiau tave, Dienorašti, apsigalvojau ir sugrįžau.

Močia rėkė, kad mirtis – tai išsivadavimas! Iš bado ir ligų! Išsivadavimas iš trūkumų ir ydų! Jai užėjo isterija!

Ji kalbėjo svetimu, neatpažįstamu balsu:

– Negaliu žiūrėt į žmones. Į visus! Nė į vieną!

Ji tikino norinti į mišką arba į salą. Ten, kur gėlės, medžiai, meilūs žvėrys, smėlis, vanduo. Ir, svarbiausia, nėra žmonių!

O man po viso to dar labiau įsiskaudėjo širdį ir kepenis. Aš vos bepajudu. Nėra jėgų! Matyt, karo ligoninėn mes trauksim rytoj.

Karalaitė

2000 m. vasario 18 d.

Rytas

Saulė. Tirpsta sniegas. Tikra pavasario diena!

Aš padariau mankštą – kvėpavau pagal jogų sistemą.

Taip gyvenant reikalingi stiprūs nervai.

Baimė tartum išgaravo ir dingo.

Paskui išgėrėm arbatos su padegusio papločio gabaliuku, iškeptu be aliejaus.

Aš vos jį, užvakarykštį, sukramčiau. Vakar nieko nekepėm.

Paplotis kietas kaip batų padas.

Pasiėmiau savo kriukį.

Metas į kelią!

Budur

2000 m. vasario 19 d.

Vakar, vasario 18-ąją, man padarė operaciją.

Gydytojai vėl „fotografavo" mano koją. Jie briliantine žaluma nubrėžė orientacines žymes.

Aplinkui šaudė. Kažkur vyko mūšis.

Jutau injekcijų dūrius, jų buvo keturiolika – novokaino blokada.

Bet man skaudėjo, ir aš šaukiau. Todėl pasikamavę, neišėmę skeveldrų ir keliose kojos vietose padarę pjūvius, NSM gydytojai visgi ryžosi atlikti bendrąją nejautrą. Iš pradžių bijojo dėl širdies, manė, jog ji neatlaikys.

Operacija truko apie dvi valandas.

Kol mane rengė nejautrai, susipažinau su liesute medicinos sesute Nataša ir su savo chirurgu Suleimanu Baudžiu. Jis – Maskvos 9-osios ligoninės daktaras. Gydytojas – čečėnas, medicinos sesutė – rusė. Abu iš Maskvos.

Blogai buvo tik tai: aš reikalavau savo didžiosios skeveldros, bet jos man neatidavė. Užtat davė pažymą dėl sužeidimo su NSM antspaudu.

Paskui mums truputį pasisekė: greitoji vežė kažkokią moterį į Mozdoką karo ligoninėn. Gelbėjo ligonę. Gydytojai veždami jai leido vaistus. Todėl grįžtant atgal mašina mus pavežė arčiau namų. Išlaipino už trijų kvartalų nuo mūsų, arčiau negalėjo važiuoti dėl užvartų.

Atsipūtėm ant suolo karštoj saulytėj ir nupėdinom namo.

Gydytojai įspėjo:

– Poryt reikia ateiti tvarsčių pakeisti!

Davė servetėlių ir binto. Už dyką!

Pasakė:

– Jei būtų mūšiai ir negalėtumėt iki mūsų nusigaut.

Prieš naktį skausmo slopinimas nebeveikė. Žaizdos degė! Aš gėriau vaistus.

Mama išėjo košės viena. Ji paprašys maisto ir man – parsinešti į namus.

Vakaras

Viskas gerai. Mama parėjo. Valgis dar šiltas. Galima nešildyt.

Močiutėm mano sveikimo proga davėm kakavos su pienu, o kaimynui Valerai – truputį košės lėkštėje.

Budur

2000 m. vasario 21 d.

Pagyvenusios čečėnės, kuri mokė Raisą maldų, sūnaitėlis, pasirodo, yra rusas! Jis netikras jos sūnus – įvaikintas. Jam dvidešimt treji. Islamą priėmė 1993 metais. Dirbo statybose.

Tas vaikinas iš kiemo liežuvautojų yra girdėjęs apie Aladiną.

Jis pasakojo niekad apie mane negalvojęs, bet kartą aš pasirodžiusi jam sapne ir prisistačiusi: „Aš – karalaitė Polina-Budur."

Jo naktinis regėjimas pribloškė mane. Tą vardą žinojo ketvertas: Aladinas, aš, Džinas ir mama.

Girtuoklis Vovka šiandien suskėlė tokį pokštą: paėmė ir pabučiavo mano mamą į pakaušį. Kokia gėda! Su tokiu įžūlumu neįmanoma taikstytis!

Mama susijuokė ir pasikasė tą vietą.

Aladino draugė

2000 m. vasario 24 d.

Siūlų man neištraukė, perrišo.

Gydytojai apžiūrėjo koją ir pasakė:

– Ten didelė tuštuma. Negalima sunkiai kilnoti, daug vaikščioti – pavojinga.

Kitoj palapinėj man prie smiliaus pleistru priklijavo mažą elementą, tokį kaip laikrodžio. Paaiškino:

– Jis pagreitins gijimą. Taškas ant tavo piršto atitinka žaizdą kojoj!

Man suleido vaistų nuo širdies, ir mes išsiruošėm į valgyklą.

Atskiroj eilėj, parodžiusios pažymą, dar gavom keturias skardines pašteto. Jos labai mažos, geležinės! Bet kaip tik po dvi, patogu dalintis.

Apie mano naująjį draugą leisk, Dienorašti, žodį tarti: Alikas – jo čečėniškas vardas. Jis žmoniškas. Daug pasakoja apie save. Apie praeitį. Apie narkotikus. Kalėjimą. Alikas prisipažino, kad dėl santykių savo tėvų rusų šeimoje keletą kartų buvo puolęs į visišką neviltį. Bandė pasitraukti iš gyvenimo. Buvo persipjovęs venas. Korėsi. Jį per stebuklą išgelbėdavo.

Budur

2000 m. vasario 26 d.

Vakar pas mus sėdėjo Alikas. Man buvo nuobodu! Protarpiais gaila jo.

Šiandien susipykau su mama.

Tiksliau pasakius – nesipykau. Tiesiog taip išėjo. Mama ilgai ieškojo rašiklio. Negalėjo jo rasti. O „rašytoja“ namie – tik aš. Ji įširdo! Iš karto išplūdo mane. Kai išėjom košės, tęsė savo prakalbą

gatvėj. Aš paėjau greta jos truputį, paskui nusispjoviau ir apsisukau atgal, namo.

Ieškodama prakeikto rašiklio, palindau po lova, o ten – postambė padvėsusi žiurkė! Bet rašiklį suradau! Sėdėjo kaimynas Alikas – mamos nėra. Jisai užsuko į svečius ir prakalbo man apie „tekėjimą“. Aš atvirai pasakiau:

– Ne! Bet ateiti ir bendrauti – galima.

Alikas pasakė atkakliai nereikalaująs. Lankysiąsis pas mus kaip kaimynas. Gerai, kad jis yra. Man ne taip vieniša. Ačiū jam už tai.

Tęsiu

Mama suvaikščiojo į valgyklą. Pavargo ir prie manęs nebekimba.

Maisto parnešė.

Vėl atėjo Alikas.

Mes, pertraukdamos viena kitą, papasakojom Alikui mano sapną.

Sapnavau pasakų nykštuką. Jis buvo rimtas ir griežtas. Įėjo ir pasakė:

– Vienam iš apleistų sodų guli užmuštasis. Greta jo yra lobis. Jeigu jį surasit, lobis bus jūsų. Bet jūs privalote žmogų palaidoti. Jei nesurasite užmuštojo (jauno vyro), jį ras Aza su Lina. Jos pasiims brangenybes, žuvusiojo nelaidos. Žmogus, gulintis sode, nori, kad jūs jį rastumėte.

Mudvi su mama ėjom. Ieškojom, bet neaptikom. Tiesa, į sodų gilumą, prie geležinkelių, eiti pabūgom. Ten gali netikėtai gauti kulką ar užlipti ant atotampų, o jau tada – galas! O visų blogiausia – galas ištiktų ne iškart.

– Sapnas yra sapnas! – burbėjo mama. Mes be reikalo viską supratom pažodžiui.

Tačiau ji paprašė Aliko apžiūrėti sodus.

– Ne lobis svarbiausia. Žmogaus sielai padėti reikia! – tikino jinai jį.

– Padarysiu! – pažadėjo Alikas.

Budur

2000 m. vasario 27 d.

Buvom karo ligoninėj. Siūlų neištraukė. Liepė ateiti po trijų dienų.

Sutikome žmones iš persikėlėlių būrio, žiemą atėjusio į mūsų rajoną iš Mikrorajono: čečėnė močiutė, trejetas jos anūkų ir su jais gyvenanti rusė moteriškė Nadia. Ji iš čečėnų šeimos neina. Padeda viską dirbti namie. Dalinasi pensija. Nadiai – 60 metų.

Čečėnės anūkai šėlioja, tikrą savo močiutę burbekle vadina. Vyresniajai mergaitei – trylika, metais jaunesnė už mane. Jos vardas – Sanet. Antrai anūkei – 12 metų. Ji vardu Animat. Vienintelis mūsų draugijoj berniukas – Alichanas. Jis jauniausias ir pats nepaklusniausias. Tai jų tėvas mums kažkada davė kirvį ir dyzelino.

Paskui Aza ir Lina ėmė apkalbinėti mus. Pasakoti, kad aš turėjusi vaikiną. Su visom tikrovėj neegzistuojančiom smulkmenom. Kokia neteisybė.

Juk pas tas moteris nakvojo jaunų vyrų su visų spalvų ir atspalvių karinėm uniformom. Daug daug kartų. Ir turbūt visai kitaip nei pas mus su mama.

Dėl Azos ir Linos apkalbų visi kieme apie mus ėmė blogai galvoti.

Dvi netekėjusios „damos“ aiškiai pavydėjo Aladino ir Džino draugystės. Bijau, kad tokių santykių, kokie buvo tarp mūsų, jos ir sapnuot nesapnavusios.

Gerai atsimenu: Lina rudenį užkalbino Aladiną. Tačiau Aladinas

gražiajai moteriai šiurkščiai atrėžė. Jis pasakė jai, kad karas – ne laikas vaikščioti ryškiai išsidažius, pusiau prasagstytu chalatu.

Tądien jisai visiems iš šulinio pasėmė vandens, o jai – ne! Lina buvo priblokšta ir baisiai įsižeidė! Jai visuomet rodydavo dėmesį. Ją mergino! Žinoma, jinai įširdo. Jai raudonom dėmėm išmušė veidą. Aladinas viso kiemo akyse parnešė mums vandens į namus.

Pagal čečėnų papročius – taip nedera. Vyras, nešinas kibiru! Jis visiems parodęs: mes su mama jam brangios. Jis mus gerbiąs. Tą akimirką supyko visi. Ir čečėnai, ir rusai.

„Blogai! – suprato mama. – Kur pavydas, ten ir neapykanta!“

O aš tądien buvau labai patenkinta!

Ir štai mes einam palei plentą. Visi šnekučiuojasi ir juokauja. O aš žingsniuoju dar ir savo praeity. Mintimis šnekuosi su Aladinu. Todėl ne visada atsakau į taktą žmonėms, einantiems greta. Tarp mano bendrakeleivių greitkeliu bidzena ir šunytis. Visiems juokiantis, jam valgykloj davė košės. Šunytis mažas. Nusišėrusia uodega. Jis atrodo nelaimingas. Šluotražis – linksmu vardu jį pavadino mama.

Aš paklausiau Sanet, ar ji nebijo mirties arba kad per sprogimą jai nutrauksią ranką, koją.

Jinai atsakydama tik garsiai nusijuokė ir pasakė:

– Jei taip norės Alachas, kas gi to gali išvengti? Aš susitaikysiu su tuo, kas skirta.

„Tikriausiai ji labai drąsi, – pagalvojau aš. – O va aš bijau.“

Kelias man neprailgo.

Valgydamos košę mes su mama sustiprėjom. Ne taip pavargstam. Rečiau alpstu. Mama mano, kad gegužės pabaigoj gyvenimas palengvės. Užderės medžiai. Tai papildomas maistas.

„Gyvenimas susitvarkys!“ – žada mama.

Budur

2000 m. vasario 28 d.

Šiandien močiutės Galinos gimtadienis. Ji mirusi. Kažkada gyvenau pas ją Rostove prie Dono. Buvau dar visai maža ir atvažiuodavau į svečius. Pirmoji mintis: kaip šiandien paminėti močiutę – dailininkę ir aktorę? Tai ji išmokė mane mėgti geras knygas! Dovanojo man teatro pažinimo džiaugsmą!

– Štai! Tu geru žodžiu paminėjai močiutę! – man per petį dirstelėjo mama.

Alikas soduose jokio žmogaus nerado.

Ryt aš tikrai einu išsitraukti siūlų, o dabar virsiu sriubą.

Šiandien mūsų kaimynėms bobutėms tetos Mariam bute – juodasis humoras.

Bobutė Stasia stojosi nuo kėdės ir įsikibo į krosnelės koją. Tą akimirką surūdijusi koja trakštelėjo ir išlūžo. Stasia šleptelėjo tiesiai ant karštos krosnelės! Ji stipriai nusidegino ir ėmė šaukt:

– O, bliamba! Gelbėkit! Padėkit! Gaisras!

Josios draugė bobutė Nina ėmėsi ją gesinti. O dūmai rūksta! Vis tirštyn! Stasios seni megztiniai smilksta.

Tuomet ligotas išprotėjęs Ninos anūkas nustūmė savo močiutę, pasičiupo kibirus ledinio vandens ir šliūkštelėjo juos ant Stasios. Kaip ji spiegė!

Pasmirdo senom vilnom.

Stasia kaip reikiant iškoneveikė ir iš visų jėgų vanojo svetimą anūką.

Jos bičiulė klykė ant jų abiejų kaip pamišusi:

– Idiotai! Nebeturim vandens! Nė lašo! Mes tris valandas nešėmės jį namo per apšaudymą, parazitai!

Visur patiško balų. Tarp išgelbėtosios ir gelbėtojų įsiplieskė aršūs vaidai. Mes girdėjome rinktinius keiksmažodžius, stiprius pliauškesius ir aiktelėjimus įsižeidus. Mama kaimynėms padova-

nojo sklidiną virdulį vandens. Padėjo bobulėms rankšluosčiais išvaryti dūmus.

O aš juokiausi ir negalėjau sustoti.

Tęsiu

17.00

Ėjom košės. Į mane šovė snaiperis.

Snaiperis buvo įsitaisęs tuščiam sudegusiam penkiaaukšty, per tris namus nuo mūsų, prie sankryžos. Aš išgirdau kulkos švilpimą ir akimirksniu pasilenkiau. Jeigu šito nebūčiau padariusi, tai į tave, Dienorašti, jau būčiau nebegalėjusi nieko įrašyti. Kulka pralėkė man iš kairės. Jau krisdama. Nuskridusi kelis metrus, tarsi akmenukas atsitrenkė į asfaltą man už nugaros. Mama ir bobulė Nina tą akimirką buvo greta ir persigando.

Jos net šnekėti apie tai poste uždraudė. O aš norėjau prieiti ir paklausti, kodėl reikia taip daryti.

Karalaitė Budur

2000 m. kovo 1 d.

Buvom „Ivanovo“ stotelėj, administracijoj. Tai nuo mūsų labai toli.

Man skubiai reikalingas pasas! Pasirodo, dabar pasai – nuo 14 metų! O mes gyvenom sau ramiausiai ir nieko nežinojom. Prie mano gimimo liudijimo kabinėjasi. O pasui ir nuotraukai reikia pinigų!

Iš kur mes jų paimsim? Kaip užsidirbsim?

Iš tuščių išmestų degtinės butelių? Negi iš to užsidirbsi?

Ėjom košės. Didžiulėj eilėj susipažinau su mergaite Nataša,

kuri mokosi Vladikaukaze. Ji 1999 metais tapo pabėgėle. Jų šeimą, išvažiuojančią iš miesto, apšaudė sraigtasparniai. Jie puolė prie savo mašinos, užlindo už jos ir gulėjo ten slėpdamiesi už ratų, kol jų mašina pavirto metalo laužu. Paskui, ištaikę momentą, jie nuo kelio nusirito šalikelėn. Išbuvo ten keletą valandų. Sulaukė nakties. Ir tamsoje nušliaužė miško link. Išliko sveiki!

Nataša įstojo į mokyklą! Specialiai, kad galėtų įsikelti į bendrabutį Vladikaukaze. Ji gyveno ten su kitais besimokančiaisiais ir su savo mama.

Nataša papasakojo, kaip Vladikaukaze su draugėm vaikštinėdavo parke! Iki vėlumos, iki 23.00 val.! Aš nesu buvus parke be mamos! Netgi dieną! Nataša nenori gyventi sugriautame Grozne. Jis jai nepatinka. Ji nusprendė – pabaigusi mokyklą iš karto stos į ją darkart, į kitą skyrių. Kad galėtų ir toliau gyventi bendrabuty. Paskui pasistengs ištekėti. Nesvarbu už ko, kad tik čionai negrįžtų.

Mamai blogai su širdim. Grįžo, atsigulė.

Tokia išblyškus, kad aš bijau, – ims ji ir numirs? O aš liksiu viena?

Ne! Ne! Aš ją gydysiu! Nors man pačiai labai blogai.

Alikas neatėjo. Jau dvi dienos jo nematau.

Rusų kareiviai, kol manęs nebuvo, mūsų kieme užmušė juodą kalę.

Aza parodė jiems kalę ir paprašė ją užmušti. Pasakė, kad jinai – žmogėdra. Tai pikta ragana, o ne moteris! Argi šitaip galima?! O bobulė Nina pasakė:

– Pramanai! Šuns apmelavimas! Ji neėdė lavonų. Ji marodierius puldavo. Į tuščią namą privačiam kvartale, kur anksčiau gyveno,

svetimų žmonių neįleisdavo. Didelė, išsipūtusi vaikščiojo. Ji šuniukų turėjo atsivest.

Sušaudė kareiviai ją prie mūsų laiptinės. Sako, Alikas atėjo ir išnešė, kad aš į ją nežiūrėčiau. Jam pagailo manęs.

Po tos mirties negaliu atsigaut. Stengiuosi apie tai nebegalvot, tačiau mintimis vis grįžtu prie eilinės mūsų kiemo niekšybės.

Šitos eilės – ŽUVUSIESIEMS.

Auren štai iriamės ir krentam
Ties šiuo slenksčiu tamsybės upės,
Mes manomės priplaukę krantą,
Bet... puolame ties juo suklupę.
Nedaugelis, kas prisiyrė,
Meilę, tūžmastį pamiršę,
Kas sambrėškius tolius patyrė
Ir šioj kelionėj ėmė viršų.
Jie pergalę pasiekt galėjo,
Įveikę paskutinę skirtį,
Jie Mirties nenugalėjo –
Jie pranoko Mirtį!

Dhammapada

2000 m. kovo 5 d.

Rytas

Aš su mama pastaruoju metu nesibariau.

Ir štai jai pasidarė blogai su širdim! Negali atsikelti.

Ji sako, kad kai naktį smarkiai šaudė soduose, jai krūtinėje kilo stiprus skausmas.

Dedu butelius su karštu vandeniu jai prie pėdų ir prie rankų. Kas valandą suleidžiu vaisto kordiamino. Man beliko šešios ampulės. Yra vaistų – validolio ir nitroglicerino, jų davė karo ligoninėj.

Vakaras

Aš labai bijau! Ar besulauksim ryto?

Dabar radau profesoriaus V. Nunajevo knygų.

Jis kardiologas. Brošiūras profesorius mums padovanojo ir pasirašė praėjusią vasarą. Skaitau. Čia parašyta, kad širdies raumeniui reikalingi vitaminai.

Injekcijas reikia leisti kas tris valandas. Aš rytoj apeisiu visas NSM palapines!

Nusprendžiau: svarbiausia dabar – kalbėtis su mama.

Neleisti jai nutilti, netekti sąmonės. Antraip patamsy kambaryje aš galiu nepamatyti, kada jai pablogės.

Mama vos girdimai pasakoja man, ką mato.

– Šnekėk! – prašau aš jos.

Mama pasakoja:

– Mūsų bute – kelios permatomos būtybės. Jos atėjo manęs. Aš matau moterį su tiubeteika, su aksomine skara. Ji vilki trumpa liemene. Sėdi ant kilimėlio. Šalia – juoda katė. Moters plaukai supinti į kasytes.

O tiesiai priešais, prie savo kojų, mama mato vyrą. Ji apibūdina jį:

– Plaukai tamsūs. Iki pečių. Baltais rūbais. Veidą, akis užsidengė rankom. O dabar jis patraukė rankas nuo veido, bet stovi. Šonu. Neatsisuka. Taip norisi įžiūrėt! Vyras laisvu drabužiu. Sujuosiamu.

Po dešinei ties mamos lova – trejetas. Ji aiškina:

– Pažįstami siluetai. Mama, močiutė.

Jie stovi labai arti vieni kitų. Visi ilgais drabužiais. Liauni kaip kabliukai. Jų apdarų spalvos vos įžiūrimos.

Arti, prie pat lovos, mama mato, kaip raitosi mažyčiai nykštukai. Jų daug! Jie juodais kostiumais ir juodom skrybėlėm su kraštais!

Mama nebereagavo.

Aš išsigandau ir ėmiau melstis. Ginti mirtį šalin.

Mama vos girdimai sušnabždėjo – iškvėpė:

– Nieko nematau. Akyse aptemo.

Aš suleidau mamai dvi injekcijas.

Tryniau jai pirštus ir delnus.

Mama atsigavo.

Aš priverčiau mamą išgerti labai karšto vandens su cukrum.

Palaipsniui mamos kvėpavimas pagilėjo. Ji užmigo.

Dabar viską užsirašiau, kad neužmirščiau.

Prašvito.

Kas tris valandas švirkščiu mamai vaistų. Mama pasakė:

– Jis išėjo!

Aš pasilenkiau ir išgirdau:

– Vyras baltais drabužiais. Tas, kuris stovėjo palei lovą. Išėjo, – pakartojo mama.

Kalbėjo mama sunkiai.

Tačiau man ji pajėgė pasakyt, kad, kai meldžiausi, ji pamatė: iš kambario kampo, ten, kur mūsų durys, ant jos ėmė sruventi blyški auksinių spindulių srovė.

Ji pajuto – šviesa įėjo į ją. Ir tą pačią minutę jai palengvėjo!

Aš paprašiau kaimynų, kad pabūtų su mama. Parodžiau, kur vaistai.

Kone bėgte privačiu kvartalu, užnugary palikdama postus, pasukau į karo ligoninę.

Mane galėjo sušaudyt. Buvo komendanto valanda. Bet praskuodžiau.

Aš grįžau su vaistais ir su medicinos sesute.

Gydytojo karo ligoninėj nebuvo. Sesutė paklausė mamą, apžiūrėjo ir pasakė:

– Jums reikia į Mozdoką! Ten reanimacija. Ten specialistas! Būtina padaryti kardiogramą ir peršviesti širdį. Jums greičiausiai mikroinfarktas!

Tačiau mama atsisakė.

Ji tarė:

– Man jau geriau.

Aš tris dienas ir tris naktis nė bluosto nesudėjau.

Ketvirtą parą užmigau sėdom ir nubildėjau kartu su stalu.

Ir visus mūsų laiptinėj išgąsdinau. Sudužo puodelis. Soduose, per kelią, pradėjo pasiutusiai šaudyt.

Močiutės atnešė sriubos. Valgėm. Mama – mažai. Kelis šaukštus.

O aš suvalgiau viską! Gaila – talonai prapuolė! Ninai sunku nešti, todėl mūsų porcijų ji valgykloj nepaėmė. O aš ten suvaikščioti negaliu. Ten ilgai užtrunka. Eilės. Su kelione – 5–6 valandos. Mamą pavojinga palikti vieną.

Atėjo kaimynas Valera! Atnešė keturias bulves!

Pasėdėjo kokias dešimt minučių ir išėjo.

Budur

2000 m. kovo 8 d.

Rytas

Mamai dar blogai. Negali sėdėt. Net atsirėmusi į dvi pagalves. Gerai, kad Alikas padeda. Pjauna ir skaldo man malkas.

Kartais galvoju, kad mama miršta. Slaugau ją.

Kaimynai pritilo. Girdžiu – jie šnabždasi, jog aš greitai liksiu našlaite.

Žmonės netiki, kad mano mama pasveiks. Netgi tie žmonės, su kuriais mes pykomės, tyli. Kai kurie atneša maisto, po truputį mus palaiko. Ačiū!

Mama beveik nevalgo. O kai valgo, netenka sąmonės.

„Dieve, padaryk taip, kad mama pasveiktų! Atsiųsk pagalbą! Išgelbėk mus nuo bado! Tu valdai pasaulį. Tu žinai, kaip sunku žemėj gyventi!“ – vis meldžiu aš atkakliai keliskart per dieną.

Budur

2000 m. kovo 12 d.

Laukiu Aliko. Jis iš valgyklos žadėjo paimti valgio. Atidaviau mūsų dokumentus ir talonus. Jo vis nėra ir nėra. Gal jis įsižeidė dėl ko nors?

Atsimiegu dabar už visas dienas, nes labai išvargau. Mamai geriau.

Aš miegu, miegu ir vėl miegu!

Karalaitė Budur

2000 m. kovo 20 d.

Šiandien – mano gimtadienis! Man sukako 15 metų.

Mes su mama buvom „Ivanovo“ stotelėj. Išsiruošėm pėsčiom, tačiau pro šalį su mašina važiavo pažįstami iš turgavietės. Pasisiūlė pavežt.

Aišku, mes apsidžiaugėm ir įsėdom. Komendantūroje gavau laikinąjį pasą (pažymėjimą). Siaubinga eilė buvo, tačiau mes su mama pralindom pro tvorą ir paaiškinom kareiviams, kad mamai – blogai su širdim ir kad šiandien – mano gimtadienis. Dokumentus ir nuotrauką aš buvau įdavusi anksčiau. Man paaiškino, kad iš pradžių man išduos laikinąjį pažymėjimą. Vėliau, po šešių mėnesių, įteiks tikrą, pirmąjį mano gyvenime pasą! Dar reikia rasti jam pinigų.

Kelionėj atgal sugaišom keturias su puse valandos.

Kaimynas Alikas susidraugavo su mumis. Nešioja vandenį, skaldo malkas.

Aš sąžiningai sakau jam:

– Žmogaus laukiu. Ir lauksiu!

O jis atsako:

– Tu tik leisk užsukti vakarais. Šaškėm žaisim. Ir su mumis – tavo mama. Aš kaip kaimynas užeisiu. Aš ir tuo džiaugiuos.

Vakar, kovo 19-ąją, atvažiavo kaimynė, kuri gyveno trečiam aukšte. Ji mano draugužės Patoškos močiutė. Ji davė man šviesiai žydrą striukę. Mato, kad neturiu ką apsirengt. Ačiū!

Labas, kove!

Patoška-Budur

2000 m. kovo 21 d.

Buvo atėjęs Alikas. Plepėjom. Pasakė, kad aš jam labai patinku. Ir ištisus metus jis lauks mano sprendimo. Šiandien Alikas buvo ypač dėmesingas dėl mano gimtadienio. Jis griuvėsiuose surado mažą zuikį. Zuikis rožinis mėlynom akim. Žaislinis.

Malonu, kad bent kažkas apie mane pagalvojo.

Vakar, kovo 20-ąją, į Znamenkos kaimą teta Aza išvežė didžiulį refrižeratorių kažkokių daiktų ir baldų. Tačiau tai dar ne viskas! Ji grįžo ir pasakė, kad dar daug jos daiktų liko! Apie pusę tokios mašinos. O gyveno ji vieno kambario bute. Ir per iškeldinimą mes buvom kartu.

1996 m. vasarą, kautynių dienom, Aza padėdavo sužeistiesiems. Ji, bebaimė, lakstė per apšaudymą su švirkštu rankoj.

– Kam jau kam, o jai tai drąsos netrūksta! Sunkią minutę ji duodavo žmonėms vaistų, – sako mama, tačiau kiti kaimynės poelgiai jai nepatinka.

Alikas ką tik išėjo. Jis prisipažino man neturįs dokumentų, todėl negalįs išvažiuoti iš šito išdraskyto miesto. Dabar Alikas prisijungė prie karo suvestų žmonių būrelio. Jie gyvena tame name, kur žuvo armėnė Raisa. Šiuo metu ten pat glaudžiasi pagyvenusios moteriškės rusės Lida ir Galia su mažyčiu naminiu šuneliu.

Ten pat gyvena senutė čečėnė, kuri mokė Raisą islamiškų maldų. Ir du jos sūnūs – tikrasis sūnus Daudas ir priglaustasis Alikas. Į kitą butą persikraustė vyras čečėnas ir jo rusė žmona. Prie tos „draugijos“ prisišliejo du nepažįstami vaikinai. Nežinau jų vardų. Vaikinai dažnai girti.

Griaučiai, likę iš gretimo keturaukščio, pavojingi – jie vos stovi. Dalis viršutinių aukštų balkonų kybo tarsi girlianda ties bedugne. O butai seniai nugarmėję žemyn.

Pensininkė Galia gyveno pačiam viršutiniam, ketvirtam, aukšte ir labai palankiai vertino federalinės kariuomenės įsiveržimą į miestą.

– Jūs nesuprantat! – per visą kiemą šūkavo ji savo patriotiškas prakalbas, – Rusijos kariškiai mūsų namų negriaus! Jie tik nukreipia į kovotojus taškinius smūgius!

Įdomus faktas: kai bombardavo karo pradžioj, tai pats pirmas nugarmėjo būtent jos butas.

Galia, išlipusi iš namo rūsio, ilgai tuomet stovėjo kieme ir tylomis verkė, o josios ručkiukas šunelis virpėjo jai ant rankų.

Tarp kitko, vakar į Grozną atskrido Putinas. Tas dėdulė balotiruojasi į RF prezidento postą. Suaugusieji šneka, kad jis jaunas ir perspektyvus. Nors niekas apie jį nieko tikro nežino.

Prisimenu

Praėjusių metų gruodžio pradžioj, prieš valymą, gretimam name buvo sužeistas taikus gyventojas armėnas, jam nutraukė dalį rankos pirštų. Jaunasis vyras žuvo.

Jis bandė pereiti miesto fronto liniją „Taškalos“ stotelės rajone. Tikėjosi gauti medicininę pagalbą. Iš mūsų pusės jį išleido kovotojai. Toliau rusų kareiviai eiti neleido. Kai jis pasuko atgal, savo būsto pusėn, jam šovė į nugarą.

Ir nužudė motinos akyse.

Senutė motina atbėgo pas mus. Prašė padėti paimti sūnaus kūną. Bet kaimynės ir mano mama nesiryžo. Jos atvirai prisipažino: „Mes bijom! Vaikai gali likti vieni!“ Taip jos savo atsisakymą paaiškino nelaimingajai moteriai. Pamaitino ją, paverkė kartu. Ir viskas.

Iš gretimo namo nužudytojo motina greit išėjo. Savo bute be sūnaus gyventi ji nebegalėjo. Jinai apsistojo pas pažįstamus netoliese, mūsų rajone.

Tačiau ant mano mamos ir ant Stasios su Nina ji nesupyko. Paskui ateidavo ramumos valandom pasimatyti.

Tie gyventojai, kurių neišvarė iš namų per valymą, visi ašaroja, kad nieko neturi. Užėjom į gretimą namą pas Galią ir Lidą.

Prie vieno kambario sienos atremta apie dešimt maišelių nuo cukraus, jie labai balti ir švarūs, prigrūsti kažkokių minkštų daiktų. Kruopščiai užsiūti, paruošti išgabenti.

– Ar norit peržiūrėt? Pačios prasiardykit ir ieškokit, kas jūsų! O paskui pačios užsiūsit! – įžūliai pareiškė Lida, kai mama jos virtuvėj rado mūsų rankšluostį.

Mama joms atsakė nieko neieškosianti, viską išsiaiškinsiąs Dievas.

Mama iš mūsų daiktų atsiėmė tuos, kurie iškart krito į akis: didžiojo puodo, kuriam kažkada laikėm miltus, dangtį ir rankšluostį. Mūsų arbatinį rankšluostį Galia sakė radusi šiukšlyne.

Nesipykom. Ardyti svetimus maišus, ieškoti ten savo daiktų mums buvo atgrasu. Nebuvo jėgų nervintis ir raustis. Mama tvirtai ir išdidžiai tarė:

– Mes visko turėjom ir vėl turėsim!

Vakare sužinojom, kad močiutės Ninos giminaitį nužudė kareiviai.

Jis iki karo dirbo televizijoj. Tą žmogų daug kas pažinojo.

Budur

2000 m. kovo 25 d.

Aš kiaurą dieną namie. Skauda širdį.

Alikas pas mus būna kiekvieną dieną, bet aš stengiuos nesuteikti jam vilčių, kad neįskaudinčiau. Dalia jo nelinksma. Po motinos mirties tėvas vedė. Naujojoj santuokoj radosi vaikų. Alikas nuo vaikystės jautėsi nereikalingas. Tėvas užgėrė, todėl Alikas išėjo gyventi pas draugą į čečėnų šeimą. Dabar savo bičiulį Alikas vadina broliu, o jo motiną – savo motina. Kažkur toli Alikas turi savo tikrąją seną močiutę. Jie nesimato.

Visą vakarą jis šnekėjosi su mano mama. Paaiškino, kad alkoholio geria retai. Sakė, kad aš jam patinku ir kad jis norėtų mane vesti.

Jisai papasakojo, kad, kai Rusijos kariškiai mus ir kitus žmones išvedė iš namo priešais, juos, pasilikusius – Aliką, jo įmotę, įbrolį ir ruses močiutes pensininkes Galią ir Lidą – susodino į rūsį. Galia ant rankų laikė mažą, per stebuklą išgyvenusį naminį šunytį. O viršuj ant rūsio dangčio kareiviai pastatė šaldytuvą. Taip visi išsėdėjo keturias paras. Be maisto ir gėrimo. Vyrai ir moterys. Jauni ir seni. Pensininkėms pasidarė blogai su širdim.

Žmonės sugebėjo ištrūkti pralaužę dalį sienos ir geležies gabalu išrausę tunelį į lauką!

Antraip badu būtų mirę!

Daudą ir Aliką už tokius „savavališkus veiksmus" kariškiai sumušė, tačiau tuo viskas ir pasibaigė.

O prieš savaitę nemokamos košės eilėje aš susipažinau su jauna moterim Maša. Ji turi sūnų, o vyras žuvo per Pirmąjį karą.

Maša gyvena su sena ligota motina.

Verčiasi jie sunkiai. Tenka rinkti butelius, stiklainius ir priduoti

juos. Alikas buvo su mumis. Jis patiko Mašai. Norėčiau suvesti juos, kad susidraugautų.

Šiandien nėra ūpo rašyt.

Širdis viduj dega, staigiai pasisukus – aštrus skausmas.

Patoška

2000 m. kovo 27 d.

Aš kelioms minutėms buvau praradusi sąmonę.

Ir vos nenumiriau.

Mačiau, kad žmonės ir daiktai sudaryti tartum iš auksinių plazdančių musyčių, ir praradau sąmonę.

Aš patekau į krištolinį vamzdį ar į kažką panašaus.

Mane didžiuliu greičiu tempė aukštyn, ir pusiau perregimos esybės, panašios į elektrinius buožgalvius, šaukė man:

– Greičiau į viršų! Lėk su mumis! Sparčiau, nes dar nesuspėsi!

Jaučiau lengvumą ir buvau visiškai pamiršusi, kad mirštu.

O paskui mane nustojo traukti, ir aš išvirtau iš kojų.

Tai atsitiko nemokamo mitalo eilėj.

Eilė grūmėsi, išbadėję žmonės iš nemokamo maitinimo dalintojų plėšė duonos gabalus ir košę. Paskui mane vežė į NSM karo lauko ligoninę ir leido vaistus.

Gydytojas pasakė:

– Tai širdis. Ji vos girdėt.

Ir dar davė tablečių.

Mama įsiuto, kad aš namie nieko dirbti negaliu.

Šiandien ji ėmė rėkt ant manęs dėl virdulio, nes jis išsiliejo. Sudavė!

Netikėtai mama apsivilko pačią ilgiausią suknią, užsirišo pačią didžiausią skarą. Ir išėjo be dokumentų. Mirties pasitikt.

Ji pasakė nenorinti gyventi. Jau geriau snaiperio kulka nei badas, žeminimasis eilėse, nesibaigiančios ligos!

Tikiuosi, viskas bus gerai, ir ji pareis.

P.

2000 m. kovo 28 d.

Mama parėjo.

Kai man buvo labai blogai su širdim, buvo užėjęs Alikas.

Mūsų durys išlaužtos, tai nerakinam jų.

Jis prisilietė prie mano rankos ir pasakė norįs visą savo gyvenimą pragyventi su manimi. Kad aš tik turinti pasakyti „Taip".

Alikas – geras draugas. Man gaila, kad viskas taip klostosi.

Bet aš nemyliu jo.

Tegu jis man atleidžia.

Budur

2000 m. kovo 29 d.

Sapnavau kaimynę Tamarą. Ji dingo 2000 m. žiemos pradžioj. Ruošėsi tapti pabėgėle. Ketino Stavropolyje aplankyti savo dukterį ir naujagimę anūkėlę.

Žadėjo grįžti. Ir dingo be pėdsakų. Dabar giminaičiai ieško jos ir niekur negali surasti. Sapnas toks. Rytas. Tamara beldžiasi į mūsų pravirą langą. Ir sako:

– Neieškokit manęs! Man dėl to blogai. Aš miriau.

– Gerai, – atsakau aš.

Kaimynė tą kartą labai mane užgavo. Ji garsiai pasijuokė, kai skeveldros sužalojo man kojas, o aš šaukiau iš skausmo.

Todėl sapne aš nelabai nusiminiau.

Bet Tamara man pradėjo rodyti paveikslus, ir aš žiūrėjau į juos tarsi per televizorių.

Štai ji eina gatve. Saulė. Vienoj gatvės pusėj radosi šunų. O kita puse bėga vienišas vilkas. Šunys užlojo. Tamara metė į juos akmenį. Tada ją puolė vilkas.

Kilo sumaištis. Šunys ir vilkas nusitempė Tamarą į rūsį.

Ten – medinės grindys. O ties lentom – daug vandens. Vanduo purvinas, drumzlinas.

Kaimynę sviedė į tą vandenį, ji ėmė dust ir skęst.

Pamiršusi, kad sapnuoju, aš nulėkiau ieškoti kokio nors daikto, kad padėčiau jai išsikapanot. Atvilkau lazdelę su kabliuku. Stengiausi ištraukti kaimynę. Tačiau sapne lazdelė nulūžo. Ir kažkas nematomas pasakė:

– Neįmanoma padėti! Gylis – per dvidešimt metrų!

Aš ilgai žiūrėjau į žalzganą, drumstą vandenį. Ir mačiau, kaip ten gurguliuoja burbulai.

Atsibudau išpilta šalto prakaito.

O štai antras sapnas.

Sapnavau Aladiną. Jis buvo ilgais plaukais ir su auskaru vienoj ausy.

Sapne jis iš kišenės išsitraukė bintą, nusišypsojo ir surišo man rankas už nugaros. Paskui užrišo burną taip, kad aš nė žodžio negalėjau pratarti.

Ir pasakė:

– Viskas! Dabar tu mano belaisvė!

Tęsiu

Mama pasiuto. Palinkėjo man mirties.

Jos nervai visiškai pakrikę. Koks siaubas!

Atėjo Alikas. Jis tvirtina, kad pagal Čečėnijos įstatymą mes teisėtai susituoksim, nes aš jau esu „šeimai tinkamo amžiaus" – 15 metų!

Dauguma mano 13–14 metų bendraklasių dar iki karo ištekėjo. Viena jų – Mila – rudenį jau laukėsi vaikelio!

Mačiau ją su didžiuliu pilvu, nešiną sunkiais krepšiais turgavietės rajone. O jos vyras, vyresnis už ją apie dvidešimt metų, traukdamas cigaretę atsipūtęs ėjo pirma jos.

Bet aš žinau, kad laiminga nebūsiu. Nepajėgsiu.

Todėl, kad aš tam tikra prasme miriau. Alikas geras. Tačiau tai – ne mano likimas. Žinoma, būtų galima sutikti, kad galėčiau išeiti iš mamos – Spygliuotukės Pikčiurniukės.

Tačiau svetimojo meilė, jei tik ji nesulaukia atsako, greitai įgris palikusi vien galybę nevilties.

O jis ne iš tų, kurie ilgą laiką galėtų likti tik draugai.

Patoška

2000 m. balandžio 2 d.

Visas dienas sirgau. Alikas buvo atėjęs. Padėjo prie ūkio.

Alikas pataisė mūsų buto laukujes duris, kad užsidarytų.

Dalis grindų koridoriaus kampe susmego į rūsį.

Durų rėmas sutrūko. Seniau, kai būdavom išėjusios, mums išmušdavo spyną. Taip yra buvę keletą kartų! O savo buto durų raktus pametėm.

Dabar savo duris atidarinėjam šakute, tiksliau, jos koteliu arba siauru peiliuku.

Valgom žolę ir pasiraunam česnakų apleistuose soduose. Pinigų visai nėra.

Budur

2000 m. balandžio 13 d.

Man skauda gerklę – angina. Aš negaliu valgyt.

Vakar parsinešėm katę. Mama ją vadina Alisa, o aš vadinu Lochnes. Laukinis, visai neprijaukinamas žvėris.

Dėdė Valera iš vidurinės laiptinės, nepabūgęs minų ir atotampų, ėjo į apleistus sodus. Visoms kiemo moterims parnešė gėlių. Ir man. Mano puokštė – narcizai ir hiacintai. Jis pasakė: „Jaunajai ledi!" Ir išėjo.

Vis nueinam su mama humanitarinės košės. Tai labai toli, „Katajamos" rajone. Košė – vienintelis mūsų maistas. Kartais pavyksta sugudrauti, pasiimti truputį daugiau. Tada pasidalinam su dėde Valera ir pačios valgom ne vieną, o du kartus per dieną. Visi senukai iš gretimų namų prašo:

– Man parnešk pavalgyt, aš alkanas!

– Ir man!

Eilės prie košės didžiulės. Prie langelio, kur duoda maisto, – grūstis. Daug kam pasidaro bloga. Tie piliečiai, kurie normaliai maitinosi, kai buvo pabėgėliai, fiziškai stipresni. Jie įžūlesni ir lenda be eilės.

Alikas nesišneka. Linktels mums iš tolo, ir viskas. Mes nesusipykę.

– Nusivažiavo iki linksmos kompanijos, kur viskas galima. Išgerinėja! – pranešė visažinės kaimynės iš namo priešais.

Šiom dienom daug galvoju apie save. Kokia aš? Prisimenu Aladiną.

Aš visados jį prisiminsiu. Netgi senatvėj, jeigu jos sulauksiu.

Kartą po mūsų langu nugriaudėjo sprogimas, ugnis ir vėjas įsiveržė į kambarį, o Aladinas, pridengdamas mane savimi, pajuokavo: „Aš pamaniau, kad mus jau į Rojų pasiuntė!"

Paskui mudu išskyrė karas.

Man, dar paauglei, norėjosi turėti šeimą, vaikų. Karas kerta iš peties, be anestezijos, iš mano gyvenimo dingo mokyklos draugai, kaimynai ir tie, su kuriais draugavau.

Aš „čia" likau svetima, tačiau ir „ten" – ne sava. Vieni manęs nemėgsta: motina – rusė, kiti šalinasi: tėvo giminėj – čečėnai.

Broliu mano pavadintasis, drauge mano Aladinai, aš myliu tave!

Mudu tik Dievas teis, ne žmonės.

Aš daug apie tave prirašyčiau, bet savigarba neleidžia.

Bet šios eilutės parašytos tau:

Jei mirtis nulemta,
Tu pateksi į Rojų!
Mylimasis, meldžiuos,
Kad sektųs kelionė tavoji!

Šiandien sapnavau nuostabų sapną ir buvau visiškai laiminga. Sapnavau delfinus ir salas.

Karalaitė

2000 m. balandžio 16 d.

Alikas tempiasi aliuminio laidų gabalus. Sveikinasi nenorom.

Į kiemus atvažiuoja mašinų. Vairuotojai superka metalą. Moka grašius: kilogramas aliuminio – trys rubliai, vario – septyni rubliai.

Pinigai – tai duona.

Visi didžiųjų namų gyventojai ir gyventojai iš privataus kvartalo ėmė ieškoti įdaužtų puodų ir laidų. Jie perknisa šiukšlynus, šiukšlių krūvas.

Vyrai ir moterys, tie, kas iš stipresniųjų, dėl varinių ir žalvarinių detalių ardo radiatorius, dujų kolonėles. Tai – ne mūsų su mama jėgoms. Visi kaimynai susideda „turtus" prie savo laiptinių ir juos sergi!

Neseniai mūsų kiemo namuose apsistoję vaikinai tiek visko prisitempė, kad pilną autobusą sugebėjo prigrūsti!

O mes sliūkinam nemokamos košės.

Karalaitė Budur

2000 m. balandžio 18 d.

Garbė Aukščiausiajam!

Džinas perdavė laišką ir nuotrauką, kurioje – jis ir Aladinas!

Jie greit atvažiuos į svečius.

Alikas ėmė meluot, neva aš sutikusi už jo tekėt. Jis ir Daudas vaikščiojo po didžiųjų nepribaigtų namų laiptines pas juose gyvenančius žmones ir tauzijo šitas nesąmones. Kai tik išgirdo, mama apšaukė juos bepročiais ir melagiais.

Pagal čečėnų papročius, aš privalau sutikti. Kitaip jie mums keršys už pažeminimą. O senolių, kurie padėtų išspręsti konfliktą, greta nėra.

Mama „brolius“ apšaukė visos liaudies akyse. Jie pikti kaip velniai ir grasina mums. Jie pareiškė, kad parašys apie mus kokį nors skundą.

Jie mano, kad privers mane su jais bendrauti iš baimės?!

Tai niekšai!

Tikri musulmonai ir krikščionys nuo tokių žmonių skiriasi kaip diena ir naktis.

Nusispjaut! Aš negyvensiu savo gyvenimo sugniuždyta.

Aš nieko neturiu, tik išdidumą!

Teapsaugo mane Aukščiausiasis nuo tokių „draugų“ ir kaimynų. Ir apskritai nuo tokių pažįstamų. Ir šiandien, ir ryt, ir visados!

Budur

2000 m. balandžio 19 d.

Parvažiavo Mariam ir Varia. Teta Mariam man parvežė savo jaunėlės sesers drabužių. Mes gėrėm arbatą!

Aliko ir Daudo draugai ir toliau chamiškai elgiasi. Bando įbaugint.

Kerštauja dėl mano atsisakymo. Jie susidraugavo su vaikinais iš kitų gatvių. Su tais, kurie marodieriauja po griuvėsius, o paskui, pardavę savo radinius, girtuokliauja. Kasdien!

Vienas jų, vilkintis gantamirovininko (tai čečėnų, į savo tėvynę atėjusių su rusų kariškiais, dalinys) uniforma, ėmė mane vytis. Jis bėgo per kiemą. O visi gyventojai apsimetė nieko nematą. Aš užskuodžiau pas tetą Mariam. Jos bute buvo daug žmonių: mano mama, močiutės Nina ir Stasia, teta Varia ir Baširas.

Gantamirovininkas buvo girtas, apsiginklavęs automatu. Pui-

kavosi savo įžūlumu. Drąsiai išspyrė durų spyną ir įvirto į svetimą butą. Visi išsigando. Pritilo. Moterys net pasiūlė jam arbatos.

Tačiau vaikiną buvo apėmęs apmaudas. Jis drožė:

– Aš nenoriu jūsų arbatos!

Visi jį švelniai įkalbinėjo nepykt.

– Mes tau – ne apsauga, – suskubo perspėti mane Varia ir močiutės, traukdamosi atatupstos kaip vėžiai.

O aš priėjau prie jo ir pasakiau:

– Dink iš čia! Nešdinkis!

Nes man jau atsibodo nuolat laukt mirties ir bijoti.

Jis nustebęs pasižiūrėjo į mane ir... išėjo. Atsisėdo kieme palei mūsų langus.

O mano mama nuėjo paskui jį. Ji papasakojo jam, ką patyrėm. Apie valymą sausy. Kaip mes turgavietėj buvom sužeistos raketa. Gantamirovininkas paprašė gerti. Mama atnešė arbatos.

Vaikinas išgėrė ją. Atsisveikindamas pareiškė dar ateisiąs. Pasakė:

– Mano vardas – Mahometas arba Aslambekas, vadinkit kaip norit, pasirinktinai.

– Negaišk laiko! Tu čia be reikalo! – paprieštaravo mama.

Tačiau išsiskyrė jiedu gražiuoju.

Mariam ir Varia rytoj išvyksta. Aš mielai važiuočiau drauge, tik pinigų nėra. Autobuso bilietas kainuoja labai brangiai.

Karalaitė Budur

2000 m. balandžio 21 d.

Žinai, Dienorašti, ką pasakoja Aliko įmotė? Jis vedė!

Ir savaitė nepraėjo nuo tos dienos, kai buvo atėjęs pas mane. Tvirtino, kad myli.

Girdėjau – Alikas rytą susibarė su gantamirovininku ir tuoj pat išvažiavo. Sako, pas tikrąją močiutę rusę. Jo įbrolis Daudas stipriai užgėrė. Žinoma, Alikui apmaudu, kad nesutikau tapti jo žmona. Jis tikėjosi, kad „manajam" Aladinui kas nors atsitiks!

Tačiau Aukščiausiasis nusprendė kitaip.

Man atrodo, kad šnekos apie vestuves – pramanai.

Jo draugai ir Daudas niekur nebuvo išėję. Kiaurą dieną kieme. Jie nežinojo, kad Alikas dings. Būtent todėl niekas nėjo į valgyklą pasiimt nemokamos košės. Tad liko alkani.

Azai ir Linai pranešus apie vestuves, pareiškiau, kad linkiu Alikui laimės! Ačiū Dievui – jis atstojo! Kaimynės smalsaudamos priėjo arčiau. Norėjo pažiūrėti, kaip reaguosiu. O gal imsiu ir apsižliumbsiu? O jos, tuo pasimėgavusios, perlėks kiemus su naujom paskalom.

Tačiau tokio malonumo aš nesugebėjau joms suteikti.

2000 m. balandžio 22 d.

Kiek man žmonės davė drabužių! Visi mato: aš nieko nebeturiu, vaikštau su palaikiais.

Visus geruosius ir naujus iš mūsų išvogė.

Vakar daugiavaikė moteris padovanojo man batus! Bet jie per maži. Tai bėda! Teks juos parduot arba išmainyt į duoną.

Pas mus atėjo katinas. Rainas. Apsigyveno pas mus. Pavadinau jį Ibrahučiu.

P. S.

Aš sapnavau Sultaną. Jis šypsodamas pasakė: „Tai apsirikimas! Aš nemiręs, aš gyvas!"

Pabudusi aš ilgai negalėjau atsitokėt.

Tik kelioms valandoms praslinkus pavyko įtikint save, kad jis, taikus gyventojas, sušaudytas ir gyvas būti negali. Tiesiog jo Siela su tuo dar nesusitaikė.

Parašiau eiles.

Gyvenimas mano – daina nebaigta,
Kažkas uždainavo, kažkas ją pamiršo.
Praeitis neatgis, ji nebus prikelta,
Nes mirtis ir kapai jau paėmė viršų.

2000 m. balandžio 24 d.

Alikas bėgo nuo vilko – užpuolė ant meškos!

Jis pasakojo, kad tėvų namuose vyko išgertuvės ir buvo narkotikų. Ir dabar visa tai pasikartojo. Jis gyvena su mergužėle, truputį vyresne už save. Ji išsidažiusi, palaidais plaukais. Buvo apsivilkusi aptempta suknele ir juoda neperšlampama striuke.

Aliko įmotė sielojasi. Skundžiasi:

– Joks tikėjimas nelaiko jo! Merga kanapes rūko! Ir jisai ten pasuko, į narkomaniją.

Gaila Aliko. Jis ir pats nesidžiaugia! Vargšelis. Į mane žiūri tuščiu žvilgsniu. Nesisveikina.

Kai kiemas sužinojo, kad Aladinas gyvas, jų neapykanta ir pyktis man sustiprėjo.

Mes su mama buvom pas rajono komendantą. Administracija mums pasakė, kad nuo balandžio 25 dienos karšto maisto duos nebe visiems. Tik vaikams iki 14 metų ir pensininkams. Mes ne pensininkės. Kovo 20-ąją man suėjo 15 metų. Taigi gauti maisto mums „nesišviečia“!

Pagalvojom ir atnešėm gydytojų išrašytas pažymas. Parodėm. Iš NSM karo ligoninės, iš 9-osios ligoninės. Komendantas rusas išrašė popierių, kad maisto mums duotų visą gegužės mėnesį. Mes išgelbėtos nuo bado!

Visažinės Aza ir Lina lūkuriavo mūsų kieme, kad pasakytų:

– Alikas aprodė draugei močiutės namą. Jis paveldėtojas! Jis turės savo namą! – erzino jos mane, „prakišusią sužadėtinę“. Bet aš nenusiminiau. Aliko moteriškę visi keikia. Aš įsitikinus, kad jai apšneka mane! Man atrodo, kad ją apkalba iš pavydo. Juk ji turi vyrą, civilinį*, kaip dabar sakoma. O Lina ir Aza net tokio neturi.

Budur-Patoška

2000 m. balandžio 25 d.

Gavom maisto talonus! Ilgai šnekučiavomės su darbščiąja Maša, dirbančia valgykloj. Ji vienintelė rusė, kuri sugebėjo ten įsidarbinti. Visur retas darbo vietas užėmė čečėnai.

Dieną parvažiavo namo, stovinčio priešais mūsiškį, gyventojai. Jauna moteris, neseniai tapusi našle. Vardu Elita. Ji liko viena su ketvertu vaikų! Jos vyras – autobuso vairuotojas – rizikuodamas gyvybe vežė pabėgėlius, senukus ir vaikus iš kalnų kaimų. Jo autobusą apšaudė kareiviai. Autobusas su žmonėmis nukrito į prarają, visi žuvo. Elita sukrėsta! Ji visai jauna moteris, o plaukai – žili. Jos šeima visados mūsų kieme pagelbėdavo kaimynams. Apie rusus jie buvo geros nuomonės. Dabar našlė su rusakalbiais gyventojais nebesišneka. Nebesisveikina. Mes paversti priešais!

* Civilinis vyras – sugyventinis (*rus. šnek. k.*).

Parvažiavo mūsų laiptinės kaimynai. Motina ir sūnus. Tai jie pernai spalį vežiojo mane į ligoninę. Ramzesas Urus Martane buvo sužeistas į ranką ir koją. Jį išgelbėjo kovotojai! Nuvežė į karo ligoninę. Bet jis neteko kelių pirštų. Kaimynai iš karto pasiskundė: jų mašina apšaudyta nepataisomai.

Aliko kieme nebuvo.

Pradėjo lyti.

Dėdę Valerą iš vidurinės laiptinės stipriai sumušė. Aš nežinau, kas.

Šiandien, mums grįžus į namus, neatsidarė durys.

Teko pasikviesti vieną iš brolių Borzovų, kad išmuštų mums duris. Jis išmušė. Rytoj jas taisysiu. Šiandien vėl teks miegoti be spynos!

Pusrūsis su susmegusiom grindim, vos besilaikančiom sienom – tai mūsų būstas. Dabar dar ir be durų.

Lina ir Aza visai suįžūlėjo. Rytais jos iš namų išeina tuščiomis, o vakarop parsivelka maišus svetimo gero. Kartais per audinį persišviečia daiktai, forma panašūs į kibirus. Dešimtys kibirų! Kartais maišuose skimbčioja stikliniai indai.

Rusė pensininkė Lida iš gretimo namo rėkia ant visų, reiškia pastabų. Kiekvieną dieną ji prie savo laiptinės mazgoja gražias vazas iš svetimų namų. Ir tvirtina:

– Pataikė tiesiai į mano butą. Nieko nebeliko! Anei daiktelio.

Dar, Dienorašti, atsimink.

Šįryt išvažiavo Vovka su Olia ir močiute Marija. Jų laiptinę saugojo ketvertas kareivių su automatais! Kareiviai krovė mantą į didžiulę mašiną!

Dalykas tas, kad Olia porą mėnesių dirbo karinėj komendantūroj ir vėlai grįždavo namo. Jos vyras jaudindavosi. Prisigerdavo. Stengėsi pasitikti žmoną po darbo. Olgos darbe, komendantūroje,

jis keldavo skandalus, keikė ją negražiais žodžiais. Visiems skundėsi. Pasakojo, kaip jį, teisėtą sutuoktinį, prie žmonos darbo vietos federaliniai kariškiai pririšo prie medžio ir norėjo sušaudyti! O teta Olia tiesiog gudri! Ji susidraugavo su vadovybe. Pasidarė sau ir vyrui naujus pasus. Vietoj senųjų, kuriuos rudenį atėmė kovotojai, užklupę juos vagiančius svetimus daiktus! Ji pati kiemui išsiplepėjo! Dabar šitai vadinama taip: „Praradus dokumentus gaisro metu."

Olia pati mums iš kvailumo viską papasakojo.

Savo vyrą ji priregistravo jo žuvusios motinos bute. Juk buto dokumentus ten išvogė! Atkakliai sklinda gandai, kad bus mokamos kompensacijos už būstus.

Kai toji šeimynėlė krovėsi daiktus, viena senučiukė kaimynė, pavarde Andersen, atpažino savo sakvojažą, prikimštą daiktų. Ėmė ašaroti ir šaukti:

– Mano! Mano krepšys! Atiduokit, marodieriai!

Bet niekas jos neišgirdo. Vienas rusų kariškis, atvirkščiai, užstojo išvažiuojančiuosius:

– Užsičiaupk! Nekauk čia žmonėms prieš kelionę, nes dar gausi! – ir trūktelėjo automatą.

Pamačiau – teta Olga mūvi rudas mamos pirštines. Jos per iškeldinimą liko mūsų bute. Ant šaldytuvo. Dabar, mūvėdama jomis, Olga padėjo krauti mašinon „savo" daiktus.

Išvykstantieji planuoja: su iš Grozno pasitraukiančiu daliniu pateks į Mozdoką. Galimas dalykas, tai apgaulė. Krauti daiktų jie niekam iš kaimynų nepatikėjo! Tik kariškiams.

Toji šeima išsivežė tris sunkvežimius įvairiausių daiktų.

O močiutės Andersen man buvo labai gaila. Aš jau suvokiau – daiktai neamžini, o ji, matyt, sielosis dėl savo turto, žmonių pavogto jos pačios akyse.

Tačiau mirdami mes nieko nepasiimsime su savim, ničnieko. Aš tai tikrai žinau.

Prieš kelias dienas buvo atvažiavusi Zolina su dukrele.

Jų butas kaip reikiant suniokotas. Motina ir duktė nakvojo pas mūsų kaimynes.

Zolina iš pelenų ir dulkių susirinko savo turto likučius.

Ji papasakojo, kad jos vyras Suleimanas iki jos neprivažiavo. Dingo.

Patoška-Budur

2000 m. balandžio 26 d.

Pas mus – svečias. Jo brolis man perdavė Aladino raštelį iš pabėgėlių stovyklos Ingušijoj. Broliai Borzovai, jų senoji motina ir sesuo kuriam laikui išvažiuoja į Ingušiją. Šiom dienom ten dalins papildomą humanitarinę pagalbą. Jie apsiima perduoti mano laišką Aladinui ir Džinui. Pasirodo, jie Ingušijoj gyveno toj pačioj gatvėj kaip ir Džino artimieji! Kai mūsų kaimynai žiemą peršalo ir sirgo, Džino giminaičiai kasdien jiems duodavo pieno! Koks mažas pasaulis!

Kai krovė Elitos daiktų likučius, stovėjau savo laiptinėj. Nepadėjau. Elita dabar negali ir akyse matyti tų žmonių, kurių pavardė rusiška. Nekenčia jų. Aš ją suprantu. Užtat kaimynai čečėnai, padėję jai susikrauti daiktus ir apraudantys jos vyro lemtį, pavogė josios krepšių ir pasislėpė už laiptinės durų.

Būtent – Aza, Lina ir Rezvanas. Vėliau, kai mašina, vežanti nelaimingąją našlę, dingo posūky, šie išsitraukė krepšius ir tiesiai prie

laiptinės ėmė dalintis, ką prisivogę. Nė trupučio nesivaržydami ir šūkaudami iš susijaudinimo! Tačiau paaiškėjo, kad prisivogė vaikiškų striukyčių! Juk toje šeimoje daug mažylių mergaičių. Jie ten pat kieme matavosi drabužius, tačiau vaikiškos striukytės suaugusiems liurbiams buvo per mažos. Alachas juos nubaudė!

Paskui jie žvilgtelėjo ir pamatė, kad aš visa tai stebiu iš savo laiptinės.

Aza sušvokštė:

– Dabar taukš, bjaurybė rusė!

Ir jie suėjo į namą priešais.

Budur

2000 m. gegužės 1 d.

Vakar pliaupė smarkus lietus, dabar šviečia saulė.

Marodieriai ištisą naktį landžiojo po mūsų namą. Būtina nedelsiant įstatyti laiptinėj duris!

Kad bent Baširas atvažiuotų!

Iš kitų kaimynų – naudos jokios. Dabar baisu gyvent! Daug blogiau nei per karą.

Nuo žiemos kareivių pramuštos antro aukšto sienos dabar tarsi labirintai jungia visas laiptines. Žmonės įeina pro vieną vietą, o išlenda pro langus arba pro kitas laiptines. Marodieriai įsigudrino išeiti tuščiomis. Paskui jie susirenka daiktus į karučius, prieš tai mantą išmėtę pro langus.

Prieš dvi dienas buvo atėjęs milicininkas. Pranešė naujieną. Pasirodo, mane per karą pagrobę kovotojai! Šitoks nuotykis, o aš net nežinojau!

Tačiau mama ir kaimynės močiutės pareiškė: „Šito pas mus neįvyko!“ Čečėnas milicininkas, patarnaujantis naujosios valdžios komendantūroje, priėjo prie mūsų stalo, atsivertė knygą ir pamatė Džino ir Aladino nuotrauką. Paklausė:

– Jie kas?

Mama baisiai supyko.

– O jūs akiplėša! – tarė ji.

Ir, kad paerzintų tą žmogų, pasakė:

– Tie vaikinai – iš buhalterių kursų, kuriuos aš iki karo lankiau!

Atėjūnas – tikras begemotas! Uždarė mūsų duris ir – prie manęs. Savo rankiūkštes tiesia! Gyvulys! O kai sugėdinom jį, atsikirtom, įniršo. Pareiškė:

– Aš – valdžia! Panorėsiu ir dvyliktą nakties pas jus ateisiu! Surengsiu dokumentų patikrą. Kad nesidarkytumėt.

Mama nebesitvėrė pykčiu:

– Vienąkart ateisi – daugiau nebenorėsi ateit! – užrėkė ji ir pirštais parodė „valdžiai“ nepadorų ženklą.

Dabar sumišo jis. Pažadėjo išvešiąs mane apklausti. Mama jį apšaukė puspročiu ir pasakė, kad aš buvau sužeista turgavietėj, spaly. Mes turim dešimtis liudytojų! Jei ji dar kartą jį pamatysianti ant mūsų slenksčio, tai skundas rusų komendantui į naująją administraciją bus išrūpintas! Su gydytojų iš 9-osios ligoninės, iš NSM karo ligoninės pažymų kopijom!

– Už šmeižtą ir prasimanymus išlėksi iš savo sočiojo darbelio! – šaukė ji įsisiautėjusi, o jis leidosi į kojas ir kažką iš pykčio bambėjo čečėniškai.

Išsiaiškinom, kad šis draugužis anksčiau yra šnekučiavęsis su Daudu. O paskui faras liko nakvoti pas Azą. Pasišnekėjo su Lina ir ją išsiuntė.

O gudrioji Aza pasirodė kieme ir kaimynams garsiai paskelbė:

– Milicininkas išėjo!

Bet mes stovėjom laiptinėj ir matėm – tas žmogus iš namo neišėjo! Mama ir aš apėjom namą. Patikrinom! „Valdžia" gražiuoju šnekučiavosi su Aza prie lango.

Apie karą, apie kažkokius kompiuterius. Apie tai, kad Aza patekusi į kažkokį sąrašą. Ir kad jis jai padėsiąs! Tačiau tik tuo atveju, jei Aza „bus šaunuolė". O dar geriau būsią, jeigu ji sugebėsianti apie ką nors papasakoti, „duoti nukreipimą". Mes atsargiai dirstelėjom į kambarį, į pirmą aukštą: Aza išsitraukė maisto atsargas ir išdėliojo jas priešais svečią.

Netrukus ji išėjo į kiemą.

Aš ir mama tarsi dvi šnipės jau buvom suspėjusios apeiti jos namą. Priėjom artyn prie didžiosios įskilusių plytų kiemo krosnelės, ties kiemo viduriu. Tikėjomės, kad Aza pasakys mums bent dalį tiesos. Tačiau Aza užkūrė ugnį. Įbedė jon didelį virdulį. Dar kartelį garsiai pranešė:

– Milicininkas seniai išėjęs!

Sulaukė, kol virdulys užvirs. Paaiškino, kad šiandien ją „priveikė". Dabar ji eisianti vakarieniauti, o paskui iš karto gulsianti miegot.

– Nesibelskit pas mane! – visus kaimynus įspėjo Aza. – Išgersiu tablečių ir miegosiu. Galvą skauda!

Namie mama pasakė:

– Jinai juk kažkada normali buvo! Negi šitaip pasikeitė? Ar labai bijo?

2000 m. gegužės 2 d.

Štai vienas mano naujųjų kūrinių.

Tęsiasi mūšis,
Vėlei kraujas sniege,
Karas išskiria mus,
Mes jau ne drauge.
Vėl pro dūmus, ugnis,
Minosvaidis kerta.
Mirti jauni –
Ryžtasi kartos!
O motina savo
Palaidoja vaiką.
Kažkas papokštavo,
Ką pašalinti reikia.
Lanką rankų suaugusių
Savo vargiai atjuosiu –
Mano mirštantis draugas
Užpustytas sniegųos.

2000 m. gegužės 9 d.

Šiandien visi, kas tik geria, spėjo prarasti žmogiškąjį veidą.

Nuolatos šaudo patrankom. Niekšai! O juk daug šeimų su vaikais grįžę namo! Kaip gali naujagimiai miegot?! Jokios sąžinės! Jie, pamiršę įprastus žemės garsus, svaiginasi šaudynėm kaip narkotiku.

O gegužės 7-ąją pas Mašą iš valgyklos įsiveržė ketvertas vietinių čečėnų. Jie sumušė seną ligotą jos motiną ir šešiametį sūnų. Atėmė visus pinigus, buvusius namie, visus maisto produktus, dokumentus. Sumušė, išprievartavo Mašą ir išėjo. Kaip gyvent toliau, Maša nežino.

Kaimynai nori užgrobti jų senutėlį namą ir sklypą. Valdžia pasikeitė, o rusų niekas neužtaria!

Kol stovėjom eilėje prie maisto, Maša, kaip mes patarėm, suvaikščiojo į komendantūrą papasakoti apie atsitikimą. Jai davė kelias konservų skardines – ir visa pagalba.

Šios jaunos moters likimas neglostė. Jai 24 metai.

Su pirmu vyru čečėnu ji gyveno neilgai. Vyras žuvo. Užsimušė važiuodamas mašina. Antrasis jos vyras buvo rusas. Kartu jie išgyveno septynis mėnesius. Jis žuvo 1999 m. rugsėjį. Padorus vyras! Negeriantis. Jis pateikė dokumentus – norėjo įsisūnyti jos vaiką. Bet nebespėjo.

Maša verkė. Ji sakė bijanti. Galimas dalykas, dėl seno namelio ir žemės sklypo juos nužudys.

– Parduot neįmanoma! – skundėsi ji. – Nieks nepirks! Jie laukia, kol gelbėdamiesi pabėgsim.

Aš patariau Mašai pasikeisti vardą. Prižadėjau jai atnešti kinžalą savigynai ir maldaknygę.

Nusprendžiau kieno nors paprašyti granatos arba ją nupirkti. Dabar tokius daikčiukus daug rusių iš kareivių perka. „Apsiginti! Gelbėtis!“ – pagrindinės užduotys. Aš mačiau ir girdėjau „Beržely“, kaip rusų kareiviai mokė dvi močiutes:

– Reikia nuimti granatos žiedą ir užspausti degtuvą! Geriau stovėti už sienos. Būtų saugiau! Mesti granatą reikia kuo toliau.

– Ką daryt? – perklausė kurčia bobulė.

– Va taip reikia! – rodė jai kareivis.

Mačiau, kaip bobulė, paėmusi granatą, mainais kareiviui davė stiklainį uogienės!

Vakar buvom susitikusios Aliką. Sakė, kad jam apie mus šnekėję bjaurių dalykų. Tokių vulgarių, kad jis lig šiol negalįs atsigaut. Kad jo čečėnų šeimyna uždraudusi jam matytis su mumis. Užrakindavusi jį! Girdydavusi alkoholiu! Jį įtikinėję, kad mums reikia keršyti! Tačiau jis, Alikas, nesutikęs mums kenkt. Jis išlaužęs užrakintas duris! Išėjęs! Šįsyk Alikas mano palikęs savo netikrąją šeimą visiems laikams.

– Mamos gaila! – kartojo Alikas. – Aš ją lankysiu!

Jis turėjo omeny pagyvenusią čečėnę, atstojusią jam tikrą motiną.

Jis papasakojo tikrai gyvenąs su jauna moterim, tačiau nesusituokęs. Jis norėtų užimti tuščią butą mūsų kieme, būti mūsų kaimynas. Alikas pažadėjo perduoti Mašai vertingą dovaną – granatą. Jis ją rado, kai mūsų paprašytas soduose ieškojo nužudyto žmogaus.

– Kartą Maša pagąsdins – daugiau prie jos niekas nebesiartins! – mostaguodamas rankom dėstė Alikas. – Tik geriau mesti ne į žmones, o į kitą pusę. Kad tik triukšmo būtų!

Kodėl rusams ir čečėnams, norintiems išvažiuoti iš mūsų respublikos, nepadeda? Vadinasi, šalis įstūmė tokius kaip mes, mažašeimius, pensininkus, į ugnį! Paliko likimo valiai. Vienišius. Motinas su vaikais. Neįgaliuosius. Ligonius.

Reikia norinčiuosius išvežti. Suteikti būstą, įdarbinti lygiaverčiuose Groznui miestuose, kur nevyksta karas.

Stalinas per tris 1944 m. vasario dienas deportavo čečėnus į Kazachstaną. Kodėl šiandien, 2000-aisiais, taikių žmonių gelbėjimas ir išvežimas iš čia tapo neišsprendžiama problema? Vadinasi, jie niekam nereikalingi.

Visų savanoriškai persikėlusiųjų namus ir butus derėtų atiduoti

tiems, kurie lieka. Tiems, kurių geresnė padėtis, kurie gali, o svarbiausia – nori – gyventi mūsų respublikoje.

Išvykstantieji būtinai turėtų gauti gerą piniginę kompensaciją už materialinę ir moralinę žalą. Viskas! Žmonės visų tautybių ir visų tikėjimų. Toks mano projektas.

Jeigu aš turėčiau valdžią, taip ir padaryčiau!

Jau devynios dienos, kaip įdaviau laišką!

Aladinai, broli mano, drauge mano, nejaugi neateisi?

Karalaitė Budur

2000 m. gegužės 10 d.

Šiandien mes ramiai (mamos kišenėj) pro visus karinius postus pranešėm granatą. Jų buvo trys ar keturi.

Pabuvojom pas Mašą. Skurdas nenusakomas! Nėra daiktų.

Aš iš to, ką man išvažiuodami davė kaimynai, pririnkau Mašai dovanų. Nupirkom šokoladuką jos sūnui. Sukrapštėm grašius už parduotus degtinės butelius, kurių dabar mėtosi aplinkui!

Mama iškepė du papločius. Aptepė juos uogiene.

Tikiuosi, kad Maša taps musulmone. Tuomet, jai pasikeitus vardą, ir gyvenimas keisis.

Stovėdamos prie nukentėjusios Mašos namo garsiai pakartojom, kad mūsų vyrai, jei reikia, pagyvens jos name. Pagaus chuliganus!

Žmonės, gyvenantys greta, žvilgčiojo ir klausėsi. Matyt, pamanė, kad mes – jos pirmo vyro, jos sūnaus tėvo, giminaitės. Grįžtant iš Mašos, mums iš paskos ilgai šmėžavo vaikėzas su dviračiu. Mus neabejotinai sekė!

2000 m. gegužės 11 d.

Apalpau eilėj prie košės. Man pasidarė blogai su širdim.

Manęs ilgai niekas negalėjo atgaivinti. Atsitiktinai šalia buvo gydytoja. Toji moteris šaukė:

– Dingsta pulsas! Mes netenkam jos!

Išgelbėjo mane rusų kariškis, vandens vežėjas.

Jis nuvertė žemėn didžiulę cisterną. Žmonės pasipiktinę ėmė rėkt. Geriamasis vanduo – deficitas. Gyventojai atėjo iš toli. Bet vandens vežėjas neklausė žmonių. Jis greit įsitempė mane į kabiną. Mama įsirioglino greta. Mama rankose laikė baltą skudurėlį.

Per sąmyšį, kilusį aplink mane, niekuo neišsiskiriantis jaunas čečėnas savo krauju baltam skudurėly nubrėžė raudoną kryžių! Mama iškėlė „vėliavą“ lange.

Desperatiškai signalizuodamas, lėkdamas pro visus blokuojamuosius postus, rusų kariškis atlakino mus į karo ligoninę!

Gydytojai suspėjo. Sugrąžino mane mamai ir planetai, vardu Žemė.

Karalaitė

2000 m. gegužės 14 d.

Maša pranešė: žmonės su ja pradėjo sveikintis! Kaimynai su savo vaikais perdavė vaišių! Štai taip! Vadinasi, mūsų „numeris“ suveikė.

2000 m. gegužės 15 d.

Mes pridavėm aliuminio už 50 rublių!

Lietūs! Begalinės pilkos ir blausios dienos!

Eilės iš seno sąsiuvinio, surasto kieme:

Štai kregždės krykšdamos virš stogo suplazdėjo,
Didžiuodamasis žengia Pavasaris dabus!
Į gedulo ir liūdesio namus aure įėjo
Pavasaris gražuolis, žieduotas ir žvarbus.

Graudu man žvelgti nūn lapijon ton!
Koks liūdnas iškilmingas šis vaizdas be tavęs!
Ir laukiu vis, kada ruduo geltonas
Žarstydamas lapus mus vėl drauge suves.*

Nežinau autoriaus.

Aladinai! Šios eilutės apie mus. Aš laukiu.

Budur

2000 m. gegužės 22 d.

Mudvi su mama prekiaujam. Vakar atėjo žinių iš Aladino. Jis birželio 10 dieną žada atvažiuot.

Broliai Borzovai namie. Tai jie parnešė naujienų. Jų senutė mama parsivežė kačiuką, mažą! Jis ručkis.

Aš einu į sodus uogų ir vaisių, nors ten gali būti atotampų. O ką daryt? Valgyt norisi!

Tavo šeimininkė, Dienorašti.

---

* Aleksejaus Tolstojaus eilėraštis.

2000 m. gegužės 30 d.

Labas!

Sapnavau vakar legendinį laivą „Titanikas", ir neatsitiktinai! Turguj susitikau Kusum giminaitę! Jos senąją tetulę. Šioji iškart ėmė siūlyti tekėti už savo sūnaus Abdulos. Priimta, kad čečėnai pažindina ir perša jaunus žmones. Ji daug mums papasakojo, pavyzdžiui, kad Kusum buvo sužeista. Ir kad greitai ji turėtų atvažiuoti į Grozną pas savo mamą.

Užsirašiau adresą.

Bet svarbiausia – sužinojau liūdnąją naujieną: Kusum sūnus žuvo kare! Daudas! Jam dvidešimt vieni! *Dal geč Doila cun**!

Tai atsitiko žiemą.

Ir aš prisiminiau! Kartą žiemos naktį prabudau. Iš šalčio cypsėjo ir prie manęs glaudėsi žiurkės. Užsidegiau žvakę, tačiau jos jau nebebijojo šviesos. Ir lindo arčiau, kad sušiltų. Galop nustojau jas vaikyti, ir šios aprimo man palei kojas. Ūmai pajutau stumtelėjimą. Atsimerkiau. O šalia – vaiduoklis. Aš nemiegojau ir mačiau jį! Aukštas žmogus baltu lietpalčiu. Savo veidą jis kruopščiai slėpė po gobtuvu:

– Aš atėjau pas tave atsisveikinti. Nenoriu gąsdinti! Mane smarkiai sužalojo, – pasakė jis. – Atėjau paskutinį kartą pažvelgti į tave.

– Kada Daudas žuvo? – paklausiau aš giminaitės. – Prieš Naujuosius metus ar po jų?

– Nežinau dienos! – išsisukinėdama atsakė Kusum giminaitė. – Bet sužalotas buvo į kaklą ir į galvą, net motinai neleido jo pamatyt: taip sudarkytas buvo kūnas.

Budur

---

* Teatleidžia Dievas jam kaltes! (*Čeč. k.*) – sustabarėjęs žodžių junginys, sakomas žmogui mirus.

2000 m. birželio 4 d.

Buvom pas Kusum. Tiksliau, pas jos seną ligotą mamą ir jaunėlę seserį.

Buvo keista: pasibeldėm, kažkas priėjo prie laukujų durų! Paskui lengvais žingsniais nubėgo. Po kokių penkių minučių išėjo jaunėlė Kusum sesuo su nuostabiu vaiku ant rankų. Mes jau žinojom, kad tai jos duktė. Ji gimė 2000 m. sausį! Per apšaudymą! Mergaitę pavadino rytietišku vardu – Raisajana.

Kusum sesuo nervinosi, ypač kalbėdama su manimi, tačiau pasikvietė. Užplikė arbatos. Jai keistai trukčiojo veidas. Ji pasakė, kad Kusum ir Aladinas laimingi. Greitai jiems gims vaikelis! Ji patvirtino, kad sūnėnas Daudas mirė.

Didelis, turtingas namas! Tik keista: jos mirštanti motina neturi paprastų vaistų nuo galvos skausmo!

Aš pagailėjau mirštančios močiutės. Pasėdėjau šalia. Padariau lengvą masažą.

Paprašėm, kad Kusum pas mus apsilankytų. Nepaisydamos nieko, mes džiaugsimės susitikimu!

Aladinai! Nebijok! Paaiškink tiesą! Mes suprasim.

Tik nedink iš mūsų gyvenimo be pėdsako!

Iš tikro aš taip pavargau nuo melagysčių, visuotinių ir visa apimančių, kad vaduojuosi vien eilėmis.

Mirtinai pavargau aš gyventi,
Ir jau nieko priimt negaliu,
Savo varganą žemę myliu,
Nes kitos man neteko pažinti.

O. Mandelštamas

2000 m. birželio 7 d.

Vėl karas! Ištisą naktį Černorečjės gyvenvietės pusėj vyksta kautynės..

Tai apytiksliai dvi valandos kelionės nuo mūsų autobusu.

Mes matėm tris sunkiuosius lėktuvus. Sprendžiant iš variklių gausmo – bombonešiai.

Jie skrido viršum mūsų namų būtent „į tą" pusę!

O Aukščiausiasis! Leisk man dar nors kartą pamatyti Aladiną! Taip ilgisi mano Siela!

Pas mus soduose – aštuoni šuniukai. Juos saugo dideli šunys – jų mama ir tėtis! Mano katinas Ibrahutis visą laiką miega. Paseno!

Šiandien kaip reikiant kala patranka! Pataiko į sodus anapus kelio nuo mūsų.

Dega Gamyklų rajonas.

Budur

2000 m. birželio 11 d.

Apleistuose soduose, kur kojos dažnai smenga žemėn, mes renkam vaisius, ir tuomet aš galvoju apie tuos, kurie guli ten, negiliose duobėse. Ką prisirenkam, parduodam turgeliuose arba išmainom į duoną.

Mama atsargiai praskina taką. Mūsų tikslas – neužlipti ant minos, nekliudyti atotampų. Mus gali užpult konkurentai. Nesutariame su kaimyne, iš kurios atsiėmėm savo arbatinį rankšluostį. Lida šaukia:

– Sodai palikti man! Viskas mano!

Tačiau tiesa greit išaiškėjo. Atvažiavo tikrieji šeimininkai. Pavyzdžiui, kaimynė Zulaj. Paklausėm jos:

– Kaipgi mums elgtis?

– Vaisius leidžiu rinktis visiems! O jums – pirmučiausia! – pasakė ji ir padovanojo smulkių pinigų, kad vandens nusipirktume. Pas mus vanduo mokamas. Kibiras – vienas rublis. Vandens vežėjai atgabena jo su šiukšlėm, bet visi perka. O surenka jį vandenvežiai kažkur iš gręžinių.

Parvažiavo teta Mariam. Papasakojo, kad pas jos artimuosius buvo atėjęs kaimynas iš antro aukšto – Rezvanas, Ramzeso brolis. Jis melavo, kad aš ir mama miegam ant odinių baldų! Tikino, kad mes neregėtai pralobusios. Išeitų – prisivogėm?

– Negi šitaip galima meluot? – dairydamasi į šalis stebėjosi Mariam. – Aišku! Apgavikas turi tikslą! Suversti savo darbelius jums! O jisai visada pristigdavo sąžinės!

Senieji gyventojai atsimena jo „žygius“ po butus dar prieš karą – vagystes ir bandymus nužudyti.

Mariam padarė išvadą:

– Absoliuti tiesa – kai matai įvykius savo akimis. Ausys gali išgirsti apgaulę. Jas pasitelkia melagiai!

Arguno mieste, netoli manojo Grozno, bombardavo. Užmušta daug žmonių. Kodėl? Susprogdintas BTR-as.

Šiom dienom man ir mamai stovint stotelėj, pro šalį pravažiavo BTR-as. Prie jo buvo pririšta granata. Nežinom, muliažas, norint papokštauti, o gal jinai kovinė?

Karinės mašinos visada važiuoja dideliu greičiu. Joms įsakyta: „Nesustot!“ Neatsargų pėstįjį gali sutraiškyt.

Su mama išsivirėm kompoto. Buvo atėjusi Aliko moteriškė. Susibičiuliauti nori. Jis peršalo. Davėm jai aspirino ir truputį vaisių.

Budur

2000 m. birželio 13 d.

Šiandien abrikosų sode suradom negyvą čečėną. Vaikinas buvo su žiemine karine uniforma. Pravėriau vartelius ir buvau bežengianti, kai pamačiau jį tiesiai priešais save!

Radinio kodinis pavadinimas – „kombinezonas".

Ar ne jį kažkada sapnavau? Nežinom, ką su nužudytuoju daryti.

Kūnas nesudarkytas. Atrodo tarsi jaunas vyras miegotų. Ant skruostų – vakaro žaros raudonis. Kaštoniniai rausvoki plaukai. Pilkai žydros akys. Galva nusvirusi ant rankos.

Stebėtina!

– Negalima liest! – perspėjo mama.

Nusprendėm pasakyti Mariam ir dėdei Valerai. Gaila, kad mūsų fotoaparatą pavogė.

Galimas dalykas, jo ieško motina ar žmona. Nusiminiau.

Nusprendėme padaryti taip: aprašysim vietą, kur guli kūnas, nužudytojo išvaizdą. Centrinėj turgavietėj prikaišiosim raštelių. Kas ieško saviškių, ateis pažiūrėti.

Prisimenu Timūro Mucurajevo dainą:

Ei, Šachide!
Per Tavo šviesų, tyrą veidą
Šypsena štai skleidžias!
Ką gi pamatei, Šachide?
Ką gi Tu išvydai?
Gal rojaus palaiminguosius sodus,
Meilėj amžinasis Tavo laikas bus.

2000 m. birželio 14 d.

Pavargstu baisiai.

Baruosi su mama.

Katinas Ibrahutis šypsosi ir miega.

Nusprendžiau nusirašyti eilutes iš Timūro Mucurajevo dainos apie Pranašą Mahometą. Pas mus visas tas dainas žmonės mėgsta, net ir močiutės rusės:

Ateis toks metas – susilpnės Uma.
Manęs nebus jau žemėj šiojoj.
Tikėjimą nustelbs minčių niekšingų lavina.
Ir žmonija nuščius prieš blogį atsistojus.

Prisimenu Aladiną.

Galbūt Daudas paprašys Ten, kad mudu susitiktume?

Aukštai, viršum galvos – štormas. Šaltos juodos bangos pasiglemžė gelmėn laivą.

Po kojom – baltų debesų dangus. Nė lopinėlio žemės.

Veidrodžių šalis.

Ir aš viena.

Tai mano sapnas.

Budur

2000 m. birželio 18 d.

Renkame soduose vaisius. Keliamės 5.00 val. ryto.

Nešiojamės sulankstomąsias kopėčias. Nemokam po medžius karstytis. Rudeniop būtina nusipirkti pigių prekių: cigarečių, šokoladukų, sulčių. Darbo vietų nėra. Bedarbio pašalpa juokinga. Niekas jos mums ir neduoda!

Prieš dvi dienas „Naujojoj“ stotelėj buvo nužudyti du rusų kareiviai.

Tuos, kurie šaudė, tarsi vėjas nupūtė. Kariškiai atsirevanšavo paprastiems žmonėms. Jie išsivedė moksleivius. Šaudė daug ir padrikai. Sužeidė merginą.

Turguje šnekučiavomės su žilagalviu Hasanu ir jo žmona. Iki karo mes pykomės dėl vietos turgavietėj, o dabar – draugai! Hasanas – tvarkingas, gražus vyras. Jis turi sūnų ir dukrą.

Kasdien gimsta naujos eilės.

Gyvenimas šis toks mažutis,
Jo laikas – išnykstantis toly.
Aš myliu tave tarsi brolį,
Ir broliu galėtum man būti!

Dažnai verkiu. Ir kažkoks keistas liūdesys vis apima.

Karalaitė Budur

2000 m. birželio 20 d.

Į mūsų sugriautą namą parvyksta kaimynai. Dauguma jų parvažiuoja jau antrą kartą.

Parsivežė daiktų, „humanitariukę“, gautą pabėgėlių stovyklose. Kai kam ten neblogai klojosi! Drabužių davė. Maitinosi pabėgėliai mėsa!

Pasirodė kaimynai iš antro aukšto – Nura ir jos sūnus Rezvanas, garsus melagis. Iškart sulūžo mūsų durų spyna. Vargais negalais sutaisėm!

Dieną pamačiau vaikiną, vilkintį karinę uniformą, gantamirovininką. Jis buvo panašus į Džiną. Gerai įsižiūrėjusi supratau – ne jis!

Šiandien lyja. Temperatūra vasarą neįprasta – minusinė! Visi vaikšto su striukėm.

Budur

2000 m. birželio 21 d.

Įvyko susitikimų.

Pamačiusi moterį su didžiule skara, tokia kaip Kusum, priėjau. Nupirkau iš jos ledų. Padėkojau arabų kalba. Po poros minučių moteris pribėgo. Užsišnekėjom. Ji žadėjo ką nors sužinoti apie Aladiną ir Kusum.

Netikėtai pamatėm panelę Luizą, kuri prisidurdavo dirbdama kavinėj ir svajojo tapti rašytoja! Jinai parašė knygą apie Pirmąjį karą. Knyga vadinasi „Gyvenimas šis toks mažutis". Kaip eilutė iš mano eilėraščio!

Luiza jaunųjų rašytojų konkurse gavo premiją. Pasakiau, kad rašau dienoraštį. Pasirodo, Luiza pažįstama su Aladinu. Nusiminė, kai pasakiau, kad laukiu jo. Bet patylėjo. Nepradėjo liežuvaut.

Mergaitė Zarina turgavietėj pardavinėja papločius su varške – čepolgašą. Jos mama kepa. Iš to jos gyvena. Jai 13 metų. Jos mama – rusė, tėvas – čečėnas.

Tėvas jas paliko. Jos vienos. Mudvi su Zarina laukiam retų pirkėjų ir svajojam: jos tėtis būtinai sugrįš! Jis pasiims Zariną ir jos mamą į taikų kraštą!

Vakar vėl užmušė du jaunus kareivius. Turgely, „Autobazės" stotelėj. Visi prekeiviai akimirksniu išsilakstė! Jie bijojo: rusų kariškiai atkeršys, viską nušluos. Toj turgavietėj šitai atsitiko jau antrą kartą!

Karalaitė Budur

2000 m. birželio 22 d.

Viskas, ką apie religiją man porino Aladinas, ganėtinai sąlygiška. Mane, kaip nežiniukę, jis apgavo dėl daugelio dalykų. Atsimenu: skara – apsauga nuo nesantūrių santykių. Ji mane saugo nuo čečėnų ir rusų.

Man jokio žmogaus nereikia. Aš vieniša. Man gėda tik prieš Aukščiausiąjį. Juk dabar išeina, kad aš myliu svetimą vyrą!

Mano gautais duomenimis, Aladinas ir Džinas gyvena sau ir vargo nemato. Pradėjo savo verslą. Verslininkai!

Ingušijoj, palyginti su Čečėnija, – rojus. Ten didelių sugriovimų nėra. Civilizacija! Mano „broliai" sotūs turbūt visada. Linksmintis galima. Ten tikrai yra elektra, televizorius ir gerai įrengtas būstas. O aš ir toliau gyvenu kažkokioj juodojoj skylėj, susidariusioj vietoj miesto. Susmegusiam šaltam bute. Be kanalizacijos. Be vandens. Be normalaus valgio.

Tiesa, mes su mama nusipirkom po suknelę. Bet sodų vaisiai – laikinas maistas. Kas paskui? Darbo nėra!

Aš, taip ilgai išbadavusi, tegavusi raugintų pomidorų ir žalių papločių su soda, negaliu valgyti įprasto maisto. Kelis žiemos mėnesius mes nieko kito neturėjom, tik tokio valgio.

Aš silpstu. Ir aš esu viena pokarinių žiaurių vaidų pasauly.

Karalaitė Budur

2000 m. birželio 24 d.

Visi laukia kovotojų puolimo. Mažąjį turgelį iš „Autobazės" stotelės iškraustė. Perkėlė į centrą. Visos prekeivės čečėnės grūmėsi ir barėsi dėl vietų.

Su mama buvom „Ivanovo" stotelėj.

Rusų kareiviai postuose mus įsiminė, turbūt dėl vaisių. Linkčioja. Šūkčioja: „Sveikos!" Man nepatogu. Stengiuos nežiūrėti į jų pusę, nes dauguma vyrų išsirengę. Su liemenėm ant nuogų kūnų. Ar tai tokia karinė uniforma?

Pavyko sužinoti, kaip buvo nužudyti du jauni kareiviai: prie jų iš nugaros priėjo kažkokie du vaikinai ir sutartinai šovė į pakaušius. Ir pabrėžtinai ramiai nuėjo 9-osios ligoninės pusėn.

Apskritai šauti į nugarą Čečėnijoj nepriimta. Išskirtinis atvejis! Galimas dalykas, su rusais savo papročių jie nesilaiko.

Po šio nutikimo „Autobazės" stotelėj turgelį uždarė.

Patoška

2000 m. birželio 26 d.

Vakar šnekučiavausi su ruse mergina Nadia. Nadia per karą gyveno pas vieną „Senelį" kartu su Kusum. Sako, kad „Senelis" jaunas ir simpatiškas, tačiau labai padorus. Nuo moterų jis laikėsi atokiai.

Nadia ilgai sėdėjo su mumis. Prisiminė savo gyvenimą. Iki karo Nadia buvo susituokusi su arabu. Ji gerai moka čečėnų kalbą. Išmoko ją, kai dar buvo vaikas, žaisdama kieme. Arabų kalbos mokėsi aukštojoj, Orientalistikos skyriuj. Su būsimuoju vyru susipažino taip pat aukštojoj.

1999 m. rudenį jie įteisino savo santykius. Vyras iš Grozno išvažiavo pirmas, pasakė atsiųsiąs jos paimti giminaitį ar savo draugą. Giminaitis atvyko. Bet pasielgė jis keistai. Nuvežė Nadią į kitą vietą. Ne ten, kur buvo jos vyras! Jaunavedžiai vienas apie kitą nieko nežinojo. Susituokė jie spalį, o vyras žuvo gruodį, apie Naujuosius metus!

Nadia nėščia.

Jos vyro – puikus vardas. Taip galėtų vadintis kokia nors žvaigždė arabiškam atlase – Abutalha.

Abutalhos senelis ir močiutė gyvena Mekoje. Jis turi pirmąją žmoną ir du vaikus.

Nadia pasiliko su savo mama. Kai jos grįžo į Grozną, paaiškėjo, kad jų butą be skrupulų apiplėšė. Dabar motina ir nėščia duktė verčiasi pardavinėdamos žibalą lempoms ir dyzeliną. Nadia turi vieną suknelę. Juodą.

Mes duodam joms vaisių ir sausainių – to, kuo prekiaujam.

Šiandien nupirkau kilogramą pomidorų ir morkų. Pasidalinau su Nadia per pusę.

Budur

2000 m. birželio 27 d.

Centrinėj turgavietėj užsiėmėm stalą. Vienas – keturioms. Su mumis – dvi seserys čečėnės Roza ir Alida. Jos pardavinėja žalumynus. Prisirauna jų tarybiniam ūky „Tėvynė", niekieno laukuose. Vaikšto takeliais su žmonių būreliu užminuotais laukais. Sako, kažkas iš pažįstamų jau susprogo. Jos prisirauna petražolių ir krapų. Riša pluošteliais.

Alida išsiskyrusi su vyru. Rozos vyras Gruzijoj. Ji laukia vizos ir ruošiasi kelionėn. Jos mažas sūnus gyvena su ja. Roza mums pasiūlė:

– Metus ar dvejus galit gyventi pas mane. Savaime aišku – už dyką! Ten vandens ir elektros nėra. Užtat yra kanalizacija, ne taip, kaip pas jus – kibirais nešiojat! Žiurkių nėra. Ir žiemai yra ketaus krosnis!

Mes pasakėm, kad pagalvosim. Tačiau pinigų nėra. Netgi pačiai mažiausiai mašinai apmokėt – daiktų likučiams per miestą persivežt. Roza papasakojo apie save. Kaip kartą ji pabėgusi iš namų pas sutuoktinį. Nė sykio Roza nesigailėjusi dėl to. Jie drauge – septyniolika metų! O kai jinai buvo mergina, ją pagrobę (taip priimta pagal vietines tradicijas). Bandę prispirti tekėti už kito vyro. Tačiau Roza buvusi tvirtavalė. Nesutiko. Senoliai, svarstę šiaip, svarstę taip, galiausiai leidę jai grįžti namo, pas motiną. Roza – šviesiaplaukė, žydrų akių. Jos sesuo Alida – tamsrudės odos, tamsiaplaukė.

Į savo butą parvažiavo teta Mariam. Ten ir šiandien tebegyvena močiutės Stasia ir Nina.

Susapnavau Aladiną. Ačiū!

Karalaitė

2000 m. birželio 30 d.

Turgavietėj mus ėmė įžeidinėti!

Mūsų stalą užėmė didelė čečėnų šeima. Tai bent akiplėšos! Aš, apipylusi žibalu, ketinu padegti stalą! Kad jis niekam neatitektų!

Tačiau mama taip daryt nepataria. Sako, kad kiti žmonės nekalti. Jų stalai irgi mediniai – sudegs. Ji pataria padaryti šitaip. Įpjauti mūsų stalo kojas. Kai užgrobėjai išsidėlios prekes, stalas grius žemėn. Tuomet niekas, išskyrus kaltininkus, nenukentės!

Vakar buvo priėjusi Nadia. Atsinešė vyro fotografiją. Nadios

sutuoktinis – kresnas jaunas vyras. Visose nuotraukose jis juokiasi! Nadia be skaros atrodo labai gražiai. Nuotraukose ji vienplaukė stovi šalia vyro. Matosi jos šviesūs plaukai.

– Vyras nevertė muturiuotis, – prisipažįsta Nadia. – Dabar aš vaikštau kruopščiai užsidengusi plaukus. Pati nusprendžiau! Jį minėdama.

Aplinkinių moterų – ankstyva našlystė! Ankstyvos santuokos Čečėnijoj – 14–16 metų, ir dabar jaunutės moterys – našlės!

Kiek šeimų sunaikinta! Kiek dabar našlaičių manojoj Tėvynėj.

– Daug neįgalių vaikų! Dažnai jiems sužalotos kojos. Ramentai madingi, – liūdnai kalba prekiautojai.

Kaip man pasisekė! Tik retsykiais kamuoja stiprūs skausmai. Nedrįstu burbėt.

Dar kartą, jau vakarop, aš pamačiau Nadią su jaunu vaikinu. Jam ant mažojo piršto – sidabrinis žiedas su agatu. Tokį patį mūvėjo ir „manasis“ Aladinas.

Nudaviau, kad jų nepastebėjau.

Ne mano reikalas.

Karalaitė Budur

2000 m. liepos 1 d.

Nadią apžiūrėjo daktaras. Nustatė: vaikelis turėtų gimti liepos 15-ąją. Ką ji darys tada? Kaip gyvent su mažyliu?

Matėm Tanią ir jos dukrą Julką.

Nusipirkom prekių – tris blokus cigarečių. Iš pakelio galima užsidirbti rublį! Na ir kaip čia praturtėsi ar prasimaitinsi?

Kieme dažnai baramės su ruse pensininke Lida iš gretimo namo. Ji per karą neapkentė kovotojų. Bent jau balsu. Vėliau paaiš-

kėjo, kad jos žentas – vienas jų! Būtent Lida paskandino laimingos šunų šeimynos šuniukus. Mačiau, kaip verkė kalė mama. Vieną mažylį man pavyko išgelbėti. Sode šulinys labai gilus. Sklidinas lietaus vandens. Nesugebėjau ištraukti visų.

Turgavietėj pasakojama, kad dabar tie žmonės, kurie iki karo pykosi, rašo melagingus skundus. Vieni ant kitų siundo valdžią. Dėl to žmonės dažnai žūva be kaltės. Niekas nieko rimtai nesiaiškina. Svarbiausia – valdžios struktūroms atsirado galimybė greitai padaryti karjerą, vaizduoti, kad dirba. Kartais šmeižikai siekia finansinės naudos – apvogti ūmai ištuštėjusius turtingus namus. Žinau vieną tokį atvejį. Šeimininkai buvo ką tik pardavę mašiną.

Naktimis įvairiuose miesto rajonuose vyksta mūšiai.

Budur

2000 m. liepa. Sekmadienis

Nežinau, 9 ar 10 diena?

Sapnavau Nadios vyrą Abutalhą. Mačiau jį nuotraukoj. Ir niekad nesu mačiusi gyvo. Jis sakė, kad reikia papjauti aviną!

Atleiskit, šitai ne man.

Aš nesupratau jo pageidavimo. Ar prašo jį paminėti?

Man patinka mažasis pensininkės Lidos anūkas. Berniukui penkeri! Jis pasakė, kad nubausti reikia tuos, kurie sugriovė jo namus. Tvirtina, kad, kai užaugs, bus stiprus ir drąsus kaip jo tėtė!

Teta Mariam atsivėrė mamai. Ji sunkiai serga... vėžys.

2000 m. liepos 18 d.

Šiandien Aliko gimtadienis!

Buvo atėjusi jo civilinė žmona. Pakvietė mus. Bet į aplinką, kur geriama ir rūkoma, kur laisvi santykiai, mes eiti negalim. Mandagiai išsisuksim pasiskundusios negalavimais.

Prekiaujam cigaretėm. Jau užsidirbam maisto produktams! Ir toliau gyvenam taupiai. Kad bent nešaudytų!

Nadiai liepos 13-ąją gimė vaikelis! Tai štai kodėl man prisisapnavo jo miręs tėvas! Abutalha, kiek pamenu, šnekėjo, kad reikia aukoti aviną! O aš nesupratau.

Gimdymas buvo lengvas. Sūnui davė rusišką vardą – Michailas. Pagal dokumentus jis – berniukas rusas. Pasveikinom jaunąją mamą ir laimingą močiutę. Davėme maisto, kurio turėjom ant savo stalo, ir truputį pinigų.

Dar buvo atsitikimas: aš skyniau juodųjų serbentų uogas sode, o buvo jau vakaras. Sutemo. Aš išėjau iš ten, o rytą sumaniau baigti – prisiskinti sklidiną bidoniuką. Atėjau, pradėjau skinti ir jaučiu – man smenga kojos. Po krūmais – puri žemė. Šviežiai sukasta! Ir ūmai supratau: man po kojom – žmonių kūnai. Blogai užberti.

Tai buvo sodas-daržas pakeliui į karinį blokuojamąjį postą.

Man taip baisu pasidarė! Baisu dėl to, kad stoviu ant numirėlių, matyt, nužudytų ir užkastų naktį. Ėmiau atsiprašinėti jų. Išskuodžiau iš to sodo ir vis atsiprašinėjau. Kalbėjau:

– Dovanokit. Aš nežinojau, kad jus čia užkasė. Tebūna Dievas jums maloningas. Tepasiima Jis jus į Rojų! Tada pamiršit visas kančias, kurių prityrėt!

Po poros dienų iš to sodo padvelkė tam tikras kvapas.

Juk dabar vasara!

Karalaitė Budur

2000 m. liepos 20 d.

Mačiausi su Maša. Ją vėl sumušė. Ji buvo įdėjusi granatą į lietvamzdį, kad sūnus nerastų. Baimindamasi dėl vaiko. Kai pas juos įsiveržė narkomanai čečėnai, gyvenantys netoliese, ji nesugebėjo jos išsitraukt! Jie susirinko maistą grasindami vaikui peiliu.

Šiandien prie mūsų priėjo pažįstama iš nemokamos valgyklos – Chadižat su jūra strazdanų, kurios jai labai tinka!

Ji papasakojo apie ligonį tėvą. Apie giminaičius, gyvenančius Vokietijoj. Apie tai, kad po karo įteisins santuokas, kuriose bus trys keturios žmonos. Juk tiek našlių ir netekėjusių merginų! Chadižat išsakė savo nuomonę:

– Mūsų moterims tai išeitis. Bet aš taip gyvent nenoriu! Negyvensiu taip! Svajoju išvažiuoti iš šitos nesėkmingos šalies.

Ji pavaišino mus skaniu, brangiu vandeniu.

Mes palinkėjom Chadižat sėkmės!

Budur

2000 m. liepos 22 d.

Mama Nadiai laimės dėlei davė 20 rublių. Pagal mažylio Michailo pirmųjų nukirptų plaukų svorį. Toks čečėnų paprotys!

2000 m. liepos 25 d.

Ketvirtą kartą būtent mūsų stotelėj pokštelėjo fugasas. Nukentėjo mašina su kariškiais. Manau, kelią stebėjo. Iš mašinos teliko šlapia vieta!

Paskui buvo apšaudymas.

Sapnavau mokyklos draugą, su kuriuo draugavom iki karo, – Magą.

2000 m. liepos 26 d.

Bendraklasį sapnavau ne šiaip sau!

Buvau susitikusi Zairą, kurią mes kartais Zarema vadinom.

Mano brangioji mokykla! 8-oji mano klasė! Papasakojau Zairai visas naujienas. Ji taip nusistebėjo!

Grįžo teta Varia. Parvežė Baširą namo. Jie, būdami tarp pabėgėlių, pasikeitė. Dėl sotaus gyvenimo!

2000 m. liepos 31 d.

Siaubingos šaudynės! Patrankų sviediniai pataikė į mūsų kiemą! Ir į sodus! Dega medžiai ir sodų nameliai! Skraido dūmai ir skeveldros!

Palei mūsų langus automatu šaudė žmogus su kauke.

Snaiperiai auštant šaukia: „Kieno jis? Kas jisai?“

Kažkas susprogdino du tankus ir mašiną. Mes girdėjom jų pokalbį. Jie šnekėjo švaria rusų kalba, be jokio akcento!

Pas mus svečiuose – Zolinos duktė Zara. Jai sukako 11 metų!

Mergaitė nežino, kad jos tėvą surado tarp sušaudytųjų.

Jos su mama parvažiavo savo daiktų pasiimt. Manė, kad mūsų kaimynė Mariam čia, Grozne, ir joms pagelbės. Bet Mariam nėra!

Motina ir duktė prityrė šičia baimės. Jos sako:

– Gyvent čia neįmanoma!

Jos išvažiuoja. Skubiai! Atgal! Į pabėgėlių stovyklą Ingušijoj.

Vakar susitikau Kusum! Paseno. Pasikeitė. Bet ne nėščia. Ji pasakė aiškiai, žiūrėdama man tiesiai į akis:

– Aladinas – mano! Mano nuosavybė!

Na ką gi.

Tik stebiuosi – toji moteris nežino, ar jis sužeistas?

Kusum nauji, brangūs drabužiai. Mes paprašėm jos padėti Nadiai ir jos naujagimiui.

– Nadia dabar prekiaut negali. Jos motina neturi darbo, – papasakojo mama.

Kusum arogantiškai ir atžariai drožė:

– Daug čia jūsų tokių! Visiems duok! Aš ir pati skolinga pinigų. Namą nusipirkau!

Apstulbusios patylėjom.

Gudrioji konkurentė prie mūsų stalo per keletą minučių spėjo susipykti su pagrindine jo šeimininke. Šeimininkė kantriai laukė, kol Kusum išeis, ir kerštaudama man paspendė spąstus dėl pardavinėjamo vandens.

Kai pasipiktinom, ji rėžė:

– Nepatinka – eikit!

Pas mus į namus buvo užėję rusų kareiviai su protingu šunimi. Spintoj, už antros knygų eilės, surado mano granatą. Ją atsisveikindamas buvo palikęs Aladinas. Savigynai. Apsiginti nuo plėšikų ir nuo mėginimų mus išniekinti.

Na, ir prisidrebėjom! Kareiviai patikėjo mumis. Suprato, kokios mes pažeidžiamos ir kad tiesa mūsų pusėje. Bet kovinę granatą pasiėmė. Taip praradau daiktą, kurį lietė jo ranka.

Granatos aš net mamai neatidaviau!

Saugojau kaip prisiminimą.

Karalaitė Budur

2000 m. rugpjūčio 3 d.

Dar kartą, kol mūsų nebuvo, bute pabuvojo rusų kariškiai. Išlaužė mūsų duris. O kaimynų duris išsprogdino – nesugebėjo jų išlaužt. Kartu su jais į mūsų butą užlėkė kaimynė Nura ir bebaimis dėdė Valera, ačiū jiems.

Iš mūsų niekas, išskyrus ilgąsias reples ir odekoloną, nedingo.

Tuo metu mes eilėje laukėm pašalpos. Gavom 350 rublių.

Iš karto grąžinom skolas. Liko 50 rublių. Nuėjom į kavinę, sušveitėm sriubos.

Iš tolo matėm Kusum. Ji pirko didelį brangų melioną.

2000 m. rugpjūčio 7 d.

Parėjom namo, o mūsų laukia Mašos raštelis duryse. Ji rašo, kad jai viskas gerai.

Pirmoj dienos pusėj gavom naująjį mamos pasą.

Turgavietėj susidraugavom su dolerininkais. Jie keičia ir parduoda dolerius. Aš paprašiau man parodyti amerikietišką pinigėlį. Visi juokėsi.

Tokių pinigų niekada rankose nesam turėjusios. Dolerininkai – klegūs ir linksmi žmonės. Bet ne storžieviai.

Šiaip juokauja.

Liepos 7, 8 ir 9 dienos praėjo normaliai. Tiesa, buvo keletas sprogimų.

Šiandien kariškiai kely surengė patikrą. Visiems: vyrams, moterims, vaikams. To anksčiau nėra buvę. Autobusą užlaikė dvi valandas!

Vakar mačiau Nadią. Vos ją pažinau! Ji su nauja puikia suknia! Pirko patį brangiausią tortą! Paslaptingai pasakė, kad jai padėję su sąlyga, jei su mumis daugiau nebebendraus. Nežinodama, kad jos vaiko vardą – Michailas – išgirdom iš jos motinos, ji apsukriai sumelavo, kad jos sūnus – Mahometas.

Mano mama pagalvojo ir pasakė, kad mūsų respublikoj reikia turėti du pasus, du vardus ir dvi tautybes, kad išgyventum.

Dar viena naujiena: senoji Kusum tetulė, kuri ryšėdavo juostelę plaukuose ir yra tvirtinusi: „Aš – šiuolaikiška moteris!", staiga užsirišo labai didelę skarą! Anksčiau jai tas nepatiko. Tiksliau – 2000 m. pavasarį mes susitikom ją „Autobazės" stotelėj. Jinai stovėjo sankryžoj ir šaukė: „Pyragėliai! Pyragėliai!"

Pavaišino mus. Skanūs!

Tuomet ji vilkėjo senu žydru kartūniniu chalatu. Dabar jos prekyboje įvyko permainų: atsirado puikus stalas ir didžiulis kiekis brangiausių prekių – importinės kosmetikos, kvepalų.

Kiekvieną dieną mes su mama ieškom, kur atsistot. Dėl to kenčia prekyba. Kol prekiauju, mama ieško vandens ir alaus butelių. Čia pat juos priduoda.

Pas Mašą nėjom. Lauktuvėm pinigų neturim. O ten – vaikelis! Nevalia eiti tuščiomis!

Vandens nėra. Perkam: vienas kibiras – rublis. Ir vandens

vežėją gaudyt dar reikia. Jis atveža drumzlino, purvino vandens. Gyvename bute, pasmegusiam į rūsį, su žiurkėm, graužiančiom baldus, drabužius ir mūsų maistą! Namuose iš rūsio skverbiasi šaltis ir baisiausiai drėgna. Žiurkės mūsų nebijo – priprato. Jos laisvai laksto po kambarį ir cypia. Savotiškai mielos ir puikios būtybės!

Kanalizacija name neveikia. Dujų maistui ruošti ir pasišildyti vėsiomis dienomis nėra!

O apie elektrą neverta ir svajot!

Ir toliau gyvenam karinės blokados sąlygomis.

Tačiau 60 rublių sukaupėm. Per savaitę! Rytoj, kad jų neišleistume, reikia skubiai nusifotografuoti pasui.

Aladinas pasirodė besąs silpnas žmogus. Aplinkybės jį įveikė.

Jis išdavė mane ir išgelbėjo. Aš, rodos, turėčiau įsižeisti. Juk jis šnekėjo, kad myli mane beprotiškai!

Ir tą pačią savaitę vedė moterį, vyresnę už mane 20 metų! Jis paliko mane beviltiškoj padėty. Nepadėjo!

Netgi nepasidomėjo, kaip aš išgyvenau karą. Ar išgelbėtos mano sužalotos kojos.

Aš – jo „darbas“? Ar įprasta užgaida?

Karalaitė

2000 m. rugpjūčio 13 d.

Baisiai skauda galvą!

Kusum, išsidabinusi, soti, su didele gražia skara, vakar iš manęs pavogė Aladino ir Džino nuotrauką! Ir padarė ji tai ganėtinai niekšiškai.

Jo nuotrauką visada nešiojausi su savim. Buvau perspėjusi mamą ir turgaus moteriškes: „Jeigu mane užmuš, palaidokit nuotrauką su manim.“

Kusum priėjo prie mūsų su savo seseria, su ta, kuri turi dukterį Raisajaną.

Jos paprašė duoti pažiūrėti nuotrauką. Aš nedaviau. O mama parodė.

Tuomet Kusum akimirksniu išsitempė sijono juosmenį ir paslėpė fotografiją kelnaitėse!

– Ar ten jam vieta?! – paklausė mama.

Sušukau:

– Atiduok, vagile! Nereikia manęs apgaudinėt! Tai mano gyvenimas! Čia viskas, ką aš turiu!

O Kusum atsakė man:

– Negalima žiūrėti į svetimus berniukus! Reikia juos atminty nešiotis!

Ji pasakė būtent „berniukus“, o ne „vyrą“.

Aš visai jų šmeižtuos susipainiojau. Gal jis negyvas?

Norėjau skelti jai antausį, bet mama, pagavusi mane, sulaikė.

Paskui mama paspėliojo: Aladinas įsipainiojo į nemalonią istoriją. Ir nenori, kad jo nuotrauka klajotų po žmones. Arba Aladinas metė Kusum. Jeigu Aladinas „pasimetė“, tai Kusum pasivogė nuotrauką, kad galėtų jo ieškoti.

Nuėjom į kavinę pietauti ir pamatėm „šventąją trejybę“: Kusum, jos senąją tetulę ir jos jaunėlę seserį našlę.

Teko sveikintis su tetulyte. Ji nekalta. Sėdom prie atskiro stalo. Mamai kilo mintis:

– Reikia duoti paskaityti tavo dienoraštį senučiukei tetai. Tą vietą, kur apie Aladiną! Apie tai, kaip jūs mylėjot viens kitą. Tyrai

ir gražiai. Tegu susitikrina dienas ir laikrodžius. Tuo pat metu Kusum, moteriškė su patirtim, suviliojo jį, jauną vaikiną. Kils skandalas! Taip atkeršysim už tavo nuotraukos vagystę!

Kai aš iš seno papratimo
Draugų brangiųjų ištariu vardus,
Man atsišaukti vien tik imas
Tylos glūdėjimas gūdus...

A. Achmatova

Kokios teisingos šios eilės!

Karalaitė

2000 m. rugpjūčio 14 d.

Kusum iškrėtė niekšybę ir nebesirodo. Rašau raštelį Džinui. Jį pasistengs surasti teta Mariam. Tegu Džinas išaiškina tiesą!

Katinas Ibrahutis namie. Miega! Jis niekad negaudo pelių tikrovėj! Tik sapne. Bijo žiurkių ir šalinasi jų. Sapnuodamas trauko letenėles ir čepsi – tikrai šlamščia grobį.

Šiandieną daug žmonių draugystės neverti,
Šiandieną tu prie jų nesėsk labai arti.
Pasižiūrėk į tuos, kuriais tiki labiausiai –
Ir akys atsivers: jie priešai tau slapti.

O. Chajamas

(Vertė Linas Broga)

2000 m. rugpjūčio 18 d.

Turgavietėj sulaužė mūsų stalą!

Senučiukei Kusum tetulei davėm paskaityti dienoraštį. Iš pradžių ji užpyko, paskui ilgai sėdėjo nejudėdama, užsidengusi veidą laikraščiu.

Mums ji pranešė, kad Kusum išvažiavo. Mama spėja – ieškoti pabėgusio vyro.

Buvom susitikusios žilagalvį Hasaną. Jis nusiminęs. Jam irgi sulaužė stalą. Aš papasakojau jam apie nuotraukos vagystę. Jis sušnabždėjo savo žmonai kelis žodžius. Ir jiedu man padovanojo ausinuką! Aš galiu klausytis muzikos! Padėkojau jiems. Ir gatvėj užsiraudojau. Nepažįstami žmonės klausinėjo:

– Kas atsitiko?

O aš niekaip negalėjau sustot. Vis verkiau ir verkiau.

Nupirkom mamai kostiumą. Ji turėjo vieną suknelę. Vakarais ją išsiplaudavo, o rytais, dar drėgną, apsivilkdavo. Dabar ji gali pasikeisti drabužius!

Vakaras

Mūsų skolos – milžiniškos. Mes skolingos 400 rublių.

Sužinojom, kad Nadią ir jos motiną apvogė. Pasiėmė naują skarelę ir mėsos konservus. Pinigus! Nadią norėjo pakankint. Jai grasė peiliu! Tačiau ji taip šaukė ir grūmėsi, kad banditai išėjo.

Nadios mama pasiskundė, sako:

– Nėra pinigų!

Ir čia pat nuėjusi nusipirko degtinės. Aš nesuprantu, kaip moteris gali gerti degtinę?!

Bet, tiesą sakant, man tas pats. Svarbiausia, pasirodžius atėjūnams, mažiukas miegojo, neišsigando.

2000 m. rugpjūčio 22 d.

Vakar mačiau Kusum.

Buvo kažkas nenusakomo! Ji taip išsidabino, kad net visa prekeivių eilė gėrėjosi! Jos su Aza, prekiautoja arbata, apsikabino. Vadinasi, pažįstamos?

Kusum praėjo pro šalį it karalienė.Vaizdavo, lyg mūsų pasauly nė nebūtų.

Man per vieną dieną sulūžo laikrodis, auskarai ir aussagai.

Nejaugi kažkas bus prakeikęs?

Karalaitė Budur

2000 m. rugpjūčio 23 d.

Matėm Nadią. Įkalbėjom ją paskaityti tave, dienorašti! Ji susidomėjo. Skaitė su malonumu. Aladinas (Nadia su juo iki karo susitikinėjo) neįvertino mano nuoširdumo ir mano tiesos.

– Tu – vienintelė jo gyvenime, kuriai jis buvo reikalingas! – pagalvojusi pasakė Nadia. – Su juo juk visi bendravo tikėdamiesi gauti pinigų. Periodiškai Aladinas turėdavo nemažų sumų. Jis buvo iždininkas. Tau grašiai kliuvo! Septyniasdešimt, šimtas šešiasdešimt, du šimtai rublių tikrai viso labo – tik pagalba ligotam vaikui, kaip trupiniai, numetami paukščiams einant pro šalį. Tu nesitempei jo į turgų. Jis nepirko tau drabužių, kosmetikos, avalynės. Tu nieko iš jo nereikalavai. Tas „stebuklas“ – toli gražu ne angelas.

Rugpjūčio 24 dieną turgavietėj vėl nužudė du rusų kareivius. Tai atsitiko bulvare. Mano laikrodis rodė 16.10 val.

Oras prisipildė riksmo ir atrodė, kad pulkas varnų pakilo į orą.

Užmuštieji iš pažiūros – gležni paaugliai. Prieš minutę jie ėjo pro šalį. Pamatė persikus. Paklausė stalo šeimininkės:

– Kas tai?

Jie pasakė girdėję vaisių pavadinimus, tačiau nėra jų matę, nes gyvena šiaurėj. Nusipirko kilogramą persikų. Ir nuėjo savo Mirties link. Jų Mirtis – tamsiaveidis vyras baltais drabužiais – priėjo visai arti. Nuaidėjo šūviai.

Tuo metu su jais turgavietėj buvo daug rusų kariškių. Po pirmųjų šūvių jie susispietė ir, šaudydami automatais, išlėkė iš Pergalės prospekto! Jie baugščiai dairėsi po sugriautų pastatų viršutinius aukštus. Kariškiai nesuprato, iš kur nuaidėjo šūviai ir kas atsitiko.

Prekeiviai bėgo. Jie bijojo būti kliudyti atsitiktinės automato papliūpos ar baiminosi sviedinio, atlekiančio iš artimiausio karinio posto.

Vienas negyvas kareivis galva žemyn krito į žuvies konservų dėžę. Aš buvau palyginti netoli ir viską mačiau. Tuos konservus čečėnė pasiėmė į skolą, kad parduotų. Todėl palikti jų prekeivė negalėjo.

Ir štai ji, baisiai spiegdama, kojomis stumia nelaimingą negyvėlį peršauta galva, o savo dėžę su kilkėmis traukia į save.

Aš greit surinkau savo prekes.

Pačiu laiku!

Atvažiavo kiti Rusijos kariškiai. Pratrūko keiksmais ir papliūpom iš automatų (dėkui jiems – į orą). Iš neapykantos ir bejėgiškumo jiems drebėjo rankos.

Rusijos kariškiai su ašaromis akyse kriokė:

– Jie gi ką tik atvažiavo! Užvakar! Neapšaudyti! Mes už save

neatsakom! Neatsakom už tuos, kurie lėtai judate! Išeikit! Lauk! Šaudysim!

Matėm – pirmosios eilės moterys, stovėjusios arčiau jų, metė grietinės kibirus. Bėgo. Grietinę pasigriebė vagišiai paaugliai.

Kai kurie kariškiai nuo stalų rinkosi sūrius, sūdinius, cigaretes, gėralus... ir galų gale pasiėmė užmuštus saviškius.

Persikų savininkė verkė. Sakė:

– Jei kas nori, tai tegu šaudo į samdinius rusus! Į tuos, kurie atvažiavo iš mūsų kraujo užsidirbti! O ne į vaikus, kurių tėvai išpirkt neišgalėjo!

Budur

2000 m. rugsėjo 6 d.

Keliai atitverti. Kariškiai laukia kovotojų puolimo.

Ėjom pėsčiom. Transporto judėjimas draudžiamas.

Vos pradėjom prekiaut, iš postų apšaudė Centrinę turgavietę. Išbėgom pakiemiais. Nežinau, kaip pasisekė kitiems.

Vakar prie turgavietės išgėrę čečėnai į autobusą įsiviliojo beliašų pardavėją. Užrakino. Bandė išprievartaut. Per karą ir jiems varžteliai atsisuko!

Mūsų naujoji turgaus kaimynė jau antra diena niekaip negali parsigauti namo. Transportas visiškai nevažinėja. Mes jai pasiūlėm pernakvot savo irštvoj drauge su žiurkėm. Kita moteris „benamę“ pakvietė pas save. Ji gyvena arčiau turgavietės. Tad pasirinko ne mus.

Iš Tanios, rusės našlės, sūnų Rusijos kariškiai vakar blokuojamame poste atėmė maisto krepšį, o sūnus sumušė.

Vėjas skraidina gandus, kad į miestą pasiųsta mirtininkų.

Ar visi žus? Kas liks?

Karalaitė Budur

2000 m. rugsėjo 8 d.

Mačiau Nadios mamą. Ji sakė, kad Kusum joms davusi pinigų, labai daug pinigų.

Vadinasi, po sūnaus netekties jos širdis nesudiržo. Šito Kusum poelgio motyvus atspėjau teisingai!

Su Nadia mus kiršina šmeiždami, bjauriai apkalbėdami, liežuvaudami apie mane. Net pinigais! Atkakliai nenori, kad bendrautume! Nadios mamai prišnekėjo bjaurių dalykų. Ji ir tiki, ir nenori tikėti. Abejonė – geriau negu nieko.

2000 m. rugsėjo 9 d.

Vakare, kai jau ruošėmės eiti iš turgavietės, į prekeivių eiles šaudė snaiperis. Jis vos nenužudė čečėnės. Ji prekiavo. Kulka pataikė į kaklą. Moteris liko gyva. Ją išvežė ligoninėn.

Taupom. Vaikščiojam pėsčiom. Mūsų bendrakeleivė – teta Tonia. Ji prekiauja knygom. Pati vežiojasi prekes. Tačiau savo bute negyvena. Pavojinga! Gyvena pas savo draugę čečėnę. Daugiau rusų tarp mūsų nėra!

Gyventojų rusų mieste visai nesimato. Visi išoriškai sučečėnėjo. Bijo. Kai kas gal susirado būstą ir darbą, tapo pabėgėliais. Kiti užtruko pas artimuosius. Nenori grįžt.

Budur

2000 m. rugsėjo 10 d.

Šiandien iš ryto lyja.

Jau 8.10 val., o mes dar namie!

Iš žmonių girdėjau, kad vietos banditai dėl pensijos nužudė senutę rusę kažkuriam iš žemutinių namų. Užkapojo ją kirviu.

Koks siaubas!

Vėl žudo gyventojus rusus!

2000 m. rugsėjo 18 d.

Pusiau sugriautam kambary ploviau sienas. Ir mes jas truputį pabaltinom.

Suodžiais sunku kvėpuot, o priešaky – vėl žiema, gyvenimas be dujų, su drėgnom malkom, su žiurkėm, su pasmegusiom grindim. O viršum viso šito paveikslo kybo, svarstydamas, prispaust mus ar ne, betoninis blokas.

Rugsėjo 14-ąją mes važiavom iš turgavietės, o tuo metu plente susprogdino BTR-ą. Jis sudegė greta paminklo Trims didvyriams. Mūsų maršrutinį taksi nubloškė ant šaligatvio. Išsigandom kaip reikiant.

Kitą dieną buvo dar vienas sprogimas. Ten pat! Mašina, kuria važiavom, kiek anksteliau įsuko į vieną iš kvartalų. Išgirdom trenksmą, pamatėm juodus dūmus. Ir kaip šitai įmanoma? Puikiai matomoj vietoj.

Mudvi su mama ir toliau gyvenam savo bute. Roza, kuri leido pagyventi savo būste, dingo. Žiurkės mūsų name didžiulės! Rusvai pilko plauko. Kažkokia tolima žiurkėnų giminė. Žiurkėms nėra ką daryt. Gali apkandžioti naktį. Jos vos mūsų katino nesuėdė. Užvakar apgraužė mano marškinėlius! Maisto reikalauja. Cypia!

Laksto po kojom ir nieko nebijo. Aš su jomis dalinuosi duona, tuomet jos gerėlesnės pasidaro.

Kambario sienos dar labiau atšoko nuo lubų. Įtrūkiai atrodo grėsmingai. O koridorius ir virtuvė visiškai sugriauti. Viršutiniai namo aukštai prislėgė žemesniuosius. O siena, bendra su Mariam butu, siūbuoja nuo kiekvieno judesio.

Nekokie reikaliukai su vandens atvežimu. Vandens vežėjai nenori užsukti į kiemus, kur mažai žmonių. Benzino eikvoti nenori. Jiems neapsimoka.

Prekyba einasi blogai. Užtenka dviem kartams maisto nusipirkti – rytą pavalgyt ir vakare. Susirenkam pinigėlių – atiduodam skolas.

Bijom artėjančios žiemos. Gerai būtų įsitaisyti ketaus krosnį, kad nors kiek būtų galima šildytis!

Vyriokai netoli mūsų gyvenamosios vietos vagiliauja vieni iš kitų. Dažnai girdim, kaip kieme, rėkdami ir grasindami, jie aiškinasi tarpusavy. Mušasi!

Čečėnės pykstasi dėl stiklainių, pasivogtų iš svetimų rūsių.

Turgavietėj susidraugavom su naujais stalo kaimynais. Ir toliau bendraujam su vyresniąja Kusum seseria. Ji prekiauja. Neblogi santykiai su Amina, arbatos pardavėja. Ji – antroji žmona. Turi dvi dukreles. Žmonos draugiškos viena kitai ir prekiauja kartu.

Mane žada priimti į 11-ąją mokyklą. Eisiu atsiimti savo dokumentų iš sugriautos 50-osios mokyklos (iš jos tik griaučiai beliko). Šita buvo jau penkta mano mokykla, kurią sugriovė. Sako, kad dokumentus paslėpė kitam pastate ir kad jie sveiki!

Turgavietėj ruošiu namų darbus.

Sukūriau eilėraštį:

Labanaktis mano draugams!
Kad dundesio nebūtų, žaibo blyksnių,
Te sapnuose dalykai puikūs vyksta:
Laukai težąla saulėtiems žirgams!

Ir te kiekvienas lapas medžio didžio
Atskleidžia paslaptis savųjų ornamentų.
Nereikia vien tuščiom šnekom gyventi.
Tu būk kitoks! Minėki praeitį tolydžio!

Pagauki rankomis vaivorykštę varsų.
Regėk lietaus laše skaisčiausią šviesą,
Ir tegu saugo nuo nelaimių Viešpats
Kelius tavuosius viršum debesų.

Laukuos žaliuosiuos saulėtiems žirgams
Ramu. Nėra griaustinio, žaibo blyksnių!
Te sapnuose dalykai puikūs vyksta,
Labanakt mano draugams!

Man patinka Haufo pasaka „Fatmės išgelbėjimas“.
Šiandien mano vardas – Karalaitė Fatmė.

2000 m. spalio 8 d.

Pagaliau mokausi!

Nei Aladinas, nei Kusum nesirodo. Jos sesuo apgavo, kad degtine neprekiauja. Pasižiūrėjom – stalas apkrautas! Degtinė vietoj knygų.

Aš iš namų išnešu po 8–10 knygų. Pardavinėjam jas. Išblaškom namų bibliotekos, rinktos trijų kartų, likučius. Pelno nėra. Iš vieno

cigarečių pakelio užsidirbam rublį! Pardaviau tris pakelius – uždirbau tris rublius! Rytą autobusas atvežė mus už dešimt rublių. Už tai, kad stovi prie stalo (nesvarbu, sekasi prekyba ar ne), reikia dar atiduoti penkis rublius! Minus kelionė atgal!

Kai kas sutrinka ant mūsų stalo pamatęs tabako gaminių. Sako:

– Iki karo jūs kuklesnės buvot! Spaudos leidiniais prekiavot ir kitom nežalingom prekėm.

O patys kasdien dolerius perka. Nieks nepaklaus: „Ar duonos turit?"

Būna dienų – pareinu iš mokyklos, o maisto namie nėra! Ničnieko. Greit žiema. Aš – be batų. Tai štai, kai mano draugai, „broliai", o ir „sesės" nuosavu transportu važiuos pro šalį, pamatys mane su šliurėm arba su kaliošais sniege stovinčią.

Taip atrodydama aš vaikščiosiu į mokyklą. O bute, iki to laiko jau nugarmėjusiam į rūsį, drauge su žiurkėm aš godžiai graušiu duonos kriaukšlę. Tokios perspektyvos!

Būtent dėl to po pamokų aš daug valandų stoviu šalty. Pardavinėju cigaretes. Stengiuosi uždirbti maistui sau ir mamai. Vaisiai soduose pasibaigė. Gerai, kad nesusprogom užkliuvusios už minų ar už atotampų.

Skauda kojas. Tai dėl to, kad per karą aš mėnesių mėnesiais nepersiaudavau ir per apšaudymus miegojau nenusiavusi batų.

Miesto centre įjungė šviesą ir dujas. Ten įsikūrė prekiautojų elitas ir piliečiai, įsitaisę dirbti į jėgos struktūras ar į vyriausybę.

Kuris nors vienas iš šeimos nusiperka tokią vietelę, o paskui įtraukia likusiuosius.

Niekam ne paslaptis – darbo vietos, vietos milicijoj parduodamos. Kas gi jas gali įpirkt?

Tie, kurie prisivogė gyvenamojoj vietoj.

Tie, kurie mirusių artimųjų vardu, naudodamiesi jų dokumentais, gaudavo humanitarinę pagalbą ir ją pardavinėdavo. Čia priimta, giminaičiui mirus, ne atiduoti jo dokumentus, o saugoti juos namie.

Tas, kuris kariavo ir užsidirbo iš karo.

Vakaras

A. Achmatovos eilės. Aš savavališkai skiriu jas Aladinui:

Man nereikia tavęs, svetimasis belaisvi!
Dėl savųjų alstu gausumos!
Bet kodėl gi širdis iš palaimos nukaista,
Kai menu jį vakarėj brėkšmoj?
Tegu smerkia mane jis, teniekina.
Aš jo žodžiuos užgniaužtą dejonę girdžiu.
Ne! Manęs neįtikins jis niekad,
Kad kitą pamilo jaudžiau!
Patyrus tyriausią dangišką meilę
Iš tikro žinau – neįmanoma
Šypsotis, raudoti vėl gailiai
Ir... prakeikt pabučiavimų mano.

2000 m. spalio 21 d.

Šiandien – Raketos diena!

Šią dieną, lygiai prieš metus, buvau Centrinėj turgavietėj. Buvo vėsu.

Aš vilkėjau seną rudą striukę, ryšėjau skarą. Prekiavau žurnalais, laikraščiais, žiogeliais, siūlais.

Man buvo keturiolika.

Apie penktą valandą vakaro aš buvau sužeista. Mano vaikystės kiemu (kur anksčiau gyveno mano senelis) per apšaudymą jaunas čečėnas nešė mane ant rankų. Tuomet aš buvau išsigandusi ir verkiau. Norėdamas mane nuraminti, lėkdamas jis kartojo:

– Neverk, karalaite!

Ir sakė, kad aš panaši į karalaitę Budur iš pasakos. Tai buvo Aladinas!

Žmogus, už kurį aš ir šiandien lengvai paaukočiau gyvenimą, tuščią be jo, nereikalingą.

Kiek žmonių tada žuvo. Faktai buvo slepiami tuomet, tebeslepiami ir dabar.

Maša susibičiuliavo su moterimi, kuri vedžiojasi ją į Mečetę. Moteris moko Mašą islamo. Ji supažindino ją su apsirūpinusiu žmogum. Susitikinėti jis nenori. Nori tuoktis! Bet Maša užsispyrusi. Tvirtina nemylinti jo.

Vis dėlto vyras įrodė esąs padorus. Kai susirgo Mašos vaikas, ji iš visiškos nevilties atėjo pas jį. Vyras vežiojo vaiką pas gydytojus. Kaip savo (kad gydytų!). Viską apmokėjo. Mašai davė mūsų masteliu daugybę pinigų – 5 000 rublių! Vaikui gydyt ir maitint.

– Na, tu ir žioplė! – barė Mašą rusės ir čečėnės.

O jinai, išdidžiai parodžiusi pluoštą pinigų ir krepšius, pilnus maisto, užsispyrusi pareiškė:

– Negyvensiu su nemylimu! Ir visai nesvarbu, turtingas jis ar vargšas!

Maša mums abiem nupirko dovanų. Man skarelę – švelnią, ploną, siuvinėtą sidabru. Mamai – obuolių.

Vaikinas gantamirovininkas buvo dingęs. Bet vėl netikėtai pasirodė turgavietėj. Nusišypsojo, pamojavo.

Pasirodo, jis vedė!

Puikią jaunutę čečėnę. Jai 14 metų.

Tebūna jie laimingi!

Pas tetą Mariam vietoj dviejų močiučių rusių dabar gyvena čečėnė Zolina. Sušaudyto Suleimano žmona. Suleimaną sušaudė, kai jis bandė iš miesto pasitraukti su pabėgėliais.

Pas ją lankosi vienas iš brolių Borzovų. Džimas. Kaimynai iškart paskleidė gandus: Zolina pabėgėlių namuose, kur nakvojusi su vaikais, pasivogusi odinį paltą ir pinigų. Mūsų kiemas daug meluoja. Tačiau šiuo atveju, manau, – ne viskas melas. Zolina bijo kažkokių žmonių. Neina į lauką. Slepiasi!

Mudvi tylim. Nuduodam nežinančios, kur ji. Juk to pageidauja Mariam! O senai mamos draugei mes nekenksim.

Kusum prieš dvi dienas matė Ingušijoje. Paaiškėjo, jog ji nuomojasi butą. O kurgi namas? Kuriam pirkti, kaip pati sakė, pasiskolino pinigų?

Kusum ten matė jos artimas draugas dar iš prieškario. Jis atsimena – mes bičiuliavomės. Prižiūrėdavom Kusum prekes, kai ji palikdavo jas valandoms trims.

Tas žmogus priėjo prie mūsų. Viską apie Kusum papasakojo. Pagudravusios jį pagavom: paprašėm jo perduoti linkėjimus savo „bičiulei“.

Labai labai rūstus gyvenimas.

Netgi pernelyg.

Polina-Fatima-Budur

2000 m. spalio 24 d.

Vaidai turgavietėj dabar dažni. Kasdien – muštynės ir svaidymasis konkurentų prekėmis. Čečėnės tiesiogine prasme viena kitą ridena žeme! Konkurentė, kad sugėdintų priešininkę, plėšia nuo jos drabužius. Sužvėrėjo liaudis! Nei tikėjimo. Nei garbės. Nei padorumo.

Visos moterys išlaiko savo šeimas: vyrus, brolius, vaikus. Nesiplėšysi – tie, kurie namie, alkanaus.

Vyrai linkę rečiau rodytis gatvėj. Dėl bedarbystės ir savo pačių saugumo. Kai kurie dingo be pėdsakų vakare grįždami namo.

Mano sapnas.

Sprogimas! Sprogimo banga laiptinėn įsviedžia vaikiną. Jis be sąmonės. Duodu atsigerti. Bandau jam padėti, ir mano akyse jis virsta dideliu šunimi!

Mama žada: „Susitikimas su draugu, kuris daug prisikentėjo."

Prasidėjo šiltos dienos.

Budur

2000 m. lapkričio 1 d.

Mansuras parvažiavo!

Aš mačiau jį!

Jis savo bute, kurio miegamasis pasmego pataikius „Gradui".

Sulysęs! Šlubuoja!

Žiūri iš tolo. Daug rūko. Ir neateina. Mes juk draugavom! Nustebau.

Mudu – priešai? Jeigu jau nėra pasitikėjimo, nėra ir draugystės.

Mokykloje surašė pažymius. Iš matematikos man – trejetai. Iš visų kitų dalykų – ketvertai ir penketai.

Turiu naują klasės auklėtoją. Mudvi gerai bendraujam. Moteris – daugiavaikė motina. Gimusi būti mokytoja!

„Naftinės“ stotelės rajone vėl nužudė du kareivius. O atsakas – taikių gyventojų, jaunų vyrų, nužudymų serija mūsų rajone. Mus sukrėtė žmonių žūtys.

Nužudė žmogų, kuris ėjo gatve iš kaimyno (pažaidęs su juo šachmatais).

Nužudė vyrą, kuris vėlų vakarą po darbo bandė parsigauti namo.

Nužudė du vaikinus, kurie su kibirais ėjo į sodus prisiskinti riešutų ir kriaušių.

Mūsų rajone gyvenantys žmonės kaltu laiko karinį dalinį, atvykusį iš Maskvos.

Kieme Džimą mušė jo vyresnieji broliai. Žiauriai ir smarkiai. Teko bėgti aplinkiniais keliais kviesti Borzovų motiną ir seserį. Aš visados tai darysiu – gelbėsiu! Gelbėti gyvybes – tai geriausia, ką galima veikti žemėje! Niekas neturi teisės žudyti!

Patoška

2000 m. lapkričio 5 d.

Buvo atėjusi Maša. Ji moka Korano surų!

Asmeniniam gyvenime Maša visiškai viena. Laukia savojo princo. Dirba valytoja dviejose vietose. Renka tuščius alkoholinių gėrimų butelius. O galėtų gyventi aprūpinta, su padoriu ir geru žmogumi! Bet Maša sako:

– Sunku! Bet taip geriau. Neapsimetinėti!

Mes dėl savo saugumo nusprendėm tris dienas pabūt namie. Šventės. Kovotojai gali pulti dalinius.

Į mamą šovė rusų snaiperis! Mačiau – jis buvo pastogėj. Nepataikė. Turbūt tokios jo pratybos. Aš net išsigąst nespėjau. Ir kuo jam neįtiko mano mama?

O mama, išgirdusi šūvio garsą, pasilenkė. Ir ranka pabaidė kulką tarsi musę.

Mansurui meilinasi jaunutė devyniolikos metų čečėnė našlė su dviem vaikais. Vienam vaikui – jau ketveri! Toji mergina – vienos kaimynės duktė. Dar viena vieniša jaunystė. Dar vienas palaužtas gyvenimas.

Karalaitė

2000 m. lapkričio 13 d.

Buvo užėjęs Mansuras. Viską pasipasakojo. Serga po sužeidimo. Penkis mėnesius gyvenęs čečėnų namuose. Jį bandę gydyti. Jo motinai pranešę, kur jis. Tačiau ji ilgą laiką nenorėjusi pasiimti sūnaus. Ten, kalnų kaime, jį jautriai slaugiusi jaunutė trylikos metų čečėnė, atnešdavusi valgyti. Jie pamilo viens kitą. Ir dabar, visai nelaiku, atsirado jo artimieji! Išsivežė iš namų, kurie jau tapo brangūs.

Mes davėm Mansurui šaltalankių aliejaus. Pažadėjom iš pažįstamos nupirkti dar. Specialiai jam. Mes šituo aliejum gydėm man koją po operacijos.

Mansuras paklausė: „Kaip Aladinas?“

Aš jam atvirai kaip draugui viską pasipasakojau.

Mansuras pranešė, kad atsirado jų tėvas. Greit jisai su savo artimaisiais iš mūsų respublikos pabėgs į Rusiją, šiaurėn.

– Aš nesugebėsiu naujoj vietoj prigyti, – prisipažino jis. – Neištversiu!

– Priprasi! – pažadėjau aš. – Viskas pasimirš kaip košmaras!

– Mano siela visados bus šitoj žemėj! O kūnas – ten, kur reikės, – patikslino jis.

Šiąnakt sapnavau keistą sapną.

Sapnavau Aladiną ir jo vyresnįjį brolį. Iš tikrųjų aš nepažinojau jo brolio.

Aladino brolis žuvo Dagestane 1999 m. rugsėjo pabaigoj, dar iki mano sužeidimo, iki mudviejų pažinties ir draugystės. Tačiau sapne aš iš karto supratau – tai jis!

Aladino brolis atkišo man du raštelius ir pasakė:

– Perskaityk! Jis ne tas, kuo tu jį laikai.

Abu rašteliai buvo parašyti žaliu tušu, slapčia – paties Aladino.

– Štai ką nutylėjo jo Siela, – patikslino jo brolis.

Pirmas raštelis

Mano mėnesio pajamos siekia 2 100 dolerių, kartais daugiau.

Už darbą su žmonėmis.

Už ypatingųjų pavedimų vykdymą.

Už „tvarkymąsi“.

Už žuvusį brolį.

Už atvykimą mūšio aplinkybėmis.

Antras raštelis

Aš nenorėjau įsimylėti tavęs. Neturėjau.
Tačiau įsimylėjau. Negalėjau tau padaryti pikta.
Aš bijojau jūsų (?) – tavęs ir tavo mamos.
Bijojau tų permainų, kurios ištiko mane jūsų namuose.
Dažnai tai pasireikšdavo mano aikštingumu ir šiurkštumu.
Aš vedžiau tą moterį, su kuria man patogu.
Aš nemyliu savo žmonos. Tačiau ši santuoka buvo būtina.
Taip reikia net dėl mano darbo.

Prabudau. Užsirašiau tuos tekstus.

Aš labai gerai juos atsiminiau! Taip retai būna, kad atsimintum viską, ką sapnavai!

Atsitiktinumas ar ne, bet man pasitaikė rašiklis, rašantis žaliai(?).

Tiksliai užrašiau tai, ką sapnavau.

Budur

2000 m. lapkričio 20 d.

Vakar pataikėm į šaudynes!

Važiavom sausakimšu mikriuku iš turgavietės namo. Kaip įprastai, paprašėm vairuotoją sustoti mūsų stotelėj „Naftinė".

Autobusiukas sustojo ir staiga nugriaudėjo sprogimas! Mikriukui iš priekio, už penkiolikos metrų, sprogo fugasas. Nukentėjo BTR-as ir sunkvežimis su kareiviais. Kariškiai be atrankos ėmė šaudyti į tamsą. Rėkė riebius keiksmažodžius.

Važiavo jie plentu priešais mus. Ne savo juosta ir vos nesusidūrė su mūsų mikriuku!

Išsigandom mes, beje, visai ne fugaso, o to, kas vyks paskui. Kareiviai tokiomis minutėmis nenuspėjami ir beprotiškai pikti. Mes išskuodėm iš mikriuko. Kur bėgti? Tamsu! Sprogimo sugriautas penkiaaukštis. Krūva luitų, skaldos gabalai. Įkypai užvirtęs autobuso stotelės stogo blokas. Visi žmonės metėsi slėptis už jo, gulėsi ant žemės.

Kariškiai toliau šaudė kulkosvaidžiais ir automatais į namus ir į medžius.

Vienas vaikinas čečėnas išvirto iš mikriuko su ramentais. Sutriko. Sako:

– Ką man daryt? Aš negaliu gult!

Mano mama šaukia:

– Mesk ramentus ir krisk!

Jis krito.

Moteris, Kusum tetos pažįstama, gulėjo prie manęs. Aš iš baimės taip užrėkiau, kad net ausis užgulė, o ji mane ramino: „Pakentėk, jiems greit baigsis šoviniai!"

Mačiau, kaip kažkokie vaikai su savo motina slėpėsi tarp susprogdinto penkiaaukščio betoninių luitų. Jie verkė ir šaukė, kad krepšiuose, jų paliktuose mašinoj, liko sausainiai!

Jie nesusivokė. Stojosi pažiūrėti, sveiki krepšiai ar ne. Persigandusi motina, kad pargriautų, niuksėjo juos.

Ilgainiui šaudynės liovėsi. Keleiviai repečkomis suskubo ropštis į maršrutinį taksi.

Aš ir mama likom vienos.

Ratukai su prekėmis. Tamsa. Dykra. Kariškiai.

Kaip mes perbėgom kelią savo pusėn?! Atsimenu – mes dusdamos dykra lėkėm į kalną per geležinkelio atkarpą ir sodus-daržus! O kariškiai mums už nugarų šaltakraujiškai tarėsi (girdėjom!) – sušaudyt mus ar ne. Bet, matyt, pasigailėjo! Rusiška šneka ir akivaizdus išgąstis mudviem pagelbėjo.

Gyvos parbėgusios namo apsakėm žmonėms savo nuotykius. Kaimynai, eidami mums priešpriešiais, išbėrė: jie taip pat aiškiai girdėję šaudynes.

Kaimynė Nura iš karto tarė:

– Jūs per stebuklą likot gyvos! Už išsigelbėjimą pagal paprotį reikia dovanų padalint. Trims! – ir atkišo rankas.

Savaime suprantama, paklausėm. Gyventojams davėm po pakuotę vermišelių „Rolton".

Kaimynai liko patenkinti.

P. S.

Vakar per apšaudymą tamsoje aš pamečiau skarą.

Šįryt radom ją palei sugriauto namo betonines plokštes.

Įsivaizduoji, Dienorašti! Pasisekė! Niekas nepasiėmė!

Karalaitė Budur

2000 m. lapkričio 21 d.

Man padovanojo kvepalus. Moteris, kuriai mes padėjom surasti savo vyrą taksistą. Vyrą išvežė su BTR-u. Jų mašiną – baltą „Volgą" – nusivarė mūsų akyse. Aš ir Lina atsitiktinai buvom netoliese ir įsiminėm BTR-o numerį. Kaimynas Karatistas, Džimo brolis, pranešė apie įvykį milicijos įgaliotiniui. Pavyko nustatyti, kur taksistą laiko. O kitą dieną aš išgirdau verkiančią moterį pasakojant apie pradingusį vyrą, dieną važiavusį uždarbiauti nuosava mašina. Sugretinau faktus. Supratau – tai jis! Pasakiau:

– Jūsų vyras – rajono Vidaus reikalų skyriuje.

Nupasakojau, kaip atrodo įgaliotinis. Taksistą rado. Gyvą! Dabar jis ligoninėj. Sumuštas. Sulaužytais šonkauliais.

Jei iš postų šaudo į turgavietę, tuomet mes, prekiautojai, sėdim po stalais prisidengę lentomis. Aš neišeinu. Bijau! Bet prekiauju. Man įdomu stebėti, kaip kas elgiasi. Dauguma bijo, tačiau vaizduoja, kad į šaudymą nekreipia dėmesio.

Fatima

2000 m. lapkričio 26 d.

Lapkričio 24-ąją turgavietėj nužudė rusų kareivius! Kone prie mūsų stalo.

Manęs tuo metu nebuvo. Aš iš mokyklos važiavau pas mamą. Išlipu iš autobuso ir matau: mašinų spūstis, išvažiuojančiųjų eilė. Priešais plūsta išsigandusių žmonių srautas. Jie šaukia:

– Bėk! Kareivius turgavietėj užmušė! Tuoj šaudys! Rusai ateina!

O aš bėgu priešinga kryptimi – į tą didžiulę minią, ten, kur bus šaudynės. Man reikia pas mamą. Jinai juk liko ten! O mintys vis veja mane: „Greičiau! Pirmyn! Kaip ten mama?“

Taksi tarsi išprotėję lėkė šaligatviais. Praeiviai ir prekiautojai, bėgdami iš turgavietės, aplenkė mašinas. Šokčiojo ant parduotuvių laiptelių.

Aš tekina pas mamą! Klausiu:

– Kas atsitiko?!

O mama sąmyšy pametė mūsų piniginę su visais pinigais!

Mes kaupėm juos, kad atiduotume skolą! Prekes į krepšius susidėjom, o piniginės nėra! Ar vagišiai pralėkdami pasičiupo?

Matėm – bėgo mūsų kaimynė! Ant jos stalo buvo likę pinigų! Mes juos surinkom. Kartu su moterim, prekiaujančia netoliese, perskaičiavom. Kad būtų žmogus, galintis paliudyti apie rastą sumą. Kitą dieną viską, kas ne mūsų, atidavėm. Jokio dėkingumo!

Veikiausiai pinigų savininkė buvo įsitikinusi, kad suma turėtų būti didesnė. Turbūt per sąmyšį nuo jos stalo pačiupo dalį kupiūrų, kaip ir mūsų piniginę.

Išėjom pakiemiais, nors buvo beprasidedančios padrikos šaudynės.

Iki šio atsitikimo su kareiviais vyko štai kas. Kažkas su kamera filmavo turgavietę iš aukštybinio pastato.

– Tai nepaprasta kamera! – pranešė dolerininkai. – Jinai ima ir dviejų kilometrų atstumu!

Mes matėm ryškius kameros blyksnius. Nesusivokėm. Ką būtent filmuoja? Mus? Turgavietę? Postus? Ir kas filmuoja?

Atsėlino nemalonūs gandai. Tikiuosi, kad tai klaida. Mašą, kuri priėmė islamą, nužudė! Jinai juk rusė.

Jeigu viskas tiesa, tai nelaimė ištiko dėl mažučio namo ir žemės sklypo.

Norėjau aplankyti Mašą, bet nepavyko. Blogiausia, kad tie paaugliai, kurie anksčiau į jos namus landžiodavo (o Maša mums tuos priekvailius parodė), ėmė sekti ir mus. Jau trečią dieną seka!

Tęsiu

Norėjau važiuoti pas Mašą ir viską sužinoti. Bet mama iškėlė skandalą. Tokio seniai nėra buvę. Mama sudaužė puodelį! Puolė muštis ir viską svaidyti. Šaukė:

– Keltis anksčiau reikia! O ne laiką tempt!

O užtrukom mes dėl to, kad kepiau mamai paplotį. Jinai norėjo valgyti.

Mama, užuot pasakiusi „ačiū", keliskart prakeikė mane! Prakeikė!

Aš pasakiau jai:

– Mūsų vaidai – šėtono pinklės! Tuoj pat liaukis! Aš tau atleidžiu! Ir tu man atleisk!

Mama mane pasiuntė... Pranešė, kad aš atsibodau jai iki gyvo kaulo, ir išėjo.

Jinai Rezvanui iš antro aukšto davė užduotį:

– Palieku šitą tinginę tavo priežiūrai!

Kol jis bandė ką nors suvokti, mama greitai pasipustė padus.

Vaikinas man patarė neverkti! Pasiėmė cigarečių skolon ir išėjo.

Į gatvę mamai iš paskos aš nelėkiau. To dar betrūko, kad ji, kitems žmonėms matant, imtų man gėdą daryti ir rėkt. Ir dar, neduok tu Dieve, vanoti.

Karalaitė Budur

2000 m. lapkričio 27 d.

Pirmasis sniegas! Močia namie.

Federalinė kariuomenė užtvėrė miesto kelius.

– Jie plėšia turgų! – pasakė kaimynai, parvažiavę iš miesto centro. – Ir pridūrė: – Maisto nenusipirksi! Nieko neįleidžia! Matėm, kaip į mašinas kariškiai krovėsi viščiukus, pieną, cigaretes – tiesiai iš daiktų saugojimo spintų.

Šiandien man į tai nusispjaut nuo aukščiausio stogo. Namie taip gera! Aš mokausi pamokas, geriu arbatą su papločiu koridoriuj ir stebiu žiurkių šeimyną – ji gyvena pas mus, sugriautoj virtuvėj! Gražumėlis! Juokingai cypčioja žiurkiukai!

2000 m. lapkričio 28 d.

Dvi dienas – uraza. Pradėti valgyti reikia vakare, pirmajai žvaigždei patekėjus.

Aš nesilaikau pasninko – sergu.

Sapnavau, kad bėgu basa snieguotu keliu Aladino pasitikti. Šalta. Ir vėjas.

2000 m. lapkričio 30 d.

Rusų kariškiai nusiaubė turgavietę.

Nėra stalų. Nėra uždarbio. Ir visiškai nėra maisto. Žmonės verkia, pasakoja, kad išvogė saugojimo spintas. Išsivedė vyrus.

Vakar mes ėjom į turgavietę pėsčiom pažiūrėti, ar yra lentų, ar viskas sudeginta.

Truputį paprekiavom prie niekieno dėžių. Nusipirkom du kepaliukus duonos ir žuvų konservų.

Vakarop prie mečetės kažkas susprogdino BTR-ą. Pradėjo šaudyti aklai. Kulkos turgavietėj tik ir švilpia! Kažkur stipriai driokstelėjo! Liaudis metėsi bėgti! Mes, suprantama, irgi. Su Tonia, prekiaujančia knygomis, nešėm kudašių. Sprukom bulvaru. Paskui – gimdymo namų teritorija. Pagaliau pasiekėm plentą.

Prie mūsų prisijungė vyras, vilkintis darbiniais drabužiais. Jis prisipažino po sprogimo bijąs eiti vienas. Suims – galima pradingti.

Mes pažadėjom prie posto sumeluoti, kad pažįstam jį. Bendrakeleivė Tonia pasuko savo namų link. Vyras – taip pat. Jie tikrai besą kaimynai!

Greta keliu trepsėjo daug žmonių. Visi nešini sunkenybėm. Su krepšiais arba su vežimėliais, prikrautais prekių. Einančiųjų greitkeliu vis mažėjo ir mažėjo. Kas susistabdė mašiną. Kas sugebėjo

įsibrauti į sausakimšą autobusą. Kai kurie bendrakeleiviai mieliau pasuko į gretimas gatveles. Žmonės nusprendė: verčiau klaidžioti aplinkiniu keliu pro privatų kvartalą, bet neiti atviru keliu nesaugiai tamsoj.

Į mus iš Spaudos namų šovė snaiperis. Tačiau snaiperiai dabar ne tokie. Jis nepataikė! Pilkšvai mėlynam danguje trasuojamosios kulkos buvo tai raudonos, tai auksinės. Mes grožėjomės jomis užvertusios galvas.

Įveikusios didžiąją kelionės dalį, mudvi su mama kelyje likom vienos.

Visai sutemo. Laikrodis rodė septynias valandas vakaro. Netikėtai „Dvyliktojo tresto“ stotelėj prie mūsų prisijungė bendrakeleivis. Mama pasiūlė jam eiti greta – saugiau! Jis sutiko. Pasakė, kad jį jau kartelį buvo paėmę. Patrankė truputį. Pranešė, kad jam nesiseka.

– Jei gyvas, sekasi! – paprieštaravo mama.

Jis eidamas sako:

– Dabar BTR-ą susprogdino. O mano darbas toks – vėlai...

Jis pasakė gyventis „Katajamos“ stotelėj.

Tolumoj šmėžavo karinis postas. Mums pavyko sustabdyti pro šalį važiavusią mašiną ir įsodinti į ją bendrakeleivį.

Vaikinas norėjo, kad važiuotume su juo. Tačiau mes nesėdom su prašalaičiu.

Mūsų namai buvo greta. Atsisveikindamas vaikinas prisistatė:

– Aš – Iljasas Idrisovas. Ačiū! Gal susitiksim kada?

Mama prisiminė: turėjom kaimynus su tokia pavarde! Mūsų seneliai su jais bičiuliavosi!

Budur

2000 m. gruodžio 1 d.

Aš laikausi urazos.

Sapnavau sapną. Kusum – burtininkė ir turi didžiulę užkerėtą pilį, o joje – draugužių ir tarnaičių.

Jai paliepus, Džinas turėjo išvežti mus į dykumą ir ten palikti. Ten, smėlynuose, mūsų su mama laukė tikrų tikriausia mirtis. Tačiau jis to padaryti nesugebėjo. Nepakluso!

Tuomet Kusum įpyko ir užkeikė mane. Ji atsinešė mano nuotrauką ir subadė ją adata aštuonis kartus.

– Tai nesituokimo žymė! – nusijuokė ji. – Tu ištekėsi ne anksčiau kaip po aštuonerių metų!

Ir užkabino kažkokį ženklą su virvute. Aš mačiau mažytį popierėlį, prirašytą jos krauju.

Sapne buvau išsigandusi jos galios ir su siaubu pamaniau, kad dabar liksiu viena, tačiau balsas kažkur aukštybėse tarė:

– Žmogus mėlynomis akimis atkeiks tave! Jis bus ne musulmonas.

Koks baisus sapnas!

Grįžtu į tikrovę.

Susprogdino BTR-ą! Užmušė kariškius.

Visi žmonės bėgo iš turgaus. Kaip gyvent? Kaip užsidirbti maistui ir sąsiuviniams?

Ir dar.

Rytą mudvi su prekių vežimėliu ėjome palei plentą. Kariškiai žolėje surado miną. Pasakė: „Nestipri!“ Ir susprogdino ją čia pat, dvidešimt metrų nuo mūsų ir nuo kitų praeivių. Dvi valandas ausys buvo užgultos.

Budur

2000 m. gruodžio 2 d.

Uraza. Galva sukasi. Žmonės naktį paprastai maitinasi du kartus. Mėsa. Vaisiais. Pienu. Tokiais paplotėliais. Aš pamiršau jų pavadinimą. Mes turim tik duonos ir sriubos su saulėgrąžų aliejum. Uraza sustiprina valią, priešinimąsi ydoms ir blogiui. Tikiuosi, kad įstengsiu rasti jėgų.

Šiandien vėl kelyje susprogdino BTR-ą. Kariškiai tikrino žmones. Žiūrėjo krepšius. Vakaras. Melsiuos.

2000 m. gruodžio 3 d.

Būti turgavietėje pasidarė labai pavojinga. Ten kasdien užmuša kareivių. Kareiviai nelieka skolingi. Jeigu skaičiuosi nuo 1994-ųjų metų, košmaras tęsiasi jau šeštus metus!

Kažkoks nematomas ginklas iškreipė Žemės gyventojų psichiką, daugelį jų pavertė prievartautojais ir žudikais.

Vakar vos tik autobusu pravažiavom „Autobazę“, nugriaudėjo sprogimas! Galiniam įskilusiam lange matom – BTR-as dega! Dar truputis ir būtų pataikę į mus.

Kas tada kaimynui skolą atiduotų?

Mūsų prekeivių eilėje atsirado vyras. Dosnus tarsi užjūrio princas!

Vakar man ir Ainai, su kuria turgavietėj bandžiau mokytis matematikos, jis padovanojo šokoladinių saldainių! Kokie skanūs!

O šiandien jis vaišino moteris, stovinčias priešais.

Jo išvaizda: banguoti plaukai ir pailgos akys. Mūsų eilėje visi juo gėrisi. Vadina Juoduoju Princu.

Namuose maisto nėra.

Mano katinas paseno ir serga.

Vakarop mane pašnekino nepažįstamoji. Pasakė gyvenanti netoli Juodojo Princo.

– Jis – žmogus slapūnas! Bet negodus! Jis – ne krikščionis ir ne musulmonas.

(Aiškus melas, nes Juodasis Princas – čečėnas).

Aš supratau – moteris nori mane įvelti, įtraukti į negerus dalykus. Pranešiau:

– Aš turiu sužadėtinį! Aš myliu jį!

Nepažįstamoji įsižeidusi nuėjo.

„Aladinas", „Aladinas", – nevalingai sąsiuvinio lape rašo mano ranka – Aladinas!

Vakaras

Aš piešiu slaptingas nežemiškas gėles ir Juodąjį Princą su skepeta ant veido, su tokia kaip nusikaltėlių.

Aplink mane Todis rėžia sparną. Suaugęs žmogus. Jis turi daugiau nei dešimt pardavėjų. Suktas – niekam nemoka!

Bet duoda pardavinėti knygų pasirašytinai, be pinigų. Jo pardavėjai patys nustato kainą. Kažkaip gyvena.

Todis pasakė:

– Prekes aš parsivežu iš Maskvos. Knygas! Kartais man brolis padeda. Aš nevedęs. Pripratau vienas! Draugauti su manim galima!

Aš vos tik išgirdau, taip ir supratau – pažodžiui. Dalį jo knygų prie saviškių imasi Tonia.

Karalaitė

2000 m. gruodžio 13 d.

Čia mūšis amžinas – taika mums tik sapnuojas![*]

Buvau mokykloj.

Rusų kareiviai užtvėrė kelius. Vakar juos puolė kovotojai. Mes vos išsigelbėjom nuo BTR-o. Kaip įprasta, apšaudė postą šalia paminklo Trims didvyriams. Tą minutę mes su mama važiavom sausakimšu autobusu iš turgavietės. Matom – visai ne keliu, o bulvaru, kur vaikščioja praeiviai, lekia balta mašina. O ją tarsi filme vejasi BTR-as! Nukreipia patranką, taikosi! Turbūt jų draugai dabar žuvo poste. Ten – juodi dūmai. Nieko nesimato! Mašina papuolė įsikarščiavusiesiems po ranka! Viduje sušmėžavo išsigandusi moteris ir du vaikai. Patranka vis suka paskui mašiną! O čia – mes! Mūsų autobusas! Autobusas pasisuko į juos šonu. Visi keleiviai pritūpė, pasislėpė vieni už kitų. Tarsi tai išgelbėtų nuo sviedinio!

Mašina staigiai pasisuko ir vos nepalindo po mūsų autobusu. Pralėkė iš priekio. Įsirėžė į gimdymo namų tvorą. Kas buvo toliau, nežinau.

Mes, vos neapvirtę su savo autobusu, pralėkėm greta, nes vairuotojas padidino greitį ir nuvažiavo (keikdamasis ir melsdamasis tuo pat metu) ne savo maršrutu.

Šiandien aš su bendraklasiu ėjau iš mokyklos, o prieš akis – rusų kareivių vora, koks šimtas egzempliorių! Laikas – 12.00 val.!

Rusų kariškiai šaukia mums:

– Greitai! Labai greit! Kelias apšaudomas!

---

[*] *Čia mūšis amžinas...* – kiek pakeista Aleksandro Bloko eilėraščio frazė.

O man reikia tą plentą pereiti. Kulkos švilpia! Bėgam zigzagais su bendraklasiu Deniu. Jis ėmėsi mane palydėti.

Bendraklasis baiminosi, kad kareiviai gali nuskriausti mane.

Jis pats gyvena žemutiniuose namuose. Jam grįžtant reikia vėl perbėgti kelią!

– *Tvajumat!* – pirmąkart gyvenime susikeikiau aš, švilpiant kulkoms, bėgdama per plentą. Saugumo dėlei mes patraukėm pakiemiais.

– Pasėdėsi pas mus? – pasiūliau. – Kol „raudonieji" ir „baltieji" atsišaudys ir išsivaikščios.

Denis pasakė, kad negali:

– Sesuo nuėjo namo, o aš – ne. Mama girdi šūvius. Jaudinasi!

Dar solidžiai pridūrė, kad nebijo. Pasimels ir perbėgs atgal.

Aš stovėjau ir žiūrėjau, kaip jis eina. O kai Denis buvo plento vidury, sukalbėjau trumpą maldą už jį.

Deni! Tebūna tavo tėvai laimingi su tavimi!

Tu jaunas, tačiau jau sugebi drąsa ir taurumu juos pašlovint!

Pastarųjų dienų įvykiai mieste: prieš dvi dienas vienu metu degė du BTR-ai ir mašina „Ural". Veiksmo vieta – „Darbo" stotelė, netoli 9-osios ligoninės. Iš keršto kariškiai visiškai nušlavė gyvenamąjį namą! Namas, nelaimei, stovėjo netoli tragedijos vietos. Iš gyventojų niekas nežuvo, jų buvo mažai. Tie, kurie buvo, spėjo išskuosti!

„Elektrinio prietaiso" stotelėj apšaudė autobusą su paprastais keleiviais.

Užmuštųjų nėra. Daug sužeistųjų. Kariškiai atsiprašė.

Minutėlės rajone vakar vyko mūšis. Patrankomis apšaudė gyvenamąjį namą. Žuvo mažų vaikų. Juos užrakino į darbą išėjusi motina.

Kareivių užmuša įvairiuose miesto rajonuose daug kartų per dieną, paskui visada kenčia taikūs gyventojai. Tik ir lauki, kada pataikysi ten, kur sprogdinama, ar į gatvės mūšį. Lygiai prieš keturias dienas miesto centre, prie tunelio, įvyko mūšis. Sviediniai lėkė ten iš kitų postų kaip pagalba pagal principą „Kur nors vis tiek pataikys!" Aš ir mama prekiavom turgavietėj, o sviediniai skrido virš mūsų.

Kur nuo sviedinio pabėgsi?

Geriau vietoj stovėti.

Jau dvylika dienų laikausi urazos.

Patoška-Budur

2000 m. gruodžio 18 d.

Vakar, vos pravažiavom, kelyje susprogo „Uazikas". Tuščias mašinas minom farširuot pradėjo! Dabar, jeigu matai be vairuotojo ir be keleivių stovinčią transporto priemonę, apeik ją! Šaudė į du čečėnus gantamirovininkus, sužeidė juos, abu gyvi. Nuvežė į ligoninę. Užmušė vieną kareivį. Dar pridursiu, kad girdėjau, kaip susprogdino BTR-ą.

Vakarop kariškiai apsupo turgavietę!

Aš einu į mokyklą!

2000 m. gruodžio 22 d.

Miesto centras buvo apšaudytas kariškių. Žmonės pasakojo, kad sužeidė vaikus, ir kažkas iš 8-osios mokyklos žuvo. Sviediniai susprogo gatvėje, šalia mokyklos. Vaikai buvo ką tik iš jos išėję!

Dar sviediniai pataikė į universiteto pastatą. Vyko paskaitos. Žuvo ekonomikos fakulteto studentų. Jų pedagogė sunkiai sužeista.

Turgavietėje – apie dvidešimt sužeistųjų, yra žuvusiųjų.

Šito „fejerverko" nuotrupos lėkė prekeiviams, taip pat ir mano mamai, viršum galvų. Ji prekiavo toliau.

Vakar kovotojai puolė NSM pastatą ir Vyriausybės rūmus „Autobazės" stotelės rajone. Visiškai apsiginklavę, jie traukėsi gyvenamųjų namų kiemais (kur žaidė vaikai!) pro didžiuosius namus į privatų kvartalą. Kariškiai nestojo į tiesioginį kontaktinį mūšį, bet įkandin šaudė iš patrankų ir didelio kalibro kulkosvaidžių. Todėl susprogo didysis dujų vamzdis!

Turgavietės kaimynė Tonia iš savo viršutinio aukšto lėkė į pirmąjį. Gulėjo svetingųjų kaimynų koridoriuj. Iš baimės patrakę tėvai ilgai ieškojo savo vaikų. Buvo tik penkta valanda dienos – šviesu, saulėta.

„Elektrinio prietaiso" stotelėj susprogdino BTR-ą. Kariškiai užtvėrė kelius. Žuvo vaikas.

Šiandien mama važiavo į tą pačią pusę, į „Butenkos" stotelę paimti mano pašalpos. Aš ėjau į mokyklą. Dieną girdėjau kelis stiprius sprogimus.

Piešiu gražų moters veidą, pridengtą domino kauke, ir užrašau: „Atsargiai! Karas!"

Skaitau Žanio Grivos apsakymus apie Ispanijos pilietinį karą. Ir einu iš proto dėl jo „Noktiurno".

2000 m. gruodžio 26 d.

Mes sėdim namie. Nedirbam. Tai trunka savaitę.

Teta Varia su sūnumis išvažiavo su visam. Likite sveiki! Sėkmės tau naujojoj vietoj, Mansurai!

Jūsų šeima – tarsi šviesus vaikystės prisiminimas.

Dar liko močiutė Nina. Močiutė laukia pensijos. Išsiųs likusius daiktus.

Jau kelios dienos, kaip kartu su pas ją atvažiavusiais „broliais" dingo Lina.

Jaučiu, kad jai ne viskas gerai.

– Kur jinai? – klausinėju kieme, bet niekas nežino.

Gyvenamieji namai artėjant šventei ištuštėjo. Dauguma šeimų tradiciškai nusprendė aplankyti savo giminaičius kaimuose.

Kaimynas Ramzesas, kuris buvo sužeistas, mums padėjo. Lanksčia žarna jis atvedė dujas į mūsų būstą! Jam 32 metai. Jis dažnai bara jauniausiąjį brolį Rezvaną. Negeria. Nuovokus. Ar gudrus? Jo sesuo Malika buvo atėjusi pas mane, mokė kepti duoną.

Diena

Lina parėjo! Sumuštais keliais. Sulysus. Matyt, buvo pakliuvusi į velniavą ir vos išsikapanojo.

Sėmiau vandenį iš šulinio. Lina, kad pažemintų mane vyrų akivaizdoj, pratrūko rusiškais keiksmažodžiais. Šlykščiais žodžiais kreipėsi į mane. Ji, matyt, laukė, kad atsakyčiau tuo pačiu. Provokavo! Kur jau ten! Aš pakeliu į ją akis ir sakau:

– Aš, aišku, suprantu, kad tu prie tokio elgesio pripratusi. Tačiau aš retai kada girdžiu tokią šneką šventąjį mėnesį.

Ji, iš įniršio nežinodama, ką man atsakyt, išraudo ir ėmė burbėti:

– Šventasis mėnuo! Tik pamanyk!

O aš atsakiau jai:

– Čia jau kaip kam!

Visi ėmė juoktis, ir aiškiai ne jos naudai!

Mokykloje aš vėl pešiausi dėl savo rusiškos pavardės. Dauguma žmonių nekenčia manęs. Pravardžiuoja. Bet tai niekis. Direktorė sako, kad vaikai nevaldomi. Manęs nemėgsta dėl skaros, kurią visados ryšiu. Metamorfozė: iki karo, 1999 m. pavasarį, mergaičių į pamokas be skarų į tą pačią (!) mokyklą neįleisdavo. Mokytojai stovėdavo prie įėjimo ir tikrindavo, ar jos avi tinkamais batais ir ar pridengta galva. Dabar atvirkščiai – į mokyklą liepia eiti nepridengta galva. Aš manau, jog visoms valdžioms neįtiksi!

2000 m. gruodžio 28 d.

Antroji Urazos Bairamo diena.

Kažkas ant plento padėjo miną. Ji driokstelėjo!

Aladino nėra.

2000 m. gruodžio 29 d.

Siaubingos šaudynės! Mirtinas fejerverkas.

Tamsiai raudoni įkaitę užtaisai gerai matyti pilko dangaus fone.

Balti ir oranžiniai sviediniai. Ryškios kulkos. Visokiausiam skoniui!

Reikia eiti vandens.

Į kiemą atėjo vyras. Jam patinka Lina. Jis valandų valandas sėdi greta jos, šneka. Jis sako, kad per karą jo žmonai sviedinys nutraukė

galvą. Galbūt Lina pasikeis? Pasidarys kuklesnė? Ji – graži moteris. Naujasis draugas ir pas mūsų viršutinius kaimynus buvo keliskart užėjęs. Šnekėjosi su jais apie religiją. Apie Garbės ir Sąžinės sampratas. Tačiau tie jo pokalbiai mažai ką pakeitė.

Naktimis šaudo. Netoliese, privačiam kvartale, surado keturis užmuštus 12–15 metų berniukus!

Fatima-Budur

2001 m. sausio 6 d.

Mirštu iš nuobodulio! Greičiau į mokyklą!

Vakar padėjau krautis Mansuro močiutei. Ji išsivežė likusius daiktus.

Valgyti nėra ko. Denio nėra. Jis pats neateis. Kuklus.

Viršutiniai kaimynai sukti ir nedori!

Lina „draugauja" su keliais kiemo vyrais iš karto. Tas geras vaikinas, kuris buvo dėmesingas jai, į mūsų kiemą nebeužsuka. Lina pavydi man jaunystės.

Be reikalo! Lina! Įsižiūrėk! Aš viduje senė! Iš visko sprendžiant, aš būsiu vieniša.

Budur

2001 m. sausio 7 d.

Numirė katinas Ibrahutis. Taikos jam aukštuosiuose kačių pasauliuose!

2001 d. sausio 8 d.

Viską, kas buvo likę mūsų namuose, – indus, geriausias namų bibliotekos knygas, – aš atidaviau pusdykiai! Nupirkau vaistų mamai. Leisiu vaistus!

Pinigų nėra. Tose šeimose, kur yra vyrų, šie ką nors meistrauja arba vagia. Aš nieko nesmerkiu, suprantu: dveji metai – jokio darbo. Bet ką man daryt? Aš – moksleivė. Man būtina įgyti išsilavinimą, o mama serga.

Ir aš pati ne per sveikiausia. Net nedidelis fizinis krūvis kelia dusulį.

Tarsi kažkokia jėga sviestų mane iš gyvenimo. Ir kaip priklydusį žvėrį mane papeni kaimynai. Kaip baisu ir liūdna!

Negalim numirti.

Ir gyvent!

Mūsų mokykloje – 400 žmonių! Klasės auklėtoja pasiūlė surinkti po rublį man, kad nebūtų sunku. Mokyklos direktorė leido. Man gėda, bet aš sutikau. Dvi mano bendraklasės asmeniškai man davė po šimtą rublių. Pačios atnešė mums į namus. Pasižiūrėjo, kaip klaikiai gyvenam. Mamai parnešiau glotniaplaukį katiną. O baisus! Liesas! Ten, name, jų šešetas egzempliorių buvo! Mama pamatė, subambėjo:

– Ką, blogesnio už šitą nebuvo?!

Bet katinas, kol aš mokykloj, šildo mamai rankas. Aš žadėjau išnešti katiną atgal, jeigu jai nepatinka. Mama pabučiavo jį ir pasakė:

– Jis toks pat sulysęs ir nelaimingas kaip ir mes!

Taip Borziukas liko! „Borz“ išvertus iš čečėnų kalbos – „vilkas“.

Parėjusi iš mokyklos suleidau mamai vaistų, pamaitinau ją ryžiais.

Akyse mirguliuoja juodi taškai. Blogai matau. Reikia virti sriubą. Paskui sėsti prie pamokų. Užuot ruošusi pamokas, aš parašiau eilėraštį. Aišku kam.

Draugystėj mūsų šauksmas aro glūdi!
Tyruma, tvirtybė kalninių uolų!
Šią naktį te sapne tau budi
Viskas, ko nesugrąžinsi, – per vėlu!
Nė minutę nenustojusi vilties,
„Vyresniuoju broliu" vadinau tave.
Ak, kodėl nesupratai tos prarasties,
Kuri kančion vien mudu ves?
O, mano broli! Sielvartaut metei
Mergaitę vienišą – mane.
Nejaugi nebijai tau skirto teismo
Ir amžinos kančios visatos ugnyje?

2001 m. vasario 11 d.

Vakar visas kiemas senutei Andersen padėjo susiruošti išvažiuoti. Aš mačiau, kaip susimokiusi šutvė, į kurią įėjo čečėnai Ramzesas, Rezvanas, broliai Borzovai ir Lina, pavogė jos spalvotą televizorių. Jų bendrininkai – šeši vyrai ir viena moteris. Liepiau grąžinti. Visi ėmė man meluoti, kad tai pokštas! Paskui jie kažką suvyniojo į antklodę ir įkėlė į mašiną. Savininkei pasakė:

– Čia televizorius!

Vėliau aš nugirdau, kaip jie kieme žvygavo. Džiaugėsi apmovę daiktų savininkę ir mane. Antklodėj buvo lovos spintelė!

Nuo tos minutės, mielasis Dienorašti, turiu priešų gimtajam kieme. Svarbiausia – nebijoti! Tie žmonės ilgai šnabždėjosi, kad mus reikia išgąsdinti ir išgint. Arba užmušti.

Tačiau šiandien jie akivaizdžiai gėdijosi. Lina buvo nudelbusi akis. Bėgo į šalį. Vaikinai iš antro aukšto atsiuntė savo mamą su dvidešimčia rublių („sachal“ čečėniškai – išmalda Alacho garbei) mano ligotai mamai. Iki karo kai kurie iš tų žmonių vogė iš butų. Daugiausia – iš rusų butų. Rezvanas du kartus buvo pakliuvęs į miliciją, tačiau motina jį išpirko. Ji labai verkė dėl savo jaunėlio sūnaus. Bet milicijoj atsirasdavo jo užtarėjų ir draugų.

Karo gaisrai šičia pasitarnavo. Dauguma archyvų sunaikinti.

Mama barė mane dėl istorijos su televizorium:

– Ne tavo jėgoms ką nors ištaisyt. Ko lįst?

Greitai man bus 16 metų! Nieko daugiau, išskyrus karą ir masines vagystes, aš nemačiau! Labai apmaudu!

Šaudo soduose ir plente. Ir, tarsi akompanuodamos šūviams, pro langus skamba dainos apie karą ir didvyrius čečėnus. Dainuoja Timūras Mucurajevas.

Bandau sekti juo:

Nebijok!
Baimė tik į tamsą stumia!
Teisūs, kas už saulę grumias.
Pusmėnulis, žvaigždė, minaretas,
Ar teko ką gražesnio regėti?
Artinas naktis iš lėto.
Didelis žvaigždynas dega!
Danguje tau klotas takas.
Amžinasis Rojus!
Kur vešlios žolės skleisis.
Kurion gi pusėn stoji?
Rinkis! Gyvenimas suteikia teisę!

2001 m. vasario 16 d.

Prekiauju tris kartus per savaitę. Mokausi mokykloj, per pertrauką ruošiu pamokas. Ten pat per penkias minutes išmokstu ir deklamuoju eilėraščius. Mokytojai gerbia mane. Žino, kad kitom dienom negaliu ateiti – reikia išmaitinti mamą. Ji serga. Šiomis dienomis turiu važiuoti humanitarinės pagalbos. Miltų (duoda kibirą), druskos – 200 gramų, augalinio aliejaus – 1 litrą. Mes šitai gaunam vieną kartą per mėnesį. Jei mane ir mamą ištiktų nelaimė, žmonės, turėkit omeny, kad mūsų kaimynai ne tik vagys, jie ir kitokio „reikalo" dalyviai.

Mūsų name antram aukšte gyveno DTK* veteranas – Jurijus Michailovičius Tunzinas. Pensininkas rusas. Keista jį ištiko mirtis. Jurijus Michailovičius buvo išvažiavęs į kitą regioną pensijos pasiimti. Gavo pinigus. Apsinuodijęs maistu pagulėjo ligoninėj. Grįžo namo. Du jo kaimynai čečėnai, su kuriais jis 30 metų gyveno kaimynystėj, su kuriais bičiuliavosi, padėjo jam, senukui, užnešti krepšį su ratukais. Daugiau į kiemą jis nebeišėjo.

Kas matė kūną, pasakojo: „Kraujas tekėjo iš burnos. Gulėjo kniūbsčias. Turbūt jam trenkė iš nugaros."

Jo butas atiteko artimiausiems kaimynams, o jo senutę žmoną išginė įbauginę, kad toji neišvengs mirties, ir ji gailiai verkė stotelėj. Senuko butą paskyrė Ramzesui. Su visu turtu! Dabar tie patys žmonės svetimus baldus, vonias, dujines viryklės, indus priduoda supirkėjams.

Supirkėjai mūsų kieme pasirodo keliskart per dieną.

Fatima-Budur

---

* DTK – Didysis Tėvynės karas.

2001 m. vasario 21 d.

Linos vėl nebuvo keturias dienas. Nemėgstu aš jos, bet užjaučiu. Ne iš gero gyvenimo ši moteris parsiduoda. Matyt, kai buvo jauna ir patikli, sutiko melagį ir bailį. Ir šis suluošino jai gyvenimą.

Kiemo vaikinai vaizduoja draugaujantys su Lina. Eina pas ją į svečius. Skolinasi iš jos pinigų ir prekių. O paskui šnabžda vieni kitiems bjaurius dalykus. Kad ji esanti Snieguolė ir visada turinti daugybę nykštukų.

Su mokyklos direktore sukoriau ilgą kelionę! Apvažiavom visus Tarptautinio pagalbos komiteto skyrius Grozne. Pasakojom, kad aš ir mama gyvenam be patogumų, nešildomam ir be šviesos bute, nusmegusiam į rūsį. Neturim nei maisto, nei drabužių, nei vaistų!

Visi draugiškai atsisakė man suteikti bet kokią pagalbą. Susigalvojo įvairiausių dingsčių.

Girdi, man jau 15 metų ir aš ne vaikas, bet dar ne pensininkė ir ne nėščia(!).

Tuomet direktorė pati asmeniškai man ir mamai nupirko obuolių, bananų, cukraus ir vaistų!

Susitikau Aliką. Jis buvo pakliuvęs į bjaurią kompaniją, bet vėliau padėjo Mašai, ir aš už tai jam buvau labai dėkinga. Tačiau įvyko tai, ko niekaip nesitikėjau: Alikas pasiūlė man parsidavinėti. Jis pasakė, jog tai vienintelis mano gyvenimo kelias, jei aš tikrai alkana, o mano mama serga ir negali dirbti.

– Nėr ko laiko tempt! Vis tiek tavo amžiuj tik *intymu* galima užsidirbt! Užteks čia nepasiekiamą vaizduot! – vėptelėjo jis.

Ir tuomet aš, pati save nustebindama, prašnekau su juo rinktiniais rusiškais keiksmažodžiais ir pasiunčiau jį kuo toliausiai! Pasakiau:

– Aš užsidirbsiu! Tik darbu, o ne taip, kaip tu man rekomenduoji. Supratai?!

Akivaizdu, jog tai paskutinis mūsų pokalbis.

Ėjau pas žilagalvį Hasaną. Pasakiau: „Mama serga." Jis atsiuntė prie mano stalo savo draugą. Draugas prisipirko daug niekniekių, visiškai jam nereikalingų. Aš užsidirbau pietums ir pažvalėjau.

Padažnėjo šaudynių. Mokytojai jaudinasi dėl mūsų. Sako, kad visus moksleivius paleis namo iki vasario pabaigos.

Rytoj, jeigu bus ramu, o į mokyklą nereikia, pabandysiu nusigauti iki „Autotresto" stotelės. Ten miltų duoda.

Greta prekiauja vaikinai. Ant jų darbo stalo stovi televizorius su vaizdajuosčių leistuvu. Jų dėka aš savo „darbo" dieną klausausi muzikos ir kai kada pasižiūriu filmų. Minia susirenka. Ir aš stengiuosi bent ką nors pamatyti, svarbiausia, kad tuo metu prekių nepavogtų. Geriausias filmas – „Gladiatorius". Frazė iš filmo, pasakyta prieš mūšį generolo Maksimo: „Mes jau negyvi! Mes jau Rojuj!"

Vakare į mūsų duris pasibeldė Lina. Nelauktai davė „sachal" – išmaldos – 50 rublių! Blyškiom lūpom nebyliai sušnabždėjo: „Už vaiką", ir tuoj pat išėjo.

Buvo žemės drebėjimas. Namai išjudinti. Stebuklas, kad mūsų visų neužgriuvo.

Greit man sukaks 16 metų! O aš be jokių prošvaisčių vargstu kaip senė!

Merginos aplink, karo šmaikščiu pavarytos, skubinasi tekėti. Daug jų tuokiasi sulaukusios 13 metų!

Aš paruošiau pamokas. Išsitraukiau „Meistrą ir Margaritą". Juodojo katino Begemoto su Volandu pasiilgau!

Budur

2001 m. vasario 27 d.

Galų gale į mūsų kiemą užsuko vandenvežis! Iki šiol aš geriamojo vandens iš turgavietės butely dukart parvežiau! Tik arbatai. Deficitas! Rankų nesimazgodavom. Su šlapiu skudurėliu apsišluostydavom.

Naktį prie spingsulės skaičiau Vasilio Bykovo apsakymus ir apysakas apie 1941–1945 m. karą. Labai tikroviška! „Alpių baladė", „Išgyventi iki saulėtekio", „Sotnikovas". Labiausiai man patiko pastarasis kūrinys.

Apysakoje „Sotnikovas" vaizduojami du partizanai, kurie bando išsigelbėti, bet pakliūva į fašistų nelaisvę. Vienas jų po drauge išgyventų sunkumų išduoda kitą. Padeda įvykdyti mirties bausmę, pakarti draugą – išspiria iš po kojų taburetę. Šitai matydamas, net fašistų budelis nustemba.

– O tu geras bjaurybė! – sako jis.

O žmogus, ką tik nužudęs bičiulį, eina į tarnybą fašistams ir galvoja: „O aš juk tik gyventi norėjau!"

Karalaitė Budur

Juodasis Princas stengiasi užkalbinti. Aš išpiešiau jį ant servetėlės: su juoda striuke, su dideliu gobtuvu ir barzda. Vienas jo sargybinių pastebėjo mano dailę ir pranešė jam.

Jau kuris laikas nepažįstami žmonės mane stebi. Jie mano, kad nesuprantu čečėnų kalbos! (Aš pakurstau šią versiją! Gyvenu tarsi žvalgas kine.)

Tie žmonės aptarinėja, su kuo, kur aš einu. Šiandien du „nepažįstamieji" šnekėjosi: „Ne viena! Giminaitis turbūt!" Ir patraukė tiesiu taikymu pas Juodąjį Princą. O kaimynas čečėnas jų pasitarimus išgirdo, nusistebėjęs pasižiūrėjo ir paklausė, ar aš pažįstu tuos žmones.

– Iš matymo, ir tai blogai, – sąžiningai prisipažinau aš.

– Būk atsargi! Iki stotelės eik su kuo nors, – užjausdamas patarė kaimynas. – Pagrobs, o motina ligota. Su kuo ji liks?

Vakar susprogo 7-asis autobusas, pilnas žmonių, tiesiai ant tilto.

Turbūt kažką šalino. Žuvo studentai.

O stotelėje prie mano namų ant „Volgos", kurioje buvo čečėnai gantamirovininkai, užlėkė didelė mašina su girtais kareiviais. Čečėnai atsitiktinai liko gyvi. Jie pasirodė besą treniruoti vaikinai! Iššoko iš savo mašinos likus sekundei iki susidūrimo!

Iš „Volgos" liko blynas! Ratai skraidė po kelią!

Prasidėjo susišaudymas ir riksmai. Iš artimiausio posto atlėkė blaivūs kariškiai. Rusų kareiviai keikė abi puses. „Nusiraminkit!" – šaukė jie. Virvėm surišo savo pakvaišusius girtuoklius (šie bandė ištrūkti) ir išsivedė į postą. O čečėnai pasirodė besą svarbios personos. Jie čia pat susistabdė mašiną ir nuvažiavo į komendantūrą vadovybei pasiskųsti. „Volgos" savininkas taip šaukė, kad net balsą prarėkė.

Mes, nelaimei, buvom ką tik išlipę iš autobuso. Kai viskas prasidėjo, drauge su kitais keleiviais akimirksniu nušliaužėm žole. Slėpėmės už susprogdinto namo akmenų.

Dar šiandien įvyko įdomi pažintis.

Jauna moteris priėjo prie mano stalo. Aš nežinojau jos vardo, tačiau iš karto jį atspėjau. Pašnekinau ją kaip pardavėja, pasiūliau knygų. Nelauktai kreipiausi į nepažįstamąją ir pavadinau ją Svetlana. Pasirodo – atspėjau. Moteris priėjo ne viena, o su savo seseria Emeljana. Jos domisi Indija. Svetlana pažadėjo man padovanoti knygą „Agni joga". Ji išvažiuoja į Braziliją. Visam laikui! Ir svajoja apie ekspediciją į džiungles!

Mama ir toliau serga, nesikelia.

Aš, jeigu nešaudo, prekiauju tris dienas per savaitę.

Suprantama, per tris dienas maistui dviem žmonėms septynetui dienų aš neuždirbu. Nuolatos alkstam. O dar mokyklą reikia lankyt! Daug kas pagelbsti, bet mūsų padėjėjų galimybės varganos. Kas duos 1–2 bulves. Kas duonos atneš, o kas – agurką. Taip gyvenam!

Mokyklos nemetu.

Fatima-Budur

2001 m. kovo 12 d.

Prekybos stalo kaimynas vakar man nupirko pyragaitį.

Karališka dovana!

2001 m. kovo 13 d.

Biologijos mokytoja perdavė vaistų mamai.

Juodasis Princas su savo mašina sekė paskui autobusą. Aš stovėjau prie galinio lango. Norėtųsi nuspėti jo planus mano atžvilgiu. Žaidimas? Įsimylėjimas?

Iš kai kurių jo veiksmų galėčiau spręsti, kad jis turi bėdų su įstatymais. Tačiau neatmestina, jog tuo pat metu jis yra ir valdžios atstovas!

Dar teta Leila supažindino mane su vaikinu Volodia. Jis negeria ir nerūko. Moka daryti remontą! Vienam name čečėnams jis taisė stogą. Šeimininkų dukrelei jis bemat krito į akį. Merginos mama buvo nieko prieš turėti tokį žentą, nors vaikinas ir rusas. Bet Volodia turi simpatiją – kitą čečėnę merginą.

Teta Leila rūpinasi Volodia: skalbia jam, gamina valgyti. Jis priėmė musulmonų tikėjimą. Ruošiasi vesti. Vyrai ir moterys dėl santūraus elgesio jį šventuoju vadina.

2001 m. kovo 15 d.

Buvo priėjusi Maša. Ji gyvena su naujuoju vyru! Maša labai patiko jo senukams! Ypač dėl to, kad po vestuvių dar patamsy išginė karves! Kol visi miegojo, sutvarkė didelį kiemą!

Dabar ji kartą per savaitę savo mamai ir sūnui atveža maisto produktų ir pinigų. Ji gyvena kaime. Jos vyras turi vaikų nuo pirmosios žmonos. Vesti Mašą jam leido šeimos senolis. Maša ruošėsi. Ji turėjo nustebinti ir pradžiuginti vyro artimuosius. Juk kraičio neturi. Ji atmintinai išmoko ir padeklamavo kelias suras iš Korano. Vyriausiasis senelis buvo nustebintas ir tik galvą kraipė.

Dabar jos vardas – Maka.

Maša-Maka prižiūri tris svetimus vaikus! Jie ją vadina mama. Klauso. Ji visai sučečėnėjo. Aš atviraširdiškai pasigrožėjau jos skarele, pasakiau, kad ši jai tinka. Maka nusirišo ją ir atkišo man:

– Skarelė – tavo! Jei jau patiko, dovanoju!

Tai buvo taip jaudinama, kad aš taip pat nutraukiau savo skepetaitę ir pasakiau:

– Tu man – sesuo! Mainomės! Prisiminimui!

Mudvi apsikabinom visų akyse.

Maša iš to džiaugsmo mano mamai nupirko vynuogių sulčių ir silkės.

Ak! Kaip aš džiaugiuosi dėl Makos-Mašos! Ji seniai nusipelnė laimės.

O aš būtent šiandien gerai priprekiavau! Nupirkau du kilogramus bulvių ir tris šimtus gramų sūrio. Šiandien mudviejų su mama šventiniai pietūs bus pasakiški!

Mano kaimynas, kuris prekiauja vaizdajuostėmis, perdavė mamai didelį pyragaitį!

Mokyklos direktorė davė naujų vaistų, tų, kurie buvo išrašyti mano mamai.

Fatima-karalaitė Budur

2001 m. kovo 17 d.

Rytas. Aš namie.

Vakar gavau pašalpą – 116 rublių. Moteris, stovėjusi eilėje, pamatė, kad aš apsirengusi suplyšusia striuke. Ji suvaikščiojo į namus,

man atnešė ir padovanojo savo žuvusios dukters paltą. Paprašė melstis už ją. Dukterį, septyniolikos metų merginą, gatvėje sužeidė 2000 m. gruodžio 31-ąją! Ji mirė. Paltas šviesus, beveik baltas! Kai apsivilkau jį, eilė, stovinti prie pašalpos, draugiškai aiktelėjo, taip buvo puiku! Įsistebeilijo visi! Ir vyrai, ir moterys!

Aš buvau patenkinta girdėdama pasigėrėjimo žodžius. Aš nusidedu savo puikavimusi ir labai pasiilgstu gerų žodžių. Bučiavau užsiverkusią moterį ir dėkojau jai už dosnumą ir atjautą. Palinkėjau jos jaunesniems vaikams sveikatos! Šviesaus atminimo ir Aukščiausiojo malonės žuvusiai dukteriai.

Kai persirengiau ir atvažiavau į turgavietę, Juodasis Princas išlėkė priešais, kiek užtvėręs taką tarp stalų, ir pagarbiai ištarė:

– Sveika! Sese! Laba diena, sese!

Turgavietėje sužinojau, kad Chankalos rajone surado du šimtus lavonų. Daugiausia vyrų. Tarp nužudytųjų yra moterų! Visi – taikūs gyventojai. Kai kurie jų – turgavietės prekeiviai. Užvakar susprogo mašina „Žiguli“. Manau, fugasas buvo valdomas, nes tuo metu pro šalį važiavo BTR-ų kolona. Nukentėjo aštuoni praeiviai! Vadinasi, jei atsidursiu greta važiuojančių karinių mašinų kolonos, reikia slėptis už sienos arba už plataus medžio.

Naujajame Grozno rajone buvo užpulta kariškių kolona. Susprogdino dvi mašinas. Yra ir užmuštų, ir sužeistų praeivių.

Dauguma čečėnių sako: „Išeitų už miesto ir ten kariautų, kam gi neatsibodo.“

Aš spėjau pamatyti, kad jaunasis prekiautojas kasetėmis, pravarde Ožiaragis, nusiminęs.

Ne toks kaip visados. Paklausiau jo:

– Kas tau?

Tačiau jis nepasakė. Tik linktelėjo: „Labas!“

Karalaitė Budur

2001 m. kovo 19 d.

Rytoj – mano gimimo diena. Pagal Chidžrą – ji jau praėjo!

Dabar vakaras. Visus skanumynus, kad ir kaip dalinom ir taupėm, jau suvalgėm.

Rytoj, jei Dievas duos, eisiu prekiauti! Ką tik už lango susprogo sviedinys, labai arti. Visas kambarys nušvito balta šviesa.

Penkios valandos vakaro. Iš turgavietės žmonės grįžta namo.

2001 m. kovo 31 d.

Man – 16 metų! Pirmojo pokylio amžius! Rodos, taip rašė Tolstojus?

Aplink mane – šiukšlynas. Koridoriuj ir grindyse – duobės, iš drėgno rūsio sklinda žiurkių ir nešvaros kvapas, sienų gabalai kybo viršum galvos, o purvinos, drėgnos malkos, atrodo, visiems laikams įsitaisė virtuvėje. Neatsiejama šio pokylio ansamblio dalis – krintančios plytos – griūvančios mano namo sienos linkėjimai.

Iš laiptinės išbėgti reikia, o ne išeiti, antraip plyta arba plokštė gali nukristi ant galvos.

Nuožulniais sluoksniais aukštai sugulė vienas ant kito.

Mano gimimo diena praėjo sėkmingai. Buvo atėjusi mieloji teta Leila! Atnešė maisto produktų ir dezodorantą „Juodoji magija“.

Taip. Magija dabar labai praverstų!

Mano kaimynas kasetininkas – Ožiaragis – nuvarė mane nuo stalo! Štai kodėl jis buvo nusiminęs! Liūdėjo su sąžine skirdamasis.

O aš maniau, mes draugai! Ačiū! Jis išmokė – versle draugysčių nebūna!

Ir vėlei bastausi nešina sunkiais knygučių ryšuliais. Pirkėjai, kurie ateidavo tam tikros literatūros, knygų užsisakę, negali manęs surasti!

Nuolat girdisi kanonada. Vyksta mūšiai.

Karalaitė Budur

2001 m. balandžio 11 d.

Buvau komendantūroj. Mokyklos direktorės prašymu man davė maisto produktų.

Bulvių – 4 kilogramus; burokų – 2 kilogramus; stiklainį konservuotų morkų; dvi gūžes kopūstų. Konservų: 2 skardines troškintos mėsos ir 2 skardines sairų. Mažą bidoniuką saulėgrąžų aliejaus.

Aš šiaip ne taip šitai parvilkau namo! Šitiek maisto!

Mudviem su mama tai milžiniškas turtas!

Turgavietėje susprogdino BTR-ą. Buvo kilusi panika.

Prieš dvi dienas žilagalvis Hasanas pranešė, kad Aladinas savaitę yra Grozne. Hasanas Aladinui pasakė, kad mano mama jau antri metai serga. Bet Aladinas nepriėjo prie manęs. Neaplankė mano mamos.

Man padovanojo šimtą rublių! Prekybos stalų eilės kaimynės susimetė! Pasakė:

– Nusipirk vasarinę avalynę! Karšta! Kaliošus jau seniai metas nusiaut!

Karalaitė Fatima-Budur

2001 m. balandžio 15 d.

Turgavietėje užmušė moteris ruses. Liudininkai pasakojo:

– Mirdamos jos ilgai kamavosi. Niekas joms nesuteikė pagalbos, net gydytojų neiškvietė! Atvirkščiai – kai kurie žmonės priėjo prie jų ir nuo sužeistųjų nutraukė auksinius papuošalus! Auskarus, grandinėles.

Tai matė vienas iš Nuros sūnų.

Aš nemačiau jų. Ir niekuo negalėjau joms padėti.

Kažkuriuo metu prieš šį įvykį buvau nuėjusi prie kioskų, kur pardavinėja šokoladą. Pavalgiusi ėmiau plautis rankas vandeniu iš butelio. Ryšėjau didelę skarą, buvau apsivilkusi sena mėlyna striuke. Netikėtai šalia manęs išdygo kokių 16 metų šviesus vaikinukas čečėnas su pistoletu rankoj. Jis sušnabždėjo:

– Išeik! Susikrauk prekes ir bėk! Dabar čia šaudys!

Aš nieko neklausinėjau nepažįstamojo, bet susirinkau daiktus ir išėjau iš turgavietės. Paskui prasidėjo. Nuo mirštančių rusių minia nutraukė papuošalus, ir niekas nesuteikė joms pagalbos. Tai buvo moterys, turgavietėn atėjusios maisto produktų nusipirkti krikščionių Velykų šventei.

– Įsivaizduojat, joms bėgo smegenys, o viena moteris pusvalandį merdėjo, – turgavietėj matytom detalėm dalinosi kaimynas Vacha. – Jų krepšius su dešromis ir kiaušiniais iškart pasigriebė. O auskarus iš ausų ištraukė paskui.

– Taip joms ir reikia! – vyresniojo Nuros sūnaus pasakojimu džiaugėsi Lina. – Rusai mus plėšė, kai 1999 m. spalio 21 d. raketa nukrito. O dabar mūsiškiai jas nužudė ir apiplėšė!

– Tu meluoji viską! Ir sąžinės tu neturi! – nesusilaikiau aš klausydama šitų nesąmonių prie laiptinės. Patys čečėnai plėšė, kai raketa nukrito, federalinė kariuomenė dar nebuvo įvažiavusi į miestą!

Negaliu pakęst neteisybės.

Karalaitė

2001 m. gegužės 1 d.

16.00

Ilgai nerašiau, bet šiandien prisiruošiau. Pradėsiu iš eilės.

Važiavau turgavietėn prekiaut. Kelyje man atsitiko keli „stebuklai“: mano nėriniuotas sijonas užkliuvo už spygliuoto krūmo, ir aš, bijodama suardyt, ilgai jį vadavau iš nelaisvės.

Paskui paslydusi suklupau ir pagalvojau: „Kažkas mane stabdo.“

Bet reikia maisto. Mama guli namie, o aš turiu uždirbti ir parnešti.

Vos išsidėliojau prekes, žiūriu – BTR-ai ir tankai supa turgavietę. Pradėjo šaudyti automatais.

„O jei kas atsitiks? Knygos – ne mano!“ – išsigandau. Akimirksniu į du ryšulius susirinkau prekes ir bėgte prie mikriukų. Tiktai kelias mums jau buvo užtvertas. Vairuotojas, kad išvežtų žmones į saugią vietą, važiavo ne įprastu keliu, o mečetės link kita gatve.

Bum! – šovė patranka. Kilo panika. Žmonės ėmė baisiai šaukti. Paskui smogė automatų papliūpos. Kulkos pralėkė greta mašinos. Mes išvirtom į gatvę ir puolėm ieškoti priedangos. Kai kurie keleiviai nulėkė gelbėtis į mečetę. Aš kartu su moterimis ir vaikais – į

privatų kvartalą. Stumiam, traukom vartelių rankenėles – bergždžiai! Visur užrakinta! Siaubas! Galų gale vieni atsidarė! Įpuolėm į svetimą kiemą.

Apšaudymas tęsėsi. Bildesys. Mus suleido į namą. Norėjome pasislėpti rūsy, bet jis buvo toli ir užrakintas. O šaudymas toksai, kad spyną atrakinti nėra jokių galimybių. Kokias keturias valandas teko tiesiog gulėti ant grindų.

Namas, kuriame slėpėmės, nuo sprogimų kratėsi. Kartą nugriaudėjo šalia. Gretimam kieme, apytikriai už šimto metrų nuo mūsų, užsidegė namas. Kambary, kuriam buvom, nuo lubų nukrito sietynas. Pas svetingąją šeimininkę visi iš vienos stiklinės gėrė raminamųjų lašų. Viena moteris buvo nėščia. Jai prasidėjo skausmai. Kažkas pasakė: „Sąrėmiai." Ji taip suriko, jog vyrai akimirksniu išlėkė iš kambario.

Aš ir dar viena mergina iššokom į kiemą. Pamatėm, kad patvory stovi karinė mašina – tankas ar BTR-as. (Aš neįžiūrėjau.) Šaudo iš patrankos! Atsakydama tokia pat mašina pyškina į mūsų pusę. Net matosi, iš kur!

Mes pradėjom šaukti:

– Išvažiuokit! Nekreipkit į mus ugnies! Pratybos jums, ar ką? Šitam name yra mažų vaikų!

Namo šeimininkė jėga mus įsitempė atgal į patalpą. Išvadino nenormaliom. Ėmė aiškint:

– Ar gyvent atsibodo? Kas jus išgirs, kas apskritai jūsų klausys?!

Tam pačiam kieme, tik kitam name, taip pat slėpėsi žmonių.

Nežinau, kiek jų buvo. Mūsų vienam kambary buvo penkiolika! Suaugusiųjų ir vaikų!

Į šitą velniavą pakliuvo ir visai mažyčių, žinduklių! Juos suguldė į vieną lovą. Mes jau nebesitikėjom likti gyvi. Paskui išgirdom didelių mašinų variklių ūžesį. Išlindom į lauką.

Ten „Uralai“ kažkur vežė žmones, daugiausia vyrus, kuriuos kariškiai sugebėjo pagauti. Moteris, besikabinančias į mašinas, kariškiai stengėsi išlaipinti, išstumti, tačiau jos savo vyrų ir brolių nepaliko.

Aš su čečėne iššliaužiau laukan. Ji ant rankų laikė trejų metų mergaitę.

Žmonės atkakliai vis ropštėsi ir ropštėsi į mašinas, pakibdavo ant aukštų bortų briaunų, stengdamiesi išlaisvinti saviškius.

– Viską susėmė! – sakė tie, kurie atšliaužė iš turgavietės pusės. Dauguma žmonių verkė pasikūkčiodami. Buvo sužeistųjų. Buvo nužudytųjų.

– Atidarė spinteles ir viską išsinešė, – sakė gatvėj žmonės. – Dabar tuščia!

Kai kurios moterys atidavė kariškiams savo auksinius papuošalus, kad išgelbėtų jaunus vaikinus, juk per valymą išsivedė net moksleivius.

Miesto transporto stotelėj susirinko didžiulė minia.

Čia žmonės pasakojo apie nepaprastus šios dienos epizodus. Pavyzdžiui, kaip viena pagyvenusi čečėnė, bėgdama paskui BTR-ą, tiesiog išvilko iš mašinos savo anūką. Ji kaip reikiant iškoneveikė kariškius, parodė jiems nepadorų gestą, šitai jiems, matyt, patiko. Kariškiai užsikvatojo ir leido jai: „Pasiimk savo brangenybę!“

Brangenybė buvo kokių keturiolikos metų paauglys su mokykliniu krepšiu. Jisai buvo atėjęs padėti savo močiutei prieš prasidedant pamokoms.

Man parodė ją. Tą moteriškę žmonės tapšnojo ir glėbesčiavo. Visi juokėsi ir ašarojo.

O bebaimė didvyrė bematant virto susigūžusiu kamuoliuku, maža raudančia senučiuke.

Praeiviai pasakojo, jog, be „Uralų“, buvo ir autobusų, grūste prigrūstų turgavietės žmonių, tačiau šito aš nemačiau. Žmonės stoviniavo būreliais, rinko pinigus sužeistiesiems. Ieškojo jiems transporto, tik jis visas buvo išsilakstęs. Pašaliniai žmonės padėjo vieni kitiems. Dauguma, kaip ir aš, stengėsi parsigauti namo. Kuo greičiausiai dingti iš taško, tapusio dar vienu Grozno *siaubiaku*.

Žinia apie įvykius turgavietėje mamą pasiekė pirmiau, nei aš grįžau. Mama baiminosi, jaudinosi dėl manęs. Kai parsigavau namo, šalia mūsų stotelės pamačiau didžiules sprogimų išmuštas duobes – kokių dviejų metrų. Pasirodo, mūsų rajone taip pat vyko šaudynės!

Privačiam kvartale, už dviejų kvartalų nuo mūsų, užmušė moterį. Mes tą totorių šeimą pažinojom. Vyras ir žmona tuo metu pietavo savo namo kieme. Skeveldra pataikė moteriai į galvą. Jos vyras Tagiras liko našlys.

P. S.

Balandžio 16-ąją šalia mūsų namo rastas vaikino lavonas.

Jis – iš Šalaži kaimo.

Balandžio 18-ąją kariškiai, sankryžoj surengę šaudynes, išsivežė čečėną, mašina važiavusį pro šalį.

Pinigų nėra, o valgyti norisi.

Budur

2001 m. gegužės 2 d.

Užvakar turgavietėj susprogo „citrinukė“. Žuvo trys žmonės.

Vienoj iš mokyklų įkaitais paėmė vaikus!

Tėvai dabar apmokės ginkluotą mokyklų apsaugą!

Vakar „Beržely“ jaunam vaikinui mina nuplėšė rankas. Atsirado tokių minų kaip žaislai, žiebtuvėliai, fotoaparatai! Vaikams, paaugliams jie – neįveikiama vilionė. Tai ne karas – tai niekšybė!

Galimas dalykas, šitai daro, kad kaltę suverstų vieni kitiems?

Juk tie daikčiukai kenkia visiems.

Eksperimentai su žmogiškąja medžiaga. O medžiaga – tai mes!

Rengiuosi egzaminams.

Karalaitė

2001 m. birželio 2 d.

Ankstyvas rytas.

Išlaikiau matematikos egzaminą!

Komisija padėjo spręsti. Mokytojai, stovėdami prie suolo, sakė, kur dar derėtų pasitikrinti!

Kareiviai knaisiojasi po sodus. Vaisių skintis nėra galimybės. Nei parduot galim, nei pačios pavalgyt!

Sprogimai, susišaudymai – be paliovos! Vakar turgavietėje nužudė dvi moteris. Minosvaidžiu. Vyko mūšis.

Fatima-Budur

2001 m. birželio 13 d.

Aš jau treti metai skaitau tamsoj! Mūsų žibalinę lempą pavogė! Tą, kurią Aladinas padovanojo, – irgi. Nusipirkti kol kas negalime.

Plyšta drabužiai.

Vakar, kai aš su mama soduose skyniau trešnes, prie mūsų pri-

siplakė Borziukas. Jam vos neįkando angis. Aš, nešina kibiru, ėjau pirma, atsisuku ir matau – jo nėra.

Puoliau atgal. Žiūriu – jis keistai kraiposi. O priešaky juoda gyvatė šnypščia ir žiūri į jį. Aš pašaukiau katiną, tačiau jis manęs negirdėjo.

Tuomet puoliau prie jo ir pagriebusi už pakarpos lėkiau šalin nuo gyvatės.

Mama ir kaimynai paskui barė mane, sakė, kad gyvatė galėjo pulti ir įkąsti. Taip jau yra buvę: už poros kvartalų nuo mūsų gyvatė užmušė vaiką. Bet katino aš vis tiek negalėjau palikti!

Paskui mūsų laiptinėj kilo skandalas! Laukiniai žvėriški riksmai ir plūdimasis! Rezvanas mušė savo seserį Maliką! O ši – jį! Dužo ir skraidė indai.

– Aš tave papjausiu!

– Ir aš tave papjausiu! – šaukė jiedu viens kitam.

Baiminomės – ims jie ir rimtai susižalos. Jiems jau seniai per dvidešimt.

Aš ir mama išėjom į kiemą, norėjom ką nors pasikviesti į pagalbą ir juos išskirti. Tačiau kiti kaimynai girdėjo cypimą, juokėsi ir netgi šūkčiojo iš džiaugsmo! O kaipgi – nemokamas vaidinimas! Užlipti į antrą aukštą, išskirti besivaidijančiųjų niekas nepanoro.

Teko man šūktelėti jiems iš apačios:

– Liaukitės! Gėdos nesidarykit! Prisiminkit Dievą!

Dabar viršutiniai gyventojai nesišneka ir nesisveikina su mumis.

Zolinos draugas Džimas išsikasė kabelį ir išnešė jį parduoti.

Jis nori valgyti.

Karalaitė Budur

Kaimynai pasikeitė. Nekenčia mūsų! Nors jų „reikalus“ mes matom retai.

Aš pavargau. Lakstau šen, lakstau ten pagalbos, o mus išbraukė iš visų sąrašų. Per savaitę nepasiekiau, kad mus vėl į juos įtrauktų. O priežastis tokia nesąmoninga, kad stebiuosi ir niekaip neatsistebiu: „Jūs nepatenkate į tą kategoriją.“ Kas tas kategorijas sugalvojo? Man pasakė:

– Jums nepriklauso. Jūsų mama – ne pensininkė.

– Juo labiau! – piktinausi aš. – Vadinasi, mes visai neturim iš ko gyventi! Pensininkai nors pensiją gauna. O man 15 metų, bet visus maisto produktus, drabužius duoda vaikams iki 14-kos. Man ką – mest mokyklą ir parsidavinėt? Kas šitai sugalvojo? Mano išsiauklėjimas neleidžia žemintis! Vadinasi, man belieka badaut? Tuščius degtinės butelius rinkt? Jų dabar gatvėse daugybė! Likti nebetinkamam gyventi šaltam būste? Kad tiesiog pabaigčiau mokyklą? Kas per idiotiškos taisyklės? O kas sugebės išgyventi vien iš vaiko pašalpos – 116 rublių per mėnesį? Ar kas nors yra bandęs? Kas?!

Tačiau sotiems suaugusiesiems buvo į mane nusispjaut.

Ir išėjau iš tos kontorėlės tuščiom.

Deja, gyvenam kaip ir anksčiau.

Vienas kaimynas duoda 1 bulvę, kitas kaimynas – 1 raugintą pomidorą.

Sviestas? Aš jo ir akyse nematau. Jau ir skonį pamiršau!

Borzovai davė batono. Duona atrodo nepaprasta, gardžiuote gardžiuojiesi, tarsi didžiausią skanėstą valgytum.

Kur visi tie, kurie tokiomis aplinkybėmis turi padėti žmonėms? Valstybė?! Humanitarinės, iš tikrųjų dirbančios organizacijos?

Tie, kuriems mainais nereikia nieko, tik Dievo malonės?

Padeda mums kiti žmonės – tie, kurie neturtingi.

Pavyzdžiui, mano mokytoja Luiza Tagirovna iš 11-osios mokyklos. Ji iš malonės man davė dovanų 10 rublių ir skardinę pupelių.

Mes laimingos!

Valgom!

Mūsų katinas Borziukas vos pastovi ant letenų. Neturi kuo misti.

Aš nekenčiu tų, kurie supantį pasaulį padarė šitokį beviltišką. Aš neapkenčiu jų už savo sulaužytą jaunystę! Už tai, kad nėra galimybės viską užmiršti ir normaliomis sąlygomis gyventi toliau. Tebus prakeikti visi mano gyvenime sutikti niekšai! Tie, kurie sugriovė mano namus. Tie, kurie įžūliai meluoja. Tie, kas sunaikino mane. Išdavė! Apgavo! Apiplėšė!

Kad juos patsai Dievas prakeiktų! Te niekad nebus jiems atleista Teismo dieną!

Ir be reikalo piktadariams širdys nesuvirpa! Jos – akmenys!

Bet ir akmuo sudrebės nuo Aukščiausiojo rūstybės!

Todėl, kad Jis teisingas!

Amen. Amen. Amen!

Budur

2001 m. liepos 3 d.

Vakar bariausi su Malika, Rezvano seserimi. Jai apie trisdešimt. Nebuvo ištekėjusi.

Ji pavirto negražia, bjauria storule. Bet atsimenu ją dar mokinę! Nuostabi mergina, puikios kasos! Dabar tai visai kitas žmogus! Piktas, pavydus, nervingas!

Pastaruosius metus karas valdo sielas. Tačiau aš manau, jog net karas nesuteikia teisės suįžūlėti.

Jaunajai kaimynei pasidarė labai bloga sužinojus, kad pardavėm savo stiklainius – 10 vienetų už 50 rublių.

Ji pati su savo motina iš svetimo buto virš mūsų tiek stiklo taros prisitempė, kad sunkvežimis su kaupu prikrautas buvo. Supirkėjas joms priskaičiavo 7 000 rublių! Kaimynai tarėsi dėl šiandienos, pranešė jam: „Mes turim dar!"

Gerai, patogu: visa laiptinė tuščia. Tik mes ir jie tepasilikom.

Į trečią aukštą, į 39 butą, naktį užsinešė baldus. Patys įsideda spynas. Patys jas keičia. Buvusioj parduotuvėj mūsų namo kampe jie įsitaisė baldų sandėlį! Kopėčių, kiliminių takų, svetimų indų sandėlį. Ir mūsų butas pirmam aukšte irgi būtų gera saugykla! Lentomis ištiesinti grindis trims tos šeimynos vyrams sunkumų nekiltų. Užsinešti svetimą turtą, išsinešti ir išsikrauti būtų patogiau!

Bet ne! Šičia mes. Kaip tyčia neišeinam.

Kokias šlykštynes rėkė Malika! Kad mes pamiršusios, kur gyvenam. Kad rusus visus pjauti reikia! Kiekvieną rusą užmušti maža – jį reikia kankinti. Ir taip toliau! Ypač mus su mama, nes mudvi, „bjaurybės rusės", daug matėm. O juk visai neseniai ji mokė mane duoną kepti. Kas jai pasidarė? Aš atsimenu, kaip ta mergina prieš kelerius metus verkė mano mamai ant peties, kai mirė jos tėvas.

Kad prie šiandienos paistalų neprisidėčiau, sušukau:

– Užteks! Jūs aiškiai apsirijot, iš dyko buvimo ragai išaugo! – ir nusivedžiau mamą į butą, tačiau mama spėjo šūktelt apie vagystes ir sielų įžūlumą.

– Net savo pačių našlaičių nepasigaili ir vaikiškas striukes vagia. Apsimetėliai ir melagiai, – burbėjo mama.

Aš pasiruošiau dviejų trijų kilogramų svorio dildę, gerai išgaląstą. Jei mielieji kaimynai lįs mūsų žudyti – gaus.

Atsimenu, kartą būtent Malika senutėms rusėms ir mano mo-

tinai neleido prisisemti vandens iš bendro priešgaisrinio šulinio. Ji šūkavo: „Vanduo – tik mūsų! O jūs nors dvėskit, jums neduosiu!"

Tuomet mano mama priėjo prie jos su tuščiu kibiru ir pasakė: „Aš tau nenusileisiu.Vanduo – iš Dievo. Nori muštis? Mušimės. Bet žinok, nors tu jaunesnė ir stipresnė už mane, aš įsitempsiu tave į šulinį!"

Tuo metu brolis Ramzesas įkalbėjo ją pasitraukti, kad gėdos neprisidarytų: juk mano mama nebūtų nusileidusi.

Ramindama mamą, aš netyčia rėksmingąją kaimynę Maliką pavadinau Milanja. Ir tuo prajuokinau mamą. Pasirodo, mamos vaikystėj Rostovo prie Dono zoologijos sode buvo drambliene tokiu vardu! Nuo tos dienos tarpusavy mes su mama Maliką vadinam Milanja. Seserį nusivedė jaunėlis brolis Rezvanas. Tasai, kuris, Mariam žodžiais, užkietėjęs melagis! Jis seseriai įsakė užsičiaupti. Pridūrė žinąs, kaip su mumis pasielgti.

Aš nekreipiau dėmesio į jo šnabždesius ir šventiau pergalę.

Bet ilgai klausytis mums skirtų grasinimų, sklindančių iš antro aukšto, aš negalėjau. Pravėriau duris į laiptinę ir užrėkiau, kad mane kuo puikiausiai girdėtų:

– Tu, Malika, triskart gyvenai su pabėgėliais! 1994-aisiais, 1996-aisiais ir 1999-aisiais buvai išmovusi iš namų! Ir tuo pat metu keikei rusus ir Rusiją, kur maitinaisi ir slėpeisi, esi bailė ir melagė! Ar girdi mane?! Aš savo dienoraščiu amžiams tave išgarsinsiu. Aš prisiminsiu šitą dieną! Tavo žodžius! Kai tu būsi juos pamiršusi, perskaitysi apie savo elgesį knygoj! Aš padarysiu tave nemirtingą, niekše!

Vakaras

Pastebėjau, kad visa čečėnų šeimyna iš antro aukšto įnirtingai skundėsi kiemui. Jie stengėsi visus gyventojus nuteikti prieš mus.

Džimas, kuris užeidavo pas sušaudyto Suleimano žmoną, iš karto nustojo su mumis sveikintis.

Aš nenoriu keikti visų. Parašysiu šitaip: „Mus supantys žmonės yra melagiai ir gobšuoliai.“ Aš specialiai keičiu vardus. Kad nesielgčiau, kaip man neleista, – kad neteisčiau!

2001 m. liepos 5 d.

Visų įdomiausias žmogus – Juodasis Princas. Su savo neaiškiais reikalais, su minia asmens sargybinių, savo įstabiosiomis akimis, lengvai keičiančiomis spalvą. Jis – visų puikiausias mano mintyse. Bet ne meilė tai!

O, ne!

Tęsiu

Mano devintos klasės atestate – penketai. Svarstau eiti į medicinos mokyklą. Visada yra darbo. Užsuksiu pas mokyklos direktorę, pasitarsiu.

Keletą dienų aš užsiėmusi – landžioju po sodus. Prisiskinu vaisių ir parduodu. Kaimynai taip pat iš apleistų sodų susirenka derlių. Kam jiems? Keisti žmonės!

Jie perkasi auksinius papuošalus. Šneka, kad kaip pabėgėliai išvažiuos į Ameriką! Kelionės iki Amerikos bilietams jiems aiškiai tik vos vos betrūksta. Beveik kasdien jie pykstasi. Niekingi ir apgailėtini, nors jų pajamos ir didelės.

Šiandien jau antrą kartą viršutinė šeimynėlė pardavė stiklainių už 5 000 rublių! Per dvi dienas vien tik iš stiklo taros jie užsidirbo 12 000 rublių!

O daug ko mes nematom, nes namie nebūnam.

Įdomu paskaičiuoti: 7 000 + 5 000 = 12 000 rb. (Vienas stiklainis kainuoja 5 rb, tai išeina 2 400 trilitrinių stiklainių. Mini gamykla?)

Prekyba sparti: svetimi baldai, vogtos dujinės viryklės, vonios, kilimai, kiliminiai takai, indai. Suprantu – mūšio laukas priklauso marodieriams.

Bet nepavydžiu.

Man gėda. Tik gėda dėl jų.

Karalaitė Budur

2001 m. liepos 11 d.

Į katiną Borziuką kažkas šovė. Tegul bus prakeiktas ir nubaustas tas piktadarys! Jam pataikė į pilvelį, o kulka įstrigo nugarytėj ties užpakaline koja. Temperatūros neturi. Katiną penim grietine.

Šiandien 7.30 val. stipriai apšaudė turgavietę. Per stebuklą nepataikiau į velniavą. Šaudė iš kulkosvaidžio ir „povamzdžių". Nužudyti keturi žmonės, dvidešimt sužeista.

Per radiją skleidžia gandus, kad Barajevas nužudytas. Viena jo žmonų neva atpažinusi... kūną. Visi žino – jis gyvas! Jis specialioj stovykloj prie Maskvos. Kuo tikėt? Niekuo! Kol iš jo artimųjų, gyvenančių netoliese, neišgirsim tikrų naujienų, net rašyt neverta!

Mums „sekasi". Atsimenu, kažkada skersgatvy gyveno žinomo Čečėnijoje asmens – Labazanovo – žmona ir uošvė. Su juo (remiantis oficialia versija) susidorojo Dž. Dudajevas. Prezidento įsakymu buvo apšaudytas daugiaaukštis namas Mikrorajone. Ten tada buvo Labazanovo rezidencija.

Labazanovas 1994 m. su mano seneliu gulėjo ligoninėj gretimoj palatoj, Gegužės Pirmosios gatvėj.

1996 m. rugpjūtį vasaros mūšių laikotarpiu mes matėm Šamilį Basajevą su savo žmonėmis, jie buvo su dviem juodom mašinom. Juos supę žmonės choru jiems linkėjo pergalės.

1999 m. vasarą rusė mokytoja turgavietėje prašė išmaldos. Toji moteris ilgą laiką padėjo tvarkytis Dž. Dudajevo namuose. Ji pažinojo jo vaikus, brolėnus ir seserėnus. Jie ją užtarė, kai buvo mėginama pasiglemžti jos nuosavą namą. Ala Dudajeva, prezidento našlė, 1999 m. rugpjūčio pabaigoje išvykdama, paliepė perduoti mokytojai miltus.

Man labai patinka istorija. Ji man trečioj vietoj po filosofijos ir parapsichologijos. Susitikimai, kurie, atrodytų, nereikšmingi ir nepastebimi, yra susiję. Tik stebėte stebiesi. Tarsi ateitis matuotųsi kažkieno iš anksto pasiūtus drabužius. Tai labai įdomu!

Susitinka du žmonės... Ką nulems šis susitikimas? Šiandien arba rytoj kažkas už kelių kilometrų nuo manęs sukomanduos: „Ugnis!“ Ir mano gyvenimas gali baigtis. O jeigu aš nugyvensiu iki porytojaus, tai važiuosiu savo vaikiškos pašalpos!

Papildymas

Vėl kaimynai vagia.

Šiandien jie sukrovė ir pardavė dujines viryklės, paimtas iš svetimų sugriautų namų. Daugiau nei keturiasdešimt vienetų!

O kaimynas Džimas iki soties prisigėrė. Sumušė savo civilinę žmoną Zoliną (buvusią Suleimano žmoną).

Budur

2001 m. liepos 15 d.

Nuolat šaudo!

Apie 10.00 val. ėjom iš sodų ir kažkas nuo Geofizikos instituto stogo iš „povamzdžio“ šovė į mūsų namą. Tai šunsnukis! Žmonės stovėjo šalia stotelėje. Jis pataikė į stogą. Užrūko.

O jeigu „dovanėlė“ būtų į kiemą įlėkusi – ten vaikai žaidė! Mūsų viršutinių kaimynų didelė šeima. Yra trys maži vaikai – Nuros anūkai.

Borziukui bloga! Mamai – irgi, ji guli.

Aplink Grozną vyksta mūšiai. O kur mums be pinigų dėtis?

Kiek tūkstančių tokių kaip mes?

Budur

2001 m. liepos 26 d.

Kaimynė Nura buvo atėjusi pas Borzovus, įkalbinėjo vyresniąją moteriškę (jų mamą) suvaikščioti į miliciją ir apšmeižti mus.

„Prakeikti *gaski* (čečėnų kalba taip niekinamai vadinami rusai) maitinasi, maisto gauna! – kalbėjo jinai. – Mes sau paprašysim, o jiems viską sugadinsim!“

Ir kokios jie fizinės jėgos, ir šitiek milijonų prisivogę!

Aš tik kartą maisto produktų gavau, ir tai padedama mokyklos direktorės. Bulvių davė ir pomidorų stiklainį – tai ir ėmė pavydėti kaimynai.

Nura ir Malika mikliai sumelavo, kad aš šiandien gavusi didžiulę humanitarinės paramos dėžę su raudonu kryžium (jos pačios neva mačiusios, kaip aš ją nešiausi!).

O aš – visiška nususėlė ir niekšė (mano motina – rusė, o tėvo

nieks nepažįsta!) – tyčia nieko nepasakiusi savo kiemo žmonėms. Ir per mane esą žmonės paramos negavo. Kai kurie piliečiai, gyvenantys mūsų rajone, patikėjo žilagalve šeimynos motina. Šunybė ir gudrybė išdegė. Taip formuojama viešoji nuomonė. Šitaip čia elgiasi žmonės, save laikantys tikinčiaisiais, musulmonais. Mūsų butas yra ne kiemo pusėj. Daug „stebuklų", kurie dedasi kieme, nematom.

Kai vandens vežėjas atveža cisterną vandens, mums nieks nepraneša. Tyčia! O vanduo – retenybė! Tačiau Alachas savo globotinius paženklina. Vandens vis nebūna ir nebūna, tačiau kažkas išsities ant laiptų ir vandenį išpils. Vos išgirstam triukšmą, einam į lauką. Kilimus ir gausybę kiliminių takų, ištemptų iš griuvėsių, viršutiniai kaimynai dulkina tik virš mūsų lango, nors yra užsiėmę visą antrą aukštą. Per savaitę ant jų virvės aš suskaičiavau daugiau nei dešimt įvairiausių kiliminių takelių, kilimėlių, takų. Visi jie žalios, musulmoniškos, spalvos! Buvo daug ir kitokių pačių įvairiausių spalvų kiliminių dirbinių. Jie plauna juos, valo ir parduoda.

Džinas ir Aladinas sėdi rankeles sudėję. Toliau sau ramiai gyvena.

Liudytojų, be manęs ir mamos, daugiau nėra! Mumis tikrai nori atsikratyti, kad būtų patogiau meluoti ir, visų svarbiausia, vogti. Kasdien plėšiami butai. Išlupamos keraminės plytelės, alavuota skarda; sukraunami ir išsiunčiami baldai. Pavyzdžiui, mes žinom, kad gretimą namą ne Rusijos kareiviai susprogdino. Tą, kuriame gyveno armėnaitė Raisa. Visai ne kareiviai, o mūsų kaimynas Rezvanas. Jis keturaukštį pastatą pribaigė dinamitu. Prieš tai viską, ką tik sugebėjo, išnešęs ir pardavęs.

Plutarchas yra pasakęs: „Ginklams žvangant, įstatymai tyli."*

Senoji tiesa pasitvirtina nūdieną.

* Tai Cicerono sentencija.

Aš nužiūrinėjau savo rankų linijas. Nieko gero jos nežada. Bet abiejų delnų jos visiškai skirtingos! Tai reiškia, kad aš turiu unikalią galimybę pati susikurti likimą! Pakeisti jį!

Karalaitė Polina-Budur

2001 m. liepos 30 d.

Susibariau su viršutinių kaimynų marčia, Vachos žmona. Jinai įdomiu būdu taikėsi su savo anyta Nura ir moša Malika-Milanja – siūlė sugalvoti, kaip mus įskųsti.

2001 m. rugpjūčio 3 d.

Persikraustom!

Gyvensim name priešais. Švaresniam bute. Išsikuopėm ir susitvarkėm jį. Tiesa, ten taip pat nėra kanalizacijos. Užtat yra nevaldomas kaimynas – Džimas!

Bet šalčiu iš rūsio nebedvelks. Juodų tarsi naktis suodžių ant sienų ir grindų nebus!

Blogi reikalai su Džimu! Jis išgėrinėja. Nekenčia rusų. Visų – nesirinkdamas! Jis ten su Zolina gyvena. Kitų laiptinių butai sudegė arba sugriuvo. Yra tik jų butas pirmam aukšte ir dar vienas butas antram aukšte, kur mes susiruošėm atsikraustyti.

Gavau duonos. Ne vienam žmogui mes skolingos 200 rublių.

Visur prilindo kareivių. Rugpjūčio 6-oji – 1996 m. Vasaros karo pradžia.

Federalinių karių buvimas greta gelbsti mus. Kaimynai aprimo, dreba iš baimės. Kai kurie rytą netikėtai pratarė: „Laba diena!“

Jiems kankynė iš neturėjimo ką veikti. Nieko iš niekur parsi-

vilkti negali. Jie baiminasi rusų pasalos ir kulkos kakton. Kai tokia padėtis, jie mūsų nenužudys – nesiryš.

O koks susitikimas buvo!

Bandom nuimti grotas nuo didelio sugriauto namo lango. Ir štai pas mus sėlina rusų kariškiai. Kaukėti! Vienas – su kulkosvaidžiu, kitas – su automatu.

Aš pagalvojau: „Mums – galas!“

Tačiau kaukėtas vaikinas, mėlynakis, juokiasi:

– Padėk Dieve! Ką jūs čia darot?

O aš jam gailiai išlemenau:

– Įsitvirtint norim. Bijom! Grotas nusiimam. Tik jėgų neturim. Neišeina!

Vaikinas pasisiūlė:

– Mes jums padėsim!

Mes jam:

– Mes pačios!

Tačiau jie pro kitą, išmuštą, langą užsiropštė į tuščią sugriautą namą. Kareivis kartą spyrė iš vidaus ir grotos nukrito.

Mes jam: „Ačiū!“

Liesas, bet koks stiprus?! O kad aš taip galėčiau!

O mama tik capt už kulkosvaidžio! Jie, kai lipo nuimti grotų, buvo palikę jį prie bortelio.

Kareiviai išsigando:

– Bobule, tu ką?

Ji juokiasi. Sako:

– Jaunystę prisiminiau! Kaip senais laikais suskelt norėjau.

Visą tą laiką aš stovėjau ant namo karnizo, kokie du metrai virš žemės.

Tasai, kuris buvo su kauke, man galantiškai padavė ranką. Padėjo nulipti.

Vaikinai ėmė prašytis puodelio arbatos.

– Mes neturim cukraus! – pranešė mama kariškiams.

– Aišku! – susiprato jie. – Artimiausi kaimynai nubausti gali, papjaut.

Dar kariškiai paklausė:

– Ar yra kovotojų?

– Seniai nematyt, – nuraminom mes juos.

Paskui tie žmonės sėdėjo atsipūtę ir rūkė prie mūsų laiptinės. Šildėsi saulytėj. Šnekučiavosi su bendraamžiais čečėnais. Nesibaimino, kad kas prieis. Kiemas buvo apsuptas. Atsimenu vieną nutikimą, įvykusį 1995 m.: du jauni kareiviai kaimynų prekiautojų prašymu atnešdavo įvairių konservų parduoti. Jie pokštaudavo, juokdavosi. Bičiuliavosi su kažkuo iš mūsų kiemo. Jiedu pasitikėjo gyventojais. Į mūsų kiemą vaikščiodavo neginkluoti. Kartą abu rado papjautus sodo take.

Betgi šiandien mūsiškės jaunosios čečėnės kaip reikiant meilikavo su rusų kariškiais! Mudvi pasukom namo. Aš su jais nesėdėjau. Buvau pas Zoliną, Džimo žmoną. Nemačiau jų, tačiau šnekos pasiklausiau. Rusai vaikinai pasakojo:

– Mes pirmas mėnuo Čečėnijoj!

Jie stebėjosi, kad pas mus merginos kaip senovėj tyros. Ne tokios, kaip pas juos namie. Jie pasakė:

– Pas mus jos kitaip gyvena. Nuo dvylikos mergiotės geria ir šlaistosi.

Kareiviai pasakė, jog aš graži. Dabar su jais bendravę paskalūnai turės peno apkalboms. Gerai, kad išėjau!

Tačiau aš dabar patyriau, kad vaikinų rusų būna blaivių ir nuovokių.

Karalaitė

2001 m. rugpjūčio 9 d.

Kaimynai plėšia be jokių skrupulų! Per dieną jie po tris krovinines mašinas prikrauna. Dviejose kiemo gyventojų šeimose atsirado sveikų jaunų vyrų. Pas juos iš kaimų atvažiuoja supirkėjų. Ne tik iš Čečėnijos, bet ir iš Ingušijos! Jie „pardavėjams" pinigus atiduoda iš karto.

Žinau, kad beveik tas pats vyksta ir kituose mano miesto kiemuose. Įdomu, kaip jie įformina išvežamus daiktus? Visi, kurie išvažiuoja ir išsiveža savo turtą, laksto į miliciją, kad parašus ir antspaudus susirinktų. Jie ieško milicijos įgaliotinio, kad šis peržiūrėtų išvežamų daiktų sąrašą. O kaip šitie, be popierių? Visus postus su grynaisiais pravažiuoja? Ar RSGO* pažinčių turi?

Nežinau ką ir manyt.

Pralobstama labai staigiai. Yra didžiulių šeimų, kuriose yra po dešimt žmonių, tarp jų – po vieną senuką pensininką. Niekas nedirba, neprekiauja savo prekėmis. Tie žmonės puošiasi naujais brangiais daiktais. Valgo mėsą! Rūko! Dažnokai girtuokliauja. Kai kurie uosto kažkokius neaiškius baltus miltelius. Jie iš skurdo prieš karą vestuvių iškelti negalėjo, o dabar ruošiasi vestuvėms! Ir visa tai – nedirbant pastaruosius trejus metus?

2001 m. rugpjūčio 17 d.

Madinai iš turgavietės mes skolingos 350 rublių. Ir iš Rozos pasiėmėm 1 000 rublių.

Mums tai – milžiniškos sumos! Atidavinėsim kelis mėnesius. Skolinomės todėl, kad vėlavo išmokėti man vaiko pašalpą. Nėra ko valgyt.

---

* RSGO – Regioninė skolų grąžinimo organizacija.

Buvau susitikusi pažįstamą mergaitę. Jinai išdidžiai pranešė, kad būdama trylikos ištekėjo! Vyrui – 18 metų. Iš jos sužinojau, kokia meilė tarp pabėgėlių! Suaugusieji juodu sutuokė pagal čečėnų paprotį. Jaunieji dabar miega už audeklo pertvaros! Antklodė vietoj sienos skiria porą nuo pašalinių gyventojų kaimynų. Kurgi? Kaip manai, Dienorašti?! Traukinio vagone! Aš seniai taip besijuokiau!

O dabar rimtai.

Man asistuoja vaikinas, jo vardas kaip žuvusio kaimyno – Muslimas.

Jisai, nepaisydamas visų nelaimių, linksmas. Jam 19 metų. Muslimas sako, kad myli mane. Prašneko apie mano giminaičius ir apie tai, kad norėtų vesti mane.

Tačiau mudvi su mama dviese. Artimųjų neturim. Mama – rusė. Jam neleis sudaryti tokios santuokos. Ne tas metas. Ir mano asmeniniai planai kiek kitokie. Aš atsakiau jam, kad netekėsiu, kol nebaigsiu mokyklos! Pasakiau, kad norėčiau mokytis aukštojoj.

Išaiškėjo mūsų skirtingos nuomonės.

Muslimas mano, kad mokytis nebūtina. Tvirtina, kad gyvenimas trumpas!

Nenoriu jo įžeisti. Jis geras žmogus. Ar sutiksiu aš dar tokį kada?

Ar nepasigailėsiu dėl to, ką šiandien pasakiau?

Vargše manasis toks tolimas ir savas Aladinai!

Aš imu pamiršt tave! Aš nebepykstu!

Galimas dalykas, dėl svarbių priežasčių tu neatėjai pas mane. Tau geriau žinot.

Būk gyvas ir sveikas! Gerai?

Ar Rojuj susitiksim?

Pradedu naują sąsiuvinį:

Vidurdienis vidurnakčiu mainos.
Viskas virto šiandien aukštyn kojom!
It vaiduoklis lokienė praeina*
Po Kryžium Pietų žaižaruojančiu.

Šlapios, sunkios žolės čia veši,
Jas vėjas pašiaušia žvarbus,
Į kairę einu lyg į dešinę,
Iš Likimo į Lemtį skubu.

Vakarykštis ar rytdienos karštis
Mano lūpas nutvilkė staiga!
Ir rūdžių lietumi ėmė veržtis,
Skruostais nykt abejonių banga.

O daina vien tik laimę klegėjo!
Šviesulingam lange svetimam.
Pabaigos jos, pradžios negirdėjau –
Vien tik nuotrupos skambčioja man.

Autorė – man nežinoma poetė**, kūrusi aštuntajame dešimtmetyje.

2001 m. rugpjūčio 21 d.

Labas, Dienorašti!

Gyvenam naujojoj laiptinėj su Zolina ir jos vyru, panašiu į peniukšlį. Džimas dažnai prisigeria ir vaikosi ją. Ji slepiasi pas mus. Kartą gaudė su kirviu rankoje.

---

* Didžiąja Loke rusų k. vadinami Didieji Grįžulo Ratai.
** Irina Ozerova.

Aš niekuo neprekiauju. Turgavietėj nuolat šaudo.

Mama nenori, kad ten eičiau.

– Geriau pabadausim, – sako ji.

Mūsų naujieji kaimynai – keisti žmonės! Vyras ir žmona ateina pas mus, išsidžiausto, ką išskalbę. Anksčiau jie tai darydavo kieme.

Mama ilgai tvarkė balkoną, neįžengiamą per šukes, plytų gabalus ir šiukšles. Dabar švarus. Štai ir prisireikė!

Jau galiu aprašyti du atsitikimus.

Pirmas

Turėjom alebastro gal pusę maišo. Zolinai jo davėm kokius tris kilogramus. Paaiškinom jai:

– Sutvirtinam kambarių sieną. Siena perskelta.

Po dešimties minučių Zolina, nešina kibiru, grįžta.

– Dar! – sako ji. – Man reikia dar!

Mes atsisakėm duoti. Ji įsižeidė. Pasiskundė vyrui.

Girdi, jie mus į „savo" laiptinę įsileidę, o mes, įžūlios bjaurybės, neatsidėkojusios. Tą pačią dieną Džimas susitiko mamą kieme ir įžūliai sako:

– Ar užteko jums alebastro?!

Mama atsako:

– Užteko!

Ji nenorėjo pyktis per savo gerumą. Mama jau norėjo nueiti. Bet kur tau!

Džimas drožė:

– Aš daviau žmonai pinigų. Ji nuvažiavo į turgavietę ir visko, ko reikia, nupirko!

– Tai ir gerai! – atsakė mama. – Mes neturim pinigų autobusui. Ir duonai. Butui reikalingas didelis remontas.

Antras

Bute, į kurį mes persikėlėm gyventi, stovėjo vonia.

Krosnį ir kolonėlę Džimas pardavė vogto turto supirkėjams, o vonios parduoti nesuspėjo.

Buvo atėjęs buto savininkas ir paprašė Džimo vonią išsaugoti. Šis pažadėjo. Tačiau tą pačią dieną užsuko pas mus ir pasakė: „Ši vonia mano!“ Ir išsinešė. Iškart pasirodė smalsaujanti Nuros šeimyna:

– Kur vonia? – paklausė jie mūsų.

Jau kitą dieną jis tą vonią pragėrė. Pakišo mus.

Ne, šičia ramybės neturėsim!

Mūsų kaimynams pas mus, į antrą aukštą, lengva užsiropšti. Todėl mes visur įsistatėm grotas. Į balkono kraštus įkalėm vinių. Kad tie, kurie pas mus lips, susižalotų rankas. Ir dar aš paslėpiau lyną balkone, kad galėtume juo nusliuogti žemėn, jei kas pro duris veržtųsi. Buto laukujės durys netvirtos. Nėra ko į pagalbą pasišaukt. Kieme gyvena dvi čečėnų šeimos. Jų artimi giminaičiai ir draugai įsikūrė greta, išlikusiuose svetimuose butuose ir privačiuose namuose.

Mes vienos.

Visiems patinka mūsų senovinė knygų spinta. Džimas jos jau reikalavo. Šnekėjo: „Nupirksiu arba taip pasiimsiu.“ Bet neatidavėm. Sykiu kaimynai žvalgosi į du likusius mūsų kilimėlius. Penkių metrų kilimą jau kažkas išsinešė, o šitie, mažiausi, liko.

Įsižeidęs dėl alebastro, gerai įkaušęs Džimas balsu svarstė, kad aš esanti ne musulmonė. O musulmonas buvęs tik vienas iš mano senelių.

Tik vakar aš jo nėščiai žmonai atidaviau paskutinį duonos kąsnį. Daugiau nebeturim nei pinigų, nei duonos. Tiesiog mama pasakė, kad kai moters padėtis tokia, nevalia nieko atsakyti.

Skaičiau Merežkovskio „Tutanchamoną Kretoje“ apie žynį Dio ir „Julianą Atskalūną“. Kai perskaičiau, kaip krikščionys sugriovė pagonių dievų šventovę ir nužudė vaiką, pravirkau. Apskritai aš retai verkiu. Julianas davė žodį mirštančiam senukui, kad pasirūpins vaiku. Senukas nežinojo, kad berniukas jau nebegyvas. Žinau, ką reiškia duoti žodį mirštančiajam. Suprantu, kodėl Cezaris tikėjo pagonių dievus. Tiesiog jis pamatė, ko vertas naujasis „humaniškas“ judėjimas.

Palaidojom mažą katiną.

Taikos jam!

Jis susirado ir suėdė kažką nevalgomo, labai sirgo.

Sąžiningų, teisingų, drąsių žmonių aplink – graudulingame chaose, tamsuoliškam ir rūsčiam – beveik nebelikę.

Šiandien pro mūsų langus vis važiuoja kažkokios karinės mašinos.

Iki pasimatymo! Bučiuoju tave, Dienorašti!

Nuros šeimynos žmonės užmušė naująjį Linos katiną.

Jie drauge skleidžia paskalas apie mus. Drauge vagia. Ir tuo pat metu neapkenčia vieni kitų.

Mama teisi: gyventi melo ir nesantaikos pasauly blogiau, nei žūti nuo bombos.

Budur

2001 m. rugpjūčio 24 d.

Parašiau laišką mamos bendraklasei iš Rostovo prie Dono. Jos vardas – Natalija. Nežinau, ar pakaks drąsos išsiųsti.

Apskritai aš retai prašau žmonių pagalbos.

Šis laiškas – iš Grozno.

Aš – Polina, Jelenos, jūsų senos draugės ir bendraklasės, dukra.

Rašau, nes mudviejų padėtis beviltiška.

Mūsų namai sugriauti. Popierių, reikalingų kompensacijai gauti (sako, kad už butą ji priklauso), įforminti negalime – neturime pinigų.

Klaidžiojam. Mamai buvo infarktas. Aš pati jai leidžiu vaistus.

Beveik visas mūsų turtas išvogtas ir sunaikintas.

Aš 1999 m. rudenį buvau sužeista turgavietėj. Humanitarinės pagalbos mudvi negaunam, nes nepatenkame į „kategoriją" žmonių, kuriems ji reikalinga.

Pažymėjimo, kad mamai būtų galima gauti neįgalumo pensiją, taip pat negali išduoti. Dalis dokumentų prapuolė per karą. Aš baigiau 9 klases. Trys mano pažymiai – „gerai", kiti – „puikiai"!

Aš turgavietėje pardavinėju savo senas knygutes, tačiau naudos iš to nedaug.

Maistu mums padeda mokytojai ir mokyklos direktorė.

Svarbiausia mums būtų susirinkus likusius daiktus išvažiuoti iš Grozno, nes požiūris į žmones su rusiška pavarde darosi vis nuožmesnis.

Ką jūs mums patartumėt?

Galbūt kur nors priima į darbą žmones iš Čečėnijos ir suteikia jiems kambarį?

Labai prašyčiau parašyti mums.

Groznas, Centrinis paštas, iki pareikalavimo.

Vakaras

Pagalvojau ir supratau - neišsiųsiu.

Niekas man negali padėti.

Niekas.

P.

2001 m. rugpjūčio 28 d.

Kaimynas Džimas kasdien geria degtinę. Vakar jis surengė naktinį koncertą. Garsiai bliovė, kad mes - bjaurybės rusės ir kad mus jau seniai metas papjauti, o jis tai mokąs!

Aiškiai degė noru pakenkti mums, išgąsdinti.

Aladinas ir Džinas - žmonės, nesuvokiantys, kas yra nepadorumas. Aplinkybėms susiklosčius, Džino artimieji buvo tų pačių Borzovų kaimynai Ingušijoje. Kasdien juos vaišindavo pienu.

O, jeigu jie galėtų šito pasiklausyti!

Kaimynas šaukė nakty. Mes su senelio diktofonu įrašėm jo balsą.

Džimas buvo stipriai įkaušęs. Nesibeldė į mūsų duris. Jis bandė suriesti mus į ragą.

Rytą mudvi nuėjom pas jo mamą ir brolius.

Prisiekėm, kad, išskyrus porą kojinių, vieną seną nertinį ir rudą chalatą, mes iš nieko niekad nieko nesam ėmusios. Naudojomės pagalve ir antklode, bet palikom jas toj vietoj, kur gyvenom.

Maisto produktų ėmėm. Bet niekad nesusirinkdavom visų! Palikdavom kitiems alkaniems.

Dėl pavardės daugelis žmonių mus laiko rusėm. Bet negi įmanoma apskaičiuot?

Mano mamos motina – armėnė.

Mano mamos tėvas – Dono kazokas.

Mano tėvo motina – Lenkijos žydė.

Mano tėvo tėvas – čečėnas.

Mamos giminėj buvo totorių, gruzinų, osetinų, armėnų, ukrainiečių, čerkesų. Tėvo giminėj buvo prancūzų, ispanų, lenkų, čečėnų.

Kas po lašą suskaičiuos mūsų kraujo sudėtį?

Prosenelė Julia-Malika kartodavo: „Mes – Kaukazo tauta!“, „Mes – Pasaulio žmonės!“

Motina ir sesuo Borzovos skandalydamos bėgo pas Džimą. „Sūnelis“ ir „broliukas“ jas išginė. Jis atžagariai išstūmė jas iš savo būsto. Mūsų akyse jis koja paspyrė motiną, seną čečėnę! Tuomet pas jį atėjo rimtas brolis Karatistas. Džimas bemat apsiramino. Iš baimės.

– Jį prieš mus nuteikinėjo Nuros sūnelis Rezvanas, – paaiškino mama. – Aš pati girdėjau!

Aladinai! Kodėl tavęs nėra su manimi? Ar tu – kalėjime?

Tau pačiam pagalbos reikia?

Aš ginsiuos! Nors man vis dažniau norisi, kad viskas prapultų, visas mūsų pasaulis, kad susidurtų galaktikos, kad planeta nusisuktų nuo ašies ir viskas pradingtų, pažirtų ir pavirstų dulkėm.

Karalaitė Budur

2001 m. rugpjūčio 31 d.

Džimas po mūsų balkonu iškalbingai galando didelį peilį. Aš tuo metu, slopindama siaubą, kylantį iš širdies gelmių, per ausinuką klausiausi T. Mucurajevo dainų, stovėjau prie lango mąstydama, kad be mūšio nepasiduosiu.

2001 m. rugsėjo 1 d.

Su kaimynais – taika! Džinas buvo pas mus atėjęs su žmona. Pasakojo apie save. Apie tai, kad už muštynes ir išdaigas gimtuosiuose namuose jį kone mirtinai primušdavo. Ir kaip jis mėnesį sėdėjo su antkakliu prikaustytas grandine.

Grandine jį prirakino tikri broliai! Ir laikė kaip žvėrį!

Man pasidarė ilgu. Prisiminiau „Paryžiaus paslaptis".

Tęsiu

15.30

NSO skrido virš mūsų namų vibruodamas, darydamas šuoliukus, virpčiodamas.

Švytėjimas rausvai oranžinis. Aš lape piešiu šitą stebuklą!

Pas mus dažnai matydavosi NSO, ypač kai vykdavo kariniai veiksmai. Neatpažinti skraidantys objektai kybodavo nelyginant kekės, sukrisdavo įmantriomis geometrinėmis figūromis. Apie tai kalbėdavosi ir kariškiai, ne vien taikūs gyventojai.

Kai kada nutraukdavo mūšius, kai jie per arti priskrisdavo.

2001 m. rugsėjo 13 d.

Aš iš žmonių girdėjau (juk mes nei radijo, nei televizoriaus neturim), kad rugsėjo 11-ąją Amerikoj buvo užgrobti keli lėktuvai!

Du lėktuvai įsirėžė į biržą – ten daugiau nei šimtas aukštų. Pranešė – žuvo šimtai žmonių!

Apie kitus pagrobtus lėktuvus Amerika nieko nešneka! Tarsi jų ir nebuvo? Ar dėl saugumo jie patys juos numušė?

Pranešama: pirmiau pasirodžiusi informacija klaidinga! Išskyrus tuos du, jokie kiti lėktuvai nebuvo nuvaryti. Įdomu, kada girdėjom tiesą?

Pirmą ar antrą kartą?

Ar čia viskas melas?

V. Putinas, Mūsų Saulė (kaip pašaipiai šneka mokytojai), spėja, kad tai galėtų būti „čečėnų pėdsakas".

2001 m. rugsėjo 15 d.

Keista suvokti, jog aš gyva, o kitam žemyne žmonės šitaip žuvo!

Ką tik jie buvo gyvi! Turėjo savo artimuosius, kūrė ateities planus.

Tegul bus prakeiktas tas, kuris sugalvojo ir suplanavo tai, kas buvo įvykdyta!

Tas, kas pasipelnė iš atsitiktinių nekaltų aukų kraujo!

Jam neturi būti atleista!

Amen.

2001 m. rugsėjo 18 d.

Bombarduoja Arguno ir Gudermeso miestus. Tai šalia Grozno!

Iš žemės buvo numuštas ar susprogdintas sraigtasparnis, kuriuo skrido komisija iš Maskvos. Komisija skrido tikrinti Čečėnijos karinių sandėlių! Įplaukų ir išlaidų.

Kalti liko čečėnai. Arguno ir Gudermeso gyventojai.

Nupiešiau degantį namą su skyle stoge.

Ir atsitik tu man taip! Būtent šiandien buvau pirmą dieną mokykloj! Dešimtoj savo klasėj.

18.00

Turgavietė išsilakstė 11.00 val.!

Ne todėl, kad visi keliai užtverti ir netoli Grozno bombarduoja, o todėl, kad šalia žuvų parduotuvės į galvą sušaudė du jaunus žmones! Pagal vieną versiją – žuvo rusų kariškiai, pagal kitą – čečėnai.

Šiąnakt sapnavau sapną.

Du vaikinai prieina prie manęs ir sako:

– Mums paruoštos keturios kulkos! Rytoj mes mirsim. Dvi kulkos pataikys į kaklą, dvi – į galvą.

Mano sapnai dažnai pranašauja ateitį. Bet aš ne visada juos suprantu. Žmogaus aura žino, kas turi įvykti!

Gal čia jų Sielos buvo atėjusios?

Budur

2001 m. rugsėjo 19 d.

Renkamės daiktus. Krepšiai neturi būti sunkūs:

puodas,

dubenėliai,

puodeliai,

šaukštai,

drabužiai,

dienoraščio sąsiuviniai,

knygos,

antklodė.

O jei teks miegoti ant žemės?

Reikia nešdintis! Transportui pinigų nėra. Šaudo smarkiai.

Senosios Sunžos gyvenvietės rajone vyksta mūšiai.

Mama sako:

– Mesim viską, kas liko. Išeisim. Tau koją skauda mažiau. Skeveldros pašalintos. Sugebėsim išeit! Pabėgėlius Ingušijoj maitina! Daugiau nebebadausim.

Kaimynė Minat, gyvenanti privačiam kvartale, atnešė moliūgą. Išsivirsim jį pietums ir vakarienei!

Ką tik šaudė BTR-as. Pataikė į namą. Gerai, kad jis tuščias. Šalia mūsų, skersgatvio gale. Jis dega! Oi, kaip dega!

Amerikiečių lėktuvai bombarduoja Afganistaną!

Minat imtuvas pranešė: Rusija nori įsivelti į tą bjaurastį.

Išeitis – šalies didžiosios dalies gyventojų skurdą nurašyti karams!

Ar galimi atsakomieji smūgiai? Kur mums bėgt?

Fatmė-Polina-Budur

2001 m. rugsėjo 27 d.

13.45

Šiandien lyja.

Pastarąsias penkias dienas prekiavau turgavietėj, kad prisikauptume maistui ir kelionei.

Jeigu seksis – ir transportui apmokėti! Gerokai rizikavau, nes aplink dundėjo.

Reikalingos sumos atsidėti nepavyko. Nupirkau tik maisto produktų.

Putinas nusispjovė į Čečėnijos gyventojus. Kaimynai šneka, kad per radiją pranešė, jog yra duotos 72 valandos. Tiek mums leista gyventi.

Paskui manajam Groznui ir visos Čečėnijos kaimams gresia talibų likimas. Tai reiškia, kad mus bombarduos pagal Dž. Dudajevo metodiką, taikytą Afganistane: kiliminis bombardavimas, tai yra bus sunaikinti visi ir viskas.

Rusijos prezidentas siekia, kad būtų masiškai atiduoti ginklai. O kuo čia dėti mes, taikūs gyventojai?! Bombarduos juk mus!

Po penkiolikos minučių duotas laikas baigiasi.

Nei į tvorą, nei į mietą! Vienam kaime kažkas atidavė ginklą – vieną vienetą.

Mes neturim televizoriaus ir šviesos, todėl duomenis gavom iš Minat kartu su moliūgu.

Vakar Konservų gamyklos rajone šaudė artilerija. Užmušta 19 metų mergina! Kas motinai grąžins dukterį?

Skubinuosi. Jei mane užmuš, tai nors liks mano užrašai apie taikius gyventojus. Mums skirtasis terminas, sprendžiant iš laikrodžio rodyklių, baigėsi.

Aš dabar galvoju:

Mes turim septynias bulves. Visas septynias! Ar pasikepti jas visas ir suvalgyt? Kad sočios mirtume. Ar nevalgyti? O jeigu mūsų neužmuš? Ką nors ir paskui reikės valgyt.

Pas mus buvo atlėkusi Borzovų sesuo. Papasakojo, kad kariuomenė pradėjo miesto apšaudymą! Visų rūšių ginklais!

– Mūsų nesubombarduos! – susivokė mama. – Tik nervus gadina gyventojams! Aš įsitikinusi! Vadovybė tikriausiai susitarė. Tik mes, eiliniai, nieko nežinom! Šiandien mūsų nepakiš!

2001 m. spalio 3 d.

Sraigtasparnis primėtė skrajučių: „Stebėkite jaunimą! Neišleiskite jų kariauti!“

Mūsų kiemo žmonės kitais dalykais užsiėmę – stengiasi išlikti ir pralobti.

Skrajutę noriu išsaugot!

Dabar kaimynams riesta. Artimiausių namų turtą jie sudorojo. Plėšt nebėra ko.

Ardo svetimus stogus. Nuima nuo namų, atkasa įvairius vamzdžius, armatūrą, laidus. Supirkėjai važinėja po kiemus.

2001 m. spalio 7 d.

Santykiai su Džimu įtempti. Po savo langais išgirdom pokalbį. Mūsų kiemo vyrai tarėsi, ką iš mūsų būtų galima paimti!

O kaip paimti? Mes nieko tiems bjaurybėms neatiduosim. Jiems narkotikus reikia uostyt. Degtinę ir alų gert. Tai ir susigalvoja naujų „žygdarbių“.

Ruošiu pomidorų stiklainius žiemai.

O turgavietėj vėl sprogo fugasas.

Polina

2001 m. spalio 24 d.

Vakar sušaudė mėlynakį raktų meistrą Volodią! Tą vaikiną, kuris po tris mėnesius laikydavosi urazos! Dirbo! Nė vieno žalingo įpročio neturėjo!

Jis ketino susituokti su čečėne mergina. Jiedu buvo gavę savo artimųjų sutikimą. Jam buvo dvidešimt šešeri! Mūsų teta Leila nesiliauja bliovusi!

Volodia gyveno jos šeimoj. Vėliau atskirai išsinuomojo butą. Bet, kaip ir anksčiau, pas Leilą maitindavosi ir lankydavosi.

Kaip jį laidot? Kas mums padės?!

Pasakė: Volodia-Vacha guli ant kėdžių milicijoj. Gamyklų rajone.

Budur

2001 m. spalio 26 d.

Rytoj laidosim Volodią. Jo motina neatvažiavo. Nors jos adresą surado. Telegramą išsiuntė. Susitarta laidoti musulmonų kapinėse. Netoli Aldos gyvenvietės.

Vaikščiojam po mečetes ir klausinėjam:

– Kas atliks laidotuvių ritualą? Pasakykit, kaip laidoti musulmoną?

Suradom senuką mulą. Jis sutiko pagelbėti ir pasakė, jog reikia nupirkti audeklo, muilo, kvepalų be spirito. Leila davė pinigų, o aš nupirkau.

Dauguma žmonių nenorėtų, kad rusas būtų palaidotas tarp čečėnų. Tačiau Volodia-Vacha taip karštai tikėjo, jo siela buvo tokia tyra!

Atėjo du senukai.

Jie pasakė:

– Pinigų nereikia! Pavalgysim ir užteks!

Jie kalbėjo maldas.

Visgi Leilos vyras kiek galėjo, tiek jiems sumokėjo.

Mama padėjo: viską padavinėjo, prausė, tvarkė.

Aš išmokau gaminti minėtuvių chalvą. Nė vienas paplotis nesulūžo! Nors ruošiau pirmą kartą gyvenime. Tetos Leilos kaimynai paragavo jos ir pagyrė mane.

Ją reikia išdalinti prieš išnešant kūną.

Keista, paslaptinga jo mirtis.

Parodymai, duoti artimiausiame kariniame poste: prie Volodios-Vachos priėjo paauglys. Iš pažiūros kokių 15 metų. Pašaukė jį. Ir kai Volodia atsisuko, jis iššovė.

Ar tai tiesa?

Atsakydami į šūvį iš karto ėmė šaudyti kariškiai iš dviejų Rusijos postų.

Jie nežinojo, kas iš tikrųjų atsitiko. Tai buvo tik atsakas. Grozno centre prasidėjo mūšis.

Žuvo geras žmogus.

Verkė daug čečėnų.

Karalaitė

2001 m. spalio 29 d.

Atvažiavo Volodios-Vachos mama.

Gerai, kad nelaukėm jos. Antraip būtume neišvengę infarkto!

Pasirodo, jis su savimi turėjo daug pinigų. Juos pavogė!

Tas, kuris nužudė? Ar milicijoj? Gydytojai?

Buvo atvažiavusi jo sužadėtinė čečėnė. Raudojo! Kaip man jos gaila!

Ji tylomis sušnabždėjo, jog norėtų numirti ant jo kapo.

Sapnavau Vachą-Volodią! Jis šypsojosi.

Tanią – knygų pardavėją – pažadėjo užmušti. Kad rusų turgavietėj nebūtų. Ji išsigandusi verkė. Jos sūnus nusipirko namą skolon. Tania rizikuoja, kad padėtų sūnaus šeimai. Ji turi žavingą anūkėlę.

Madina iš turgavietės minėjo savo žuvusius brolius.

Jos jaunesnysis brolis žuvo 19-kos metų per turgavietės apšaudymą raketa 1999 m. spalio 21 dieną. Jam nuplėšė galvą.

Vyresnieji broliai valė subombarduoto namo sąvartas Urus Martane. Po namo plokštėm dejavo žmonės. Kranų nebuvo. Broliai patys mėgino pakelti plokštes rankomis. Bet viršutinė nuslydo.

Ant jų abiejų.

2001 m. lapkričio 8 d.

Persikraustėm spalio 30-ąją.

Ilgai klausėmės, kaip susimoko kaimynai. Jie nusprendė mus nužudyti. Spėliojo, kiek gautų už knygų spintą. Tarėsi, kaip dalinsis pelną.

Jie planavo pasiskirstyti į dvi grupes. Viena būsianti agresyvi. Antra apsimesianti norinti padėti.

Taip pas mus viena ranka sveikinasi, duoda duonos. O kitoj – peilis.

Brolis prieš tikrą brolį niekad nestos! Šitai gerai žinom. Išskyrus dvi gausingas čečėnų šeimas, įsikūrusias dviejuose keturaukščiuose, greta mūsų daugiau niekas negyvena.

Prasti mūsų popieriai!

Aš viską papasakojau turgavietės kaimynėms.

Atsiliepė Taisa iš „Elektrinio prietaiso“ stotelės. Ji pažadėjo atsiklausti namiškių. Jeigu artimieji leis, įkurdins mus viename iš savo laisvų butų.

Ir leidimas buvo gautas!

Susitarėm su Leila. Ji ir Vachos-Volodios motina atvarė mašiną. Mes greit sumėtėm savo šlamštą į kėbulą, aplinkiniams tai buvo visiškai netikėta.

Mums truputį padėjo jaunėlis Džimo brolis. Atviraširdiškai džiaugėsi:

– Taip ir žinojau – išmausit! Sugebėsit!

Rezvanas žiūrėjo rūsčiai ir pyko.

Jo planas sunaikinti mus, kenksmingas liudytojas, suversti mums kaltę dėl visų kiemo plėšimų neišdegė!

Džimui atidavėm savo buto, įgriuvusio rūsin, pakibusiom lubom, kuriame gyvenom per visą karą, raktus. Pasakėm:

– Atsimenam tavo mamos gerumą. Menam trumpą draugystę su tavim.

Leidom jam pasiimt ir parduot mūsų seną vonią ir seną dujinę viryklę. Pačios su jomis nesusitvarkytume. Pajuokaudamos pabrėžėm:

– Tai, žinoma, ne senovinė 1924 metų knygų spinta, bet cigaretėms, duonai ir alui tau užteks!

Mėginom pabudinti to žmogaus sąžinės likučius. Tolesni įvykiai parodė – visiškai tuščiai!

Džimas ir Zolina, suskubę aplenkti konkurentus kaimynus, patraukė „dovanų".

Kol Volodios mama ir Leila krovė knygas, dingo jų spalvotas ryšulys. Nežinojom, kad jos jį buvo pasiėmusios.

Vėliau moterys pasakojo ryšulį padėjusios po Džimo langu.

Išvažiavom. Jos susigriebė pamiršusios ryšulį! Pasuko mašiną atgal. Tačiau jo ten nebebuvo.

Volodios motina ir Leila mudvi paliko! Sutrikusios moterys ėjo ieškoti savo daiktų.

Borzovai ėmė mus ir jas kiršint. Sugalvojo, kaip tempti laiką.

Pareiškė, kad ryšulys su dokumentais ir pinigais yra viename iš mūsų maišų(?). Knygose. Jie ten jį neva matę. Kai įvažiavom į naująjį kiemą, buvo tamsu! Su vairuotoju atsiskaitėm senąja savo skalbimo mašinyte, senelio dovana. Susirinkti ir užsinešti turtą mums padėjo nepažįstami paaugliai. Bet niekas nieko nepavogė! Vaikams atsidėkojom mano žaisliukais ir sausainiais.

Vargom su spinta, vargais negalais ją užnešėm!

Šito penkiaaukščio laiptinėj – daug sveikų butų. Gyventojų mažai. Pirmam aukšte močiutė rusė su neįgaliu sūnum. Mūsų aukšte – čečėnų šeima. Trys vaikai, vyras ir žmona. Ketvirtasis jų sūnus paspruko nuo armijos, ir ne bet kur, o į Jungtinius Arabų Emyratus! O vyras, pasirodo, yra Rusijos milicijos darbuotojas.

Jo žmona – Aišat ir Adamo, melagių, kurie apšmeižė Valią ir Alionką, giminaitė.

„Milicininkų šeima" mums davė valgio.

Jie pastiprino mūsų nualintą kovinę dvasią: „Baltinkit, plaukit sienas! Mes padėsim!"

Kitą dieną atvažiavo Leila su Volodios mama. Jiedvi drauge su mumis pradėjo žiūrėt knygas, ieškoti dingusio spalvoto ryšulio. Pasirodo, jame buvo apie tris tūkstančius rublių ir du pasai – Leilos ir jos vyro. Dar dvidešimt dolerių Vachai-Volodiai paminėti.

– Ir atsitik tu man taip! Iš nužudytojo susiveikė! Ir mus apjuodino! Norėjo įpainioti į savo nešvarius darbelius, – buvusių kaimynų „žygdarbiais" piktinosi mama.

Nusispjovusios į saugumą, važiavom atgal, į gimtąjį kiemą. Iš karto nuėjom pas Borzovų motiną. Sakėm, kad nuodėmė. Kad Aukščiausiasis nubaus už tai, kad apvogė žmones, kuriuos ištiko tokia širdgėla. Sakėm, kad pavogta iš mirusiojo, kad tai minėtuvių pinigai.

Paskui patraukėm pas Džimą ir Zoliną. Guviai pranešėm, jog

esam pasiryžusios suieškoti ryšulį. Ir paimti pirštų atspaudus. Pareikalauti, kad visus, gyvenančius šiame kieme, patikrintų. Mama iš sutuoktinių bandė išgauti dievagojimąsi: „Alachu prisiekiam – neėmėm!“ Bet taip ir neišgavo. Tuomet mama pabrėžė:

– Nors ir buvom susipykę su antrąja šeimyna kieme, aš įsitikinusi, kad anie kaimynai nebuvo priėję. Niekas iš jų ryšulio neėmė!

Mama specialiai pranešė:

– Vachos-Volodios motina ir Leila, kurios padėjo mums susikrauti, mano duktė ir aš asmeniškai parašysim skundą milicijai. Rytoj! Laikas pagalvoti – naktis! Leilos vyras turi ryšių Gamyklų rajono milicijoj.

Gudročiai vagišiai išsigando. Sugrąžino, ką pavogę. Leilai priklausiusią sumą ir dokumentus. Amžinatilsio Volodios motinai pinigų neatidavė! Jie gerai apgalvojo: rusė moteriškė nori išvykti gyva.

Džimas kitos dienos rytą atėjo pas Leilą ir grąžino dalį to, ką buvo pavogęs. Jis, sukčius, dar įsigudrino paprašyti radybų pinigų. Leilai jis pasakė, kad nelemtąjį ryšulį radusi Zolina.

– Na, ar galėjo būti kitaip?! – juokėsi mama. – Dar vakar mes su jais vaikščiojom, ieškojom. Nieko nebuvo! Turbūt ryšulys šiąnakt atskrido!

Dar vienas Džimo sukurto melo variantas: „Rusė moteriškė, netekusi sūnaus, išgėrė. Sielvartaudama pamiršo, kur pasidėjo dvidešimt dolerių. Pati kalta. Užjaučiu ją!“

Tiesa ta, kad tas žmogus Dievo nebijo!

Netrukus vienas jo brolių iškėlė ištaigingas vestuves. Buvo jis kaltas ar ne, nežinom! Iš kokių pinigų – irgi nežinom.

Užsiėmusi tais reikalais, neužrašiau vieno įvykio.

Prieš penkias dienas miesto centre prie mikriukų čečėnai nužudė čečėną. Į taksi sėdančiam vaikinui šovė į galvą. Žudikai ka-

mera viską nufilmavo. Nieko nesulaikė! Jie ramiai įsėdo į savo mašiną ir nuvažiavo.

Mikriukuose atsirado tariamų liudytojų, prisiekinėjusių, kad nieko ypatinga neatsitiko – juk tik rusą nužudė!

Bet aš mačiau, kaip isteriškai blaškėsi vidutinio amžiaus čečėnė. Ji kartojo:

– Nenusaugojau! Kaimynas mano! Ką pasakysiu jo motinai?

Vadinasi, vėl kažkoks sąskaitų suvedinėjimas visiems matant! Ir melas. Nužudė vis dėlto čečėną!

Kurgi mano šalies įstatymai?! Kur valdžia?

2001 m. lapkričio 9 d.

Įvykis, atsitikęs spalį, prieš persikraustant.

Aš, kaip paprastai, turgavietėj prekiavau knygom. Jau ruošiausi išeit, susirinkau prekes. Suskubau į autobusą. Ir ūmai atėjo Aina. Ta pati, kuri mokė mane matematikos. Ilgą laiką nebuvau jos mačiusi! Ji užlaikė mane. Į mikriuką neįsėdau. Mudvi šnekėjom kokias dešimt minučių, paskui aš įlipau į kitą maršrutinį taksi.

Tuo metu mūsų stotelėj nugriaudėjo sprogimas. Nuo fugaso susprogo ir ėmė degti BTR-as. Kai privažiavau, abiem kelio pusėm lakstė Rusijos kareiviai, šaudė.

BTR-as gulėjo aukštyn ratais. Greta stovėjo sveikas sunkvežimis. Kelios bebaimės čečėnės puolė kumščiais kariškius. Šaukdamos:

– Už ką vaikiną nužudėt? Bjaurybės!

Vairuotojas, nestabdydamas mikriuko, paklausė manęs:

– Ar čia lipsi?

Atsakiau:

– Ne. Galima kitoj stotelėj.

Aš juk turiu ne savo prekių.

Pavažiavusi dar keturis kvartalus, greit išsiropščiau iš mašinos.

Šaudynės tęsėsi. Švilpiant kulkoms, nešina dviem krepšiais svetimų knygų, perbėgau kelią. Užsirioglinau į priekalnį už didžiųjų namų ir pasilenkusi nubėgau savo kiemo pusėn. Bėgti reikėjo stotelę!

Mama mane pasitiko gatvėj.

Sunerimusios kaimynės (Džimo motina ir sesuo) blaškėsi laiptinėj. Visi buvo išsigandę šaudymo. Mano klausinėjami, vienas per kitą ėmė aiškinti: „Kai BTR-as susprogo, nesusivokę kareiviai iš išgąsčio ėmė šaudyt. Nužudė septyniolikametį Zelimchaną. Vandens vežėjo, kuris atvažiuodavo į mūsų kiemą, sūnų, jis būdavo kartu. Jį nužudė ne iš karto.“

Žmonės, stotelėje matę sprogimą ir sugebėję išbėgti gyvi, pasakė: „Vaikinas buvo sužeistas. Turbūt skeveldra, kai per kelią ėjo. Jis ėmė šaukti, prašyti pagalbos. O nesusivokę kariškiai jį visiems matant sušaudė.“

Tai štai kodėl ginkluotus kariškius, apimtos neteisybės jausmo ir sielvarto, puolė paklaikusios čečėnės!

Kelios minutės iki sprogimo mama ėjo į stotelę manęs pasitikt.

Ji priėjo geležinkelį ir pamatė: priešais jaunas žmogus, vilkintis baltais marškiniais ir juodom kelnėm, žingsniuoja greitkelio link.

Tolumoj plentu greit važiuoja karinės mašinos.

Mama šūktelėjo:

– Kariškiai kely! Išlauk!

Tačiau vaikinukas iš inercijos nesiliovė ėjęs.

Mama nepanoro stovėti plynėj. Apsisuko ir bėgte nubėgo atgal, mūsų namų link. Po dviejų minučių jai už nugaros nugriaudėjo sprogimas!

Ir kaip čia Aina mane užlaikė?

Mistika!

Antraip aš tuo metu būčiau ėjusi per kelią priešais vandens vežėjo sūnų.

Karalaitė Budur

2001 m. lapkričio 10 d.

Tvarkomės naujajam bute. Išbaltinom septynis kartus! Šičia gaisro būta: visos sienos juodos, suodinos! Išsileidom kalkėms ir teptukams. Dabar švaru. Gražios durys. Su stiklu! Mes jau treji metai kaip stiklo nemačiusios!

Buto laukujės durys geležinės. Aš nudažiau duris. Tiesa, grindų dažais. Išvargom siaubingai! Suodžius plovėm skudurėliais. Būtų gerai nors pusmetį tokioj švaroj pagyvent! O svarbiausia – už dyką!

Mama imasi prižiūrėti mažąją Taisos dukterį.

Gležnutė, ligota būtybė, tačiau kokia gražutė! Vaikui pusantrų metų.

Naujieji kaimynai čečėnai ėmėsi mus maitinti! Davė skardinę troškinos jautienos. Mes nuoširdžiai dėkojome jiems.

Tačiau turim bendravimo su žmonėmis patirties. Nesikliaujam. Atsimenam apšmeižtą Valią. Žinom, kad tie, kurie padeda, dažnai peilį ar paruoštus nuodus laiko už nugaros.

Čia, mūsų naujojoj gyvenamojoj vietoj, nuolatos griaudėja sprogimai. Gyventojai pasakoja: „Teroro išpuoliai kartojasi. Vienam ir tam pačiam kely! Ne rečiau kaip du kartus per savaitę!“

Dar čia narkomanai gyvena. Jie gi vagišiai. Iš tikrųjų gyventojų čia daug!

Vandenį vežėjai gabena kasdien. Tiesa, jis dumbluotas ir smėliuotas. Kas kibirą parduoda po vieną rublį, o kas – po pusantro.

Vandens tiekimo trukdžių nėra! Kanalizacija ir vandens nuleidimo sistema bute veikia!

Mes savo senajame name po mūšių 1999 m. laukan kibirais pamazgas nešiojom.

Tiesa, šičia nėra elektros. Šildymo, žinoma, irgi nėra.

Bet gyvenimo sąlygos po visų mūsų vargų – kaip rojuj.

Karalaitė Budur

2001 m. lapkričio 22 d.

„Milicininkų šeimai" iš JAE perdavė siuntinį.

Žiūrėjau pas juos kasetėj įrašytą filmą. Filme – artimieji ir namai. Nuosavas viešbutis, priklausantis giminaičiams, išvykusiems 2000-aisiais po karo.

Vaikai papasakojo, kad kas dvi savaites gauna dovanų!

Žinoma, kai gyveni greta, sužinai daug ko, ko ir nenorėtum sužinot. Ima apnikti abejonės.

Kaimynė, milicininko žmona, mane pribloškė.

Ji žino apie Aladiną! Daugiau už mane!

Vadinasi, ji prisigaudė gandų? Kaip nemalonu!

Naujam name, kaip ir senam kieme, apstu vagių! Nakčiai laiptinę užrakinam.

Tačiau vis tiek nežinomi žmonės vaikšto po aukštus! (Matyt, jie įsiropščia pro balkonus ir langus!) Pasiėmiau vinių iš mūsų buto šeimininkės giminaičių. Užkaliau visų apatinių aukštų butų duris. Kad plėšikai, į kurį nors butą įlindę, negalėtų išeiti į laiptinę.

Taip buvau numačiusi.

Tačiau mano išskaičiavimai nepasiteisino.

Tie žmonės nebijo aukščio!

Jie pateko į mūsų laiptinę iš ketvirto aukšto! Išsinešė skaitiklius!

Aš dar susiieškosiu vinių (maniškiai jau baigėsi!) ir užkalsiu visas duris ketvirtam aukšte!

„Vagims – ne!“ – šitoks mano šūkis.

Karalaitė

2001 m. lapkričio 28 d.

Jau trys dienos, kai mano mama prižiūri šeimininkės mergaitę. Be to, Taisa ne tik suteikė galimybę gyventi bute, bet dar duoda 20 rublių per dieną ir dažnai turgavietėje mane maitina!

Su Tonia įvyko incidentas. Aš pardaviau jos knygą, tačiau pirkinį pirkėjai grąžino. Teko atsiimti pinigus.

Pro šalį ėjo vaikinas. Sustojo. Prisistatė – Islamas.

Iš karto pasiūlė man darbą kavinėje. Bet šeimininkė ten – Kusum draugė. Manęs nepriėmė.

Jis atėjo kitą dieną. Linksmas! Pasakė, kad vedęs, kad aš jam tarsi sesuo. Tai aš jau esu keliskart girdėjus. Tačiau vis dėlto malonu. Jis padovanojo 50 rublių, kad sektųsi.

Vakar nužudė Ožiaragio draugą. Draugui – 16 metų! Jis moksleivis.

Nužudė jo paties laiptinėj! Iššovė jam skambinant į duris. Todėl, kad jo tėvas dirba milicijoj! Ožiaragis labai nusiminęs.

Jaučiu tuštumą. Nėra ką mylėti. Šiandien aš kelyje pataikiau į susišaudymą. Šovė karinio posto pusėn man už nugaros. Iš posto davė atsaką. Spėjau pasislėpti už medžio.

Ir kaip liūdna gyvent! Niekas manęs nesupranta.

Budur

2001 m. lapkričio 29 d.

Vakaras

Susprogdino fugasą. Nepapuoliau atsitiktinai. Šalimais driokstelėjo.

Rytoj reikės prekiauti. Sužinojau, kad milicininko sutuoktinė aplankė mūsų kiemus. Prisirankiojo gandų. Suprato – žinom apie jos artimuosius, jų darbelius.

Taisa atnešа maisto produktų. Mama gamina mergaitei ir sau.

Nužudymai – diena iš dienos!

Tai čečėnų, tai atsitiktinių žmonių, tai eilinių rusų kareivių. Absurdiška ir baisu. Užtat tie, kurie turėtų atsakyti, – sveiki gyvi ir klesti.

Per sprogimą „Elektrinio prietaiso“ stotelėj žuvo paauglys.

Mūsų naujajam kieme yra neblogas kaimynas, vardu Arbis.

Jisai padėjo rusei močiutei iš pirmo aukšto susikraut mantą. Visiškai nesavanaudiškai. Močiutė nusiuntė daiktus pas artimuosius, o pati liko. Lauks geresnių laikų, kad galėtų parduoti išlikusį butą. Tačiau daro protingai, ji nenori rizikuoti savo gyvybe dėl

turto. Arbis vedęs. Ir žmona jo simpatiška. Mudvi prie vandenvežio sėmėmės vandenį, įsišnekėjom. Kodėl aš gyventi nemoku?

Karalaitė Budur

2001 m. lapkričio 30 d.

Aš gyva! Aš namie.
Bučiuoju tave, brangusis mano Dienorašti!
Iki susitikimo!

2001 m. gruodžio 3 d.

Vakaras. Šiandien nuo Vachos-Volodios mirties – 40 dienų.
Tesaugo jo sielą Aukščiausiasis.
Buvau pamiršusi ir nieko neišdalinau. Paminėti būtina! Aš tuoj!
Nubėgau pas kaimynę. Daviau sausainių milicininko vaikams.
Pasirodo, 4 diena – tik ryt.
Vadinasi, susipainiojau.
Nupirksiu ko nors ir išdalinsiu.

Mūsų kaimynė, tyrėjo žmona, visam kiemui paskleidė gandą, kad aš susijusi su banditais.

Įsivaizduoji, Dienorašti! Dabar tos naujienos keliauja per gretimus penkiaaukščius.

Kaimynė meilikauja su mumis. Lipšni!

– Jie seka pasakas ir tuo nori parodyt savo lojalumą režimui. Karjera bus padaryta! – svarsto mama.

2001 m. gruodžio 4 d.

Šiandien suėjo 40 dienų, kai mirė Vacha-Volodia!

Sustiprink jį, Aukščiausiasis!

2001 m. gruodžio 11 d.

2001 m. gruodžio 8 dieną mūsų naujojoj gyvenamojoj vietoj susprogo fugasas! Žmones ir mašiną sudraskė gabalais. Tardytojas, prokuroras ir vairuotojas žuvo! Mūsų kaimynas milicininkas iš tos mašinos išlipo likus penkiom minutėm iki sprogimo. Įėjo į laiptinę. Stovėjo apačioj. Ir čia pykštelėjo!

Kaimynas milicininkas kaip profesionalas nulėkė į kraupią vietą ir pradėjo ten kažką rinkti. Mergaitė rusė apdegusiu veidu šaukė, kad kažkas iš čečėnų vyrų jai davęs žaisliuką. Dėžutę su mygtuku. Ir paprašęs paspausti.

Tačiau milicininko žmona ir kiti kaimynai ėmė ją barti. Jie atvažiavusiems rusų kariškiams pranešė, jog toji mergaitė – „kovotoja"!

Mergaitę paėmė į BTR-ą ir išsivežė.

Aš tik paskui sužinojau, kad netoli gyvena žuvusio čečėno šeima. Liko žmona su vaikais.

Apie rusą, kuris žuvo, aš nieko nežinau.

Vakare per televiziją rodė apdegusią mergaitę valkatą. Buvom svečiuose ir pamatėm ją per televizorių! Iki karo ir aš, ir mama esam nekart tą „kovotoją" mačiusios turgavietėj. Vaikščiodavo apsivilkusi senais skarmalais ir prašydavo išmaldos.

Seržen Jurtas! Čia paukščiai nečiulba...

T. Mucurajevas

Autorius ir dainininkas, kurio draudžiama klausytis, kurį draudžiama dainuoti. Tačiau dauguma žmonių, tarp jų ir Rusijos kariškiai, perka ir išsiveža jo kasečių. Tik ar parsiveža?

Kariškiai, kurie Čečėnijoj jau ne pirmąkart, pasakoja, kad pakeliui į tėvynę daug ką iš jų paima. Net dovanėles artimiesiems.

Karalaitė

2001 m. gruodžio 15 d.

Šiandien – šventoji naktis prieš Urazą Bairamą. Ištisą dieną gaminom valgį. Nupirkom nebrangių saldainių ir dėžutę kramtomosios gumos. Išdalinom vaikams. (Vaikai, kaip ir per krikščionių Kalėdas, vaikšto po namus. Beldžia į duris, sveikina su švente. Žmonės duoda jiems saldumynų ir smulkių pinigų.)

Arguno mieste – mūšiai!

Sklinda gandai, kad ten užpuolė karinę koloną. Per šventę – karas. Senaisiais amžiais šitai drausta.

Vargšai taikūs gyventojai, jie vėl kentės per kitus!

Kad bent pas mus nebombarduotų!

Budur

2001 m. gruodžio 18 d.

Uraza Bairamas baigėsi. Šiandien – trečioji diena.

Pas mus buvo svečių. Milicininko žmona ir vaikai. Aš su mama per trejus metus pirmąkart išgalėjom padengti stalą! Nors ir kukliai, bet padengėm. Paruošėm paprikų su mėsa ir ryžiais. Silke įdarėm

kiaušinių puseles. Nupirkom du vyniotinius. Anksčiau visai negalėjom sau leisti švęsti. Tai pirmąkart po karo!

Vieną mažiuką vyniotinį Taisa mums davė dovanų. Jos senutė mama kepa. Pagyvenusi moteriškė – kulinarė!

Neseniai susipažinom su viena šeimyna. Moteriškė – geroji siela! Namuose josios pravardė – Zuikutis. Slaviškos išvaizdos čečėnė. Žinomo asmens – G. – sesuo. Jos sutuoktinis – nenuspėjamų veiksmų žmogus. Nepaprastas linksmuolis! Šeimoje – trys vaikai.

Prieš dvi dienas smarkiausiai prisnigo!
Skauda kojas.
Mokykloj viskas gerai.

Budur

2001 m. gruodžio 19 d.

Įvyko incidentas su artimiausios kaimynės jaunėliu sūnumi. Jis pasibeldė! Aš atidariau. „Vaikelis" pradėjo užvažiuodamas:
– Jūs ką? Apkurtot?!
Aš sutrikusi klausiu:
– Tu ką? Šiurkščiais juokeliais dieną pradėt sumanei?

Iš tikrųjų dėl nesuprantamų priežasčių būtent ši šeimyna mūsų nekenčia ir tuo pat metu toliau su mumis bendrauja. Aš pastebėjau, kad jie visų rusų nepakenčia. Jiems bendravimas su rusakalbiais – tik apsimetinėjimas ir kaukė dėl įvaizdžio. Jie pavydi visko: kibiro, mėsmalės, baltintų lubų. Dvidešimties rublių, kuriuos mes gaunam už mažylę. Ar jie baiminasi dėl to, kad sužinojom apie jų šeimyną?!

Atidarau moksleiviui duris, sakau:

– Užeik!

Juk šis berniukas – iš šeimos, kuri neseniai puotavo prie mūsų stalo. Betgi kaimynas atsako:

– Aš jūsų slenksčio neperžengsiu! Pas rusus nevaikščioju! Va mano sąsiuvinis. Man reikia greit paruošt pamokas. Va knyga! Ateisiu po penkių minučių – kad viskas būtų padaryta!

Metė į mane knygą ir nulėkė. Mažas akiplėša!

Po penkių minučių milicininko sūnelis beldžiasi vėl.

Mano mama įpyko. Sviedė visą jo turtą atgal ir pasakė:

– Ko nesupranti, mokytojo mokykloj klausk! Pas mus su tokiom frazėm nesibaladok. O tai aš taip užvošiu, kad ir tėtis neišgelbės!

Pažadėjau pasišnekėti su jo tėvais. Suprantu – be reikalo. Tie žmonės visados su kauke. Po karo daug šeimų neteko artimųjų, prisikentėjo. Dėl to neapkenčia rusų! Kas atvirai, o kas štai taip – paslapčiom. Nejaugi šito neišsiaiškino komendantūroj, jo tėvo darbo vietoj? Ar su juo patogu? Ir iš tikrųjų niekam jokių žmonių negaila! Kad tik pinigus darytųsi.

Viską pasakėm berniuko mamai. O ji šypsodamasi atsakė: „Žaidžia mano berniukas!"

Mano mama neišlaikė:

– Tai štai apie ką mūsų name kalbama! Asmeniškai aš per visą savo gyvenimą nei žmonių, nei gyvūnų, nei paukščių nežudžiau. Net per karą, per badą! Tik padėdavau, gydydavau. Bet jei kas išves iš kantrybės, nežinau, ar susitvardysiu! Mano nervai blogi. Geriau mums nebendraut!

Gudruolė kaimynė laiptinėj sūnui šaukė:

– Garsiai atsiprašyk! Garsiai! Kad visi žmonės, net ir kieme, išgirstų tave!

Jis atsiprašė ir sparčiai nušuoliavo pro savo duris. Atsisveikindamas sušnabždėjo: „Bjaurybės!“

Įžūlus ir bailus.

Karalaitė

2001 m. gruodžio 27 d.

Gruodžio 24-ąją buvo kaimyno iš turgavietės gimtadienis! 18 metų. Į jį trenkė elektra. Vargšelis Ožiaragis! O gruodžio 25-ąją Taisa vežė Ožiaragiui tortą. Maršrutinis taksi, kuriuo ji su tortu važiavo, užlėkė ant atotampos! Viena keleivė sužalota į petį ir į ranką! Vairuotojas nuvežė ją ligoninėn.

Taisa per sąmyšį sumaigė tortą! Kaip sekasi Ožiaragiui, spręskit patys.

O mudvi su Tonia susipykom dėl nevykusio jos juokelio.

Ji sako:

– Knygų savininkas buvo atnešęs vestuvinę suknelę. Tavęs nėra. Todis nusiminė! Nebuvo kam apdaro pasimatuot. Tai ir išėjo!

O aš sakau:

– Pati galėjai apsivilkt ir pasimatavus būtum!

Toniai dėl tokio niekniekio užėjo isterija.

O Taisa privertė mane atsiprašyt.

Prekyba visai nepavyko. Be reikalo važiavau.

Baisus galvos skausmas! Tabletės nepadeda.

Per pietus turgavietėj sėdėjom po stalais. Apšaudė šarvuotoji technika. Bet nieko nenutiko.

Budur

2001 m. gruodžio 28 d.

Mane išmetė iš sąrašo vaiko pašalpai gauti. Aš normalios striukės neturiu – šąlu. Daug ką, kieno pavardė rusiška, išbraukė iš sąrašų!

Įžūli, visa auksais apsikarsčius čečėnė langely apšaukė mane ir pasakė, kad pašalpa man daugiau nebebus duodama, ir jai nusispjaut, kad ji man priklauso.

Ir dar aš pastebėjau, kad ji su audinių kailiniais.

– Tu čia teisybės nerasi! – šaukė ji, man į veidą sviedusi dokumentus.

Bet aš nueisiu į administraciją ir parašysiu skundą!

Labai šalta, juk šildymo nėra, vandens ir elektros taip pat nėra. Mes jau daug metų kaip kurmiai laiptinėj gyvenam.

Atvažiavo vandenvežis. Reikia lipti žemyn vandens.

Ak! Sunki dalia tų, kuriems, kaip man, reikia kibirus į trečią aukštą nešioti!

Skauda dešinę koją, kur buvo įstrigusi didžioji skeveldra.

Karalaitė Budur

2002 m. sausio 16 d.

Milicininko žmona vėl paskalas skleidžia. Ji čečėnams pasakoja neva mačiusi, kaip aš einu į postą pas rusų kareivius. Ir su jais „pradingstu". O kitos miesto apylinkės gyventojams ji ir toliau meluoja, kad aš draugauju su čečėnų banditais.

Ką tokius ji turi omeny? Ar ne savo pačios pažįstamus?

Ir kodėl gi filmo, kurį ji man pati parodė, kadruose jos vyriausiasis sūnus – su karine uniforma? JAE gatvėse! Kiemui motina ir tėvas pasakoja: „Sūnus mokosi!"

Bet yra ir daug gerų dalykų. Taisa davė šimtą rublių (už penkias dienas darbo su jos dukryte). Amina, kuri pardavinėja arbatą, padovanojo džinsus. Jų pirmosios žmonos sūnus nenorėjo nešioti. Aš laiminga!

Mūsų buvę kaimynai vagys iš Iljičiaus Priesakų gatvės ėjo pro mano prekybos vietą, pamatė, kad manęs turgavietėj nėra, ir paskleidė apie mane naujų melų, tai man iš karto papasakojo artimiausi turgininkai. Kodėl pas mus šaly nebaudžiama už šmeižtą ir apkalbas? Šmeižtas panašus į burtus. Jis pavojingas!

Per vieną naktį prie žvakės dar kartą perskaičiau knygą „Meistras ir Margarita". Todėl vakar aš bendravau kuo maloniausiai.

Visiems labos nakties! Be apšaudymo!

Karalaitė Budur

2002 m. sausio 18 d.

Tuo metu, kai manęs turgavietėje nebuvo, Juodasis Princas susipyko su savo asmens sargybiniu. Šis buvo taip įsiutęs, jog drįso įspirti savo šeimininkui. Suprantama, niekas iš prekiautojų nežino, kodėl. Bet žmonės matė – jie mušėsi!

Incidentas įvyko prieš kokias keturiasdešimt dienų. Paskui, kai drąsuolis asmens sargybinis ramiai ėjo prospektu miesto centre, į jį šovė pistoletu! Kulkos pataikė į kojas! Ir tos kulkos, kaip paaiškėjo, buvo apnuodytos. Dabar jam gresia amputacija.

O sausio 14-ąją apie 16.00 val. Juodasis Princas ir jo jaunėlis brolis, atliekantis asmens sargybinio vaidmenį, prie biržos sėdo į BMW. Turguj tuo metu buvo didelė krūva žmonių. Pro šalį kaip tik ėjo Ožiaragis ir Madina.

Iš šeštuko, stovėjusio greta, išlipo du berniukai, apytikriai

15–17 metų, su automatais. Jie ėmė šaudyti į Juodojo Princo mašiną. Į jo jaunėlį brolį asmens sargybinį pataikė 24 kulkos! Jis mirė ant Ožiaragio, kuris iš išgąsčio buvo užlindęs už BMW, kelių. Madina apalpo – nuvirto greta Ožiaragio. O šaudžiusieji ramiai sėdo į savo šeštuką ir nuvažiavo.

Į Juodąjį Princą pataikė 7 kulkos. Sužeistąjį Ožiaragis nugabeno į ligoninę!

Juodąjį Princą iš karto išvežė į reanimaciją. Dabar, sako, jį slepia.

Juodojo Princo ir žuvusio jaunėlio sūnaus motina Ožiaragiui įteikė dovanų – sidabrinį žiedą!

Nieko deramai parašyti negaliu. Ničnieko nežinau.

Vyrai greta manęs šnabždėjosi. Jie sužinojo šeštuko, iš kurio šaudė į Juodojo Princo brolį, numerį! Vėl aiškinsis santykius!

Laimi šūkis: „Kas stipresnis!"

Įstatymų ir toliau nepaisoma. Kodėl vyko karas? Juk nusikalstamumas tik išaugo!

Kas kaltas? Kas teisus? Aš ne teisėja. Ir, deja, ne tardytoja.

Bet visus augino motinos!

Lieka daugelio žuvusiųjų vaikai. Naujieji mano tėvynės našlaičiai.

Islamas buvo priėjęs. Ne su savo žmona, o su įtartinai atrodančia nepažįstama merguželė.

Dar rytą du nežinomi vaikinai buvo priėję prie mūsų stalų. Paprašė Ožiaragiui ir jo draugams perduoti raštelį: „Reikalinga pagalba. Prieis Valetas. Šokas." Žinau, kad negražu, bet dirstelėjau į raštelį. Nė velnio nesupratau. Popiet atidaviau jį savo kaimynams prekiautojams, kai tik šie pasirodė. Raštelis jiems padarė įspūdį. Jie ėmė drebėti iš siaubo ir akimirksniu dingo.

Todis, knygų savininkas, – Maskvoje.

Nusipirkom dešrelių! Pirmąkart per trejus pastaruosius metus! Kokia laimė!

Mano katinas Borziukas pasveiko ir storėja!

Nužudytąjį Juodojo Princo brolį matau kaip gyvą! Jam jau niekas nebepakenks. Parašysiu jo vardą – Salmanas. Jis dažnai prieidavo prie mūsų stalų. Mane ir Madiną vaišindavo arbata.

Alache! Saugok mano gyvus draugus! S., T., E., A. ir kitus.

Mes gyvenam Pragare. Pasirodo, jis čia, žemėje.

Budur

2002 m. sausio 19 d.

Aš namie. Prekyba nevyksta!

Manau imtis džiudžitso ir pamokų.

Mačiau džiugiai nusiteikusį Islamą su žmona Larisa. Kad visada būtum tokios geros nuotaikos, ko gero, reikia vartoti narkotikus arba gerti alkoholį.

Mama kiaurą dieną buvo namie pas mūsų buto šeimininkę. Tvarkė butą, prižiūrėjo jos vaikus. Mes visiškai priklausomos. Mėginam išgyventi.

Mes dėkingos visiems, kurie ištiesė pagalbos ranką!

Vakare vyresniajai Taisos dukrytei padėjau susiruošti į vaikų stovyklą.

Moksleivius siunčia į Nalčiką.

Vaikų rusų mokyklose nėra. O jei ir pasitaiko, tai vienas vaikas

visoj mokykloj. Įsivaizduoju, kaip su juo elgiamasi! Kaip sunku jam iškęsti visus pažeminimus. Ir kaip jaudinasi jo tėvai!

Po Pirmojo karo dėl rusiškos pavardės, kai eidavau per mokyklos kiemą, į mane skriedavo akmenys ir keiksmai. Vienai, be mokytojo, neįmanoma būdavo klasėn įžengti: plėšydavo mano sąsiuvinius, dienoraštį, lįsdavo muštis. Kuprinę pro langą mėtydavo!

Paaugliai gailesčio nepripažįsta.

Paskui aš išmokau duot atgal. Tik tada mane ėmė gerbt.

Rusų vaikams išgyventi sunku.

Aš netikiu žmonėmis. Jokiais. Niekuo. Niekad.

Kovo 20-ąją man sukaks 17 metų! „Baisiau negu klaiku!“ – tinkama frazė iš seno filmo. Vaikštau skarota tarsi pabaisa Kvazimodas. Aš visiškai, absoliučiai vieniša. Dauguma mano bendraamžių ėmė gert. Vartoti narkotikus. Žiūriu į tai ir baisiuosi.

Aš į Žemės planetą atėjau būti liudytoja.

Matyt, būti liudytoja – mano karma.

Aš – liudytoja, bet ne dalyvė. Man dar blogiau.

Vadinasi, aš turiu viską užrašinėti. Fiksuoti istoriją.

Nežinau, ar supras mano užrašus juos perskaičiusieji: blogis žaloja tuos, kurie jį sėja, daug labiau nei tuos, kuriems jis daromas.

Žinai, Dienorašti, kartais būnu laiminga. Kai kalbuosi pati su savim. Kad tik pailsėčiau nuo mane supančio gyvenimo!

Tolumoje veikia „Grado“ įrenginys.

Mano eilės Ožiaragiui:

Mylėk, būk mylimas, – tau lemta,
Visi pasauly man keisti.
Aš imsiu kultivuoti kempo,
Klajosiu su šuniu liūty.

Žinok – aš ašarų neliesiu,
Aš būsiu it žolė gaisi,
Ir kai kitas tu glamonėsi,
Suprasi, kad buvau teisi!

2002 m. sausio 20 d.

Ankstyvas rūškanas rytas. Tolumoj šaudo.

Bet reikia eiti į turgavietę. Dirbti, kad galėčiau nupirkti maisto mamai ir sau.

Mudvi dar šiame pasauly!

2002 m. sausio 30 d.

Važiavau maisto talonų. Sužinojau, kad Juodajam Princui ligoninėj jau geriau! Garbė Aukščiausiajam!

Atjungė dujas. Elektros nėra senų seniausiai!

Kaimynas milicininkas senu primusu užvirė virdulį! Mes gėrėm arbatą!

Jis gali būti žmogum?

2002 m. vasario 2 d.

Šeštadienis. Žydų laisva diena. Aš namie.

Vakar turgavietėj stebuklingai išsigelbėjom!

Netoli mūsų, už kokių dviejų metrų nuo Mados namų stogo apšaudė iškart du BTR-us. Pasakė, kad nužudė tris rusų kareivius. Nematčiau nužudytųjų. Atstumas didelis.

Šaudyti tokioj žmonių krūvoj! Miesto centras, turgavietė! Vaikai! Moterys!

Kariškiai atsakydami ėmė pliekt patranka! Gerokai pakvipo paraku!

Taisa, mano šeimininkė, šaukia:

– Mesk prekes! Mesk! Čiupk piniginę ir bėk, bėk!

O aš šaukiu jai:

– Prekės – ne mano! O piniginė – tuščia!

Ir ėmiau versti į krepšį svetimas knygas. Gelbėti jas.

Mama moko: „Svetimą turtą reikia saugoti labiau negu savąjį."

Tai štai, aš tirtu iš baimės! Tačiau knygas nuo stalo traukiu, kraunu jas.

Taip susirinkau visas prekes. Mano kaimynas Ožiaragis susirinko savąsias. Abudu neištvėrėm šaudymo ir išbėgom. O kaimynė, praminta Cukrinuku, pasiliko! Ji sėdėjo po savo stalu rankom uždengusi veidą, tikėdamasi, jog paskui bus pirkėjų! Jos prekės smulkios – vaistai! Ilgai būtų reikėję rinkt. Todėl teko jai, senutei, gyvybe rizikuoti!

Namie milicininko žmona pagavo mane ir ėmė prašyti:

– Neužkalkit durų ketvirtam aukšte!

Čia derėtų dėt klaustuką.

Kita kaimynė, bobulė rusė iš pirmo aukšto, ta, kuri visų bijo, sušnabždėjo: „Jūsų kaimynai išnešė kėdes iš ketvirto aukšto." Mama šitai patvirtino. Ji matė milicininko žmoną ir dukterį su kėdėmis rankose. Tačiau mama taip pavargo nuo visko, kas vyksta, kad buvo abejinga. O aš pasakiau: „Prisivogs, o paskui ant mūsų, šičia laikinai gyvenančių, suvers! Pasakys: „Buvo rusai atėję ir apvogė!" Tokia įvykių seka mums jau pažįstama!" Užlipau į ketvirtą aukštą. Penkiom, pačiom didžiausiom, kokias tik pavyko susirast, vinim užkaliau svetimą butą. Dabar aš dar ir tvarkos sergėtoja!

Kaimynė, milicininko žmona, iš keršto ilgai šnabždėjosi su kiemo „kriminalu".

Prieš mus nuteikinėjo! Velnio išpera!

Jie pagiežingai žiūrėjo į mane, o aš pro savo langą – į juos.

Mama prisiminė: artimiausi kaimynai šnabždėjosi, jog vakare reikia iškelti lovą.

– Tu jiems pavogti sutrukdei. Priešiškumas sustiprės, – perspėjo ji. – Tik sau pakenksi! Tu net buto ketvirtam aukšte šeimininkų nepažįsti! Nesikišk! Prisimink, kas gero išėjo gimtajam kieme iš istorijos su televizorium? Jo negrąžino! O kaimynai ėmė mūsų neapkęst.

Tačiau aš vis tiek darysiu savaip ir kovosiu už teisybę.

Antraip kam gyvent?

Šiandien mačiau Aliką. Jis pasisveikino. Atsiprašė! Žadėjo padėt. Papasakojo senojo kiemo niekšybių. Patarė išvažiuoti iš Čečėnijos. Pranešė, kad tebegyvena civilinėj santuokoj su narkomane čečėne Sindi. Ji serga. Jis neslėpė ėmęs vartoti narkotikus.

– Dėl to nebaisu! – svarstė Alikas. – Tik TAIP nebjauru gyvent. Antraip reikėtų rengtis anapilin, į geresnį pasaulį.

– Mes neturim pas ką išvažiuot! – paatviravau. – Tik į tyrlaukį. Visą savo gyvenimą mano mama ir aš gyvenom čia, Čečėnijoj. Čia mano tėvynė! Materialinė mūsų padėtis tokia: džiaugiamės, kai turim autobusui iki turgavietės ir kai tokio atstumo nereikia minti pėsčiom.

Įvyko kivirčas su Taisa. Gailisi ji manęs, maitina. Bet nedraugiškumas, noras pažeminti net jai prasiveržia. Kaip gaila! Man taip dažnai norisi ją mama pavadint. Čečėnijoj visuotinis virusas – neapykanta rusams. Štai ką padarė karas!

Čečėnijoje per SSRS laikotarpį buvo mišrių santuokų. Jau užaugo, subrendo jų vaikai. Daug kieno mamos ir močiutės –

rusės ar ukrainietės. Ypač dažnos tokios santuokos buvo devintajam dešimtmety. Dabar giminystės ryšiai su rusais – gėda! Jie kruopščiai slepiami. Kai kurios moterys pasikeičia pasus, virsta čečėnėm. Persikrausto į kitus miesto rajonus, kad išgyventų, sukuria legendą.

Mano akyse rusę močiutę išmetė iš autobuso už tai, kad ši drįso kalbėti rusiškai! Aš net nesuspėjau nieko padaryt.

Viešose vietose rusiškai verčiau nekalbėti!

Aš nesijaučiu esanti nei rusė, nei čečėnė.

Bet grįžkim prie konflikto. Taisa pajuokavo kalbindama knygų šeimininko vyresnįjį brolį:

– Pasiimk Poliną-Fatimą. Šąla jinai čia. Serga! Kas ją ims į žmonas su motina ruse?

O tas „gražuolis“ – man:

– Na, ką? Ar miegosi su manim kaip antroji žmona?

Aš dėl Lečio žodžių vos nepravirkau. Ėmiau kitaip dėlioti knygas. Nesusilaikiau ir pasakiau Taisai:

– Aš su juo pasišnekėsiu! Sugėdinsiu!

Taisa išsigando. Ėmė aiškint:

– Nepridera! Tu ką?! Suaugusį žmogų mokysi?! Kentėk!

Ji maldavo neit. Tačiau aš išplėšiau savo ranką ir nubėgau nuo jos šalin.

Lečiui ir kitiems dolerininkams sutrukdžiau skaičiuoti pinigus. Pareiškiau jam:

– Jūs eisite su manimi, ir mes pasikalbėsime!

– Matai – aš užsiėmęs. Palauk! – paprašė jis.

Tačiau laukti aš negalėjau. Žinojau, kad galiu likti be prekių. Visiškai be pinigų.

Mane gali pakišt padarę trūkumų.

– Nelauksiu! – reikalavau.

Knygų šeimininko brolis Lečis priėjo prie manęs.

– Jūs – senis šalia manęs, – išpyškinau aš. – Vyresnis už mane keturiasdešimčia metų! Ir vien todėl negavot per marmūzę! Man gėda dėl jūsų! Kaip jūs, žinodamas, koks yra mano požiūris į gyvenimą ir į religiją, galėjot pasakyti tokią bjaurastį?! Jūs man į tėvus ar į senelius tiktumėt! Visada gerbiau jūsų amžiaus žmones. Jums asmeniškai aš buvau dėkinga! Todėl, kad padėti išgyventi iš sąžiningo darbo – šventas reikalas! Gal manote, kad aš kaip gatvinė mergšė turėčiau jums dėkot? Suklydot! Verčiau numirsiu alkana. Taip! Aš badausiu! Man jūsų prekės nereikalingos!

Jis nustėro. Klausytojai aplink – irgi! Solidus šeimos žmogus, tikintis čečėnas, atsiprašė manęs garsiai, visiems girdint, – penkis kartus!

Blyškus jo veidas išraudo.

– Tai buvo nevykęs pokštas. Nieko panašaus daugiau nebepasikartos! Atleisk! Atleisk vardan Alacho!

Mačiau – jam gėda!

Vyresnysis knygų šeimininko brolis greit išėjo.

Atsiprašydamas Lečis dar spėjo pridurt:

– Prekybos santykiai lieka tokie patys. Ar atleisi man?

Aplinkinių veiduose mačiau akivaizdų nepasitenkinimą mano poelgiu. Nuomonės išsiskyrė. Gandas vėl aplėkė prekeivių eiles! Turgus yra turgus! Vėliau daug prekiautojų sukiojosi apie mano stalą. Įsigeidė pažiūrėt, kas čia per akiplėša rusė.

Namuose paruošiau pamokas ir skaičiau knygą. Autorius – Italo Calvino. Man patiko apsakymai „Voralizdžių takas“ ir „Kelias į štabą“.

Karalaitė Budur

2002 m. vasario 4 d.

Taisa, sužinojusi apie kažkokius mano ketinimus nubausti niekšus, pasibaisėjo!

Kur jau ne! Che che.

Vakaras

Didžiąją dienos dalį sėdžiu be darbo. Laukiu pirkėjų.

Dar aš susipažinau su mergaite. Jos vardas – Vaida. Jinai čečėnė. Pagal horoskopą Vaida – Žuvis, kaip ir aš. Mes šnekėjomės ištisą valandą!

2002 m. vasario 6 d.

Vaikinas Muslimas turgavietėj suįžūlėjo. Negražiai elgiasi! Vaikinai, mano kaimynai, norėdami papokštauti, įkalbinėja Ožiaragį pateikti man nepadorų pasiūlymą. Nori pamatyt rezultatą. Prisiklausė kalbų apie pastabas, mano išsakytas darbdavio broliui. Pramogauja šitaip. O man bjauru! Šįkart mes – beveik bendraamžiai.

Jeigu bus mėginama pažemint mane, aš skelsiu porą antausių ir už plaukų patąsysiu!

Vyresnysis Todžio brolis Lečis pasidarė įtartinai mandagus ir tylus.

Islamas buvo atėjęs pasisveikint. Jis visad su naujienų puokšte!

Turgavietėje kilo netikėtos šaudynės. Draugiškai sėdėjom pastalėj. Bet, laimei, kariautojai „kariavo“ neilgai.

Karalaitė Budur

2002 m. vasario 7 d.

Buvau mokykloj. Paskui važiavau prekiaut.

Visas dienas taip darau.

Aš bariau Muslimą už greitą šnekėjimą. Ir už įžūlumą. Įsivaizduoji, Dienorašti! Jis guli ant savo draugo Ožiaragio stalo ir man užtveria prekes.

2002 m. vasario 8 d.

Buvo priėjusi Vaida. Ji mėlynakė. Ilgi auksiniai plaukai. Princesė iš pasakos! Jos tėvas gyvena Rusijoj, prie Volgos upės. O mama ir jos sesės turi butą čia, Grozne. Butas – name, kuriam kažkada gyveno mano senelis Anatolijus. Vaida turi šešias seseris! Ir nė vieno brolio.

Buvo priėjusi Maša-Maka. Laukiasi. Sako, kad labai pavargsta. Papasakojo, kad naujasis jos vyras – stalius. Užsakymų daug. Daro stalus prekeiviams, langų rėmus, duris taiso.

Gyvena jie normaliai!

Iki, Dienorašti!

Karalaitė

2002 m. vasario 10 d.

Ryt Ožiaragis man turi pateikti pasiūlymą „N“.

Girdėjau, kaip vaikinai apie tai šnekėjosi. Jie šnabždasi kaip mergiotės, viskas girdisi.

Jis nusipirko striukę, džinsus ir marškinėlius. Pagal jų žaidimo taisykles jis turi gundyti mane.

Tokie triukai manęs neveikia. Man žmogaus reikia.

Štai jis stovi greta, pilietis, susilažinęs iš mano sielos. Kartkartėm pakelia galvą į debesis ir kartoja: „Aš myliu ir noriu būti mylimas."

Ir iš viršaus kapsi lietus! Krisk iš juoko!

Buvo priėjęs vaikinas, jo vardas Omaras Bekas. Aplinkiniai jį draugiškai vadina Riestainiu. Jis – iš neturtingos šeimos. Ničnieko neturi. Bet pasisekė: rėmėją susirado. Jam padeda patsai Juodasis Princas! Jisai jį į institutą įtaisė. 1 000 rublių maistui kas mėnesį duoda. O kitkuo turi pasirūpinti pats Riestainis! Tik turi negerti, netingėti, mokytis! Nemesti mokslų!

Šnekėjausi su Vaida. Ji papasakojo, kad tėvas daug uždirba. Daug joms padeda. Jis dirba specialiosiose tarnybose. Pasivadinęs kitu vardu.

Tęsiu

Šiandien Muslimo bloga nuotaika. Jis netgi piktas. O Ožiaragis vakarop vienas pats suvalgė du pyragaičius ir nepaspringo. Įsivaizduoji?!

Prieš tai jis greit sugromuliavo sausainius ir nė vieno žmogaus nepavaišino! Net ir Riestainio, kuris per dieną tesuvalgė vienintelį žalią kiaušinį. Iš mūsų eilės šitaip niekas nesielgia. Visi vieni kitus vaišina net paskutiniu kąsniu. Ir jis anksčiau taip nedarė. Jaudinasi?!

Žiūriu į vaikinus, prekybos kaimynus, ir galvoju: „Kokio velnio man jūsų pasiūlymas? Nors, žinoma, būtų smalsu pažaisti jūsų žaidimą!"

Einu namo. Man reikia ruošti pamokas.

Patoška

2002 m. vasario 13 d.

Šiandien Raudonojo Kryžiaus parduotuvėlėj už dyką gavau batono. Ačiū mokyklos direktorei Chanum. Tai ji padėjo, kad kartais jo gautume.

Mūsų globojamai mažylei suėjo dveji metai! Mergaitei padovanojom paprastų saldumynų ir knygutę su paveikslėliais. O Taisa dukrai nupirko brangų muzikinį meškiuką. Meškiukas veikia su elementais. Dainuoja! Kiemo vaikai užeina pasidžiaugt. Dauguma vaikų tokių brangių žaislų neturi!

Pamačiau Maką-Mašą. Ji ėjo su didžiuliais krepšiais. Ir su didžiuliu pilvu! Kaip jinai kelia tokį svorį?!

Pinigų nėra. Maisto telikę vakarui ir rytui. O iki kito vakaro mamai teks laukti tik su arbata. Niekad nežinai, ar į sausą, ar į gausą.

Daug rašau mokyklai. Einu miegot apie antrą valandą nakties. Žvakelės, spingsulės.

Kaimynas milicininkas iš privataus kvartalo atsivedė laidą. Ten yra dyzelinis generatorius! Jie šviesą turi! Elektrą! Bet mums laidais elektros atvesti negali: jei padėtų šeimai su „rusiška pavarde“, pasidarytų gėdos kitų čečėnų akyse.

Greit pavasaris. Tuščių ir paikų vilčių metas.

Iki!

2002 m. vasario 15 d.

Vakarop tamsiai mėlyna mašina atvažiavo nežinomi žmonės.

– Jie čionai negyveno! – sušnabždėjo sunerimusi milicininko žmona Paskalūnė.

Ji nuolat kažko baiminasi. Pasakė, kad jos vyras, pamatęs svetimuosius, net norėjo pabėgt per savo balkoną trečiam aukšte!

Savaime suprantama, naujų žmonių niekas nieko neklausinėja. Atrodo jie įspūdingai, su ginklais. Jeigu šitaip atrodai, eik į bet kurį butą ir gyvenk kur tik nori! Aplinkiniai jau seniai įbauginti siautėjančio beteisiškumo.

Rusė močiutė pirmame aukšte „apako“ ir „apkurto“. Tas pats atsitiko ir čečėno milicininko šeimynai.

Taigi trys brunetai ir vienas blondinas, niekam nieko neaiškinę, užėmė 58 butą.

Būtent po mumis!

Kol kas tylu.

Tik naktimis antram aukšte spardo duris. Tuos pačius fokusus sinchroniškai kartoja ir ketvirtam aukšte, virš mūsų.

Tačiau mūsų milicininkas neišlenda. Net ir ginklą turėdamas!

Budur

2002 m. vasario 18 d.

Keturi vaikinai, tie, kurie užėmė 58 butą, nesirodo. Veikiausiai jie šičia negyvens, tik daiktus susidėjo.

Aliko nėra. Ieškoti jo gyvenvietėj, priemiesty, aš negaliu. Ten jo močiutė gyvena. Pas močiutę kieme, statinėj, yra tai, ką aš labai norėčiau turėti savigynai.

Alikas ten išvažiavo prieš dvi savaites. Ar neatsitiko jam nelaimė? Jauni vyrai išeina ir namo nebegrįžta.

Savo laiptinėje susidūriau su vaikinais čečėnais iš geros šeimos. Jie išsinešė svetimas duris. Išsiėmė iš buto antram aukšte. Iš akių

matosi – vartoja narkotikus. Reikia būt ausis pastačius! Žinoma, suprantu – darbo mūsų respublikoj nėra! Gerti ir rūkyti jaunimui kasdien norisi. Ir skanaus kąsnelio niekas neatsisakytų.

Štai ir vaikščioja po svetimas laiptines tvirti, stiprūs, vyresniųjų nupenėti dykaduoniai. Visuose kiemuose – tas pats. Tarp karų daugybė paaugusių vaikų, paauglių negalėjo baigti mokyklos. Jiems gerai pažįstamas baimės, kurią teko patirti per bombardavimus ir apšaudymus, jausmas. Matė mirtį. Ir nuolatines vagystes aplink. Ne dieną, ne dvi, ne metus, o keletą metų! Tokie jiems parodyti pavyzdžiai. Šitokie būdai išgyvent. Žmonės skubinasi! Rungtyniauja tarpusavy, kuris išsineš daugiau to, kas dar neišvogta ir neišparduota!

Manau, istorikai įvardins mūsų jaunimą kaip prarastąją kartą.

Taisos sūnus turėjo nemalonumų.

Jos sūnus metais jaunesnis už mane. Jis dieną plentu važiavo dviračiu. Ir nugriaudėjo sprogimas! Paauglio nesužeidė, tačiau jis vos nenukentėjo dėl kitų žmonių veiksmų. Berniuką nusivijo kariškiai, pamanę, kad jis susijęs su sprogimu. (Jie kaip tik važiavo pro šalį BTR-u.) Žinoma, jis buvo nieko dėtas: važinėjo tuo pačiu keliu, žaisdamas sau ir kvailiodamas. Moksleiviui pasisekė pabėgti. Jis metė dviratį. Ryžtingai mūsų namo kopėčiom įlėkė palėpėn, o iš ten – ant stogo. Bėgo stogu į priešingą pusę pro laidus, per liuką nulipo į savo laiptinę. Berniukas laimingai parlėkė į savo butą.

Užsirakino! Išliko sveikas! Ačiū Dievui!

Budur

2002 m. vasario 22 d.

Aš namie. Labas!

Ryt – pavojinga diena! Čečėnų masinio trėmimo iš gimtosios žemės diena. Galimi teroro išpuoliai – žuvusiesiems per iškeldinimą atminti.

Su Ožiaragiu vieną dieną – draugystė, kitą – tyla ir susvetimėjimas.

Čečėnaitė Vaida, toji, kurios tėtė – „slaptasis agentas“, žadėjo peržiūrėti savo sesių drabužius. Ir atnešti padovanoti!

Aš vaikštau su humanitarine mėlyna bolonine striuke. Striukę gavau per didžiulį vargą, ištaisiusi skandalą, per savaitę! Niekas paramos man suteikti nenorėjo. Tačiau, pakėlusi triukšmą pagalbos gyventojams organizacijoje, priverčiau juos duoti man striukę, nes su skylėta vaikščioti negaliu. Šalta. Prašiau ir mamai. Bet nedavė.

„Vargšai“, kuriems pagal „kategoriją“ priklauso pagalba, – daugiavaikės šeimos, nėščiosios, žmonės, vyresni nei 60 metų, ir t. t., atvažiavo pasiimt humanitarinių striukių užsienietiškais automobiliais. Kažkodėl jiems dar įteikė ir brangius čiužinius.

Ne paslaptis, jog čečėnai savo mirusių artimųjų dokumentų neatiduoda. Todėl gauna paramą visiems seneliams ir močiutėms, kurių jau seniai šiam pasauly nebėra!

Visam turguj pilna humanitarinių konservų. Turgavietėn juos atveža kamazais. O tokie žmonės kaip mudvi su mama – alkani. Kur žiūri valdžia?!

Džinsai, padovanoti man Aminos, arbatos pardavėjos, – vieninteliai. Jie ima plyšti!

Šiandien aiškiai girdisi artilerijos kanonada.

Kurban Bairamo šventė!

Karalaitė

2002 m. vasario 24 d.

Mačiau Aliką! Gyvas ir sveikas.

Tai, ką jis turėjo atnešti iš močiutės kiemo, dingo! Nežinomieji aptiko ir nugvelbė.

Mūsų kieme kalė atsivedė šuniukų. Du sušalo ir iš karto žuvo. Likusiesiems mama paklojo savo seną paišiną paltą. Ar išgyvens? Milicininko vaikai ir mes pamaitinam kalę. Ji dėkinga vizgina uodegą, kai duodu sriubos likutį ar duonos žiauberę.

Parvažiavo knygų savininkas pagyvenęs Todis. Tikiuosi, jog naujos knygos nors kiek pataisys mūsų prekybos reikalus.

Karalaitė, laukianti pavasario

2002 m. vasario 26 d.

Aš nusiminus. Išvaiko turgavietę. Kur eit? Kaip išgyvent?

Toje vietoje, kur turgus, kažkokio sotaus paprastų žmonių išdaviko įsakymu bus statomas sporto kompleksas. Kurių velnių jis reikalingas alkstantiesiems ir bedarbiams?

Mano respublika finansiniu požiūriu – seniai Bermudų trikampio antrininkė.

Todis paprašė tapti jo žmona.

Pokštas? Rimtai? Jis tvirtina, kad myli mane! Tačiau nieko, išskyrus dėkingumą už suteiktą darbą, Todžiui nejaučiu!

Mūsų rajone nužudė rusę moterį!

Vadinasi, rusų padėtis nepagerėjo.

Rytą pro maršrutinio taksi langą mačiau Mašą-Maką. Ji iš savo stotelės kopė tėvų namų link. Turbūt savo mamos ir sūnaus aplankyt.

Buvo priėjusi auksaplaukė Vaida. Ji nesivaržydama žliumbė. Sakė gailinti praeinančio gyvenimo. Ji mano, kad jos niekas, išskyrus mamą, nemyli.

– Apmaudu! Vyrų dėmesio nėra jokio. Vienatvė, – guodėsi liaunutė gražuolė.

Supratau – Vaida blogos nuotaikos! Nupirkau ir padovanojau Vaidai saulėtąjį apelsiną.

Budur

2002 m. vasario 29-oji ar kovo 1-oji? Nežinau!

Kas šiandien buvo!

Rusų kariuomenė ir gantamirovininkai – čečėnai, kariaujantys RF pusėj, – labai greit apsupo Centrinę turgavietę. Visi buvo kaukėti! Jie, visai nieko neaiškinę, ėmė gaudyt žmones ir vilkt juos į autobusus. Daugiausia vyrus ir vaikinus! Kas spyriojosi, tą buožėm ginė! O dauguma prekeivių prekes skolon pasiėmę. Ką daryt? Į daugybę autobusų ir mašinų prigrūdo atsitiktinių žmonių. Galiausiai prisibrovė iki mūsų. Pačiupo „mūsų“ Ožiaragį ir kitus vaikinus! Iškart tarsi nusikaltėliams uždėjo antrankius.

Kad išgąsdintų? Ar turėjo tam teisę? Na, taip, mes visi čia beteisiai.

Greta Ožiaragio buvo Vaidos kaimynas. Jam 19 metų! Jau dveji metai kaip vedęs. Jis užrėkė:

– Jei jau mano draugą pasiimat, tai ir mane pasiimkit!

Ir mirtinai įsikabino Ožiaragiui į striukę.

Juodu išvedė abu.

Aš maniau – man bus vis tiek. Juk mudu pykstamės dažniau nei draugaujam. Kur tau! Aš vos neapsižliumbiau. Tą minutę

rengiausi bėgt jiems iš paskos. Atsimenu, kaip per stebuklą išgelbėjom taksistą. Tik todėl, kad įsiminėm jį paėmusios karinės mašinos numerį.

Kviečiu greta prekiaujančias suaugusias moteris:

– Taisa! Sonia! Kuržan! Einam! Pažiūrėsim, kur juos nusitempė. Transporto numerį užsirašysim – reikia tėvams pranešt!

Moteriškės leidžia pro ausis. Atvirkščiai, jos sako man:

– O koks tavo reikalas? Patikrins ir paleis! Valgyk! Mes kavinėj tau mantų paėmėm!

Aš įsiutau:

– Ką? Valgyt? Kai nelaimė siaučia? Aš išeinu!

Ir išbėgau ieškoti vaikinų. Ilgai dairiausi po autobusus ir mašinas, kur, saugomi kariškių, buvo nelaimingi žmonės.

Neradau. Einu atgal. Verkiu!

Tačiau po kokių penkiolikos minučių, kai išėjau, moterys perkando: viskas ne taip paprasta! Jos, aptikusios prekybos kaimynus, ėmė klykt ir rėkt. Davė kariškiams pinigų. Vaikinus, jau pririštus prie autobusų sėdynių, kariškiai atrišo ir paleido!

Moterys sugrįžo su jais kaip didvyrės!

O aš ir vėl – nepastebimas šešėlis. Manysim, kad taip ir reikia.

Budur

2002 m. kovo 2 d.

Kodėl pas mus buvo valymas, aišku. Vakar per sumaištį nepagalvojom, tačiau yra priežastis! Nuo mūsų Grozno iki Tbilisio Gruzijoj – keturios valandos kelio. Ten prieš parą atvyko amerikiečių kariškiai!

Turgavietėj žmonės aplink mane užsisvajojo: „Gerai būtų, kad

ir mus užgrobtų! Greit viską atstatytų! Darbo visiems greičiau atsirastų! Gerovė! Normalus gyvenimas būtų!“

2002 m. kovo 3 d.

Labas! Po 17 dienų man sueis 17 metų.

Aš dar nieko nesuspėjau. Greta manęs pykstasi, myli, kariauja, miršta, griauna ir stato.

O aš? Rašau Dienoraštį ir juokiuosi dėl to, kad verkti nemėgstu.

Atsimenu: mano bendraklasiai svajojo tapti tardytojais, daugiavaikėm motinom, gydytojais. Na, o aš dažnai keisdavau planus. Senelio knygų prisiskaičiusi, norėjau tapti Šaolino vienuole. Svajojau pelnyti pasitikėjimą Tibeto vienuolyne, tarnauti seserimi kaip Jelena Blavatskaja*. Įvaldyti žiniuonystės meną. Išmokti levitacijos. Dabar šitai galima prisiminti su šypsena ir ilgesiu. Mano vaikystę sudarkė karas. Sunkumai pasidarė žemiški: valgis, vanduo, per šaudynes susirasti priedangą. Svarbiausia – išgyventi! Vėlesni polinkiai susiję su kosmosu. Aš braižiau dangaus kūnų žemėlapius. Žiemos, pavasario, vasaros, rudens dangaus. Svajojau tapti mokslininke ufologe. Viskas pažiro. Dingo. Suprantama, įsikišus karui.

Dabar, būdama 16 metų, aš nesveika: neurozė, reumatas, širdies liga. Streikuoja skrandis ir kepenys. Iki šiol gyvenam be šildymo ir šąlam. Be elektros. Be vandens. Jo parsinešam iš gatvės, vandens vežėjai didelėmis cisternomis atveža ir pardavinėja kibirą jau po du rublius. Vanduo neišvalytas. Ir nežinia, iš kur jie jį semia! Dažnai jis drumzlinas, dumbluotas. Kitokio nėra.

---

* J. Blavatskaja (1831–1891) – iš Rusijos kilusi amerikietė, mistikė, rašytoja, keliautoja, teosofijos pradininkė.

Viena, kas pasikeitė persikėlus į Taisos butą, – yra tualetas ir silpnai deganti dujinės viryklės kaitvietė. Nebereikia ruošti valgio kieme ant laužo! Galima gaminti namie. Tiesa, jau nelabai yra iš ko gaminti.

Tiek ilgai išbadavusi, aš negaliu valgyti įprasto maisto. Panašios sveikatos būklės buvo ir vokiečių koncentracijos stovyklų kaliniai. Kalbant konkrečiai – Buchenvaldo koncentracijos stovyklos. Mano senelio bičiuliui dailininkui Leonidui Caricynskiui teko ten pabuvoti. Jis ilgai stengėsi atgauti sveikatą pagal hatha jogos sistemą. Tas žmogus – man pavyzdys! Man reikia ilgalaikės dietos. Po truputį pratintis prie įprasto žmoniško maisto. Bet, deja, mūsų materialinė padėtis tokia, kad ne dieta rūpi. Mes su mama džiaugiamės bet kokiu kąsniu. Todėl mane dažnai ištinka priepuoliai.

O, kad galėčiau baigti mokyklą! Įstoti į aukštąją! Tai svarbu! Aš liudytoja! Aš privalau viską užrašyt!

O miesto centre ir vėl valymai.

Kad man taip išmokus džiaugtis gyvenimu!

Linksmuolio Islamo žmona mane įžeidė. Toji jaunutė moteris, arogantiškai mane nužvelgusi, prie Ožiaragio stalo pasisakė: „Ir kas galėtų pamanyti? Turėdama motiną rusę, jinai išmano mūsų papročius? Vis tiek nieks nepatikės ja ir neįsileis į padorius čečėnų namus!“

Menkniekiai!

„Mūsų Užtarėjas – garbingas“, – sakoma vienoje iš Korano surų, ir ji, musulmonė, turėtų šitai žinot.

Sunku kitkas: visos mano pastangos mudviejų mažos šeimos gyvenimą pakeisti į gera bergždžios! Aš viena. Būdama 16 metų, savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos, skurdo ir ligų įveikti ne-

galiu! Genda dantys, krinta. Jei labai skauda, aš teišgaliu sumokėti tik už jų ištraukimą.

Radau M. Lermontovo eilių apie Kaukazą. Man jos labai patiko.

Net sunku patikėti, jog patsai Lermontovas baudžiamuosiuose žygiuose dalyvaudavo.

Didus ir turtingas aūlas Džematas,
Duoklių nemoka niekas čia.
Jo siena – aštrieji bulatai,
Kautynių lauke jo – mečetė.
Tai jo laisvieji sūnūs
Užgrūdinti kovų liepsnų,
Jų darbus už Kaukazo vartų
Jums apsakytų daugel kas,
Ir ruso širdies dar nė karto
Neaplenkė jųjų kulka.

Ištrauka iš poemos „Chadži Abrekas".

Mūsų laikais M. Lermontovą ir A. Puškiną guviai priskirtų prie kovotojų arba prie vahabitų. Už eiles „Sekant Koranu", pavyzdžiui. Dėl neišprusimo. Dėl nenoro pažinti tradicijų ir kultūros žmonių, gyvenančių greta.

Reikia plauti avalynę, o taip nesinori!

Mama prie žvakių skaito knygą. Jau treti metai mudvi gyvenam tamsoj.

Ir iš savo vietos ji spėja nurodinėti ir bartis! Keiktis! Aš patylėsiu.

Reikia būti išmintingai.

Visi mane supantys žmonės baiminasi pasmerkimo. Masiškai prisiplakama prie naujosios valdžios. Dingo nuoširdumas. Marširuoja apsimetimas!

Tepritars man O. Chajamas:

Protingai nugyvent gyvenimą – sunku.
Tu pradžiai bent žinok du tokiu dalyku:
Verčiau būk alkanas, negu bet ko pavalgęs,
Ir likis vienišas, jei nėr tikrų draugų.

(vertė Linas Broga)

2002 m. kovo 4 d.

Viena moteris nori, kad aš nedelsdama tekėčiau už jos sūnaus.

Ryt toji čečėnė su sūnum pasirodys turgavietėj. Pyktis būtina! Tačiau moteris nenusipelnė šiurkštaus elgesio. Ką gi sugalvot? Aš noriu būti laisva, kad galėčiau toliau mokytis.

O ką Taisa suskėlė! Ji pasiėmė į rankas Kračkovskio išverstą Koraną. Ir prisiekė knyga, jog aš jai pasakiusi: „Sutiksiu tekėti už Todžio, knygų savininko. Tačiau aš tai padarysiu tik tada, jeigu Todis nupirks man brangų žiedą su briliantu!“

Aš niekad šito nesu ištarusi! Likau pajuokta! Iškart perpratau moters gudrybę. O jeigu Todis ims man mergintis rimtai? Kam tokiai?! Kažkokiai pusrusei mergiotei? Vargšei be kraičio? Aplinkui šimtai „savųjų“ našlių, jaunučių sužieduotinių! Tam reikia sutrukdyt.

Aplinkiniams slapčia džiūgaujant, radosi dingstis mudu sukiršint. Prekiautojai buvo patenkinti! Juokėsi! Solidžiam rausvaplaukiui viengungiui sakė: „Čia tai bent! Valio! Bėk žiedo!“

Taip juokaudami jį įžeidė. Ir pablogino mudviejų santykius.

Užpykau ant Taisos! Koks jos reikalas, kieno kokios simpatijos ar antipatijos? Mano vardu privertė žmogų pasijusti nepatogiai. Jis atsikirto juokais. Raudo!

Žinau – Todis godokas. Tačiau prekių savininkas elgiasi su manim gerai. Net tėviškai. Jis iš tikro yra keliskart sakęs, jog myli mane! Aš, aišku, netikiu.

F. Petrarkos eilės:

Saldybę laiminu gėlos pirmosios,
Kai sieloj ir širdy tu perversmą pajusi!
Ir meilės strėlėmis pašautas būsi,
Kai atsispirti smūgiui nevaliosi!

1304–1305 metai

Šias eilutes skiriu darbštiesiems vaikinams, greta manęs pardavinėjantiems vaizdajuostes. Ožiaragiui, jo broliui ir jų draugams.

Man norisi šį pavasarį, nepaisant nieko, palinkėti jiems šilumos ir laimės!

Karalaitė Budur

2002 m. kovo 5 d.

„Iš tiesų nelaimės esti mirties pirmtakės“, – pranašo Mahometo žodžiai.

„Būti ar nebūti?“ – princas Hamletas.

„Pernelyg didelis pasitikėjimas – klaidos šaltinis“, – padariau išvadą aš.

Nusipirkau knygą „Nindzė". Darysiu pagal ją gimnastikos pratimus.

Labanaktis, bičiuliai!

Labanaktis, didžiųjų ir išmintingųjų mintys!

Labanaktis, Dienorašti!

Vienas iš mano mėgstamiausių J. Jevtušenkos eilėraščių. Poliarinės lapės monologas.

Į akis man švietė Mėnesio karatai,
Jis mano mintį kvietė į erdves,
Ir suvokiau – padangė neišraižyta kvadratais,
Kaip rodėsi man, tupinčiam narve.

Kas narve pradėtas, tam ir narvas kvepia,
Ir supratau galop, baisingai nusiminęs,
Kad myliu šitą narvą, kur mane jie slepia,
Ir žvėrelių fermą – savąją Tėvynę.

2002 m. kovo 6 d.

Vakaras. Aš namie.

Buvo atėjęs sūnus moters, kuri taip atkakliai reikalauja, kad tapčiau jos marčia. Jis man nepatiko. Sąžiningai pasakiau jam: „Ir kalbos negali būti, kad tekėsiu." Nudavė nesupratęs. Teks būt atkakliai.

Sentencijos:

Jei žmogus nieko nesibaimina, tikėtina, jis – beprotis arba bejausmis. (Aristotelis)

O Dieve! Padaryk mano priešus juokingus. (Volteras)

Kad mokėtum būti piktas, reikia išmokti būti geram. Antraip tiesiog būsi bjaurus. (Kliučevskis)

Neapmokytus žmones siųsti į karą, vadinasi, juos išduoti. (Konfucijus)

Pabėgti mylint – štai kur didvyriškumas! (Napoleonas)

Į amžių bet kurį žvelgiu –
Ar šviesų šimtmetį, ar gūdų, –
Vis juokias Dievas iš žmonių,
Tarytum Jo visai nebūtų!

Yra žmonių, kurių veidai
Tokie tyri, kad gniaužia kvapą!
Jų forma tobula, tiktai
Labai ten tiktų figos lapas!

I. Gubermanas

2002 m. kovo 8 d.

Rytas

Su malonumu treniravausi karatė pagal knygą.
Šiąnakt sapnavosi sunkūs sapnai. Negera nuojauta.

Vakaras

Mano septyniolikametis kaimynas Ožiaragis, kurio ieškojau

per valymą, – kiaulė! Nepasisveikino! Ir kiti turgavietės kaimynai (vaikinai, Ožiaragio draugai), kurie ištisas dienas sukasi mūsų eilėj, nepadovanojo nė mažytės dovanėlės. Dar ir piktdžiugiavo, kad nieks manęs nepasveikino! Nuotaiką pataisė perkurtos poeto Nekrasovo eilės:

Vidužiemy kartą, metu atšiauriuoju,
Nuo stogo kritau. Buvo speigas nemažas!
Žiūriu sau – į kalną iš lėto kinkuoja
Arkliukas, gabenantis dolerių važą.
O priekį žingsniuoja takelyje tam
Kiek paūgėjęs, truputį prakutęs,
Su avikailiu, šautuvu ir granata,
Arkliuką tą vesdams vaikutis.
„Sveikutis, vaikine!“ – „Keliauk sau pro šalį.“
„Žiūriu, tu rūstokas, sakyčiau, aržus.
Iš kur pinigėliai?“ – „Iš banko. Tėvelis paplėšti ten gali,
Tai jis ten ir plėšia, o aš tik vežu.“
Girdėti, kaip girioje daužo per snukį,
Ir riksmas nežmoniškas: „Atiduokit glaudes!“
„O vardas koks tavo?“ – „Aš Vlasas esu.“
„Ir kiek tau metukų?“ – „Šešeri jau suėjo.“
„Na, mirėle!“ – šūktels mažėlis bosu,
Gaiduką paspaudė – tas krito pavėjui.

Buvo priėjusi Vaida. Ji nusiminusi. Jos irgi niekas nepasveikino su Kovo 8-ąja.

Aš nuraminau draugę:

– Galiu pradžiugint tave! Ar su tavimi šiandien kas nors sveikinosi?

– Taip, – sutrikusi atsakė mergaitė.

– O su manim ir pasisveikint „užmiršo“! Kokios dar dovanos?! Taigi aš pirmauju! Galiu pasigirt!

Ir Vaida galų gale nusijuokė.

Nupirkau batono ir kilkių. Bus ištaiginga vakarienė!

Budur

2002 m. kovo 9 d.

Per ausinuką klausausi muzikos. „Enigma“.

Šventė! Nusipirkau aštuonis kibirus vandens, užboginau juos į trečią aukštą ir išsimaudžiau!

Mano kačiukui Borziukui skauda leteną. Tepu briliantine žaluma.

Dar man išrovė dantį. Pas daktarą Beslaną, „Elektrinio prietaiso“ stotelėj.

Susipažinau su Marcha. Jai 37 metai. Papasakojo, kad ją užpuolė laiptinėj ir grasindami peiliu atėmė auskarus.

Gerai, kad neturiu jokių papuošalų.

2002 m. kovo 11 d.

Pasveikinau Vaidą. Jai šiandien – 16 metų!

Senstam!

Aš blogai jaučiuosi ir blogai atrodau.

Mano mokyklos draugo Denio nėra. Aš ilgiuosi.

2002 m. kovo 16 d.

Lijo, ir aš likau namie. Įsivaizduoju piktas turgavietės kaimynų povyzas. Aš namo parsinešiau klijuotę, užtempiamą viršum stalų per lietų, nes būtent maniškę visąlaik kažkas pjausto peiliu. O pinigų naujai klijuotei aš neturiu. Todėl turgaus kaimynams dabar po kojom lyja ir telkiasi balos. Jie mirksta ir pyksta! Buto šeimininkė Taisa tikriausiai baloj stovi. Ožiaragis su draugais – irgi.

Mažylę, kurią prižiūri mano mama, išbėrė. Taisa nieko neaiškina. Ar galim susirgt? Vadinasi, iš tikro jai į mus nusispjaut.

Turgavietėj aš amžina vergė. Viską paduok. Viską atnešk. Suprantu – už viską reikia mokėt.

Sportuoju pagal knygą „Nindzė". Darau energinės mankštos pratimus.

Mačiau daktarą Lėlytę! Gyvas! Buvo sužeistas per bombardavimą. Pasveiko.

O. Chajamo eiles skiriu tiems, kurie greta manęs.

Svajojau apie draugą...
Bet niekur neradau.
Rankas tiesiau į dangų –
Paguodos negavau.
Ne veltui sakoma:
„Prašyk neprašęs."
Ko ieškau ir prašau,
Čia neregėjo nieks.

2002 m. kovo 17 d.

Sergu. Užsikrėčiau nuo mažylės, kurią prižiūri mama.

Mane pykina. Buvau išėjus laiptinėn, ant laiptų apalpau.

Kaimynai parnešė į namus. Milicininko šeimyna.

Taisa slepia, kas tai per liga. Panašu į skrandžio virusą. Visi jos namiškiai serga.

Man akyse mirguliuoja ratilai. Lubos daro posūkius.

Karalaitė

2002 m. kovo 18 d.

O, kaip man bloga! Aš vėl sergu.

Milicininko žmona netikėtai padovanojo 50 rublių. Kapeikų beturėjom, smulkių.

Kas draugas? Kas priešas? Čia, Čečėnijoj, viskas susipynę. Kiekvienas žmogus (tuo pat metu) gali būti ir niekšas, ir kilniaširdis. „Rytietiška."

Jaudinuosi dėl Kuržan, moters, dirbančios turguj. Mokau ją arabiškų raidžių.

Vargšė Vaida! Jinai turbūt laksto, ieško manęs.

Liūdžiu, nes neturiu rašiklio. Pasibaigė!

Man bloga. Turbūt dėl nesveikų kepenų ir karo sugadinto skrandžio.

Iki pasimatymo, Dienorašti!

Valio! Radau rašiklį! Tęsiu.

Aš visiškai sutinku su Ciceronu: „Neteisingiausiai taikai, o ne teisingiausiam karui teikiu pirmenybę."

Guliu ir galvoju: aišku, kad kažkas turėjo užmačių ir pakeitė, kas parašyta Korane ir Biblijoj. Dėl tokių „naujovių" tapo lengviau manipuliuoti žmonėmis. Tie, kurie organizavo karą, pasipelnė. Išsipuošė. Išdabino savo moteris. Nusipirko būstus. Pasididino są-

skaitas bankuose. Kontrastai – nuolat! Namai-griuvėsiai. Ir naujutėlaičiai audinių kailiniai.

Budur

2002 m. kovo 19 d.

Tai velnias! Man bloga, o ryt – mano gimtadienis!

Noriu valgyti, bet negaliu. Vėl pykina.

Nieko nėra iš senųjų draugų, iš bendraklasių.

Labas, pavasari! Sveiki, septynioliktieji metai!

Šalia manęs ant pagalvės susirietęs į kamuoliuką miega mūsų glotniaplaukis pilkas katinas Borziukas. Žinai, Dienorašti, kokį visą vardą jam sugalvojau?

Hasanas bin Saidas – Pilkasis Chatabas – Čaborzas Mudžahidas.

O kai katinas mane labai supykdo, ką nors iš mano valgio nugvelbia, aš šaukiu jam: „Mukdahk." Išvertus iš čečėnų kalbos tai reiškia „žiurkė".

Tęsiu

Rytą buvau išėjusi. Gretimoj stotelėj nupirkau truputį maisto produktų.

Maniau, prasivaikščiosiu ir bus geriau. Kur jau ten! Vos namo paršliaužiau.

Kai grįžau, atėjo Taisa. Jinai galų gale nupirko man vaistų, tokių pat kaip ir savo vaikams, nuo skrandžio viruso! Guliu. Skaitau mokyklines knygutes.

Budur

2002 m. kovo 20 d.

Mano gimtadienis!

Mama padovanojo pakelį sausainių. Šlamščiu.

Taisa buvo pažadėjusi mažą tortą, bet neatnešė.

Kiemo šuniukai paaugo. Loja. Tai daug kam nepatinka. Bijau dėl jų gyvybių.

Kaimynas milicininkas savo vaikams uždraudė šerti šunyčius. Pažadėjo nušauti šuniukus tabeliniu pistoletu! Nepaprastai aršus būdas būti musulmonu?!

Užtat jo sutuoktinė Paskalūnė netikėtai pasibeldė į duris. Davė mažą šviežią žuvytę! Mes ją pasikepėm. Akimirksniu suvalgėm. Niam niam!

Ačiū jai už tai, kad šiandien buvo žmogus!

Štai eilės, kurios man prie širdies:

Mums plaukti sekės neregėtai:
Okeanas spindėjo lyg stiklas glotnus,
Ir nešė škuna iš lėto
Iš sambrėškio saulėtekin mus.

Samuelis Kolridžas
„Sakmė apie jūreivį"

O, kad aš taip galėčiau keliauti!

Budur

2002 m. kovo 22 d.

Aš vėl namie. Silpna. Bet buvau išėjusi. Bandžiau gauti vaiko pašalpą. Ničnieko man nedavė.

Nutiko šiurpus įvykis. Tolimajam mūsų miesto rajone 8.30 val. iš savo laiptinės išėjo dvi čečėnės. Motina ir duktė. Staiga iš namo priešais pasigirdo automatų papliūpos. Abi moteris nužudė. Jų kaimynas, milicijos darbuotojas, išlėkė padėti. Tačiau pasigirdo kita automato papliūpa. Ir jis buvo nužudytas!

Kiti gyventojai pabijojo išlįst. Pro savo langą viską matė dar vienas teisėsaugos darbuotojas. Jis per radijo stotelę iškvietė pagalbą.

Atvažiavo uazikas su pastiprinimu. Bet nugriaudėjo sprogimas! Fugasas atsidūrė po mašina! Valdomasis? Beveik visi mašinoj žuvo.

Taip kažkas pašalino daug milicininkų. Visi nukentėjusieji – vieno rajono skyriaus bendradarbiai. Ką jie žinojo? Kas gi taip meistriškai numatė įvykių eigą?

Ten Paskalūnės vyro draugas buvo nuvažiavęs. Jis jai viską ir papasakojo.

Apie kitką.

Pas mus apsilankė viešnia – pagyvenusi kaimynė Liuda iš vidurinės laiptinės. Rusė moteriškė, kurios jaunutė duktė su čečėnu gyvena ir jam pagimdė dukrelę.

Per barnius žentas grasina uošvei jos pačios bute. Ji bijo jo.

– Bet kitų, – prisipažįsta ji, – dar labiau bijau.

Ji sako, kad jų taip pat kažkas buvo atėjęs žudyti, vidury baltos dienos bandė išlaužti buto duris, o ji, siaubingai persigandusi, šluota beldė į gretimą balkoną ir šaukė: „Padėkit! Gelbėkit!“ Kaimynai buvo namie, bet apsimetė kurti.

Gerai, kad laiku suspėjo tuomet dar būsimasis žentas ir įkalbėjo atėjusiuosius nusiraminti ir palikti „rusų šeimyną“ jo žiniai.

O mūsų „šefė“ Taisa davė vyniotinį. Vietoj žadėtojo torto. Ir tai gerai! Aš labai dėkinga Taisai už jį.

Dar milicininko žmona atnešė laikraštį. Laikraštyje rašoma apie teroristą bin Ladeną: jis organizavo lėktuvų sprogimus ir žmonių žūtis JAV rugsėjo 11 dieną. Bet, jei tas žmogus garsus, tai kodėl mes niekada nesam apie jį girdėję?

2002 m. kovo 25 d.

Dienorašti, klausykis!

Ar atsimeni gudrųjį Lapiną – Juodojo Princo draugužį? Visada su portfeliu vaikščioja. Vikrus žmogus, kokių keturiasdešimties metų. Šiandien jisai priėjo ir ėmė kalbėtis.

Vėliau sužinojau – žilagalvio Hasano „rūpesčiu“.

Paprastai stebėtinai miklus Lapinas kiaurą valandą šnekėjosi su manim apie islamo religiją.

Aš pagarbiai, nudelbusi akis, linkčiojau. Bandžiau papasakoti, ką žinau. Su tokiu stenkis nesistengęs – neištylėsi. Visi vyrai aplinkui klauso to žmogaus, paklūsta jam. Sako, jis daug ką sprendžia.

Nežinau, kaip mandagiai paaiškinti šiam piliečiui, kad aš nusiteikusi mokytis. Jis mano, kad moteriai to nereikia. Musulmonų šeimose marti retai kada įgyja aukštąjį išsilavinimą. O aš svajoju apie aukštosios diplomą!

Dabar aš nupiešiau Lapiną.

O greta pavaizdavau jo garsųjį portfelį! Kaip skiriamąjį ženklą.

Budur

2002 m. balandžio 2 d.

Šiandien, apie 4.00 val., prie namo priešais sušaudė du 18–20 metų čečėnus.

Gyventojai matė, kaip paryčiui atvažiavo BTR-as. Juo atvežė vaikinus. Bet žmonės jų neužstojo. Pasislėpė už užuolaidų.

Prieš mirties bausmę vaikinus nuavė.

Mes buvom priėjusios arti. Pačios matėm užmuštuosius.

Šiandien po žmogžudysčių mūsų kieme aš su Taisa ir jos vyru važiavau į turgavietę.

Mes visi labai užtrukom.

Taisa nupirko ir pastatė man puikų naują stalą. Aš didžiuojuos! Bet bijau: o jeigu man gresia „išvarymas“?

Vyresniąją Taisos dukterį pagal knygą „Nindzė“ mokau stovėsenos ir smūgių. Ji nori sportuot! Bet viešoji nuomonė nepalenkiama: čečėnų merginai toks užsiėmimas nepridera.

Pinigų mes neturim.

Mane priėmė į karatė grupę nemokamai. Atsižvelgė į tris aplinkybes:

1. Aš gyvenu artimiausiame gyvenamajame name.
2. Aš buvau sužeista.
3. Aš augu be tėvo.

Mano pirmoji treniruotė – ketvirtadienį.

Man atrodo, aš truputį įsimylėjusi mieląjį didžiaausį Ožiaragį.

Tačiau tai paslaptis!

Budur

2002 m. balandžio 4 d.

Parėjau iš treniruotės. Pavargau klaikiai!

Treniruotes vedė ne mokytojas, o jo pavaduotojas.

Buvo dvi mergaitės, visi kiti – vaikinai.

Su Taisa vos nesusibarėm. Dėl lietaus ir dėl stoginės iš klijuotės, kurioj vėl kažkas su peiliu išbadė kiaurymes.

2002 m. balandžio 12 d.

Buvo keturios karatė treniruotės! Skauda sužeistą koją ir kepenis. Aš visa nusėta mėlynėm.

Jokių paklotų nėra. Visus pratimus darom tiesiog ant senų gruoblėtų grindų.

Knygų pardavėja Tonia ėmė kiršinti mudu su Todžiu. Akivaizdu, kad jos pelnas sumažėjo. Ji juk irgi knygutėm prekiauja!

Ožiaragis išsijuosęs sukasi apie merginą, stovinčią su prekėmis netoliese. Suktą ir tuščią.

2002 m. balandžio 13 d.

Seda, treniruočių partnerė, atnešė man drabužių, tų, kurie jai nusibodo ir atrodo seni. O man drabužiai labai gražūs!

Treniruotėj buvo dar viena mergina. Man patiko jos vardas – Mariam. Jai tėvai leido lankyti treniruotes, nes ten vaikščioja jos giminaitis.

Senojo oro uosto rajone buvo susprogdinta mašina. Mina galinga. Žuvo trylika čečėnų gantamirovininkų! Taip saviškiai baudžia savus, kad šie susidėjo su RF kariuomene.

Užtvėrė mūsų plentą. Vos parsigavau namo. Pavėlavau į karatė treniruotę.

Gerai, kad mes su Taisa prekiavom turgavietėj! Neduok Dieve į tokį santykių aiškinimąsi pakliūt!

O prieš dvi dienas „Katajamos“ stotelėj naktį sušaudytas vyras, kokių 30 metų čečėnas. Ir... susprogdintas į gabalus. Gulėjo ant plento. Sako, žmonės ten matė BTR-ą.

O aš mačiau savo draugę Vaidą. Jos sesuo vakar ištekėjo!

Ir Ožiaragis susiruošė vesti. Mano katinui ant juoko! Jis žmogus savarankiškas. Bet iš dabartinio elgesio matyti – vaikas! O! Jeigu ta mergina būtų maloni! O yra tiesiog melagė apsimetėlė.

Užtat Lapinas padovanojo man apelsiną. Ir pasakė, kad aš šaunuolė! Ir kad galiu didžiuotis savo tyrumu ir protu. Sakė, kad gerbia mane! Taip netikėtai tas žmogus suteikė man paramą!

Na, ką spėjau, viską išplepėjau.

Abdulkarimovas. Man pasakė, kad tokia buvo mano tėčio tėvo pavardė, tai yra mano senelio čečėno. Gal, jei būsiu rašytoja, pasirinksiu ją kaip slapyvardį.

O šias teisingas eiles skiriu kai kuriems asmenims. Man padeda O. Chajamas:

Kentės degdami ugnyje nusidėję,
Geidaučiau, jog dveja tiek kaistų godieji!
Pats Pranašas sako: „Godus musulmonas,
Ar doras krikščionis?Brangesnis man antras.“

Susitikau mergaitę – Zurchan. Mudvi 1999-ųjų vasarą toj pačioj eilėj prekiavom. Tada Zurchan buvo 11 metų. Tėvas, su kuriuo ji prekiavo, žuvo. O mažutė mergaitė greit tapo suaugusi.

Karalaitė

2002 m. balandžio 29 d.

Kariniai rusų lėktuvai ir sraigtasparniai užmiršo, jog čia – ne laukas, o miestas su žmonėmis. Skraido žemai. Pikiruoja tiesiai virš stogų. Kariauja kuo bjauriausiai!

Per kaimynų televizorių rodė mirusį Chatabą. Pasakė: „Jis nunuodytas. Mirė!“ Aplinkiniai netiki. Kai kurie ašaroja. Apie Chatabą kalbėjo kaip apie dvasingą, kilnų ir išsilavinusį žmogų. Sakė, kad jis padėdavęs rusų motinoms ieškoti sūnų kareivių – ir belaisvių, ir nužudytųjų – kūnų.

Kone tuo pačiu metu susprogdino generolą Lebedį. Tartum ta pati ranka! Ar generolas neįtiko, nes buvo prieš karą Čečėnijoje?

Mes baiminamės, kad neapykanta sustiprės. Penktą dieną – krikščionių Velykos. Galimi teroro išpuoliai. Tai bent gyvenimas! Nors imk ir niekur nevaikščiok. O valgyti nėra ko. Reikia prekiaut. Kelią veikausiai užtvėrė kariškiai. Ir ne vienai dienai, o kelioms. Ir ką mes tokiu atveju graušim?

Aš piešiu tavyje, Dienorašti.

Štai undinė. Ji plaukia susimąsčiusi. Jos plaukus dengia švelnus šalis. Undinę lydi jos draugas žuviukas.

Karalaitė

2002 m. gegužės 3 d.

Parvažiuoja mūsų karatė mokytojas! Treniruotės bus įdomios. Jis laikė egzaminą, kad gautų juodąjį diržą. Vakar treniruotėj buvo trys mergaitės: aš, Mariam ir Seda. Kiti – vaikinukai.

Ožiaragis Taisai skundėsi negalįs atsikratyti nusmurgėlės merginos.

Paaiškėjo, kad ji įžūli. Galų gale Ožiaragis susivokė.

Vakaras

Mūsų laiptinės kaimynams – milicininkui ir gražiajai Paskalūnei – iš JAE atėjo siuntinys. Drabužiai, doleriai, kasetės.

2002 m. gegužės 9 d.

Buvau svečiuose pas mūsų geradarę Taisą. Per jos didelį spalvotą televizorių žiūrėjau prancūzišką filmą apie tėvelius „Vienas šansas dviem". Taisa turi elektrą ir televizorių!

Kai grįžau namo, sužinojau: kaimynei bėda! Mirė jos tėvas. Ir ne tėvynėj, o ten, JAE. Mama užmiršo šmeižtą ir vaidus. Bliovė kartu su ja. Prisiminė mirusius artimuosius. Aš daviau joms abiem išgerti raminamųjų valerijonų lašų ir saldžios arbatos.

Dieną matėmės su Vaida.

Vaida iš manęs nusipirko knygutę. Po šito prekyba buvo sėkminga.

Naktį, kai padariau pamokas ir mankštą, mane patraukė Nizami* tomelis. Skaičiau iki paryčių prie spingsulės.

* Nizami Gandževi (apie 1140–1209) – azerbaidžaniečių kilmės persų literatūros klasikas.

Mane suprast, mieli bičiuliai,
Sunkiau, nei nakčiai stojus,
Atbrailoj uolos didžiulėj
Sučiupti skruzdę tamsumoj.
O, kol pateksit į širdies gelmes,
Plušėsite lig valiai –
Lengviau ne perprasti mane,
O nosimi išraust duobelę!

2002 m. gegužės 13 d.

Šiandien pričiupau dešimtmetę mergaitę Ženią iš nedarnios rusų šeimos, vagiančią mano plaukų segtuką. Mes su ja valgiu dalindavomės. Gailėjom jos. Teko skaityti moralą. Aš pasakiau:

– Nevok, paprašyk, aš tau padovanosiu!

Ir perpasakojau jai V. Hugo romano „Vargdieniai" ištrauką apie kilnųjį dvasininką, vagį katorgininką ir sidabrines žvakides. Ženia pravirko ir pasakė, kad daugiau nebevogs. Norisi tikėti. Segtuką aš jai padovanojau.

Greit mamos gimtadienis.

Nupirkau jai gražią skarą ir chalatą.

Buvau senajame kieme. Svečiavausi pas Džimo mamą. Sužinojau: kaimynė Minat, kuri man padovanojo savo dukters suknių ir nekart mus su mama aliejumi ir moliūgais yra pastiprinusi, atstatė savo namą. Per du mėnesius. Tai didis darbas!

Per pergalės dienos šventę, gegužės 9-ąją, buvo teroristinių išpuolių. Bet man iki gyvo kaulo atsibodo juos aprašinėt, tad susilaikysiu.

Prekybos – jokios. Nors eik ir elgetauk!

Amžina vargeta Karalaitė

2002 m. gegužės 17 d.

Vakar buvau mokykloj. Pristačiau rašto darbus. Paplušėjau, kad leistų su 11 klase laikyti egzaminus. Man davė žodinį sutikimą. Tikiuosi pergalės!

Mamai suėjo penkiasdešimt dveji. Kiek metų šitokio gyvenimo atlaikys jos nesveika širdis?

Vakar karatė treniruotėj nebuvo nė vienos mergaitės. Aš ir dar 60 berniūkščių! Siaubas!!!

Sena problema: nuspręsta uždaryti turgavietę. Pastatyti tą patį sporto kompleksą. Ir kur mes dirbsim, ir ką valgysim?

Budur

2002 m. gegužės 21 d.

Naujieji kaimynai, kurie kaip ir Paskalūnės vyras dirba milicijoj, – klaikūs. Geria. Iš akių matosi – vartoja narkotikus. Ir šitokia yra milicija?! Juos jau spėjo nuteikti prieš mus. Manau – Paskalūnė.

Šiandien toji moteris, kol buvau mokykloj, vėl prisikvailiojo. Žmonių, mūsų kieme renkančių šiukšles, būreliui ji po mūsų langais nesivaržydama į žodžius apie mane: „Kokia gera mergaitė

Polina-Patimat. Daug dirba, mokosi, motina rūpinasi“, atsakė, jog aš esanti „pažįstama“ (!) su rusų kariškiais. „Žmonės šneka, – iškalbingai vartydama akis melavo Paskalūnė, – kad dažnai ją mato postuose.“

Mama neištvėrė balkone išgirdusi tauzijant nesąmones. Ji suktai kaimynei rėžė, kad tie, kas į švarią vietą pila purvą, neliks nenubausti! Ir kad ji paprašys Aukščiausiojo atkeršyti šmeižikei. Melagė už savo liežuvį gaus atlygį. Kentės. Mama dar jai palinkėjo, kad jos vaikai taip dirbtų, taip sirgtų, taip būtų sužeisti kaip ir aš.

– Ir pabadaut nepakenks: protas prašviesės! – pridūrė ji įniršusi.

Dabar jau pusdienį mama verkia. Ir dar ji laiko uždėjusi dešinę ranką ant Žaliosios knygos. Ir nešiojasi ją iš kambario į virtuvę ir atgal.

Ruošiu pamokas. Ir rašau tave, manasis Dienorašti.

Mudvi padarėm išvadą: Paskalūnė ir toliau keršija už giminę. Už tą, su kuria mes kovojom dėl Valios ir Alionkos. Kitų priežasčių nėra.

Karalaitė Budur

2002 m. gegužės 25 d.

Labas, Dienoraštuk!

Aš mergaitei Mariam iš karatė grupės daviau knygą apie jogą. Tą pačią, kurią netikėtai gavau dovanų iš moters, išvažiuojančios į Braziliją.

Mačiau Sedą. Treniruotėse jinai kruopšti. Seda iš mūsų pati vyriausia, jai 28 metai. Ji neturi vyro ir graužiasi dėl to. Ieško vyro, su kuriuo galėtų susituokti. Tai jos paslaptis!

Su Paskalūne, milicininko žmona, mes priešės, šitai aišku. Tačiau su rytietišku atkaklumu, kaip čia sugebama, mes ir toliau

bendraujam. Aš dėl akių sutaikiau ją su mama. Nesimuši gi vienoj laiptinėj kasdien? Na, meluoja žmogus. O kiti – išvis žudikai ir narkomanai.

Mudviem gegužės 23-iąją netgi atsitiko bendras nuotykis.

4.00 val. mes su laiptinės kaimyne Paskalūne patraukėm užsiimti eilės gauti vaikišką pašalpą. Ji – savo vaikams. Jų tris turi. O aš – sau, tikėdamasi, jog išmokės. Buvo komendanto valanda. Iki 6.00. val. Laikas, kai šaudo neįspėję. Bet žmonės čia ateina su reikalais. Rizikuoja! Antraip nieko negausi. Nei pinigų (pašalpos), nei humanitarinės pagalbos (maisto produktų). Eilės visur milžiniškos.

Žiūrim – palei kelią stovi „Žiguli", o mašinos numeriai nuimti. Lyg ir tuščia. Tačiau staiga iš vidaus pasigirdo tylus beldimas. Mes pamatėm mašinoj du kaukėtus vyrus! Jie gulėjo ant sėdynių. Mus išvydę, truputį pakilo. Kažkodėl jie iš vidaus pabeldė į langą. Jiems pastuksenus iš krūmų iššoko vaikinas, iš pažiūros kokių 25 metų, su kamufliažine uniforma. Čečėnas. Jis akimirksniu atsuko į mus automatą. Tam piliečiui už nugaros pamatėm mergą, aiškiai rusę, stovinčią važiuojamojoj gatvės daly! Blondinė rankose laikė ploną laidą! Nesupratom, kas jie. „Raudonieji"? „Baltieji"? „Bėgti! Gelbėtis!" – suveikė intuicija. Ir mes pasileidom tekinos.

Žmogus su automatu šoko mus vytis.

Bėgam mokyklos sodu. Per naują griovį. Platų! Mes jį tiesiog stebuklingai peršokom! Mano bendrakeleivė garsiai verkia. Meldžiasi! Pertraukdama maldos žodžius, šaukia: „Mus dabar užmuš! Užmuš!"

O mane juokas suėmė. Bėgu ir galvoju: „Tai gyvenimas: užmuš ir nepastebėsi – bėgsi toliau!"

Toliau! Toliau! Kiaurai pro krūmus. Susibraižėm. Pasukusios už kampo, nuskuodėm per privatų kvartalą.

Galų gale atsiplėšėm nuo persekiotojo.

Atrodo, išsigelbėjom. Aš suspėjau pagalvoti: „Koks geras vaikinas! Neiššovė iš karto!“ Užsiėmėm eilę. Kaimynė – Nr. 9 (nes bėgo greičiau). Aš – Nr. 10.

Po penkių valandų gavom pinigus. 10.20 val. einam atgal ir svarstom: „Kas gi ten buvo?“ Tos mašinos jau nebėra.

Karalaitė

2002 m. liepos 16 d.

Ištisą mėnesį nieko nerašiau.

Šeimininkės prašymu pervažiavom į kitą butą.

Nuo šiol gyvenam per vieną namą nuo savo ankstesnio namo. Turime naujus kaimynus.

Pirmame aukšte gyvena rusė moteriškė Valia, 50 metų. Ją, vargšę, banditai prieš metus degino lygintuvais norėdami apvogti. Visų bijo, dreba. Net dieną laiptinės duris užrakina!

Antrame aukšte – čečėnai. Vyras ir jo antroji žmona. Sutuoktinis dar turi pirmąją žmoną ir vaikų. Jis tarnauja milicijoj.

Tam pačiam aukšte gyvena kumykė. Pensininkė. Turi anūką. Anūkas pasižymėjo! Nuskandino senelės mylimiausią katiną. Įkišo į maišą. Metė į ežerą. Užmėtė akmenimis. Auga „geras“ žmogus.

Trečiame aukšte gyvename mes!

Virš mūsų, ketvirtam aukšte, gyvena juokinga šeima. Žmona – rusė, vyras – čečėnas. Jų sūnus, metais vyresnis už mane, laksto su švirkštais.

Duktė suaugusi. Nutekėjo į čečėnų šeimą. Tame pačiame bute gyvena jų giminaitis, jaunas 27 metų vyras, bedarbis, pravarde Kačių Sūnėnas.

Šeimynos motina išsiskiria pasipūtimu ir įvairiausiomis kvailystėmis.

Mes, kaip ir anksčiau, gyvenam trečiam aukšte.

Mūsų šeimininkai išliuobė purvą ir dulkes. Juk jų butas buvo be langų. Bute šaudė! Sienose – kulkos. Po tapetais. Lubose. Mes visur nuplovėm ir pabaltinom. Klijuote užtraukėm langus. Stogas ketvirtam aukšte ties mumis pramuštas. Pro viršutinį butą vanduo užlieja mūsiškį.

Mūsų buto gyventojai tragiškai keitė vieni kitus. Visų pirma be žinios dingo čigonė. Ji prekiaudavo turgavietėj. Surado ją ne iškart. Žvėriškai nužudytą.

Darbininkus rusus, laikinai apsistojusius čia 1996 m., pagrobė. Prašė išpirkos. Negavo. Sušaudė.

Didžiajam kambary vyksta keistenybės. Kelis kartus ant tapetų buvo pasirodžiusi adata su juodu siūlu ir apdegusiu smaigaliu. Mes išnešėm jas į kiemą kaip šiukšles. Užkasėm į žemę. Triskart! Bet adata vis atsiranda ir atsiranda!

Ir netikėk magija!

Naktimis po kambarius šmirinėja juodo katino šmėkla. Dingsta paryčiu. Teko raustis knygose. Ieškoti saugos ritualų.

Mes kruopščiai į pietų druską surinkom šio keisto namo blogį. Druskos stiklainį užkasėm po trimis suaugusiais medžiais kryžkelėj.

Aš išlaikiau visus egzaminus! Tiesa, matematikos kontrolinį man padėjo išspręsti. Ačiū Ainai ir jos sesei! Mokymasis per šiuos metus kaip reikiant man pravertė. Taip jau nutiko, kad mano atestate yra trys pažymiai „gerai“, visi kiti – „puikiai“.

Apsisprendžiau įgyvendinti savo svajonę. Stoti į aukštąją. Visi juokiasi, netiki: „Vargšų be pinigų neima.“

Tačiau aš – ne kaip visi. Aš kitokia. Tikiu stebuklais.

Mūsų karatisčių Sedos ir Mariam treniruotėse nėra. Mane ima į mokomąsias kovas su suaugusiais vaikinais. Man gerokai kliūva. Bet aš nesiskundžiu. Vienas partneris man patiko. Jam 20 metų. Aš apgaudinėju, sakau, kad man šešiolika. Tegu jaučiasi suaugęs. O iš tikrųjų man po pusmečio sueis aštuoniolika!

Su niekuo nesusitikinėjau. Rimtai įsimylėjusi buvau tik kartą. Aš gyvenu ne taip kaip mano bendraamžės. Niekas manęs nesupranta. Sako:

– Baisu! Tu senė. Kas paskui tave ves?! Juk jau greit aštuoniolika! Mergaitės teka keturiolikos ir penkiolikos!

Taisa ruošiasi mauti į Norvegiją. Planuoja rugsėjį.

Daug rusų keičiasi pasus. Susiveikia čečėniškas žymas. Laikinai pasidaro mūsų respublikos gyventojais. Specialiai dėl to atvažiuoja iš kitų regionų. Pavyzdžiui, iš Maskvos ar iš Krasnodaro krašto. Jie turčiai! Greit „sučečėnėja“, o iš tikrųjų jie – rusai. Dalykas tas, kad jiems atsiranda galimybė pakeisti gyvenimą. Emigruoti į užsienį kaip pabėgėliams iš Čečėnijos! Sužinojau – vieno žmogaus įforminimas kainuoja 30 000 rublių! Plius kelionė. Aišku, kad šitai – ne vargšų nosiai! Kitose valstybėse jų laukia rojus! Sąlygos puikios! Nemokamai moko kalbos. Paskui – profesijos. Maitina, rengia, vežioja, kad su šalimi susipažintų!

Ir dar duoda pinigų išlaidoms. Cackinasi! Paskui pabėgėliams parūpina darbą. Suteikia atskirus municipalinius būstus.

Kaip ir anksčiau, mes su mama vos verčiamės. Su Taisa pradėjom pyktis. Juk mes – svetimos. Ne kraujo giminaitės. Ir dar jie nuolat sulaukia priekaištų, kad padeda žmonėms su rusiška pavarde.

Budur

2002 m. liepos 17 d.

Apytikriai prieš metus man turgavietėj pakišo senų monetų – visus 20 rublių! Aš pardaviau prekę – išmainiau ją į seno pavyzdžio monetas! „Koks siaubas! – pagalvojau, – pinigų ir taip nėra, o už šituos nieko nenusipirksi.“

Ir tuomet nusprendžiau apgauti. Tai, aišku, blogai. Tačiau aš apie visus rašau tiesą, apie save taip pat. Tai štai, aš ėmiau ir nusipirkau arbatos stiklinę ir blynelį. Susimokėjau pasenusiomis monetomis, sumaišiusi jas su dabartinėmis. Iš pradžių apsidžiaugiau. Tačiau paskui pamačiau, kad moteriškė rodė senas monetas savo prekybos eilės kaimynėms ir ašarojo, kad ją apgavę. Aš tuo metu prekiavau cigaretėmis ir kramtomąja guma. Žiūriu – nuo stalo pavogė pakelį cigarečių. Nėra jo, ir tiek! Palindau po stalu – nėra! Tuomet supratau, kad Aukščiausiasis nubaudė mane už niekšybę. Praradau daugiau, nei buvau gavusi gudraudama. Man pasidarė labai gėda.

Nuėjau ir už likusius normalius 15 rublių nupirkau sausainių. Priėjau prie arbatos pardavėjos. Pasakiau, kad Dievas būtinai nubaus tą, kuris su ja šitaip pasielgė. Nesakysi gi, jog jau nubaudė. Ji kažkaip keistai pažiūrėjo į mane ir atsakė:

– Galbūt nubaus. Tačiau aš apgavikui atleidžiu, – ir ėmė šypsotis.

Pavaišinau ją sausainiais. Ji su malonumu patraškino.

Paskui grįžau prie savo stalo, svarstydama, kad net maža gudrybė gali pražudyti žmogaus sielą. Ir čia kaimynė iš dešinės kaip užrėks:

– Žiūrėk! Cigarečių pakelis nuo tavo stalo įkrito į mano šokolado dėžę!

Aukščiausiasis gailestingas!

O likusias kelias netikras monetas užkasiau į žemę.

Kad daugiau niekas nieko neapgautų.

Karalaitė

2002 m. liepos 21 d.

Išlaikiau pirmą stojamąjį egzaminą į institutą!

Gavau keturis balus.

Karatė treniruotėj buvo linksma.

Mes žaidėm. Lakstėm. Šokinėjom.

Sedos nėra. Tik Mariam ir aš.

Visą šį laiką daug skaitau.

2002 m. liepos 29 d.

Užvakar treniruotėj netekau sąmonės. Širdis sušlubavo. Aš, vos atsimerkusi, iššliaužiau į koridorių. Pagulėjau ant grindų, kur daugiau oro, ir grįžau į salę. Niekas man nesuteikė pagalbos. Tiktai mergaitė Mariam išėjo pažiūrėt, kas man. Ir sakė:

– Tu nemirk! Gerai?

O aš atsakiau:

– Gerai.

Vėl pykstamės su Taisa. Ją nusmelkė:

– Tu stoji į institutą?!

Deja, jos vaikai tingi. Mokosi, o mokytojams teikiamos dovanėlės – pyragaičiai ir tortai. Jai apmaudu!

Nesutarimai sustiprėjo, kai jos žavi dukrytė mums parnešė utėlių. Per mėnesį jau trečią kartą! Mes neturim elektros! Neturim lygintuvo! Pasipiktinom. Nors perspėjusi būtų! Jie turi pinigų brangiom gydomosiom priemonėm. O mudvi paprasčiausiu žibalu galvas šutinam!

Rinkomės daiktus. Kur mums dėtis? Nieks iš čečėnų pas save nepriims, nenori būti atsakingi už mūsų gyvybes. Ir kad dėl savųjų netektų bijot. Ir dar už dyką!

Tačiau garbė Aukščiausiajam!

Praėjo dvi dienos ir Taisa su mažąja dukryte vėl pasibeldė į mūsų duris.

– Utėlių atsikratėm! – pranešė šeimininkė.

Atsidusau su palengvėjimu. Patraukiau su Taisa į turgavietę. Ir ūmai ji sako, kad nukraustyčiau jos stalą.

– Yra kam stalą išnuomot. Už pinigus – ne dovanai! – pasakė man šeimininkė Taisa.

Neįsižeidžiau. Daryti gera nuolatos jie neprivalo. Vis dėlto mūsų padėtis siaubinga! Tylom susikroviau knygas. Patraukiau pas mamą. Užtikau ją paklaikusią. Pasirodo, mama buvo užsukusi pas kaimynę Zuikutį į svečius. Ne viena, o su Taisos dukterim, kad vaikai galėtų pažaisti. Bet Zuikutis pamatė „gyvūnėlių" ir ištraukė juos šeimininkės dukrai iš galvos. Nusiminė:

– Įsileidau mažylę pas savo vaikus. Dabar ir jie šitų turės?

Vakare ir vėl susipykom. Mama pasisakė:

– Tu, Taisa, jau aštuonis mėnesius mums cukraus, aliejaus neparneši, nors puikiai žinai, kad mes kasdien tavo mažylei verdam tyrių ir košių. Už menkutį dviejų batonų vertės užmokestį (20 rublių per dieną). Ir už tai mes dar turim visom tavo šeimos ligom sirgt? Mes nenorim!

Rezultatas buvo ne mūsų naudai. Dvi dienas prekiauju prie svetimų stalų. Ieškau, kur laisva. Ieškomės kito būsto.

Vakaras

Įsivaizduoji, Dienorašti, mes susitaikėm!

Aš laiminga!

Liekam su Taisa!

Karalaitė

2002 m. rugpjūčio 3 d.

Aš turgavietėj. Prekiauju knygutėm. Noriu užsirašyt mintis. Yra tokia senovės indų metodika. Aš rašysiu viską, apie ką pagalvosiu.

Kas bus, kai mano siela ištrūks iš šito kūno?
Prisirišau prie jo, kai teks skirtis, turbūt nusiminsiu.
Bus naktis? Diena? Kas mane pasitiks?

„Tu atsimeni?" – pati savęs paklausiu ir atsakysiu: – „Sniegas kambary. Pragariškos šaudynės ir kvatojimas pamišėlio!"

Tai juokiasi bobulės Ninos ligotas anūkas Juročka. Jis juokiasi ir sako, kad mes numirėm. Į kambarį įlėkė sviedinys ir dabar tik atrodo, kad mes gyvi. Mes mirę. Mirusieji tarp gyvųjų.

Mirtis negailestinga, ir ji nejuokauja.

Mieloji kaimynė teta Mariam. Man septyneri metai. Ji sako, kad yra legenda apie mirtį. Anksčiau, kai Mirties angelas ateidavo vieno žmogaus, mirdavo daugybė. Širdims plyšus. Iš baimės. O paskui Dievas pagailėjo žmonių. Ir Mirties angelas tapo nematomas. Ir nuo to laiko miršta tik tas, kuriam angelas atsiųstas.

Mano plaukai – jėga, mano plaukai – gyvenimas. Noriu, kad mano plaukai būtų ilgi, šviesūs. Nepakeliama gyventi, kai tavo plaukai tamsūs! Plaukai – tai kelias. Gyvenimo kelias.

Tai kliedesiai!
Perskaičiau.

Kai ėmiau rašyt mintis, apniko baimė: o ims kas nors ir perskaitys jas?

Geriau tegu nežino, ką aš galvoju.

Buvo atėjusi bobulė Nadia. Mes pažįstam ją iš turgavietės. Bobutės Nadios anūkas priėmė islamą ir dabar jis kalėjime. Ten jį muša. Neleidžia melstis ir skaityt Korano. Jinai paklausė: „Kaip Taisa?"

O aš atsakiau, kad kandžiojasi!

Bobutė Nadia pasakė:

– Tai praeis! Viskas praeina!

Ir išėjo.

O aš iš karto prisiminiau pasakojimą apie karalių Saliamoną ir jo didįjį žiedą su užrašu „Ir šitai praeis."

Man gaila jaunojo Nadios anūko, jos pačios – irgi.

Kuriu eiles apie Tibetą. Apie lamas ir apie savo mylimiausią Lobsangą Rampą.

Budur

2002 m. rugpjūčio 9 d.

Vakar aš pirmąkart nakvojau ne namie. Buvau pas Mariam iš karatė grupės. Jos namas stovi tyrlaukyje. Vakarienei valgėm arbūzų ir pomidorų.

Mariam tėvų šeima didelė ir draugiška. Sesės gražios! Mandagus simpatiškas brolis. Jam – apie devyniolika metų!

Vonia ir tualetas – kieme. Savadarbiai. Labai linksma! Netyčia prisilieti ir siena griūva.

Iš Mariam arčiau bėgti užsiimti eilę. Man būtina savo mamai

suveikti bedarbio pašalpą. Nuo mūsų – toli. Dvi dienas bandžiau. Rizikavau! Tačiau taip ir nesugebėjau nuo 6.00 val. iki 17.00 val. prieiti prie išsvajotojo langelio (darbo diena – nuo 7.00 val. iki 17.00 val.).

Liaudies minios didžiulės. Kamšalynė! Nuolat prieina giminaičių ir draugų, turinčių blatą. Moteris, prekiaujanti greta, uždarbiauja iš pažinčių. Ji pardavinėja pirmuosius dešimt numeriukų, po 50 rublių už vieną. Mums tai labai brangu.

Iš Egipto parvažiavo karatė mokytojas.

Užėmė pirmą vietą! Bent jau mums taip pranešė. Aš juo didžiuojuosi.

Vakar Taisa mūsų laiptinėj iškėlė skandalą. Kaimynams liepė nekurti paskalų! Neskleist jų. Kai kuriems kaimynams kliuvo!

Šeimininkė mums smulkiai išklojo viską apie aplinkinių darbelius. Paaiškėjo, kad dauguma moterų – paskalūnės ir mėgėjos išgerti.

Mariam tėvas leido man įlipti į autobusą, kai jo reisas, ir nemokėti. Galima nemokamai važinėti ir su jo draugu. Užsirašiau autobusų numerius. Apsidžiaugiau! Pravers, kai per sesiją važinėsiu į institutą. Institutas – priešingam miesto gale. Pėsčiom ir per kelias valandas nenueisi, tuo labiau kad mano kojos nesveikos.

Karalaitė

2002 m. rugpjūčio 11 d.

Atsimeni, Dienorašti, mes iš buto pakampių rinkom blogą energiją?

Reikia vaikščioti su stiklainiu, į jį įbėrus du šaukštelius druskos, ir kalbėti maldą, tuomet bloga energija susirenka į kristalus. Druską reikia užkasti kryžkelėj.

Dabartiniam mūsų bute dažnai šmirinėja vaiduokliai, ir naktimis sunku užmigt: vis atrodo, kad kažkas gyvas vaikšto. Parketas girgžda!

Tai štai, druską užkasėm po trim dideliais medžiais, kryžkelėj. Ir ten pataikė žaibas! Visi medžiai sukrito vienas ant kito.

Dabar bute daug tyliau ir ramiau!

2002 m. rugpjūčio 17 d.

Vienas berniukas per karatė treniruotę ironiškai pasisveikino su manimi rusų kalba, o tai čionykščiu vertinimu – gėda! Kitas vos su juo nesusimušė. Mano užtarėjas šaukė:

– Jei jau jos tėvo tėvas – čečėnas, tai jinai – čečėnė! Pas mus sprendžiama pagal tėvą! Nedrįsk jos žemint! Jinai – tavo sesuo!

Ačiū tau, Šamili!

Dalykas tas, kad po karo rusų šneka tarp vaikų ir paauglių – gėda, na, o kai kurie suaugusieji tiesiog veidmainiškai apsimetinėja.

Mariam į treniruotę neatėjo. Matyt, jai taip liepė tėvai.

Kaip tik antradienį pas mus buvo atvažiavusi televizija. Aš daviau interviu. Rankose laikiau unikalų kardą iš Egipto. Jį parsivežė mokytojas. Jis pažadėjo kardą padovanoti Achmadui Kadyrovui.

Šiandien privačiam kvartale, pas Taisą, vestuvės. Mane pakvietė.

Pasižiūrėjau į nuotaką. Pasisekė – pavalgiau torto.

Nuotaka – gera, kukli 16 metų mergaitė. Man jos gaila.

Aš dažnai matau jos jaunikį, Taisos sūnėną, neblaivų.

Nuotaka pagal čečėnų paprotį stovėjo kampe ir, kai įėjau, nu-

silenkė. Čečėnų vestuvėse jaunikio nebūna. Nuotaka turi ištisą dieną stovėti ir tylėti, nes prie vyresnių žmonių nedera sėdėti. Svarbiausia – su niekuo nesišnekėt. Tada pagal paprotį žmonės nuotakai, iš jos juokdamiesi, turi atrišti liežuvį. Kartais jai uždeda dar vieną šydą.

Svečiai prieina ir šaiposi iš jos, kartais labai užgauliai, varle, baidykle vadindami. Tačiau nuotaka turi nieko neatsakyti, nes daugžodžiavimas – blogo auklėjimo požymis. Paprastai vestuvių pirmos dienos vakarą ar antros dienos rytą nuotaka ima kalbėtis su būsimojo vyro tėvu ar su jo pagyvenusiu dėde.

Svečiai puotauja atskirai. Padengiami du stalai – vienas vyrams, kitas – moterims ir vaikams.

Jaunikis namie pasirodo po dviejų trijų dienų. Iki tol jis būna pas artimuosius kaime arba pas draugus.

O pirmoji naktis čečėnų nuotakos namuose prasideda kalno indų mazgojimu.

Atsimenu, per Borzovų vestuves iš nuotakos juokėsi – davė jai laikyti sunkų kibirą su vandeniu. Ji nuolankiai viską vykdė. Aš, tiesa, to nemačiau, nes mūsų dėl rusiškos pavardės nepakvietė, kad vestuvėms gėdos nepadarytume. Tačiau kiti kaimynai smagindamiesi perpasakojo tuos pokštus kiemui!

Rytą 6.00 val. su Zuikučio vyru ir su jos šešiamečiu sūnumi važiavau į vienadienį Šiaurinį turgų. Prekiautojai pasakojo:

– Netoli Grozno į kaimus užėjo kovotojų! Jie neišeina! Gerai apsiginklavę, barzdoti.

Vėl karas?

„Laikas gyventi ir laikas mirti.“

Beveik pagal Remarką.

Zuikučio vyras – Vadas – linksmas! Kvatojau visą kelią! Šitaip galima juoktis tik ne per karą. Toji šeima gyvena netoliese, privačiam kvartale.

Akimirką mačiau Aladiną. Jis perlėkė turgavietę ir manęs nepastebėjo.

Ir aš jo nepašaukiau.

Atvažiavo Ožiaragis.

2002 m. rugpjūčio 19 d.

Buvau pas draugę – mergaitę Mariam. Sužinojau apie jų širdgėlą!

Rugpjūčio 13-ąją, kai Centrinėj turgavietėj prekiavau knygom, išgirdau baisų sprogimą! Pasirodo, fugasas susprogdino Mariam šeimą! Tėvas buvo išlipęs cigarečių. Mašinoje buvo vienintelis Mariam brolis!

Brolį užmušė! Jam – tik 19 metų! Tai kokie šlykštynės! Kas gi tai padarė? Žmonės, kurie neturi nei tautybės, nei tikėjimo, kurie kelia sumaištį mano miesto gyvenime?

Visi vaikinai iš mūsų karatė grupės buvo pas Mariam. Pareiškė užuojautą. Man apie įvykį nepranešė.

Ar norėjo pakenkti mūsų draugystei? O vienas berniukas ėmė rodyti piktas grimasas, šnabždėtis ir sveikintis rusų kalba! Tai štai koks reikalas!

Kai aš paskutinį kartą mačiausi su mergaite Mariam, tai, įdėmiai į ją pažiūrėjusi, nežinau kodėl pasakiau:

– Tu į treniruotes nevaikščiosi. Iškils kažkokia kliūtis. Gal santuoka? Mokslai? Netikėtai išvažiuosi? Ar dar kas.

Mariam įsižeidė:

– Netiesa! Vaikščiosiu! Aš visada treniruosiuos!

Ir iš kur aš žinojau?

Dabar Mariam dėl šeimyninių aplinkybių du tris mėnesius negalės lankyti treniruočių. Šeimoje – gedulas! Juos dabar daugkart lankys giminaičiai ir pažįstami.

Kodėl į mažą taikų namą laukuose atėjo mirtis?

Bėgti iš čia reikia! Bet kur bėgsi?

Niekur. Nėra pas ką. Nėra lėšų.

Kas gi yra kovotojas?

Tai taikus gyventojas, kurio namai sugriauti, užmuštas artimas žmogus.

Vakar aš mačiau vaikystės draugę mergaitę Heidą. Heida ir jos mama pakvietė mane apsilankyti per Urazos Bairamo šventę. Pažadėjau joms, kad į svečius ateisiu antrą musulmonų šventės dieną.

Budur

2002 m. rugsėjo 1 d.

Visos Žemės rutuliuko šalys pykstasi.

O pas mus ir toliau gatvėse vyksta stichiniai apšaudymai ir sprogimai.

Treniruotėje grūmiausi su Jusufu, jam 20 metų.

Paskui – su Seda. Seda mane nugalėjo. Gerai subeldė mane rankom ir kojom. Ji puikiai daro atsitraukimus ir yra labai stipri!

O Jusufas gailėjosi manęs, todėl kova nepavyko.

Kai aš su Seda susigrūmiau kontaktinėj kovoj, įvyko keistas dalykas, apie jį dabar ir galvoju. Ar tai dėl ilgai daromų jogos pratimų?

Aš staiga pamačiau save iš šalies – tarsi dalis mano sielos būtų ištrūkusi iš kūno ir žiūrėjusi į mane iš keturių metrų atstumo! Aš mačiau visus savo ir jos smūgius. Mačiau prakaito lašus sau ant

kaklo. Kaip krinta sruoga, išsiveržusi iš po plaukų raiščio. Tačiau kūnui užteko energijos kovoti. Jam nereikėjo tos sielos dalies, kuri stebėjo tarsi žiūrovas.

Aš vienu metu buvau ir ten, ir ten.

Mano knygose nėra jokio paaiškinimo apie tai!

Rugpjūčio 26-ąją „pistoletu“ prasidūriau ausis. Mano teta Leila davė pinigų, ir aš nusipirkau pačius pigiausius auksinius auskarus! Mažas žuvytes su ilga grandinėle. Už 150 rublių. Mano svajonė išsipildė! Ten mano Zodiako ženklas – Žuvys. Tikiuosi, kad tie mažučiukai auskarai atneš man sėkmę!

Buvo atėjusi Vaida. Ožiaragis juokauja, šneka sarkastiškai. Jisai kažkoks įsižeidęs.

Knygų šeimininkui aš padariau papildomą paslaugą – per savo laisvadienį Šiauriniam turguj pardaviau jo prekę. Todis pašykštėjo ar yra įsižeidęs? Net šokoladuko nenupirko.

Neiši

2002 m. rugsėjo 4 d.

18. 45

Prekyba nepavyko. Čečėnų kalba tai vadinama „mach cachil“. Sprogimai ir apšaudymai sutrukdė. Nebuvo pirkėjų.

Rugsėjo 2-ąją ir 3-iąją buvau institute. Sužinojau – aš priimta!!!

Ir kyšio nedaviau nė kapeikos. Kiti abiturientai pasakojo mokėję! Net doleriais. Niekada nesu dolerio rankose laikiusi. Ir kyšio iš manęs niekas niekada nėra prašęs. Gal netiesą sako? O galbūt mane priėmė matydami, kaip aš noriu mokytis?

Rugsėjo 16-ąją prasidės paskaitos.

Laikas nepatogus. Treniruotės žlunga.

Namo kaimynai pikti. Paskalūnai, ir dar apmeluoja vieni kitus. Ir net kai rietenos su mumis nesusijusios, bjauru!

Naujienos iš praeities.

Senasis kiemas iš Zolinos gavo dovanų. Ji Džimui pagimdė iškart du berniukus – dvynius! Netrukus atėjo jos vaikai, sūnus ir duktė (nuo pirmo vyro Suleimano).

Mama Zolina nuo savo „buvusių" vaikų pasislėpė. Net į lauką neišėjo!

Jos maža duktė ilgai nenumaldomai raudojo. Šaukė mamą kieme stovėdama. Ji jautė – mama netoliese. Įdomu, kaip šitai ištvėrė Zolinos širdis?

Džimas iš džiaugsmo, kad tapo tėvu, girtuokliauja ir mušasi. Švenčia savo giminės pratęsimą.

2002 m. rugsėjo 9 d.

Pavojinga! Sprogimai ir apšaudymai!

Greit eisiu į institutą!

– Ką kramtysim? – klausia mama.

Net neįsivaizduoju! Pinigų nėra.

Per mergaitę Mariam mokytojas pranešė, kad už tai, jog praleidau treniruotes, neišvarys. Jis gerbia tuos, kurie mokosi. Dar mokytojas norėjo man perduoti, kad atsidaro kavinę. Kviečia mane pas save dirbti. Aš pagalvosiu!

Susitiksim kitam dienorašty.

Šiandien aš – Neiši (vidinė šviesa).

Ir visada – karalaitė Budur.

2002 m. spalio 26 d.

Labas!

Aš nenutuokiu, kur yra lapai ir kiti dienoraščiai.

Beveik mėnesį nieko nerašiau. Neturėjau pinigų sąsiuviniui.

Karatė treniruočių nelankau. Maniau, kad eisiu po sesijos, tačiau nėjau. Paaiškinsiu priežastį: mūsų mokytojas mokslo ir medicinos klausimais – neišmanėlis. Mane atstumia jo žiaurumas su jaunesniais grupės vaikais. 12 metų berniukui (milicijos viršininko sūnui) jis parenka 7–8 metų nepasirengusį vaiką. Ir dvylikametis sūnelis pasimėgaudamas talžo naujoką.

Žinau – galioja taisyklė: „Jei aptarinėju dėstytoją, tai neturiu teisės būti jo mokinė."

Kai per treniruotę netekau sąmonės, išgirdau jį sakant: „Luošiai mums nereikalingi!"

Mokytojas nevertina jogos ir energinių smūgių. Komercijos jis neišmano. O aplombas didelis. Prieš du mėnesius jis atidarė kavinę. Meniškai apipavidalino. Paišlaidavo!

„Vieta – negausi žmonių, – pasakiau aš, – ar bus pelno? Net miesto centre kavinėms neišdega. Čia kavinę padaryti rentabilią įmanoma tik pigiai kepant." Mokytojas nepaklausė. Įsižeidė. Atrėžė atžariai. Bet per Mariam perdavė: „Ateik dirbti padavėja!" Atlyginimo mokytojas nepaskyrė ir nesiteikė jo patikslinti.

Nesiryžau mesti prekybos knygomis. Laikas parodė – gerai padariau! Tačiau padėti mokytojui aš vis tiek norėjau. Mūsų vaikinai iš karatė grupės tvarkė ir plovė kavinę. O aš jam dirbti nusiunčiau savo namo kaimynę. Žinojau: ji gyvena su trim vaikais, reikalinga pagalbos, badauja. Mokytojas pažadėjo už darbą 100 rublių per dieną. Moteris dirbo trejetą savaičių. Mano begėdis guru nieko jai nesumokėjo! Kaimynė liko tuščiomis!

Visą tą laiką ji dykai plovė purvą, gramdė ant grindų išpiltus dažus. Mums su mama buvo taip gėda, kad ir neturėdamos pinigų ėmėm dalintis su ja maistu: duona, ryžių kruopom.

Gerai, kad greit parvažiavo jos vyras! Tos šeimos gyvenimas susitvarkė.

Draugė Mariam netikėtai pradėjo mokytojui persakinėti mano mintis, pastebėjimus. Kalbėtis su juo apie tai, ką skaitau. Kaip vertinu tai, kas vyksta aplink.

Šitokia santykių sistema manęs netenkina!

Noriu papasakoti tau, Dienorašti, vieną atsitikimą.

Mūsų klube buvo koncertas. Dalyvavo visos sportininkų sekcijos. Ir maniškė „gimtoji" karatė grupė. Vaikai susimetė valgiui. Guru už tuos pinigus nupirko tik bananų ir saldinto vandens.

Koncertą rengė Mokytojų dienos proga! Netikėtai salėje dingo šviesa. Tačau pasirodymai vyko toliau. Salė buvo sausakimša. Net takuose buvo pristoję mokinių ir pagyvenusių žmonių. Betgi mūsų karatistai pareiškė: „Be puošnios scenos, be muzikos ir apšvietimo į ją nelipsim!" Mokytojas palaikė šitokį nusiteikimą. O juk galėjo viską sutvarkyt! Kokia nepagarba žmonėms!

Bananus ir saldintą vandenį mokytojas pasiėmė.

Mano kantrybė visiškai persipildė ir išseko, kai vienas iš mokytojo pavaduotojų per treniruotę netikėtai pasisuko ir smūgiavo man į galvą. Aš išstovėjau! Tačiau išgirdau suirzusį jo balsą:

– Tu ko čia vaikštai? Kurių velnių? Rusai tegu į... šokius vaikščioja!

Ir mano draugė Mariam pataikūniškai nusišaipė:

– Oi, ji bus mūsų roko žvaigždė!

Tuoj pat prisistatė ir mokytojas. Jis garsiai pareiškė:

– Aš tavęs nekenčiu! Kai šneki ir kai bėgioji. Kaip tu man atsibodai!

O aš neatsakiau nė žodžio. Aš sutrikau.

Treniruotė vyko toliau.

Man liepė stoti į porą su M. Jam 19 metų, geltonasis diržas.

Tačiau aš nepasidaviau. Kovojau. Praėjo keletas minučių. Man pakeitė partnerį. Į sparingą su manimi stojo pats mokytojo pavaduotojas. Suprantama, jis pažėrė man smūgių krušą. Vieną jų, labai stiprų, praleidau – vėl į galvą. Aš nesusilaikiau, prasiveržė: „Oi!“ ir „Skauda!“

„Pavaduotojas“ (jis gi mano porininkas) patenkintas užsikvatojo. Ir jis, 25-erių, ėmė kaip vaikas šokinėt! Tačiau tada, galutinai supykusi, susikaupiau. Ir smūgiavau jam į pilvą. Jis susirietė ir atsitraukė.

Dėl nežinomos priežasties mano ankstesnis partneris M. pravirko.

Šis suaugęs vaikinas pareiškė tarsi užsiožiavęs vaikas:

– Daugiau aš su ja į mokomąją kovą nestosiu! Geriau tegu mane užmuša!

Šia gaida treniruotė baigėsi.

Įsižeidžiau aš ne dėl smūgių. Net ne dėl pareiškimo apie rusus. Reikalas kitas: aš išeidavau iš turgavietės, neprekiavau. Susipykau su knygų šeimininku dėl menkų pajamų. Badavau, ir mama alkana sėdėjo, negalėjom net duonos užtektinai nusipirkti! Stengiausi nepavėluoti į treniruotes. Bėgte bėgdavau su didžiuliais krepšiais gatve. Vyrai stebėdamiesi iš transporto iškeldavo ir paduodavo man krepšius. Stebėjosi, kokie jie sunkūs!

Pasirodo, būtent šitai ir suerzino!

Įvyko dar daug įvairių atsitikimų.

Pakentėk, Dienorašti. Viską tau pranešiu!

Tai štai, Šiauriniam turguj aš reguliariai prekiauju laisvadieniais. Ten mus su mašina nuveža mielojo Zuikučio sutuoktinis, linksmų plaučių čečėnas Vadas.

Turguje susipažinau su tikinčiu piliečiu. Daugeliui žmonių jo poelgis kėlė smalsumą. „Už nuodėmes meldžiasi? Ar ką nors paminėdamas?" – šnabždėjosi žmonės.

O buvo taip.

Aukštas vyras ėjo ten, kur pardavinėjamos senienos. Dalino pinigus. Jis nekreipė dėmesio į pardavėjo tautybę. Eidamas eile tolyn, jis nepraleido nė vieno žmogaus! Man nepažįstamasis padovanojo 500 rublių. Paaiškino darąs tai urazos proga.

Aš išpūčiau akis. Vyras tai pastebėjo, papasakojo:

– Turėjau žmoną ir dukterį. Mes išsiskyrėm. Žmona – rusė. Duktė nenorėjo mokytis mano – čečėnų – kalbos. Nenorėjo priimti mano tikėjimo. Tai mano kaltė. Tai mano nuodėmė!

Nepažįstamasis paklausinėjo manęs apie šeimą. Nustebo sužinojęs, jog kalbu čečėniškai. Moku pirmąją Korano maldą. Vyras pasiūlė pagalbą.

Mama elgėsi atsargiai. Tačiau po truputį ir ji su juo įsišnekėjo. Vyras davė savo adresą – „dėl viso pikto".

Laiptinėj, kur gyvenam, žmonės išoriškai skirtingi. Tačiau jų poelgiai, skoniai, pomėgiai vienodi.

O mes ir vėl „neįsipaišom".

Alkoholio negeriam.

Vyrų neparsivedam.

Neieškom, ką kada būtų galima prichvatizuoti.

Žinau, elgiuosi negražiai, bet negaliu susilaikyti. Ketvirto aukšto gyventojams sugalvojau pravardes: Baisūnė – mamytė, Mekšras –

josios sūnelis, Visada Ieškomas – moters vyras, na ir, žinoma, Kačių Sūnėnas – jaunasis šios šeimos giminaitis.

Dabar – apie save.

Aš neprekiauju Centrinėj turgavietėj. Laisvadieniais einu į Šiaurinį turgų. Ir namie prižiūriu vaikus kartu su mama. Valgio atneša mažylių tėvai. Gaminam visiems ir sau. Vaikiukų ketvertas. Du berniukai ir dvi mergaitės. Gerai žaidžia. Ir nenuobodu. Mes juos mokom: rašom pagaliukus, rutuliukus, piešiam. Skaičiuojam su pirštais ir su mažais žaislais. Einam pasivaikščiot. Migdom dainom. Rusų ir čečėnų kalbomis mokom juos gyvūnų ir vabzdžių pavadinimų. Tikras vaikų darželis! Tik namie. Man atrodo, kad vaikiukai laimingi!

Tęsiu

Dienorašti! Paklausyk, kas atsitiko!

Maskvoje kovotojai užėmė koncertų salę, ten buvo daugiau nei 800 žmonių!

Paleido musulmonus ir vaikus. Jie pranešė: „Patalpos užminuotos."

Kovotojai pareikalavo:

1. Baigti karą Čečėnijoje.

2. Išvesti iš Čečėnijos federalinę kariuomenę.

Jų vadovas, žiniasklaidos duomenimis, – Movsaras Barajevas.

O šiandien auštant jiems prileido kažkokių dujų. Naujų, nežinomų ir baisių. Visus nunuodijo davę porciją viršaus. Taip prasitarė komentatoriai. Paskui šturmavo pastatą. Įvairūs televizijos kanalai parodė sumišusius šturmo dalyvių veidus. Jų vadovybė atkakliai tvirtino, esą „operacija buvo sėkminga".

Kai kurie nukentėjusieji pateko į Maskvos ligonines. Gydytojai, nežinodami dujų sudėties, negalėjo padėti. Šitai prieš televizijos kamerą paaiškino gydytojas.

Viskas vyko taip: apnuodyti žiūrovai ir kovotojai visi kartu duso ir mirė „Nord Ost“ pastate. Vėliau – Maskvos ligoninėse.

Oficialiai pranešė: nužudyta apie trisdešimt kovotojų, tarp jų buvo mirtininkių. Vėliau pranešė, kad kai kurie kovotojai, paimti į nelaisvę, bėgo?! Ir šitai – po dujų?

Akivaizdu, jog pastaroji pranešimo dalis sugalvota „raganų medžioklės“ dingstimi. Normalia kalba šnekant, Kaukazo žmonėms medžioti. Tikslai? Įprasti. Būti paaukštintiems tarnyboje.

Movsarui Barajevui aiškiai pakišo alkoholio. Jis nušautas gulėjo sąmonės netekusio žmogaus poza. Ir greta – konjakas? Nesąmonių nesąmonė!

Dėl jo tikėjimo.

Dėl situacijos sudėtingumo.

Dauguma žmonių, pamatę tuos kino kadrus, iškart pareiškė: „Melas! Į tokį rimtą, rizikingą reikalą čečėnai eina papildomai pasninkavę. Ilgai daug kartų meldęsi. Persirengę švariais drabužiais.“

Aišku! Šalies masėms patiektas patiekalas „Paistalai“. „Apipavidalintojai“ persistengė. Tie piliečiai, kurie ilgai gyveno musulmoniškose respublikose, iškart atpažins šunybę! Viename reportaže iš tragedijos vietos televizijos žiūrovams pranešė sukrečiančią naujieną: „Minų nebuvo. Ant salės sienų – muliažai! Šachidžių diržai – netikri!“

Manau, pastarasis pranešimas panašus į tiesą. Žinoma, kad į Maskvą įvežti didelio kiekio sprogmenų nėra galimybės. Patikros! Daugybę kartų! Ir pakeliui į sostinę, ir geležinkelio stotyse.

Arba jokių sprogmenų nebuvo, arba sprogmenis pirko vietoje. Kyla klausimas, iš kokio asmens?!

Savaime suprantama, kariuomenės iš Čečėnijos Respublikos niekas išvesti nesiruošia: kariškiai čia sukiojasi.

Klausimų daug:

Kodėl vyko šitas prakeiktas karas?

Kodėl žuvo Rusijos ir Čečėnijos sūnūs?

Visa operacija, televizijos duomenimis, truko 58 valandas.

O pas mus šiandien susprogdino BTR-ą. Tas teroro išpuolis įvyko Šiaurinio turgaus rajone.

Buvo didžiausios šaudynės!

Naktis

Dar kartą skaičiau knygą apie Sokratą. Prieš tai skaičiau Rericho pjesę „Gailestingumas“.

Atiduokite jiems viską! Tepasiima! Paslaptys jiems nepažinios.

Kelią įveiks einantysis.

Šviesą siųs tajam, kurs šypso Tamsybei.

2002 m. spalio 28 d.

Taisa renkasi dukters daiktus.

Įsižeidė, kad prižiūrim ne vien jos mergaitę, bet ir kitus mažylius.

O kaip mums dviese gyventi iš 20 rublių per dieną? Knygas perka retai. Be to, dabar tik laisvadieniais! Parduodu 3–7 knygas per darbo dieną. Iš kiekvienos knygos turiu 3–5 rublius.

Brangiau nepirks.

Į svečius atėjo rusė Liuda, kurios duktė ištekėjusi už čečėno. Mes gyvenom vienam name, kuriame buvom apsistojusios prieš čia įsikeldamos. Liuda apsilankė ne viena, o su gražute į ją panašia anūkėle! Anūkėlė vardu Aiša.

2002 m. spalio 29 d.

Dariau jogos mankštą ir katos elementus. Nes dar sustorėsiu ir panegražėsiu.

Utėlės, atitekusios mums iš Taisos dukters, iki šiolei šokčioja ir šuoliuoja.

2002 m. spalio 30 d.

Sakai tu: „Pasaulis – chalva!" Gardesnė man miežių duonutė!
Sakai tu: „Pasaulis – brokatas!" O aš pašutinį pinu!
Būties Taure vadini tu visatą?
Šimtą taurių tokių aš širdy branginu!

O. Chajamas

Ilgai sėdžiu lotoso poza. Medituoju.

Neiši

2002 m. lapkričio 7 d.

Badavau pagal A. Malachovo knygą. Neilgai – 72 valandas.

Mažylis, storas ir geraširdiškas, vardu Hamzatikas, parkrito. Įsistatė guzą. Bet neverkia! Vyras!

Naktį kraupiai šaudė. Kalė patranka! Kažkur netoliese sugriaudėjo granatsvaidis. Trečiam aukšte gyvendamos, mes – kandidatės į negyvėlius.

Aš sėdėjau koridoriuj. Čia yra papildoma siena, jeigu „dovanėlės" pataikytų į kambarį. Kodėl pyškina? Žino! Vietos gyventojai antrą dieną laikosi urazos. Šis pasninkas dar vadinamas „March".

Dienomis žmonės nevalgo. Negeria vandens. Ramadano mėnuo. Maitinasi naktimis.

Rašau instituto kontrolinius darbus.

Vaikų neatvedė. Uždarbio nėra.

Mes su mama apie Mekšrą, viršutinį kaimyną, dėl ne per seniausių jo darbų sugalvojom dainelę – pakeitėm žinomas vaikiškas eiles:

Stabtels – žingsnelis, stabtels – žingsnelis, –
Štai per balkoną kojytę jis kelia.
Ir kilimuką margiausią nukniaukęs
Ropštis į žemę vaikinas patraukė.

Žiū – tiktai šluota jau skrenda ore!
Taukšt per makaulę – tyso vaikis aure.

Žmonės prie vartų nesiliauja kikenę:
Dvidešimt metų, o eina kaip senis!
Raudoti ir ašaras lieti – palauk tu, –
Dedervinėtu šuniu dar užkauktum!

Žinosi, drauguži, kaip lankyt senukus.
Būki gudresnis, jei toks apsukus.
O kilimas – rėtis. Žiūri pro skylę
Mėlynių ir gėdos nusėtas vagilis!

Atiduosim jam gimtadienio proga!

Reikia sužinoti, kada jis.

2002 m. lapkričio 8 d.

Vakar į mūsų namus buvo atėjusi nepažįstamoji. Moteris pasakė, kad reikia prižiūrėti vaikus, kad mes su mama galim persikelti į jos namą. Mama prižiūrės vaikus, o aš tvarkysiu namus ir ruošiu valgį.

Man jaunoji ypata nepatiko. Net ne pati čečėnė, o būtent galimybė patekti į vergovę. Paskui labai sunku išsivaduoti.

Sekmadienį mudvi einam apžiūrėti namo ir pažindintis su jos sūnumis. Aš gerai perprantu tokius žmones ir iš visos širdies esu nusiteikusi prieš tokias avantiūras. Tačiau mama – patiklus žmogus, dėl to mes dažnai įkliūvam.

Darysiu viską, kad tik mama nesutiktų su šita machinacija.

Pamiršau pranešti: Mariam kvietė mane į karatė treniruotę.

Aš jai pasakiau: „Taip."

Bijau, kad sumelavau.

Kartą per metus sapnuoju vis tą patį sapną.

Aš atkakliai ropščiuosi į viršūnę kaip tikra alpinistė.

Tačiau kopti sunku. Aš krintu į bedugnę ir nubundu.

Kartais mano sapne veikia pašaliniai žmonės. Jau pasiekę viršūnę, jie nori man padėti. Tiesia rankas. Man neužtenka jėgų išsilaikyti.

Šiandien naktį aš beveik pasiekiau viršūnę! Laukiau! Tikėjausi!

Ir... kritau.

„Kas stovi vietoje, tas eina atgal." (Čao Ši)

Budur

2002 m. lapkričio 25 d.

Buvau Minutėlės rajone. Svečiavausi pas Heidą ir jos mamą. Kažkada Heida mokė mane gaminti kaukazietiškus patiekalus. Ir mudvi draugavom!

O lapkričio 19-ąją pirmą kartą po pertraukos ėjau į treniruotę. Kritau darydama salto. Gydytojas pasakė:

– Kairėj rankoj – įplyšimas.

Kaip ir seniau, tampau sunkius krepšius, prikrautus knygų. Nesiskųsdama. Tylomis. Kitaip velnių nuo mamos gausiu.

Mes su Mariam susitaikėm.

Atsimeni, Dienorašti, nepažįstamas vyras man padovanojo 500 rublių? Šiauriniam turguj! Tai štai. Jis ir toliau lepina mane. Kaskart duoda 50 rublių pietums!

Kad neatsisakyčiau priimti pinigų, jis tokią pat sumą atiduoda trims žmonėms netoliese. Būtina laikytis padorumo. Mes juk ne artimieji. Bobulės ir vaikinai suprato – šalia manęs stovėti naudinga. Tiesia rankas. Nenuostabu! Dauguma žmonių iki šiolei badauja.

Buvom pas tą vyrą svečiuose. Jis ne turtuolis. Gyvena pusiau sugriautame name. Susipažinome su jo mama. Paaiškėjo, kad praeityje jo šeima buvo apsirūpinusi. Turėjo kelis automobilius. Dabar sudegusios mašinos stovi mažame kieme tarsi prieškarinio gyvenimo paminklai. Šiuo metu šeimininkas neturi galimybės pasidaryti remonto. Jo namo lubose ir stoge iki šiol žioji skylės. Tokiomis sąlygomis tas nuostabus žmogus gyvena keletą metų.

Svarbiausia – jis padeda aplinkiniams ir pamiršta save!

Stebėtina – šis pilietis visai nevalgo mėsos! Tik košes, augalinį maistą. Taip jis gyvena jau dešimt metų! Vegetaras pranešė pasistengsiąs po pusmečio baigti namo remontą. Tuomet mudvi su mama galėsime gyventi pas jį. Už dyką!

Grozne, žinia, įvyksta stebuklų.

Mes prižiūrim tik vieną vaiką, todėl maisto neturim. Dabar prieššventinės urazos dienos. Buvom pas moterį, tą, kuri savo sūnums ieškojo auklės. Auklė jau yra! Ir aš džiaugiuosi, nors ir tuščiu skrandžiu! Žinau – išvengėm vergystės.

Į triukšmingą Zuikučio ir Vado šeimą atvažiavo turtingi draugai iš Maskvos. Laikinai pas juos – gerovė! Mūsų atžvilgiu jų draugystė atšalo. Užsiėmę!

Dažnai šaudo kariškiai. Greta, iš aukštybinio pastato. Kartais šaudo netgi dieną. Vaikai bijo vaikščioti kieme. Degtinės mėgėjai iš mūsų kiemo, tie, kuriuos mes kartkartėm sugėdinam, ir vietiniai prekiautojai alkoholiu draugiškai nuteikinėja rusų kariškius prieš mus. Suprantama, mes nenorim, kad mūsų laiptinėj prekiautų alkoholiniais gėrimais. Gražumėlis! Mokesčių nėra. Kaimynai patys gyrėsi, kad į parduoti skirtą degtinę kažkodėl deda dimedrolio miegui gerinti.

Degtinė su dimedroliu, kurią pardavinėja čečėnų šeima, neseniai atsikėlusi į mūsų aukštą ir mūsų laiptinę, išgraibstoma! Perka visi! Rusų kariškiai ir čečėnai.

Pavojinga. Rankose – ginklai.

Kol kas prekiautojų degtine provokacijoms – pykštelti į mus – rusų kariškiai, dėkui jiems, nepasiduoda. Girdim. Jie sako provokatoriams: „Ne! Jeigu mūšis! O į beginklius? Į moteris? Ne!“

Kariškiai, karo masteliu matuojant, elgiasi labai kilniai. Dar prisideda ir masinė girtuoklystė. Tačiau kai mudvi su mama einam kiemu, dažnai spėliojam: „Kaži ar prieisim savo laiptinę?“ Kariškiai greta, aukštai. Ten – jų postas.

Prieinam kol kas.

Aš keliskart buvau pas knygų savininką.

Pirmą kartą mama mane saugojo – sergėjo stovėdama jo kieme.

Tačiau Todis elgiasi puikiai. Jis mandagus ir santūrus.

Nepristoja. Aš užeinu išsirinkti knygų parduoti. Rausiuosi didžiulėse dėžėse. Ieškau paklausių prekių. Mes viską užrašom. Skaičiuojam. Kartais geriam arbatą.

Skaičiau apsakymų knygutę. Autorius – emigrantas iš SSRS, V. Maksimovas.

Nežinom, ar persikelti pas Vegetarą.

Paklausiau pagal Koraną. Išėjo: „Išmėginimas, dėl kurio jūs skubinot."

Kam mums „išmėginimas"? Ir taip daug visokiausių!

Ė, ne. Turbūt neverta.

Puikioji mažylė Tamila miega.

Aš mėgstu žiūrėti, kaip miega vaikai. Savo koncertą baigėm. Padainavom dainelių ir pašokom prieš pokaitį. Dabar ji juokiasi sapne. Jos laiptinės kaimynas Hamzatikas taip pat pas mus.

Jis geriausias dvejų metų mažasis riteris.

Kaip aš noriu tokių mažylių!

Šalta. Greit iškris sniegas. Mūsų dujinė krosnelė silpna, šildo blogai. Bute žvarbu.

Budur

2002 m. lapkričio 29 d.

Aš apimta savo sapno įspūdžio: žinau, kad gyvenu Niujorke. Nuomojuosi numerį keturioliktam aukšte. Rašau reportažus. Aš

žurnalistė. Aš turiu pistoletą. Numeryje šalia apsistojo moteris, vardu Mariana. Ji seniai susijusi su mafija. Aš „einu žvalgybą". Laukiu sensacijos. Dvyliktam aukšte linksmai laiką leidžia dvi jos suaugusios dukterys prostitutės. Kartu su Mariana gyvena vaikutis netyčiukas. Mažasis Džimas.

Berniukui ketveri. Jis dažnai vaikščioja koridoriuje. Savo numerį motina užrakina, o jį išmeta už durų. Vaikas vaišina tarnautojus saldainiais, o šie – jį.

Koridoriuj Džimas žaidžia. Stumdo mašinas, stato garažą. Berniukas drūtas, tamsrudės odos. Moka vogti. Gailiu ir nebaru jo. Dažnai pasiimu pas save. Paguldau jį poilsio. Pamaitinu. Žaidžiu. Mudu sutariam!

Paprastai paryčiais į savo numerį pareina Mariana.

Aš spausdinu tekstus ir nemiegu. Taisau straipsnius. Išgirdusi kaimynę, atiduodu jai mieguistą Džimą. Bet berniukas paprastai miega pas mane. Iki to momento, kai man reikia bėgti į redakciją. Bet vakar Mariana parėjo neįprastu metu. Apie 19.00 val.

Atsisakė siūlymo pavakarieniauti. Sakė skubanti. Paprašė:

– Palaikyk mano vaikiną parą pas save. Išeisi – užrakink! Jei pridarys nuostolių, atlyginsiu. Turiu nemalonumų. Galbūt manęs ateis. Žinai, aš bijau. Noriu prisigert.

Ji išėjo.

Greit Mariana vėl pasibeldė į mano duris. Gerokai įkaušus.

– O jei mane užmuš? – kuždėjo kaimynė. – Neatiduok bernioko! Girdi? Į našlaičių namus neatiduok! Pasilik! Atsimink: stalo kojoj esu paslėpusi stambų briliantą! Dar slėptuvėj yra 500 000 dolerių.

– Jeigu kas, aš iškviesiu kopus, – pažadėjau.

– Nereikia, – įspėjo Mariana. – Bus blogiau!

Pavalgydinau ir užčiūčiavau jos vaiką. Žiūriu į gatvę. Už lango –

liūtis! Toli apačioje – baseinas. Bala iš keraminių plytelių. Nors oras buvo blogas, baseiną valė valytojai. Galų gale lietus liovėsi. Į išvalytą indą ėmė leisti švarų vandenį.

Išgirdau smūgio garsą. Ir tuo pat metu – griūvančių durų bildesį. Ant chalato užsimečiau striukę, drebančia ranka pasiėmiau pistoletą. Suklusau. Tylu! Atsargiai išlindau į koridorių. Matau – gretimo numerio durys guli ant grindų. Įėjau. Nieko nėra! Tik vienas mano kaimynės batelis. Praėjo ne daugiau nei penkios minutės, o Mariana dingo! Greit pasiėmiau „lobį". Tyliai grįžau į numerį. Atsibudo Džimas.

Paėmiau vaiką ant rankų ir tą akimirką išgirdau žingsnius koridoriuj. Mano numerio link artinosi vyras, vilkintis vidaus saugos uniforma. Jam įkandin – ir antras, ir trečias! Išsigandau šio bėgimo tylomis. Prispaudžiau Džimą prie savęs ir nulėkiau liftų link. Tačiau ir šitą taką man užtvėrė vyrų būrelis.

Matau save tartum iš šalies: bėgu tekina nesibaigiančiais ilgais koridoriais. Daug durų. Visos užrakintos! Šmėžuoja laiptų pakopos. Lipu ne į apačią, o į viršų.

Pati save nustebinau – tapau nusikaltėle. Vagile! Pažeidžiau privačios nuosavybės ir svetimo būsto neliečiamybės ribą.

Galų gale nusigavau iki stogo. Pamačiau restoraną improvizuotame sode. Gėlių dvelksmas, fontano šnaresys, romantiškos muzikos garsai padėjo man orientuotis. Veržliai sėduosi prie japono staliuko. Jo daili, santūri pašnekovė klausiamai žiūri į mane. Su ta pora yra berniukas, daugmaž penkerių. Berniukas beveik tokio pat amžiaus kaip ir „maniškis".

Prašau padėti. Sušnabždu, kad mane persekioja. Improvizuodama prikuriu: vyras pasiuntė žmonių. Bando pagrobti sūnų.

Ir štai mes jau leidžiamės liftu. Susistabdome taksi. Į oro uostą! Moteris ima kelialapius. Rašo įgaliojimą. Pagal dokumentus aš „ne-

tyčia" tampu jos seserim. Džimo vardas dabar – Alari. Išradinga moteris lieka. Žada išskristi pas vyrą pirmuoju rytiniu reisu. Aš ir jos tylusis sutuoktinis išskrendam į Italiją. Daug valandų ramybės ir snaudimo.

Atvykom! Vos tik išėjau iš lėktuvo, matau – mafijos atstovai čia. Medžioja briliantą. Manęs laukia! Šoku į taksi. Gaudynės! Staigūs posūkiai. Pereinamieji kiemai. Pasiseka! Papasakoju vairuotojui istoriją iš pradžių, nakvoju pas jį. Jis imasi padėti. (Jam iškart patiko mažasis Džimas.) Rytą, vos prašvitus, anglų kalba (?) rašau raštelį taksi vairuotojui. Aiškiai matau lapuką ir raides!

Palieku popierinį „ačiū". Mes išeinam.

Vėl oro uostas. Teka saulė!

Imu kelialapį iki Japonijos. Tokijas laukia manęs.

Atskrendam.

Vėsa ir vėjas. Tokijas bunda. Įdomu: aš visur matau žmones, gamtą ir pastatus, būdingus šiai šaliai.

Japonija! Drakonų ir baltųjų tigrų pasaulis! Jaučiu saldų žydinčių medžių kvapą.

Nusprendžiu – užtruksiu čia kelias dienas. Man sekasi. Pasakiškos šalies sostinėje visi klausimai sprendžiami greit! Įsivaikinu per savaitę. Džimas pagal dokumentus dabar – mano sūnus! Na, ką gi, vėl į kelią.

Dabar renkuosi Paryžių. Aš turtinga! Skrendu į laimės ir meilės miestą!

Lėktuvo salone siūlo naujus laikraščius. Pamatau į akis krintančią antraštę: „Nužudymas – mįslė":

„Niujorke, iš vieno 51-ojo kvartalo centrinės dalies viešbučių, būtent – iš viešbučio „Eva" numerio buvo pagrobta moteris. Policijos pastangomis jos kūnas rastas viename miesto sąvartyne."

Žiūriu į debesis.

Prisimenu atsitiktinę pažintį. Rūpestingą ir bebaimį italą – taksi vairuotoją. Žmogų, su kuriuo mes atsiplėšėm nuo persekiotojų.

Atsibudau. Žvilgtelėjau į sapnininką. Jame rašoma: „Tas, kuris regėjo tekančią saulę, neapaks!“

Ir viskas???

Mes su mama gyvenam iš 20 rublių per dieną!

Kartais savo uždirbtus pinigus išleidžiu važinėdama autobusu ir retai kada pasiseka nupirkti maisto vakarui.

Namuose darau karatė pratimus. Dukart per dieną. Jungiu „blokus“ ir jogos pratimus.

2002 m. gruodžio 4 d.

Vegetaro Šiauriniam turguj nemačiau. Tas čečėnas – savo tikėjimo patriotas. Bet žmona ir duktė nuo jo bėgte pabėgo į Centrinę Rusiją.

Vakar aš gavau bedarbio pašalpą – 750 rublių! Dar iki šio puikaus įvykio nusipirkau žieminę avalynę. „Mači“ („avalynė“ čečėnų kalba) už 700 rublių ir dvi šiltas skaras sau ir mamai. Dabar svarbiausias mano rūpestis – atiduoti skolas Madinai ir Soniai iš Centrinės turgavietės. Greit – Urazos Bairamo šventė. O aš sergu! Vėl sustojo skrandis. Draugės Mariam nemačiau visas šias dienas. Po mėnesio – į institutą! Noriu, kaip visad, mokytis puikiai!

Greitai man – daug daug metų. Jau nugyventi metai, kupini begalinės nesantaikos ir ligų. Kartais klausiu savęs: „Gal geriau mirti? Ir gimt iš naujo! Kitoj valstybėj. Ten, kur nėra karo. Tada galėčiau nuo ankstyvos vaikystės sportuoti karatė ir daryti jogą.“

Bet neįmanoma nuspėti, kur panorės įsikurti mano siela.

O jeigu tas kitas kūnas įniks į narkotikus, alkoholį ar į cigarus?

Kaip siaubinga!

Bėda ta, kad tada aš būsiu jau visai ne aš.

Sėdžiu namie. Vaiko neatvedė nė vieno. Užsiuvu senus batus tam atvejui, jei peršlaptų naujieji. Tokios tokelės: alkana ir šalta. Šalia diena iš dienos tęsiasi piktas karas. Išskirtinis neapykantos pasaulis.

Mano bendraamžių gyvenimas kitoks. Su pasilinksminimais! Su įsimylėjimais!

Karalaitė Budur

2002 m. gruodžio 6 d.

March dal kobal Doil![*]

Šiandien – Uraza Bairamas!

Mes visus pasveikinom. Vaikams dalinom kramtomosios gumos ir saldainių!

Nusprendėm aplankyti milicininko, kurio žmona Paskalūnė, šeimą. Ir štai, aš – pas juos prie stalo! Pjaunu tortą. Toje šeimoje mes – pirmosios viešnios. Mus apstulbino pasakiška aplinka, krištolas, sidabras! Puikiai serviruotas stalas!

Anksti rytą kaimynai taip pat buvo atėję mūsų pasveikinti.

Aplankėm pirmą aukštą. Svetingąją Jachą. Pabarėm ją už tai, kad degtinę pardavinėja. Tačiau ji juokdamasi sakė, kad reikia kaip nors gyventi.

Mekšras nepasisveikino. Jis dedasi esąs grynakraujis čečėnas. O jo mama – rusė! Kaip ir maniškė. Ir jo sesers tikrasis vardas – Natali, o ne Malika. Tačiau pasipūtimas, netgi neapykanta – akivaizdūs.

---

* Tepriims Dievas pasninką! (*Čeč. k.*).

Šis jaunasis kaimynas parodo, kad jis – aršus rusų priešininkas.

Kvailas! Nieko nesiima. Nei mokslų, nei darbo.

Buvom svečiuose pas Zuikutį.

Pasveikinom geruolio Džamalajaus, kaimyno, gyvenančio privačiame kvartale, šeimą. Toj čečėnų šeimoj – puikūs sūnūs! Išauklėta žavi duktė.

Truputį pašaudė rusų kareiviai. Bruzdėjo „bokštely" – devynaukščiam pusiau sugriautam pastate, kur jų postas.

Noriu užrašyti sapną. Gerai jį prisimenu. Nors sapnavau seniai. 1999 metais.

Sapne įeinu į šviesią patalpą. Matau, ant stalo guli senovinė knyga. Kambary – nedidelė sofa. Sėdi ant jos du žmonės. Juodaplaukė mergina. Jai 25 metai. Apsirengusi paprastai: mėlynais džinsais ir marškinėliais. O greta jos – vaikinas. Vyresnis. Ugnies spalvos raudonplaukis blondinas! Mergina sako man:

– Prieik! Aš parodysiu tau knygą.

Artinuosi. Aš vilkiu mėlyną suknelę, išsiuvinėtą auksu. Užsigobusi didele balta skara.

Staiga iš koridoriaus mane pašaukė. Tikrai žinau – tai Aladinas! Neprieinu iki merginos ir pasuku jo link. Mergina guviai pribėga ir įsikimba man į ranką. Nepaleidžia.

Aplink nepažįstamąją iš mano sapno, aplink raudonplaukį vaikiną visam kambary srūva ryški auksinė šviesa, tartum pulsuojanti gigantiška aura.

Pajuntu – netenku sąmonės. Šleikštulys. Svaigsta galva. Savijauta panaši į visišką nejautrą prieš operaciją.

Ir čia pat iš tualeto, purvino, su žiurkėmis, išlenda Aladinas!

Štai tokia nesąmonė! Aladinas tempia mane už rankos prie savęs!

O man vis blogiau ir blogiau. Aš kone mirštu.

„Nejau su Aladinu man bus geriau nei su ta mergina ir raudonplaukiu vaikinu?" – galvoju aš. Ir stengiuosi priimti teisingą sprendimą. Bet jėgų nėra.

Aladinas plėšte atplėšia mano ranką nuo merginos. Lemiamą vaidmenį atliko mano silpnumas, bloga savijauta. Jis įsitempė mane į tualetą. Akimirksniu užsitrenkė durys! Pasidarė tamsu tamsu. Nė lašelio šviesos! Aladinas apsidžiaugė. Pareiškė:

– Viskas! Dabar tu mūsiškė! Tu – su mumis!

Budur

2002 m. gruodžio 7 d.

Vakar pas mus buvo svečių. Mergaitė Mariam, su ja – vaikas iš karatė grupės – nuostabi devynmetė Heda ir jos broliukas. Mus aplankė Liuda su anūkėle Aiša ir Ala – mažylės Tamilos mama.

Vėliau, vakare, pabuvojom pas savąją globėją Taisą. Sutiko mus triukšmingai ir svetingai. Valgėm Olivjė mišrainę!

Pas Zuikutį užeiti nebespėjom.

Prieš ketverius metus buvo galima parašyti: A + F = ...

Bet ne dabar.

2002 m. gruodžio 8 d.

Skanumėlis! Šitiek maisto buvo!

Buvom nuėjusios pas Mariam į Smaragdų gatvę. Jie, minėdami neseniai turgavietėje žuvusį Mariam brolį, pavaišino mus skanumynais. Mariam motina pabuvo suflere, pasakė mano mamai, kaip reikia Mariam tėvui čečėnų kalba pareikšti užuojautą.

Mama viską žinojo, tačiau taip susijaudino, kad reikiamą frazę ėmė ir pamiršo.

Mariam tėvui – didelė širdgėla. Per sprogimą, surengtą jo autobusui, žuvo vienintelis jo sūnus.

Grįždamos aplankėm Vado šeimą. Zuikutis buvo vaišinga ir maloni.

Matėm Vegetarą. Jis mandagus ir paprastas. Pasveikino mus su švente. Padovanojo šimtą rublių.

Todžio, kurio knygas aš pardavinėjau, nebuvo namie. Palikau jam raštelį su bajeriu: „Buvau. Bučiuoju. Fatima."

Pas mus kieme gyvena naujoji čečėnų šeima. Vyras – mėgėjas išgerti, batsiuvys. Jo žmona – paprasta čečėnų moteris. Dirbanti daugiavaikė motina.

Šiandien jie mus pasikvietė į svečius. Vaišino naminiu pyragu, abrikosų uogiene ir arbata.

Temsta.

Praėjusią naktį į mano sapną jie atėjo dviese.

Abu – mirę. Teta Mariam (ji neseniai mirė nuo vėžio) ir mano mylimas senelis Anatolijus, mano mamos tėvas.

Teta Mariam paklausė:

– Ar gali tavo senelis prieiti prie tavęs? Jis nori pasimatyti. Mane siuntė paklausti, ar leisi. Jis krikščionis. Tu gali jo nepriimti.

Aš atsakiau:

– Tegu užeina. Aš jo pasiilgau. Aš noriu jį matyti!

Ir tuomet pamačiau savo brangųjį senelį! Žurnalistą, kino operatorių.

Puikus eilių kūrėjas ir žaidimų mėgėjas. Pasikalbėjom.

Reikia pasimelst už juos abu. Tai geri žmonės iš mano praeities.

Po 16 metų man bus trisdešimt treji.

Vakaras

Aš patenkinta, kaip praėjo Urazos Bairamo šventė.

Mes pabuvojom septyniuose namuose.

Sulaukėm nesuskaičiuojamų sveikinimų.

Pas mus buvo svečių. Visus sutikom su džiaugsmu. Galėjom pavaišinti. Rusų kariškiai, kelio prižiūrėtojai, šaudė, bet mažai.

Budur

2002 m. gruodžio 9 d.

Pabandysiu iš pokalbių žodynėlio išmokti prancūzų kalbos frazių. Gal man kada nors pasiseks? Visą naktį Paryžių sapnavau!

Šiomis dienomis buvau užėjusi į vietos laikraščio redakciją. Palikau savo eilių, apsakymų.

Žadėjo pasižiūrėti.

Paklausė, ar galėčiau parašyti straipsnį. Pasakiau: „Pabandysiu!"

Budur

2002 m. gruodžio 16 d.

Labas! Namie vėl – nė kąsnelio. Eisiu į turgų prekiauti.

Knygas susiruošiau iš vakaro.

Vakare pas mus buvo užsukusios mergiotės iš karatė grupės – Mariam ir Heda.

Pasakė, kad Seda susirado vyrą ir į treniruotes nebevaikšto.

Skaičiau joms savo eiles, o jos kramtė džiūvėsius ir klausėsi.

2002 m. gruodžio 19 d.

Pas mus atsirado elektra!!!

Vakar mūsų pagyvenęs kaimynas čečėnas, pramintas Ankl Bensu, atvedė mums šviesą iš savo buto. Jis pamatė, kaip vakare aš šaltoj laiptinėj rašiau instituto kontrolinį. Sėdėjau ne savo trečiame, o pirmame aukšte. Ten yra mažytė lemputė. Aš buvau su pirštinėm, nes šalo rankos, rašiau konspektą.

Ankl Bensas įspėjo, kad kiti kaimynai neturi žinoti, iš kur atvesta elektra! Kitaip jis skandalo neišvengsiąs. Elektros srovės stiprumas daugeliui gyventojų visai sumažės.

– Jūs – rusės, ir tai priežastis! – paaiškino jis.

Ačiū, kaimyne! Bent jau sulaukėm būtinos pagalbos. Ir paaiškinimo – sąžiningo, nepagražinto. Pas tą žmogų dažnai su mašina atvažiuoja draugų. Ji visada staigiai, cypdama stabdo. Mašina išpuošta piešiniais. Iš bagažinės akimirksniu atsiranda dideli krepšiai. Juose kažkokie paketai. Maži, su baltais milteliais, panašiais į skalbiamuosius, ir pluoštai pinigų.

Vaikinai iš karatė grupės ir guru grįžo iš varžybų.

Pralaimėjo. Aš elgiuosi nedraugiškai. Džiaugiuosi!

Nepažįstamoji užsišnekėjo su manimi klubo, kur vyksta treniruotės, tarpdury. Papasakojo apie savo šeimą. O aš papasakojau, kaip gyvenu su mama. Nelauktai ji pravirko ir padovanojo man 50 rublių saldumynams! Bet aš nupirkau makaronų, cukraus ir arbatos.

Budur

2002 m. gruodžio 20 d.

Parašėm laišką žinomai žiniuonei Semionovai, knygų serijos „Magija" autorei. Gal ji geranoriškai patars, kaip šičia išgyventi?

2002 m. gruodžio 24 d.

Gavau bedarbio pašalpą.

Vaikų, kuriuos prižiūrėjom, neatveda! Rezultatas – tuščia palangė. Šaldytuvo neturim nuo 1999 metų.

Su kaimynu Džamalajum važiavom į Šiaurinį turgų. Prekiavom. Nusipirkom bulvių – du kilogramus! Jeigu taupiai valgysim, savaitei užteks. Valio!

Palei namą – periodiškos šaudynės! Mėto granatas iš „Bokštelio"! Pavojinga! Mūsų aukštas – trečias. Būtent mūsų laiptinėj čečėnų šeima pardavinėja degtinę.

Šito žolelių gėrimo rusų kariškiai imasi kasdien.

Neseniai kieme girdėjosi automatų papliūpos. Be priežasties iš posto „Bokštely" kariškiai sušaudė kalę su mažais šunyčiais. Gyvūnai šiukšlių konteinery ieškojo maisto. Konteineris stovi per kelią nuo mūsų, greta pastato, kuriame įsikūrę rusų kariškiai.

Tuo metu (16.30 val.) mama, aš ir kaimynai sėdėjom kieme ant suoliuko, visai šalia.

Kaimynai draugiškai išnešė kudašių, o mama iš pasipiktinimo pradėjo drebėti. Ji ant kareivių, esančių „Bokštely", užrėkė:

– Kurių galų?! Pasižaidžiat? Šalimais palei gebenę – vaikai! Ar nematot? Išsigimėliai!

Mano laimei, kariškiai neatsakė.

Greit – Naujieji metai!

Sausio 3-iąją prasideda sesija. Problema – kelionei į institutą reikia pinigų.

Per karatė treniruotę įvyko incidentas. Mariam, kad nukreiptų dėmesį, paklausė:

– Ar nematei, kur mano rankinė?

Kai nusisukau ieškoti rankinės, ji smūgiavo man į pilvą.

Aš iš karto daviau jai „atsakymą“. Buvo apmaudu.

Mes – draugės?

Vakaras

Negarsiai stuksena pagyvenęs čečėnas Ankl Bensas. Jis bendroje mūsų sienoje daro mažytes kiaurymes.

Įdomu, kodėl. Kad pasiklausytų? Ar kad ją nugriautų?

Netikėtumas – dalis pergalės.

Ankl Bensas, kaip ir mes, gyvena trečiam aukšte, tik gretimoj laiptinėj.

Vakar naktį neatpažintas pilietis lipo mūsų langų grotom! Iš trečio aukšto bandė patekti į ketvirtą – į svetimą užrakintą butą!

Pažįstamas Ankl Benso balsas pro savo langą davė nurodymus, kur geriau statyti koją, į ką patogiau įsikibti.

Šiandien išaiškėjo: iš buto ketvirtame aukšte pavogė trilitrinius stiklainius.

Tęsiu

Aš parašiau eiles ir noriu atiduoti jas tavo, Dienorašti, puslapiams.

Leisk padėkoti už tai, kad visados buvai geriausias draugas.

Tik tavimi aš galiu pasikliauti.

Šiandien, kaip kadaise, kruvinajam gruody,
Aš papuošiau eglutę ryškiai.
Ir prisiminiau, kaip tuo metu atrodė
Užmuštas skeveldra Rusijos kariškis.

Iškilmingas žodis – „pašauktieji“,
Jame – jaunystė, laisvė ir svaja.
Čečėnai, stiprūs ir bebaimiai, skrieja
Ir paskandina tiltus ugnyje.

Ir sniegas kruvinas. Sudegusios mašinos.
Ir marodierius straksi su manta!
Štai – vyras, vaiko lavonėlį imąs,
Ten – moteris, skarele užklota.

Ir visa prieš akis man stojo,
Pravėriau langą – tik ramybė šnara!
Tiktai širdis kamavos ir liepsnojo
Toje ugny vardu baisiuoju – Karas.

2002 m. gruodžio 25 d.

Buvau svečiuose pas Todį. Gėrėm arbatos su cukrinukais.

Ką siūlė? Kodėl viliojo?! Aišku, juokauju.

Jis korektiškas. Bet pakartojo: „Jeigu sutiksi tapti mano žmona, išvažiuosim. Gyvent čia neduos.“ Tie žodžiai buvo pasakyti taip, kad aš supratau, – tiesa.

Dėl šito malonaus pasiūlymo man pasidarė bloga. Todžiui – penkiasdešimt dveji, kaip mano mamai! Iš karto prisiminiau dailininko V. Pukirevo paveikslą „Nelygi santuoka“. Štai mudviejų portretas!

– Tai išeitis! – pasakė mama, bematant pralinksmėjusi. – Soti būsi ir aprengta!

Tačiau aš atsakiau:

– Ne! Aš visko gyvenime pasieksiu pati.

Pas mane buvo atėjusios mergiotės iš instituto. Rašė kontrolinį. Padėjau joms. Jos prisiminimui paprašė mano eilėraščių apie Grozną. Žinoma, parašiau.

Vakar pirmą kartą nusidažiau plaukus. Tikėjausi, kad blondine virsiu. Pasirodo – tapau raudonplauke!

Nusipirkau žalius akių šešėlius.

Turbūt todėl knygų savininkas Todis taip bėgo gatve iš paskos namo lydėdamas.

Paprastai aš nesidažau.

Kaimynę Baisūnę ištiko širdgėla.

Naktį kaukėti kariškiai išsivedė jos žentą, Natali-Malikos vyrą. Sumaišė su kitu vaikinu. Vardai sutapo, o pavardės nepaklausė! Tai paaiškėjo vėliau. Sako, jo jau nebėra tarp gyvųjų!

Malikai-Natali po savaitės turi gimti vaikelis!

Polfat

2002 m. gruodžio 29 d.

Gruodžio 27-ąją (14.35 val.) „Autobazės“ stotelėj susprogdino Vyriausybės rūmus. Žuvo žmonių! Daugiausia – aptarnaujančiojo personalo darbuotojai. Iš aukštų vadovų nieko nebuvo. Tyrimo tema? Remiantis viena versija, tai padarė mirtininkai vahabitai, dviem mašinom įvažiavę į kiemą, viena jų tikrai buvo „Kamaz“.

Remiantis kita, pastatą apšaudė raketomis iš tarybinio ūkio „Tėvynė“ pusės.

Dabar jau dvi dienos toj pusėj dega 7-oji mokykla.

Mes – planetos karštasis taškas. Todėl Šiauriniame turguje buvo tyku. Kai prekiavau, susipažinau su jaunu čečėnu, vardu Umaras. Iš karto praminiau jį Drakoša. Jis gimė Drakono metais. Vaikinas pranešė kelerius metus besimankštinąs pagal jogų sistemą. Jis juokėsi iš manęs. Sakė:

– Sugalvok naują religiją, kuri vienytų visus žmones, – Pranaše tapsi! Ir žemėje daugiau nebebus karo.

Apie save jis pasakė štai tokiu pareiškimu-aforizmu:

– Manau, kad iš maldos išeiti nereikia. Aš, pavyzdžiui, visada joje.

Šventvagystė? Šaipymasis? Ar nenutrūkstamas ryšys su Dievu?

Umaras, kaip įprasta čečėnams, specialiai pykdė ir erzino mane. Kalbėjo kaip su maža. Išsiaiškinau: Homero, Aristotelio, Rericho neskaitęs. Ir staiga! Lengvai pradėjo deklamuoti Puškino eiles!

Prašnekėjom kokias keturias valandas. Padariau išvadas: jis – žmogus su charakteriu. Įvairios informacijos nešėjas. Domisi magija ir parapsichologija. Moka gudrauti. Apie daug ką kamantinėja, o apie save nieko nešneka. Jam vieta – specialiosiose tarnybose!

Susitarėm „neakivaizdžiai“, telepatiškai, pasimatyti. Aš jį „seksiu“ penktadienį, Naujųjų 2003 metų sausio 3-iąją nuo 19.00 iki 21.00 valandos.

Dėl to man reikia panirti į ramybės būseną. Užsimerkti. Lotoso poza sėdint pamedituoti. O paskui tiesiog stebėti.

Minties galia įveikia šimtus kilometrų ir esti galimybė matyti tą, kuris toli. Kai pasimatysim, vienas kitam papasakosim, ką kas buvo apsirengęs, kas ką veikė sutartu laiku. Esu turėjusi tokių patirčių. Pavykdavo pamatyti.

Žaliaakis vaikinas atrodo gerai. Tvarkingumas papildė įvaizdį. Aš parėjau namo ir iš karto parašiau eiles.

Neverta man tavim tikėti.
Gudrus tu, išdidus. Tu - Drakonas!
Ir neskraidysi Rojumi saulėtu,
Aplenksi jo šviesiuosius klonius.

Namai tau - jūros, girios ir kalnai.
Ne šuo esi - iš rankos tu neėsi,
Ir pokalbiais žmonių, tuštybės sklidinais,
Širdies tvirtovėje bodėsies.

Piešiniai tavi - ugnis, kvadratai.
Liepsnų staugimas - tavo šauksmas - smogia!
Kaip tavo giminės piratai,
Tu uolose randi pastogę.

Žemėlapių nėkart nevartęs -
Žvaigždžių takais tu skrieji drąsiai!
Liepsnoja sieloje azartas,
Tik nieko švento joj nėra.

Ir kai vidurnaktį į skrydį kilsi,
Lyg strėlė padangę skrosi,
Akių tavų giliųjų žvilgsnis
Vien tik veidrodžiuos kartosis.

Karalaitė Budur

PAPILDYMAS

NEATRANKINIS FEDERALINĖS KARIUOMENĖS JĖGOS PANAUDOJIMAS KARINIO KONFLIKTO ČEČĖNIJOJE METU 1999 M. RUGSĖJO–SPALIO MĖN.

Preliminarus pranešimas

Sudarytojai A. Čerkasovas, O. Orlovas

1. 1999 METŲ SPALIO 21 DIENOS GROZNO RAKETINĖ ATAKA

1.1. Žiniasklaidos pranešimai

1999 m. spalio 21 d. apie 18.10 val. kai kur Grozno rajonuose nugriaudėjo sprogimai; kaip pranešė „Associated Press" korespondentė Maria EISMONT, buvo nužudyta 118 ir sužeista per 400 žmonių.

Vienas sprogimų įvyko centrinėje Grozno turgavietėje. „Liudytojų žodžiais, ties prekystaliais, kur paprastai prekiaujama odiniais drabužiais ir maisto produktais." (*Interfaks*) Tą patį pranešė ir Laisvės radijo korespondentai (1999-10-22, laida *Liberty Live*):

Andrejus BABICKIS: Smūgis, suduotas Centrinei Grozno turgavietei, tai daliai, kurioje prekiaujama ne maisto produktais, o drabužiais, indais, aparatūra ir kitkuo, užklupo žmones baigiantis turgaus dienai, kai visi po darbo skuba nusipirkti būtinųjų prekių.

Šiandien rytą mes visi pabuvojome turgavietėje... Ištisas prekybininkų dėžių, būdelių, stoginių kvartalas nušluotas sprogimo.

Piotras VAILIS (vedėjas): Kitaip tariant, tai buvo įprasta „kolūkinė turgavietė", kaip tokios buvo vadinamos anksčiau?

A. BABICKIS: Taip, tai paprasčiausia kolūkinė turgavietė, kurioje prekiaujama maisto produktais, o ten, kur nukrito raketa, prekiauta daiktais.

Mes buvome prie pat generalinio štabo pastato, vidiniame kiemelyje. Tuo metu nugriaudėjo du sprogimai ir dėl jų nulipom į rūsį. Sprogimai nugriaudėjo visai netoli mūsų, už 50–60 metrų, mus išgelbėjo tai, kad raketos nukrito ties išorine pastato siena ir iš esmės kliudė fasadą.

9-osios Grozno ligoninės Reanimacijos skyriaus vedėjo žodžiais, vien ten „...17.15–17.20 val. [atsižvelgti į tai, kad Maskvos laikas skiriasi viena valanda, – *sud. past.*] pateko apie 65–70 žmonių", sužeistųjų (NTV, *Segodnia*, 1999-10-22).

A. BABICKIS: Mes buvom nuvažiavę į 9-ąją miesto ligoninę ir ten pamatėm šiurpų vaizdą: krauju paplūdusias grindis ir labai daug sužeistųjų. Sužeistų, užmuštų ir mirštančių žmonių tiesiog mūsų akyse atveždavo kiekvieną sekundę. Autobusais, mikroautobusais, lengvaisiais automobiliais. Vidinis kiemelis buvo pristatytas mašinų, kuriose buvo sunkiai sužeistų žmonių, jų nesuspėdavo įnešti į ligoninę. Aš pasakysiu, kad suskaičiavau apie trisdešimt žmonių, ir ne visada buvo aišku, kuris sužeistas, o kuris jau nebegyvas.

Hasinas RADUJEVAS: Visos raketos sprogo centrinėje miesto dalyje, Centrinėje turgavietėje, kurios prekiautojų eilės dirba kone visą parą, žuvo 61 žmogus. Vakarinės maldos valandomis Kalinino gyvenvietės mečetėje buvo apie 60 žmonių. 41 žuvo. Viena raketa sprogo vienintelių Grozno gimdymo namų kieme. Aukomis tapo 13 moterų ir 15 naujagimių mažylių. Dar 7 žmonės žuvo stotelėje, esančioje priešais gimdymo namus, pataikius skeveldroms. Daug sužeistųjų buvo prie Centrinio pašto, ten stotelėje sprogimo metu buvo keli autobusai su keleiviais.

Likę sveiki liudininkai apie tai, kas vyko turgavietės rajone, pasakoja šitaip:

Diktorius: „Vietos gyventojai sakė matę, kaip kažkas susprogo ore."

Grozno gyventoja: „Trys sviediniai iš ten, tris kartus, lyg ore ji sprogo. Sprogsta, o paskui tos skeveldros lekia... Nežinau, jos lyg ir ore susprogo." (NTV, *Segodnia*, 1999-10-22).

Grozno gyventoja Natalija ESTIMIROVA tuo metu buvo besėdanti į 7-ojo maršruto autobusą netoli buvusio Centrinio pašto pastato. Keleiviai, gimdymo namų pusėje išgirdę sprogimo garsą ir pamatę iš ten šliaužiantį raudonų plytų dulkių debesį, nuo apšaudymo puolė slėptis griuvėsiuose, kitoje Centrinio pašto pusėje. Nespėjo pasislėpti, nes viršuje ties jais nugriaudėjo nauji sprogimai. Griuvėsiai išlaikė, tačiau tie žmonės, kurie neturėjo priedangos iš viršaus, patyrė dauginių sužalojimų skeveldromis. (N. Estimirovos interviu M. Zamiatinui ir A. Čerkasovui, Maskva, *Memorial*, 1999-10-25).

Kitą dieną televizijos reportažuose buvo parodyti turgavietės griuvėsiai ir, čečėnų žodžiais, raketų „žemė–žemė" deformuotos metalinės skeveldros, „didžiulės, pusantro metro dydžio, pažymėtos skaičiais ir kirilicos raidėmis" (A. Babickis).

9-osios Grozno miesto ligoninės Reanimacijos skyriaus vedėjo žodžiais, vien ten „...17.15–17.20 val. [atsižvelgti į tai, kad Maskvos laikas skiriasi viena valanda, – *sud. past.*] pateko apie 65–70 žmonių", kurie buvo sužeisti (NTV, *Segodnia*, 1999-10-22). Žuvusiųjų sąrašai buvo neišsamūs, nes giminės daug kūnų pasiėmė palaidoti, ir sąrašai neišvengiamai ilgėja, nes apie šimtą sužeistųjų yra kritiškos būklės. Kitą dieną Čečėnijos operatyvinės ginkluotųjų pajėgų grupės viršininkas Mumadi SAIDAJEVAS sakė, kad 137 žmonės žuvo ir per 250 sužeista (*Interfaks*).

1.2. Rusijos Federacijos pareigūnų komentarai

Spalio 22 dieną skirtingo rango RF atsakingieji pareigūnai pateikė mažiausiai penkis iš esmės nesutampančius komentarus apie vakar dienos įvykius.

Rusijos informacijos centro vadovas Aleksandras MICHAILOVAS televizijos kanalo NTV rytinei naujienų laidai pareiškė, kad federalinių pajėgų lėktuvai vakar dieną nevykdė nė vieno kovinio skrydžio į Grozną, nepanaudotos ir taktinės raketos „žemė–žemė". MICHAILOVAS neatmetė

versijos, kad sprogimas Grozne galėjo būti pačių kovotojų surengto teroro išpuolio padarinys.

FST* centro ryšiams su visuomene vadovas Aleksandras ZDANOVIČIUS, duodamas interviu „Radio Rosiji", pareiškė, kad Rusijos Federacijos saugumo tarnyba su sprogimu Grozno centre ir miesto turgavietėje nesusijusi, be to, jis pažymėjo, kad FST „turėjo duomenų, jog turgavietėje sandėliuoti ginklai, šaudmenys ir sprogstamosios medžiagos. Negana to, kovotojai, manydami, kad dėl didelio žmonių skaičiaus nebus smogiama nei aviacija, nei artilerija, sandėliavo ten didelį kiekį šaudmenų. Todėl neatmetame, kad galėjo įvykti savaiminis sprogmenų sprogimas ir tai nulėmė žmonių žūtį."

Aleksandras VEKLIČIUS, Jungtinio federalinės kariuomenės grupių Žiniasklaidos centro Šiaurės Kaukaze viršininkas, televizijos kanalui ORT pareiškė, kad ketvirtadienį Grozno turgavietės rajone surengta specialioji operacija prieš ginklų prekeivius. „Žvalgybos duomenimis, vakar Grozne, Biržos rajone, aptikta turgavietė, kurioje teroristams pardavinėti ginklai ir šaudmenys. Per specialiąją operaciją turgavietė kartu su ginklais, šaudmenimis ir ginklų prekeiviais sunaikinta. Noriu pabrėžti, kad operacija vykdyta ne kariuomenės priemonėmis, nenaudojant artilerijos ir aviacijos."

Atsakydamas į klausimą, ar per „specialiąją operaciją" nenukentėjo taikūs žmonės, VEKLIČIUS sakė: „Jūs žinot, tamsiuoju paros metu taikūs žmonės ne vaikščioja po turgavietę, kur teroristams ir banditams pardavinėjami ginklai, o sėdi namie. Todėl, net jei ten ir buvo nukentėjusiųjų, tie nukentėjusieji buvo tie, kurie pardavinėja ginklus ir šaudmenis banditams, juos aprūpina."

Rusijos Federacijos Vyriausybės atstovas Vladimiras PUTINAS spaudos konferencijoje Helsinkyje sakė: „Galiu patvirtinti, kad tikrai buvo kažkoks sprogimas Grozno turgavietėje. Bet aš noriu atkreipti žiniasklaidos

* FST – Federalinė Saugumo Tarnyba.

atstovų dėmesį į tai, kad omenyje turima ne paprasta turgavietė plačiai vartojama šio žodžio reikšme, turima omeny ginkluota turgavietė – taip ta vieta Grozne vadinama. Tai ginklų bazė, ginklų sandėlis. Ir ta vieta – vienas iš banditų grupuočių štabų. Mes neatmetam, kad sprogimas, kuris ten įvyko, – tarpusavyje kovojančių gaujų grupuočių kovos padarinys."

Kartu jis neigė federalinės pusės dalyvavimą įvykyje ir iš esmės paneigė A. VEKLIČIAUS žodžius:

„Yra informacijos, kad federalinės pajėgos vykdė kažkokią specialiąją operaciją. Taip, tokios operacijos vykdomos reguliariai, yra pagrindo manyti, kad tokia operacija buvo vykdoma ir vakar, bet tai niekaip nesusiję su įvykiais Grozne."

Galiausiai Rusijos Federacijos generalinio štabo organizavimo ir mobilizavimo valdybos viršininkas generolas pulkininkas PUTILINAS pareiškė:

„Groznui tuo metu jokie smūgiai nebuvo suduoti ir ginkluotosios pajėgos prie šio reikalo neprisidėjo. Kadangi šiuo metu Groznas nekontroliuojamas Rusijos ginkluotųjų pajėgų, patvirtinti pirmo pateikto pareiškimo objektyvumo objektyvių galimybių nėra."

Šitaip PUTILINAS taip pat paneigė VEKLIČIAUS pareiškimą.

Šitie pareiškimai apskritai nereikalauja komentarų: PUTILINAS, PUTINAS, VEKLIČIUS, ZDANOVIČIUS, MICHAILOVAS neigia vienas kitą.

Vis dėlto kitą dieną federalinės pusės „paskutiniu žodžiu" tapo versija, apėmusi tris anksčiau pateiktas versijas; ją išsakė Valerijus MANILOVAS, pirmasis Rusijos Federacijos GP* Generalinio štabo viršininko pavaduotojas:

„Kalbant apie pastarąsias operacijas, tarp jų ir apie tą, kuri vykdyta 21 dieną, tai buvo ne kariuomenės specialioji operacija, ir ji buvo vykdyta GROZNE. Šios veržlios specialiosios operacijos padarinys buvo dviejų

---

* GP – ginkluotosios pajėgos.

stambių, seniai tarp savęs kovojančių banditų formuočių susidūrimas, ir pačią aštriausią fazę, kulminaciją, jis pasiekė šalia vieno labai stambių ginkluotės ir šaudmenų sandėlių. Tas sandėlis yra, tiksliau pasakius, buvo greta teritorijos, kurioje ilgą laiką vykdyta prekyba ginklais, šaudmenimis. Tame sandėlyje, kaip rodo operatyviniai žvalgybos duomenys, buvo sutelktas didžiulis kiekis įvairių šaudmenų, įvairių ginkluočių tipų, tarp jų ir raketinės ginkluotės. Tai štai to intensyvaus susišaudymo rezultatas, apie tai mes esame pranešę ir anksčiau, matyt, buvo vienos iš salvių ar trasuojamųjų (...) pataikymas į tą šaudmenų ir ginkluotės sandėlį, ir įvyko galingas sprogimas." (NTV, *Segodnia*, 1999-10-23, 19.00 val.)

1.3. Išvados

V. PUTILINAS, komentuodamas tai, kas įvyko Grozno turgavietėje, pažymėjo:

„Jeigu ten būtų nukritusios tos raketos arba jeigu turgavietei būtų buvę smogta trimis „žemė–žemė" raketomis, tai pažaidos būtų buvusios visiškai ne tokios..." (RTR, *Vesti*, 1999-10-22, 19.00 val.)

Iš tikrųjų vieno ar kelių kompaktiškų galingų sprogstamųjų įtaisų sprogimas žemės lygyje atmestinas. Net televizijos reportažų medžiaga leidžia daryti kelias išvadas dėl Grozno turgavietės teritorijos pažeidimų pobūdžio.

Pirma, išliko visos prekeivių eilių vertikaliosios dalys (prekystaliai ir pan.), o horizontaliosios (stoginės ir perdangos) nušluotos, suskaldytos, sudaužytos, įskeltos skeveldrų; antra, stambiu planu matyti būdingų naikinamųjų dalelių (šratų), kurios naudojamos gaminant šratines bombas ir kuriomis užtaisomi kasetiniai šaudmenys (ir aviaciniai, ir raketų kovinės galvutės), pėdsakų, o fugasui būdingas efektas sprogimo metu buvo nežymus, statiniai, matomi ekrane, išliko.

Galiausiai, reportažuose rodytos metalinės nuolaužos panašios į taktinių raketų (ir valdomųjų, ir nevaldomųjų), kurios gali būti užtaisomos antriniais šaudmenimis (ir šratinėmis bombomis), fragmentus.

Remdamiesi televizijos kadrais ir Grozno gyventojos pasakojimu, galime atmesti ZDANOVIČIAUS „savaiminio šaudmenų sprogimo" versiją, VEKLIČIAUS „specialiosios operacijos" versiją ir PUTINO „tarpusavyje kovojančių gaujų grupuočių" versiją. Jei nors viena jų būtų teisinga, tai sprogimo vieta būtų žemės lygyje ir sugriovimų vaizdas būtų visiškai kitoks.

Žmogaus teisių gynimo centras „Memorial" iki tol jau turėjo informacijos apie kasetinės versijos taktinių raketų naudojimą Čečėnijoje. Spalio 10–11 dienomis Žmogaus teisių gynimo centrui „Memorial" ir centrui „Graždanskoje sodeistvije" vykdant Čečėnijos pabėgėlių apklausą pabėgėlių stovyklose Ingušijoje, kai kurie pabėgėliai iš Urus Martano sakė, kad nuo spalio 8 dienos Urus Martano rajone ir Rošni Ču kaime susprogo kelios raketos su kasetiniu užtaisu. Bet, matyt, todėl, kad jos sprogo toli nuo statinių ir nuo žmonių susitelkimo vietų ir neprivedė prie žmonių aukų, pabėgėliai dėmesio į tai neatkreipė. Tą patį pranešė ir žiniasklaida:

„...yra naudojami didelės pataikymo tikimybės ginklai. Praėjusią naktį į kovotojus buvo paleistos keturios taktinės vidutinio spindulio raketos „žemė–žemė". (ORT, *Vremia*, 1999-10-11, 21.00 val.)

Dėl to labiausiai tikėtinas paaiškinimas, kodėl spalio 21 dieną Grozno turgavietės rajone įvyko sprogimas, yra tas, jog buvo panaudotos taktinės raketos su kasetinėmis kovinėmis galvutėmis.

Šią nuomonę išreiškė Ingušijos prezidentas Ruslanas AUŠEVAS, kalbėdamasis su Laisvės radijo Maskvos biuro direktoriumi Saviku ŠUSTERIU (1999-10-23, laida *Liberty Live*). Prezidentas atmetė ginklų sandėlio sprogimo versiją kaip keliančią juoką:

R. AUŠEVAS: Aš esu matęs gaisrų kariuomenės sandėliuose. Net kai sprogdavo patys didžiausi sandėliai Tolimuosiuose Rytuose, na, vienas ar du būdavo sužeisti. O čia taip tiksliai pataikyta, ir tiek lavonų, ir tiek sužeistųjų. Man, kaip kariškiui, aišku, kad buvo smogta taktinėmis raketomis...

Generolo AUŠEVO žodžiais, Ingušijoje ir Šiaurės Osetijoje buvo girdima, kaip praskrido tos raketos, kurios, tikėtina, buvo paleistos iš 58-osios armijos bazės, greta Tarskojės kaimo Šiaurės Osetijos teritorijoje. Jis sakė abejojąs, kad dėl smūgių Groznui sprendimą galėjo priimti armijos vadas.

R. AUŠEVAS: **Ne, pačiu aukščiausiu. Viskas sprendžiama pačiu aukščiausiu lygmeniu... buvo naudojamos raketos „žemė–žemė"... iš esmės branduolinio ginklo nešėjos**. Kai buvo sprendžiamas klausimas, kokios jėgos ir priemonės bus naudojamos,... kai buvo planuojama operacija, ten buvo duotas palaiminimas. Aš manau, kad prezidentas tai žino. Kas, be prezidento, imsis atsakomybės pasitelkti raketines pajėgas?

Galiausiai 1999 m. spalio 26 d. Jevgenijaus KISELIOVO laidoje „Glaz naroda" (televizijos kanalas NTV) federalinių jėgų „Zapad" grupių vadovas generolas majoras Vladimiras ŠAMANOVAS pripažino, kad spalio 21 dienos sprogimai Grozne įvyko dėl raketinio smūgio, įvykdyto federalinės kariuomenės.

V. ŠAMANOVAS: **Matyt, buvo panaudotos „vyriausiojo viršininko priemonės".**

J. KISELIOVAS: Kas yra **„vyriausiojo viršininko priemonės"**?

V. ŠAMANOVAS: Tai gali būti arba raketiniai smūgiai, įvykdyti aviacijos ar sausumos pajėgų, arba didelės pataikymo tikimybės ginklai.

Į klausimą, kas turėjo teisę duoti įsakymą naudoti tokios rūšies ginklus, nuskambėjo toks atsakymas.

V. ŠAMANOVAS: Tai klausimas ne man, tai klausimas aukščiausiajai vadovybei.

J. KISELIOVAS: Jūs galite duoti tokį įsakymą?

V. ŠAMANOVAS. Ne, aš tokių priemonių neturiu.

Taigi aukščiausieji Rusijos Federacijos pareigūnai ir generalinio štabo vadovybė ne tik melavo, siekdama nuslėpti sprogimų Grozne priežastis, bet ir yra tiesiogiai atsakingi dėl masinės civilių žūties.

Жеребцова, Полина
Že91 **Žerebcova, Polina**
Polinos dienoraštis : Čečėnija, 1999–2002 m. / Polina Žerebcova ; iš rusų kalbos vertė Indrė Butkutė. – Vilnius : Tyto alba, 2015. – 415, [1] p.
ISBN 978-609-466-107-5

Polina Žerebcova – rašytoja publicistė, poetė, labiausiai žinoma kaip dienoraščių, rašytų per Čečėnijos karus, autorė. Gavusi politinį prieglobstį nuo 2013 m. gyvena Suomijoje. Gimusi 1985 m. Grozne, Čečėnijoje, Polina Žerebcova gyveno ten beveik iki dvidešimties metų. Per raketų ataką Grozno centrinėje turgavietėje Polina buvo sunkiai sužeista. Vaiko akimis žvelgdama į karą, Polina nieko nekaltina, ji tik fiksuoja tai, ką mato savo akimis. Ir šie kasdienio gyvenimo faktai bei smulkmenos sukrečia.

UDK 821.161.1-94

Polina Žerebcova
POLINOS DIENORAŠTIS
Čečėnija, 1999–2002 m.

Iš rusų kalbos vertė *Indrė Butkutė*
Viršelio dailininkė ir meninė redaktorė *Asta Puikienė*

Tiražas 2 000 egz.
SL 1686. 2015 07 30. 13,12 apsk. l. l.
Išleido „Tyto alba“, Kęstučio g. 4, LT-08117 Vilnius,
tel. 249 75 98, info@tytoalba.lt
Spausdino UAB BALTO print, Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

POLINA ŽEREBCOVA – rašytoja pub[redacted]
kaip dienoraščių, rašytų per Čečėnijos [redacted] vanota Andrejaus Sacharovo premijos „Už žurnalistiką, kaip poelgį" diplomu. Gavusi politinį prieglobstį nuo 2013 m. gyvena Suomijoje. Jos „Dienoraščiai" išleisti rusų, anglų, ukrainiečių, suomių, prancūzų, slovėnų, vokiečių ir kt. kalbomis.

Gimusi 1985 m. Grozne, Čečėnijoje, Polina Žerebcova gyveno ten beveik iki dvidešimties metų. Ji laiko save kosmopolite, nes jos giminėje – įvairiausių tautybių atstovai. Jos šeimos šūkis – „Garbė ir tiesa už gyvybę brangesnės". 1994 m. Polina pradeda rašyti dienoraštį, kuriame fiksuoja viską, kas vyksta aplink. Mokykla, pirmoji meilė, ginčai su vyresniaisiais – visa tai, kas pažįstama kiekvienam paaugliui – Polinos gyvenime žengė kartu su bombardavimais, badu ir netektimis. 1999 m. per raketų ataką Grozno centrinėje turgavietėje Polina buvo sunkiai sužeista. Vaiko akimis žvelgdama į karą, Polina nieko nekaltina, ji tik fiksuoja tai, ką mato savo akimis. Ir šie kasdienio gyvenimo faktai bei smulkmenos sukrečia.

Dabar gyvenu Suomijoje. Aš – politinė pabėgėlė. Visą savo gyvenimą paskyriau tam, kad apie dienoraščius, kuriuos rašiau per karą, būdama vaikas, sužinotų visas pasaulis. Aš pasakoju visa tai tam, kad žmonės suprastų, kaip baisu per karą vaikams – rusams, čečėnams, armėnams, ingušams, gruzinams. Visiems vaikams, visiems žmonėms.
Suaugusieji privalo išmokti susitarti,
o ne griebtis ginklų ir žudyti vieni kitus. Aš prieš bet kokį karą.
Aš tik už taiką. Man tai tapo gyvenimo prasme.

